

Paula Saikkonen
Katri Hannikainen
Timo Kauppinen
Jarkko Rasinkangas
Maria Vaalavuo

Sosiaalinen kestävyys:

asuminen, segregaatio ja tuloerot
kolmella kaupunkiseudulla

RAPORTTI

Saikkonen Paula, Hannikainen Katri, Kauppinen Timo,
Rasinkangas Jarkko & Vaalavuo Maria

Sosiaalinen kestävyys:
asuminen, segregatio ja tuloerot
kolmella kaupunkiseudulla

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Raportti 2/2018

Tämä raportti on tehty Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksella (päättönumerot 303617, 303620 ja 303621).

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Taitto: Taittotalo PrintOne

ISBN 978-952-343-083-9 (painettu)

ISSN 1798-0070 (painettu)

ISBN 978-952-343-084-6 (verkkajulkaisu)

ISSN 1798-0089 (verkkajulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-084-6>

Paino: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy

Helsinki, 2018

ESIPUHE

Käsillä oleva raportti on tehty Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa URMI (Urbanization, Mobilities and Immigration) –hankkeessa (2016-2019), osana sen maahanmuuttoon ja kestäväan kehitykseen liittyviä työpaketteja. Raporttiin on koottu hankkeessa tehtyä kuvailevaa tilastollista analyysii tuloeroista, väestörakenteen alueellisesta eriytymisestä ja tulotason ja maahanmuuttajataustan yhteydestä asuinoloihin Helsingin, Turun ja Tampereen seuduilla. Lisäksi käymme läpi pienituloisten asumisen tukimuotoja ja esitämme Helsingissä, Turussa ja Tampereella harjoitetun alueellista eriytymistä koskevan politiikan analyysin tuloksia. Lähestymme näitä empiirisiä analyysejä sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta: tuloerojen, alueellisen eriytyminen ja asuinolojen erojen kehitystä kaupunkiseuduilla tulkitaan osana kestäväa kaupunkikehitystä.

Kaikki kirjoittajat ovat osallistuneet koko raportin työstämiseen. Päävastuu raportin kokonaisuudesta, alku- ja loppuluvuista sekä analyyssien kytkemisestä kestäväan kehityksen teemaan on ollut Paula Saikkosella (THL). Katri Hannikainen (THL) on vastannut erityisesti pienituloisten asumiskustannuksia, asumisen tukemista ja asunnottomuutta käsittelevästä luvusta 7. Timo Kauppinen (THL) on päävastuussa alueellista eriytymistä ja asuinoloja koskevista tilastollisista analyyseistä luvuissa 5 ja 6. Jarkko Rasinkangas (Siirtolaisuusinstituutti ja Turun yliopisto) on puolestaan vastannut seuduilla harjoitetun asuntopolitiikan analysoinnista luvussa 8. Maria Vaalavuo (THL) on päävastuussa luvun 4 tuloeroja koskevasta analyyseistä.

Toivon raportin auttavan hahmottamaan sitä, mihin suuntaan Suomen suurimmilla kaupunkiseuduilla on menty tässä tarkasteltujen sosiaalisesti kestäväan kaupunkikehityksen kuvaajien osalta ja miten seudut eroavat toisistaan. Raportti antaa kehityksestä yleiskuvan seututasolla, lisäksi URMI-hankkeessa tuotetaan tarkempia analyysejä erityisesti muuttoliikkeen roolista alueellisen eriytyminen dynamiikassa.

Helsingissä 27.2.2018

Timo Kauppinen

Tutkimuspäällikkö, Sosiaalipolitiikan tutkimus –yksikkö, THL

URMI-konsortion maahanmuuttotyöpakettin johtaja

TIIVISTELMÄ

Tarkastelemme tässä raportissa sosiaalisesti kestävästä kaupunkikehityksestä kolmella kaupunkiseudulla: Helsingissä, Tampereella ja Turussa. Tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, minkälaisia sosiaalisia kestävyttä uhkaavia kehityskulkuja näillä seuduilla on, painotuen asumiskysymyksiin. Raportti on tehty Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa URMI-hankkeessa (Urbanization, Mobilities and Immigration).

Kaupunkiseutujen kehityskulkuja kuvaavissa analyyseissä käsitellään (1) tuloeroja ja niiden kehitystä, (2) segregatiota eli alueellista eriytymistä, jota tarkastellaan etnisen taustan ja tulotason mukaan seutukunnittain, (3) eroja asuinoloissa ja asuntojen hallintaperusteissa tuloryhmien ja syntymämaaryhmien välillä (4) pienituloisten asumisen tukia ja niiden tarvetta kolmella kaupunkiseudulla ja (5) kolmessa keskuskaupungissa harjoitettua asunto- ja segregatiopolitiikkaa. Analyysit painottuvat pääosin vuosiin 2005–2014.

Suomessa tuloerot ovat melko maltillisia kansainvälisessä vertailussa. Kaupunkialueilla tuloerot ovat kuitenkin koko maan keskiarvoa suurempia Gini-kertoimella mitattuna, suurimmat Helsingissä. Kaupunkeihin keskittyy pieni- ja suurituloisia, mutta tutkimusjakson aikana tuloerot eivät kokonaisuutena ole kasvaneet. Sosiaalisesta kestävyttä tämä pieni- ja suurituloisten keskittyminen saattaa uhata muun muassa asuinalueiden tulotason mukaisen eriytymisen myötä.

Tarkasteltaessa Helsingin, Turun ja Tampereen seutukuntien alueellisen eriytymisen kehitystä postinumerotasolla vuosina 2005–2014 ei ilmennyt suuria muutoksia. Etninen eriytyminen syntymämaaryhmien välillä on kuitenkin hieman vahvistunut, ja tulotason mukainen eriytyminen on voimistunut Turun ja Tampereen seuduilla. Lasten osalta etninen eriytyminen on vahvempaa kuin työikäisessä väestössä. Etninen eriytyminen on vahvinta Turun seudulla.

Tulotason yhteys omistusasumiseen on vahvistunut kaikilla seuduilla. Ulkomaalaisuusasteilla omistusasuminen on kaikissa tuloryhmissä suomalaissyntyisiä harvinaisempaa, mutta heilläkin omistusasuminen on yleisempää suurempituloisilla. Omistusasuminen on yleistynyt useissa maahanmuuttajaryhmissä. Asumisväljyyden erot ovat hieman kasvaneet tuloryhmien välillä. Asuntojen varustetaso on kaiken kaikkiaan korkea, eikä merkittäviä eroja ilmene sen suhteen.

Keskuskaupungeissa asumiskustannukset ovat nousseet niin korkeaksi, että käytännössä pienituloisen tarvitsee niiden kattamiseen asumistuen lisäksi monesti toimeentulotukea. Helsingissä ARA-vuokra-asuntojen neliövuokrat ovat merkittävästi vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen hintaa alhaisempia, mikä lisänee niiden kysyntää. Helsingin seudun pieni- ja keskituloisilla ARA-vuokra-asuminen on yleisempää kuin kahdella muulla seudulla.

Kaikissa kolmessa keskuskaupungissa on pyritty hillitsemään alueellista eriytymistä. Kaupunkien hallintakeinoissa on eroja sosiaalisen sekoittamisen politiikassa. Sillä on ollut paljon painoarvoa Helsingissä, mutta myös Tampereella. Näissä kaupun-

geissa hallintaperusteeltaan erilaisia asuntoja on sekoitettu voimakkaammin samoille alueille, vaikka sekoittamisen aste onkin vaihdellut vuosikymmenten aikana. Turussa tavoitteet ovat olleet samansuuntaisia, mutta ne eivät ole samaan tapaan muuttuneet käytännön toiminnaksi. Julkisen sektorin vuokra-asunnot ovat politiikan eroja vastaavasti sijoittuneet alueellisesti tasaisemmin Tampereella ja Helsingissä kuin Turussa.

Kansallisen kestävän kaupunkikehityksen ohjelmassa sosiaalisesti kestävän kaupungin painopisteiksi on nostettu segregaatiorjunta ja eriarvoisuuden kaventaminen. Näillä kolmella kaupunkiseudulla tuloeroissa, alueellisessa eriytymisessä ja asuinolojen eroissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 2005–2014. Toisaalta tapahtuneissa pienemmissä muutoksissa on pääsääntöisesti kyse erojen kasvusta tulo- ja etnisen taustan mukaan. Eriarvoisuus ja segregatio eivät ole synnyttäneet sellaisia ongelmia Suomessa kuin joissakin muissa Euroopan kaupungeissa, mutta sosiaalista kestävyttä kaupungeissa on syytä seurata. Sosiaalisen kestävyden sisällyttäminen kestävän kaupunkikehityksen ohjelmaan tukee kaupunkien myönteistä kehitystä ja turvaa hyvää elinympäristöä. Se saavutetaan monitieteellisellä tutkimuksella sekä päätöksenteon ja tutkimuksen vuoropuhelulla.

Avainsanat: Kestävä kehitys, sosiaalinen kestävyys, asuminen, segregatio, asuntopoliittikka, tuloerot, eriarvoisuus

SAMMANDRAG

Rapporten från projektet URMI (Urbanization, Mobilities and Immigration), som finansieras av rådet för strategisk forskning, analyserar den socialt hållbara stadsutvecklingen i tre stadsregioner: Helsingfors, Tammerfors och Åbo. Syftet med rapporten är att ta fram kunskap om hur den sociala hållbarheten kan stärkas i de finländska städerna.

I analyserna av stadsregionernas utvecklingsprocesser behandlas (1) inkomskillnaderna och hur de utvecklas, (2) segregationen, dvs. den regionala särutvecklingen, som betraktas enligt etnisk bakgrund och inkomstnivå per ekonomisk region, (3) skillnaderna i boendeförhållanden och bostädernas besittningsgrund mellan inkomstgrupper och födelselandsgrupper, (4) boendestöden för småinkomsttagare och behovet av dem i de tre stadsregionerna och (5) den bostads- och segregationspolitik som förs i de tre centralstäderna. Analyserna är i huvudsak koncentrerade till 2004–2015.

I internationell jämförelse är inkomstskillnaderna ganska måttliga i Finland. Inom städerna är inkomstskillnaderna emellertid större än medeltalet för hela landet mätta med Gini-koefficienten. I städerna koncentreras låg- och höginkomsttagare, vilket motsvarar studiens bild av urbaniseringen. Den här koncentrationen av låg- och höginkomsttagare kan hota den sociala hållbarheten ifall bostadsområdena särutvecklas enligt inkomstnivå.

En granskning av hur den regionala differentieringen i Helsingfors, Åbo och Tammerfors ekonomiska regioner utvecklats på postnummernivå uppenbarade inga stora förändringar (åren 2005–2014). *Den etniska särutvecklingen* (mellan födelselandsgrupperna) förstärktes visserligen något, och särutvecklingen *enligt inkomstnivå* blev starkare i Åbo- respektive Tammerforsregionen. För barnens del är särutvecklingen starkare än bland den arbetsföra befolkningen. I Åbo-regionen och i viss mån också i Tammerforsregionen framhävs de etniska skillnaderna så att invandrare med låga och medelhöga inkomster bor i områden med lägre prisnivå än infödda finländare med låga och medelhöga inkomster.

Kopplingen mellan inkomstnivå och ägarboende har enligt analyserna förstärkts. Inom Helsingforsregionen bor man mer sällan i ägarbostäder än i andra regioner. Ägarboende är i alla inkomstgrupper mer sällsynt bland utlandsfödda än bland infödda finländare. Visserligen är inkomstnivån också i denna grupp starkt kopplad till ägarboende, en högre inkomstnivå ökar alltså ägarboende. Det förekommer emellertid skillnader i ägarboende mellan de olika födelselandsgrupperna. Utrustningsnivån i finländska bostäder är genomgående hög. Några betydande skillnader mellan grupperna eller mellan offentliga och privata hyresbostäder kan inte märkas när det gäller bostädernas utrustningsnivå.

I centralstäderna har boendekostnaderna blivit så höga att en låginkomsttagare i praktiken ofta behöver utkomststöd utöver bostadsbidrag för att klara av dem. I Helsingfors är kvadrathyrorna för ARA-hyresbostäder avsevärt lägre än för fritt finansierade hyresbostäder, vilket torde öka efterfrågan på dem. Bland låg- och medelin-

komsttagare i Helsingforsregionen är ARA-hyresboende vanligare än i de två andra regionerna.

I alla tre centralstäderna har man idkat kontroll av den regionala särutvecklingen. I städernas kontrollmetoder finns det skillnader i deras politik för social blandning. Den har haft stor vikt i Helsingfors, men också i Tammerfors. Graden av social blandning i besittningsförhållandena som använts i de här städerna har varierat under årtiondena, men den har alltid varit jämförelsevis hög. I Åbo har målen haft samma riktning, men de har inte lett till praktik på samma sätt.

Analyserna i rapporten berättar om vad som prioriterats i den sociala hållbarheten inom programmet för hållbar stadsutveckling i tre stadsregioner. Ojämlighet och segregation har inte skapat sådana problem som i vissa andra städer i Europa. Införande av social hållbarhet i programmet för hållbar stadsutveckling stöder en positiv utveckling i städerna och tryggar en god livsmiljö. Detta uppnås med mångvetenskaplig forskning och dialog mellan beslutsfattande och forskning.

Ämnesord: Hållbar utveckling, social utveckling, bostadspolitik, inkomstklyftor, ekonomisk jämställdhet

SUMMARY

In this report, we analyze urban social sustainability in the three largest city regions in Finland. We focus on the differentiation in housing conditions and on residential segregation by income and ethnicity in the 20 to 64 years old population. The aim is to provide a descriptive overview of basic tendencies in the regions and of differences between the regions.

Our primary statistical data source is a register-based individual-level longitudinal dataset created in Statistics Finland for the URMI (Urbanization, Mobilities and Immigration) project, containing data for the total populations of the study regions. Additionally, we use secondary statistical data sources, and in an assessment of the development of anti-segregation policies in the central cities of the regions (Helsinki, Turku and Tampere) we use qualitative interview and document data.

In each of the study regions, we analyze (1) the development of income inequality, (2) residential segregation by ethnicity and income, (3) differentiation in housing conditions by country of birth and income, (4) housing subsidies for low-income households, and (5) anti-segregation policies of the central cities. Statistical analyses focus on the years 2005 to 2014, while the policy analysis pertains to a longer time span.

Income inequality is at a modest level in Finland in an international comparison. In the central cities of the study regions it is stronger, as measured by the Gini index, the strongest in Helsinki. As a whole, income inequality did not increase during the study period, although there had been clear increase earlier, in the 1990s.

There were no large changes in the level of residential segregation in the study regions during the study period, as measured by the index of dissimilarity. However, a slight increase in ethnic segregation was observed, and the shares of immigrants in the regional populations also increased, leading to higher shares in neighbourhood populations. Ethnic segregation is strongest in the Turku region. In all regions, ethnic segregation in the 0-17-years-old population by background country – based on parents' countries of birth – is stronger than ethnic segregation among the working-age population. Increase in income segregation occurred in the Turku and Tampere regions. The Helsinki region differs from the other regions by stronger segregation between the high-income population and the rest, especially when looking only at the city of Helsinki, and by weaker segregation between the low- and middle-income populations.

The differentiation by income in the level of homeownership increased in all study regions between 2005 and 2014. Immigrants have lower homeownership rates in all income categories, but higher income predicts higher homeownership rates also among them. Homeownership has become more common in several immigrant groups, although large differences between the groups remain. The association between income and overcrowding has become a little stronger. The standard of equipment in dwellings is generally good and differences are small in this respect. Immigrants do not live more commonly in sub-standard dwellings, as they are concentrated in newer dwellings built since the 1960s.

Housing costs in the central cities of the regions have risen so much – the most in Helsinki – that many low-income households need both housing assistance and social assistance to cover their housing costs. Also state-subsidized rental dwellings have been important: in Helsinki, over 20 per cent of housing stock has consisted of them, and slightly less in Turku and Tampere. In Helsinki, rents per square meter are significantly lower in state-subsidized rental dwellings than in the private rental dwellings. A larger proportion of the low- and middle-income population lives in state-subsidized rental dwellings in Helsinki than in the other cities.

All three central cities have had anti-segregation policies. However, the cities of Helsinki and Tampere have had more persistent social mix policies, where mixing of different housing tenures spatially in new housing construction has been a central instrument. The city of Turku has had similar overt aims, but they have not led similarly to action. Corresponding to these differences in policies, state-subsidized rental dwellings have a more even spatial distribution in Tampere and Helsinki than in Turku. In all cities, targeted area-based policies have been conducted for decades. The resources for these have been the strongest and the most constant in Helsinki. Area-based policy programs launched by the state have so far been terminated and this has led to a situation in which local solutions are emphasized.

All in all, the changes occurring in income inequality, residential segregation, and housing conditions between 2005 and 2014 have not been large in the Helsinki, Turku and Tampere regions. However, those changes that have happened have primarily increased differentiation by income and ethnicity. Therefore, the regions may be moving slowly towards stronger internal differentiation.

Based on existing international comparisons of the city of Helsinki or the metropolitan area around the city, residential segregation by income or ethnicity has so far been at a rather modest level. The main exception to this finding of rather low levels of segregation seems to be the higher level of ethnic segregation in Turku. We do not observe such levels of segregation indices that would typically be considered to be very high, however. Possibilities for sustainable urban development certainly exist in the cities, offering good opportunities to strengthen other dimensions of sustainability as well.

Keywords: Sustainable development, social sustainability, housing, segregation, housing policy, income inequality

Sisällys

Esipuhe	3
Tiivistelmä.....	4
Sammandrag	6
Summary	8
1. Johdanto	17
2. Sosiaalisesta kestävydestä kestävään kaupunkikehitykseen	19
2.1 Kestävää kehitystä lokaalisti ja globaalisti	19
2.2 Kestävää kaupunkikehitystä jo vuosikymmeniä	22
2.3 Sosiaalinen kestävyys suomalaisissa kaupungeissa.....	26
3 Kolme kaupunkia ja seutukuntaa: Helsinki, Tampere ja Turku	29
3.1 Tutkimuskohteina asuminen, segregatio ja tuloerot.....	29
3.2 Tutkimusaineistot ja analyysi	31
3.3 Tutkimusseutujen kuvaus	34
4. Tuloerot ja niiden kehitys	42
4.1 Suomessa tuloerot ovat pysyneet samalla tasolla 2000-luvulla.....	42
4.2 Kaupunkien politiikka tuloerojen kaventamiseksi	45
4.3 Tuloerot kaupungeissa 2004–2014: kaupunkien välillä eroja.....	46
4.4 Erot keskuskaupunkien ja seutukuntien tulotasossa.....	47
5. Alueellisen eriytymisen kehitys	49
5.1 Etnisen taustan ja tulotason mukainen eriytyminen.....	49
5.1.1 Etninen eriytyminen on vahvinta Turun seudulla	49
5.1.2 Lapsilla etninen eriytyminen on voimakkaampaa kuin työikäisillä	51
5.1.3 Tulotason mukainen eriytyminen on vahvistunut Turun ja Tampereen seuduilla.....	54
5.2 Etnisen taustan ja tulotason mukaisen eriytymisen välinen yhteys.....	57
5.2.1 Etninen ja tulotason mukainen eriytyminen eivät ole täysin päällekkäisiä	57
5.2.2 Pienituloisimmat alueet sijoittuvat lähinnä seutujen keskuskuntiin ...	59
5.2.3 Pienituloisuuden ja maahanmuuttajaosuuden välinen yhteys on vahvis- tunut keskuskaupungeissa	60
5.2.4 Pienituloisella alueella asuminen on yleisintä Turussa.....	67
5.2.5 Kaupunkien välillä on eroja siinä, keitä asuu pienituloisilla alueilla....	69
5.3 Julkisten vuokra-asuntojen sijoittuminen ja segregatian yhteys asuntojen hintatasoon	70
5.3.1 Julkiset vuokra-asunnot ovat sijoittuneet alueellisesti epätasaisimmin Turussa	71
5.3.2 Turun vahvempi etninen eriytyminen näkyy myös asuinalueiden asuntojen hintatasossa.....	75
5.4 Yhteenveto: yleiskuva alueellisen eriytymisen kehityksestä.....	77

6.	Asuinolojen kehitys.....	79
6.1	Tulotason yhteys omistusasumiseen on vahvistunut	80
6.2	Maahanmuuttajaryhmien välillä on suuria eroja omistusasumisen yleisyydessä	83
6.3	Suurituloiset ja suomalaissyntyiset asuvat muita väljemmin	87
6.4	Asuntojen varustetaso on parantunut ja erot ryhmien välillä ovat pieniä	91
6.5	Suuret erot omistusasumisessa myös lapsiperheissä	93
6.6	Yhteenveto asuinoloista	95
7.	Pienituloisten asumiskustannukset, asumisen tukeminen ja asunnottomuus kolmella kaupunkiseudulla	96
7.1	Pienituloisten asumisen tukeminen	96
7.2	Vuokralla asumisen hinta Helsingissä, Tampereella ja Turussa.....	101
7.3	Yleinen asumistuki ja toimeentulotuki asumisen tukijoina Helsingissä, Tampereella ja Turussa	103
7.4	ARA-vuokra-asuntojen asuntomarkkinatilanne Helsingissä, Tampereella ja Turussa.....	107
7.5	ARA-vuokra-asuminen on laskussa ARA-rajoitusten päättymisen myötä .	110
7.6	Asunnottomuus Helsingissä, Tampereella ja Turussa	113
8.	Alueellisen eriytymisen hallinta keskuskaupungeissa.....	117
8.1	Segregaation vakiintuneista hallintakeinoista	117
8.2	Keskuskaupunkien hallintakeinoissa on eroja	121
8.3	Sosiaalinen sekoittaminen tutkimuskaupungeissa	121
8.4	Maahanmuuttajien keskittymisen ja kaupungin vuokra-asuntojen asukasvalintojen yhtenäiset piirteet.....	125
8.5	Sosiaalinen sekoittaminen on hillinnyt sosioekonomista eriytymistä.....	127
8.6	Lähiöiden kehittämisen valtakunnallisesta ohjauksesta kohti paikallisempia ratkaisuja.....	128
8.7	Kaupunkirakenteen tiivistäminen ja keskusta-alueiden kehittäminen korostuvat	132
8.8	Alueellisen kehittämisen hyödyt?	134
9.	Askeleita kestävään kaupunkikehitykseen	136
9.1	Sosiaalinen kestävyys kolmella kaupunkiseudulla	136
9.2	Tutkimuksen mahdollisuudet ja rajat kestävässä kaupunkikehityksessä	139
9.3	Sosiaalinen kestävyys aidosti mukaan.....	141
	Lähteet	143
	Liitteet	149
	LIITE 1. Liitekartat.....	149
	LIITE 2. Liitetaulukot	152

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Kestävän kehityksen osa-alueet	20
Kuvio 2.	Järjestelmien suhde toisiinsa vahvassa kestävydessä.	21
Kuvio 3.	Tutkimusseutukuntien ja niiden keskuskaupunkien asuntoväestön kehitys 2000–2014.....	35
Kuvio 4.	Ulkomaalaissyntyisten ja ulkomaalaistaustaisten osuudet väestöstä tutkimusseuduilla, %.....	37
Kuvio 5.	Työllisten osuus 20–64-vuotiaasta väestöstä tutkimusseutujen keskuskunnissa ja seutujen muissa kunnissa vuosina 2000–2014.....	38
Kuvio 6.	Tuloerojen kehitys Suomessa 1986–2015, Gini-kerroin.	43
Kuvio 7.	Tuloerot Euroopan unionissa vuonna 2016, Gini-kerroin.	43
Kuvio 8.	Tuloerot keskuskaupungeissa ja koko maassa, 20–64-vuotiaat.	46
Kuvio 9.	Mediaanitulot (20–64-vuotiaat) tutkimusseutujen keskuskaupungeissa ja muissa seudun kunnissa vuonna 2014 (euroa).....	47
Kuvio 10.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 20–64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.....	50
Kuvio 11.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaistaustaisten alueellinen sijoittuminen suomalaistaustaisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan.	52
Kuvio 12.	Keskimääräinen ulkomaalaissyntyisten osuus postinumeroalueen 20–64-vuotiaista ja ulkomaalaistaustaisten osuus 0–17-vuotiaista vastaavissa ikäryhmissä etnisen taustan mukaan, seutukunnat.....	53
Kuvio 13.	Tuloryhmien alueellinen sijoittuminen toisiinsa verrattuna 20–64-vuotiaassa väestössä, erilaisuusindeksi, %, postinumeroalueet seutukunnissa.	55
Kuvio 14.	Seudun keskuskaupungissa asuvien osuus seudun pieni- ja suurituloisista Helsingin, Turun ja Tampereen seutukunnissa vuosina 2005 ja 2014.	56
Kuvio 15.	Erilaisuusindeksi, %, pienituloisten suomalais- ja ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen kaikkiin suurituloisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 20–64-vuotiaat.....	58
Kuvio 16.	Erilaisuusindeksi, %, pienituloisten ulkomaalaissyntyisten ja pienituloisten suomalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen toisiinsa verrattuna, 20–64-vuotiaat.....	58
Kuvio 17.	Ulkomaalaissyntyisten ja pienituloisten osuuksien muutos Helsingin osa-alueiden 20–64-vuotiaassa väestössä vuosien 2005 ja 2014 välillä.....	64
Kuvio 18.	Ulkomaalaissyntyisten ja pienituloisten osuuksien muutos Turun kaupunginosien 20–64-vuotiaassa väestössä vuosien 2005 ja 2014 välillä.....	65
Kuvio 19.	Ulkomaalaissyntyisten ja pienituloisten osuuksien muutos Tampereen tilasto- alueiden 20–64-vuotiaassa väestössä vuosien 2005 ja 2014 välillä.....	66
Kuvio 20.	Pienituloisella pienalueella asuvien osuus seutujen keskuskaupungeissa maahanmuuttajaryhmittäin (20–64-vuotiaat) vuonna 2014.	69

Kuvio 21.	ARA-vuokra-asuntojen (arava- ja korkotukivuokra-asuntojen) alueellinen sijoittuminen pienaluetasolla muihin kuin ARA-vuokra-asuntoihin verrattuna Helsingissä, Turussa ja Tampereella vuonna 2010, erilaisuusindeksin arvot.....	72
Kuvio 22.	Vuodesta 1960 alkaen rakennettujen ARA-vuokra-asuntojen (pl. opiskelija-asunnot) ja muiden samaan aikaan rakennettujen asuntojen jakautuminen keskuskäytävien pienalueille alueen 20–64-vuotiaan väestön (pl. opiskelijat) pienituloisuuden mukaan vuonna 2010, % asuntotyypistä.....	74
Kuvio 23.	Pieni- ja keskituloisen 20–64-vuotiaan väestön jakautuminen postinumeroalueille alueen vanhojen osakehuoneistojen hintatason mukaan Helsingin seudulla 2014.....	75
Kuvio 24.	Pieni- ja keskituloisen 20–64-vuotiaan väestön jakautuminen postinumeroalueille alueen vanhojen osakehuoneistojen hintatason mukaan Turun seudulla 2014.....	76
Kuvio 25.	Pieni- ja keskituloisen 20–64-vuotiaan väestön jakautuminen postinumeroalueille alueen vanhojen osakehuoneistojen hintatason mukaan Tampereen seudulla 2014.....	77
Kuvio 26.	Omistusasumisen yleisyys 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tuloviidenneksen (alin/keski/ylin) mukaan.....	81
Kuvio 27.	Omistusasujien osuus 20–64-vuotiaista Helsingissä (keskus) ja sen ulkopuolisessa Helsingin seutukunnassa (muu) tulotason ja syntymämaan mukaan, %.....	82
Kuvio 28.	Omistusasujien osuus 20–64-vuotiaista Turussa ja sen ulkopuolisessa Turun seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan, %.....	82
Kuvio 29.	Omistusasujien osuus 20–64-vuotiaista Tampereella ja sen ulkopuolisessa Tampereen seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan, %.....	83
Kuvio 30.	Omistusasujien osuus 20–64-vuotiailla tarkemman syntymämaerotellun mukaan, %.....	85
Kuvio 31.	Omistusasujien osuus iän ja syntymämaaryhmän mukaan vuonna 2014.....	86
Kuvio 32.	Asunnon mediaanipinta-ala asukasta kohti 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tulotason mukaan.....	88
Kuvio 33.	Asunnon mediaanipinta-ala neliömetreinä asukasta kohti, 20–64-vuotiaat Helsingissä (keskus) ja sen ulkopuolisessa Helsingin seutukunnassa (muu) tulotason ja syntymämaan mukaan.....	89
Kuvio 34.	Asunnon mediaanipinta-ala neliömetreinä asukasta kohti, 20–64-vuotiaat Turussa ja sen ulkopuolisessa Turun seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan.....	89
Kuvio 35.	Asunnon mediaanipinta-ala neliömetreinä asukasta kohti, 20–64-vuotiaat Tampereella ja sen ulkopuolisessa Tampereen seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan.....	90
Kuvio 36.	Ahtaasti asumisen yleisyys vähintään kahden hengen asutokunnissa asuvilla 20–64-vuotiailla henkilöillä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tulotason mukaan.....	91
Kuvio 37.	Kotitalouksien asunnon hallintaperusteen jakauma Suomessa tulokymmenyksittäin vuonna 2015.....	98

Kuvio 38. Yleistä asumistukea saaneiden vuokra-asunnoissa asuvien ruokakuntien keskimääräiset tulot, todelliset asumismenot sekä asumistuessa hyväksytyt asumismenot 1990–2016 (€).....	100
Kuvio 39. Aravavuokra-asuntojen ja vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen neliövuokrat Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2004–2017 (deflatoitu vuoden 2017 hintoihin).	102
Kuvio 40. Perusturvan reaalin kehitys 2005–2017 vuoden 2017 hintatasossa (€/kk).	103
Kuvio 41. Valtion lainoittamissa ja vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat yleistä asumistukea saavat ruokakunnat (lukumäärä) Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2010–2017.	104
Kuvio 42. Yleistä asumistukea saavien määrä ruokakuntatyyppin mukaan Helsingissä, Tampereella ja Turussa lokakuussa 2017.	105
Kuvio 43. Rajoitusten alaisten ARA-vuokra-asuntojen määrä Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2000–2016.	108
Kuvio 44. ARA-vuokra-asuntoa jonottaneiden määrät Helsingissä, Tampereella ja Turussa marraskuun puolessa välissä vuosina 2010–2016.	109
Kuvio 45. ARA-vuokra-asunnon saaneet Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2010–2016.	109
Kuvio 46. ARA-vuokra-asumisen yleisyys 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tulotason mukaan.....	111
Kuvio 47. ARA-vuokra-asumisen yleisyys (%) 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseutujen keskuskunnissa vuosina 2005–2014 pieni- ja keskituloisilla syntymämaan mukaan.....	113

Taulukkoluetelo

Taulukko 1.	Ikäryhmien osuudet (%) tutkimusseutukuntien ja niiden osien väestöstä vuosina 2000 ja 2014.....	36
Taulukko 2.	Lapsiperheisiin kuuluvien ja yksin asuvien osuudet (%) tutkimusseutukuntien ja niiden osien väestössä vuosina 2000 ja 2014.	36
Taulukko 3.	Työllisen työvoiman toimialajakauma tutkimusseuduilla ja koko maassa vuosina 2000 ja 2014.	39
Taulukko 4.	Asuntojen hallintaperustejakauma tutkimusseuduilla ja niiden keskuskaupungeissa.	40
Taulukko 5.	Pienituloisilla postinumeroalueilla (vähintään 30 % 20–64-vuotiaasta väestöstä pienituloisia) asuvien osuus tutkimusseutujen 20–64-vuotiaasta väestöstä syntyperän ja tulotason mukaan vuosina 2005 ja 2014.	67
Taulukko 6.	Eri ryhmien osuus pienituloisten ja ei-pienituloisten pienalueiden 20–64-vuotiaista asukkaista keskuskunnissa vuonna 2014.	70
Taulukko 7.	ARA-vuokra-asuntojen keskittyminen pienituloisille alueille seutujen keskuskaupungeissa vuonna 2010, keskittymisindeksin arvot (*100).....	73
Taulukko 8.	Omistusasujien osuus 20–64-vuotiailla syntymämaaryhmän mukaan, %.....	84
Taulukko 9.	Hyvän varustelutason yleisyys seutukunnittain tulotason mukaan, %	92
Taulukko 10.	Omistusasumisen ja ahtaasti asumisen osuus lapsiperheiden vanhemmilla 20–64-vuotiaassa väestössä seudun tuloviidenneksen mukaan vuosina 2005 ja 2014, %	93
Taulukko 11.	Omistusasumisen ja ahtaasti asumisen osuus lapsiperheiden vanhemmilla 20–64-vuotiaassa väestössä syntymämaaryhmän mukaan vuosina 2005 ja 2014, %.....	94
Taulukko 12.	Työttömien, opiskelijoiden ja työssä käyvien osuudet yleistä asumistukea saavista ruokakunnista, asumismenojen osuus tuloista ennen asumistukea ja tuen jälkeen* keskimäärin kaikilla tukea saaneilla ruokakunnilla, sekä yleistä asumistukea saavien ruokakuntien keskimääräiset asumismenot (€/m ²) Helsingissä, Tampereella ja Turussa lokakuussa 2017.	106
Taulukko 13.	Kelan toimeentulotuessa hyväksytyt vuokramenot (€/kk)* Helsingissä, Tampereella ja Turussa erikokoisilla kotitalouksilla vuonna 2018.	106
Taulukko 14.	Asunnottomien määrä Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2010–2016.	115

Karttaluettelo

- Kartta 1. Tulo- ja syntymämaaryhmien väestöosuuksien ylikorostuminen postinumero-alueiden 20–64-vuotiaassa väestössä Helsingin seudulla vuonna 2014.61
- Kartta 2. Tulo- ja syntymämaaryhmien väestöosuuksien ylikorostuminen postinumero-alueiden 20–64-vuotiaassa väestössä Turun seudulla vuonna 2014.62
- Kartta 3. Tulo- ja syntymämaaryhmien väestöosuuksien ylikorostuminen postinumero-alueiden 20–64-vuotiaassa väestössä Tampereen seudulla vuonna 2014.63

1. JOHDANTO

Tässä raportissa keskitymme sosiaaliseen kestävyteen kolmella kaupunkiseudulla. Sosiaalista kestävyttä tarkastelemme osana kestävää kehitystä, jolla tarkoitetaan maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta. Kestävän kehityksen päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet tai ainakin sellaiset, jotka nykyisillä sukupolvilla on (ks. Ympäristöministeriö 2017a). Kestävän kehityksen käsite otettiin laajaan käyttöön Brundtlandin komission raportin ilmestymisen jälkeen (Brundtland 1987). Kestävä kehitys muodostuu kolmesta osa-alueesta: ekologinen, sosiaalinen (ml. kulttuurinen) ja taloudellinen. Nämä eri osat kietoutuvat erottamattomasti yhteen: aidosti kestävä kehitys tarkoittaa kestävyden toteutumista kaikilla osa-alueilla.

Poliittis-hallinnollisena käsitteenä kestävä kehitys on saanut runsaasti kritiikkiä osakseen, mutta se on pitänyt pintansa. Käsitteen käyttöä ovat tukeneet YK:n globaalit mutta paikallisesti toimeenpannut ohjelmat kuten Paikallisagenda 21, Agenda 2030, New Urban Agenda 2017. Suomessakin kestävän kehityksen idea on elänyt kaupunkien strategioissa jo ainakin parin vuosikymmenen ajan. (Esim. Helin & Möttönen 2012.) Kansainvälisesti laajoista sitoumuksista huolimatta ei voida väittää, että kestävän kehityksen päämäärä oltaisiin saavuttamassa. Puhumattakaan, että vallitsisi laaja yhteisymmärrys siitä, mitä kestäväällä kehityksellä tai kaupunkikehityksellä tarkoitetaan ja miten sellaiseen päästään.

Raportissa tarkastelemme kestävää kaupunkikehitystä, painottuen sosiaalisen kestävyden osa-alueeseen. Keskitymme siihen, mitä sosiaalisesti kestävä kaupunki voisi Suomessa tarkoittaa ja miten sosiaalista kestävyttä olisi mahdollista vahvistaa. Tarkastelemme empiirisesti kolmea suomalaista kaupunkialuetta painottuen asumisen, segregaatian ja tuloerojen analysointiin. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät palvelut, jotka voidaan lukea osaksi sosiaalista kestävyttä (Dempsey ym. 2011). Päädyimme rajaamaan palvelut raportista pois, koska toistaiseksi niistä ei ole kattavaa ja vertailukelpoista aineistoa tutkimuskohteena olevista kaupunkiseuduista.

Palveluita ei ole myöskään sisällytetty kansallisen kestävän kaupunkikehityksen ohjelman painopisteisiin, jossa sosiaalisesti kestävän kaupungin katsotaan torjuvan segregatiota ja kaventavan eriarvoisuutta (ks. Ympäristöministeriö 2017b). Rajausta sosiaaliseen kestävyteen pidämme perusteltuna, koska sosiaalinen kestävyys näyttää jääneen sivurooliin kestävää kehitystä käsittelevässä kirjallisuudessa ja toimenpiteissä (esim. Dempsey ym. 2011). Kansallisessa kestävän kaupunkikehityksen ohjelmassa sosiaalisen kestävyden lisäksi painopistealueina mainitaan myös vähähiiliset, älykkäät ja terveelliset kaupungit (Ympäristöministeriö 2017b). Näitä emme tässä raportissa käsittele. Raportin rajauksesta huolimatta tulkitsemme kaikki kestävyden osa-alueet yhtä välttämättöminä tasapainoiselle kaupunkikehitykselle. Suotavaa olisikin eri osa-alueiden välisten synergioiden tai mahdollisten ristiriitojen analysointi poikkitieteel-

lisesti. Palaamme tähän rajaukseen tarkemmin seuraavassa luvussa, jossa asemoimme kestävän kaupunkikehityksen osaksi laajempaa kestävän kehityksen kokonaisuutta.

Kaupunkipolitiikassa sekoittuvat eri tasot: Euroopan unionin ja kansallisen tason politiikkatoimet suodattuvat paikallisen päätöksenteon läpi. Paikallisella tasolla vaikuttavat kulloisetkin poliittiset valtasuhteet, mutta myös aikaisemmat päätökset. Erityisesti kaupunkisuunnittelussa tehdään suunnitelmia vuosikymmeneksi eteenpäin, eikä rakennetun ympäristön muokkaaminen käy hetkessä. (Ks. Lehtovuori ym. 2017.) Päätöksissä on usein myös polkuriippuvuutta, mikä saattaa joiltain osin selittää kaupunkien välisiä eroja (Musterd ym. 2016). Siten samankaltainenkin politiikka voi tuottaa erilaisia tuloksia, koska kaupunkien lähtökohdat eriävät. Vaikuttavien politiikkatoimien hyödyntäminen edellyttää paikallisten olosuhteiden tuntemista. Esittelemme raportin kysymyksenasettelun ja kolme tutkimuksen kohteena olevaa kaupunkialuetta luvussa kolme.

Kaupunkialueiden kehityskulkuja kuvaavat analyysit aloitamme neljännessä luvussa, jossa tarkastellaan tuloeroja ja niiden kehitystä. Tuloeroissa, jotka kansainvälisessä vertailussa ovat varsin maltillisia Suomessa, ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 2000-luvulla. Kaupunkialueiden välillä on kuitenkin eroja. Tuloerojen kehityksen seuraaminen sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta on olennaista, koska tuloerot heijastelevat yhteiskunnan eriarvoisuutta laajemmin. Raportissa tuloerojen kuvaus pohjustaa seuraavan luvun segregaatiotarkastelua. Segregaatiota eli kaupunkialueiden sisäistä väestörakenteen alueellista eriytymistä tarkastelemme etnisen taustan ja tulotason mukaan (ks. luku 5).

Seuraavat kaksi lukua keskittyvät asumiseen. Asumista ja sen kehitystä kuvaamme asuntojen hallintaperusteen ja asumisväljyyden mukaan. Kiinnostuksen kohteena ovat tuloryhmien ja syntymämaaryhmien väliset erot (ks. luku 6). Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan pienituloisten asumisen kustannuksia, asumisen tukia ja asunnottomuutta luvussa seitsemän. Sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta asuinolojen voimakasta eriytymistä tuloryhmien välillä voi pitää epätoivottavana kehityksenä. Yhteiskunnallinen luottamus voi heikentyä, jos eri väestöryhmien elämis- ja kokemusmaailmat merkittävästi erkaantuvat toisistaan (esim. Saari 2017). Pohjoismainen hyvinvointivaltio on onnistunut tuottamaan sosiaalista koheesiota, mikä on osaltaan tukenut ihmisten hyvinvointia, mutta tarjonnut myös yritystoiminnalle vakaat puitteet. (Hult 2017; Hänninen & Saikkonen 2017.)

Asumisen, segregaation ja tuloerojen kehityskulkujen kuvaamisen jälkeen pohdimme, minkälaista alueelliseen eriytymiseen liittyvää politiikkaa kolmessa kaupungissa on harjoitettu (ks. luku 8). Kaupunkien vaikutusmahdollisuudet globalisaation aiheuttamaan rakennemuutokseen tai muuhun talouskehitykseen ovat varsin rajalliset, mutta muutoksiin sopeutumisessa niillä on käytettävissä erilaisia keinoja. Poliittikkavaihtoehtojen laaja kirjo näkyy myös tarkasteltaessa Helsinkiä, Tamperetta ja Turkuja.

Päätämme raportin kertaamalla keskeiset tulokset ja keskustelemme siitä, minkälainen tutkimus tukisi kestävää kaupunkikehitystä. Kestävän kaupunkikehityksen näemme edellyttävän tiivistä vuoropuhelua päätöksenteon ja tutkimuksen välillä, mutta myös poliittisen päätöksenteon pitkäjänteistä ja systemaattista sitoutumista kestävän kehityksen tavoitteisiin.

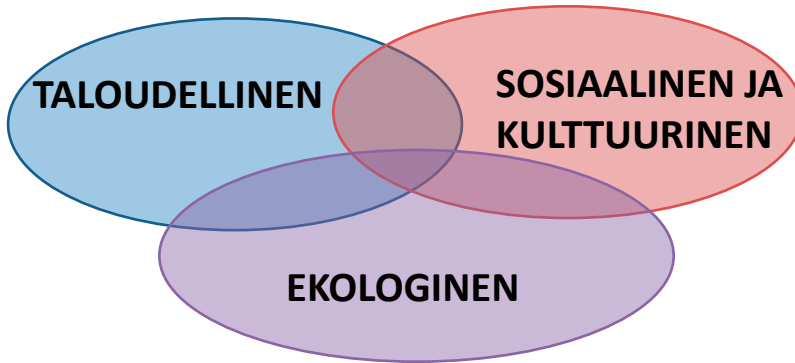
2. SOSIAALISESTA KESTÄVYYDESTÄ KESTÄVÄÄN KAUPUNKIKEHITYKSEEN

Kaupungistumisesta on puhuttu maailmaa muokkaavana megatrendinä. Muuttoliike suuntautuu kaupunkiin, jotka kansainvälisissä verkostoissa kilpailevat yritysten pääkonttoreista ja eri alojen osaajista. Kehittyvissä maissa kaupungit tarjoavat uusia toimeentulon mahdollisuuksia ja ne vetävät väkeä maaseudulta lupauksilla paremmasta elintasosta. On myös väitetty, että suuret ympäristö- ja yhteiskuntapoliittiset kysymykset ratkaistaan merkittävältä osin kaupungeissa. (Lehtovuori 2017, 9–10.) Väite voi olla perusteltu huomioiden, että esimerkiksi Euroopassa suurin osa (72 %) ihmisistä asuu kaupungeissa tai kaupunkialueilla. (SOER 2015.)

Kaupungilla ei ole kuitenkaan mitään yhtä virallista määritelmää. Euroopan unionin tilastoviranomainen Eurostat (2018) määrittelee kaupungiksi alueen, jossa on vähintään 50 000 asukkaan kaupunkikeskus ja asukastiheys on 1500 asukasta neliökilometriä kohden. Pelkästään Euroopassa kaupungit voivat olla keskenään varsin erilaisia, mikä tarkoittaa että myös sosiaalisen kestävyuden tai laajemmin kestävä kehityksen toteutumista on syytä tarkastella yksittäisissä kaupungeissa tai kaupunkialueilla. Seuraavaksi esittelemme lyhyesti kestävä kehityksen ideaa ja toimintaohjelmaa pohjustuksena kestäväälle kaupunkikehitykselle. Luvun lopuksi perustelemme rajautumisen sosiaalisen kestävyuden kolmeen teemaan: asumiseen, segregatioon ja tuloeroihin.

2.1 Kestävää kehitystä lokaalisti ja globaalisti

Kestävä kehityksen käsite ei ole uusi. Poliittis-hallinnollisena käsitteenä se on kerännyt mittavasti kritiikkiä osakseen (ks. Seghezzeo 2009; Vallance 2011). Vaikka viimeisten vuosikymmenten aikana on pystytty täsmentämään sitä, mitä tarkoitetaan kestävyuden osa-alueilla ja näitä on myös operationalisoitu mitattaviksi kohteiksi, ei vielä ole aivan selvää, miten eri osa-alueiden suhdetta pitäisi politiikkatoimissa painottaa tai tavoitteita arvottaa. Paikalliset olosuhteet, aikajänne ja valitut mittarit väistämättä vaikuttavat siihen, minkälainen kuva kestävyydestä saadaan muodostettua. Traditionaalisesti kestävä kehitys on kuvattu kolmena, osin päällekkäisenä ulottuvuutena, kuten kuviossa 1.

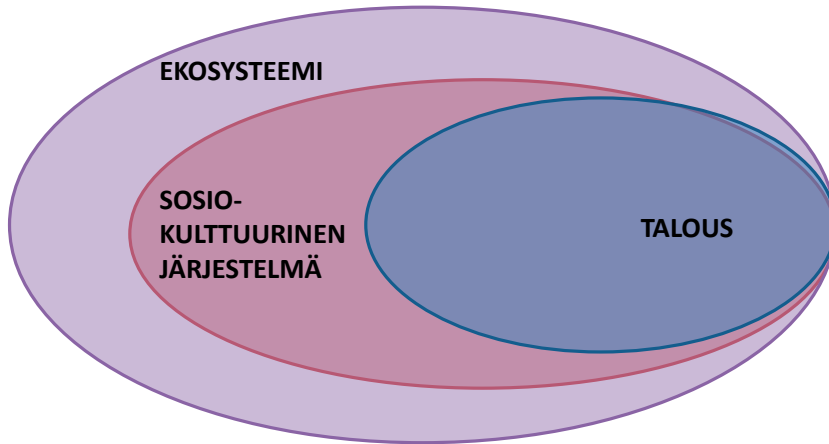

Kuvio 1. Kestävä kehityksen osa-alueet

Kuviossa osa-alueet ovat erillisiä ja vain osittain päällekkäisiä. Tätä valintaa on kritisoitu siitä, että osa-alueiden keskinäisiä suhteita ei tunnusteta riittävästi. Toisaalta aina edes yksittäisen kestävyysosa-alueen arviointi ei ole yksiselitteistä. *Ekologista ulottuvuutta* arvioitaessa esimerkiksi kasvihuonekaasujen osalta kuva Pohjoismaista muuttuu sen mukaan, tarkastellaanko kaupunki- tai maakohtaisia päästöjä vai luetaanko mukaan myös tuontitavaroiden päästöt (ks. Hult 2017). Vastaavasti ns. cleantech tuottaa ympäristöystävällisiä ratkaisuja, mutta liian nopea siirtymä uusiin tuotteisiin saattaa lisätä ympäristökuormitusta riippuen uusien ja vanhojen tuotteiden tuottamisen energiantensiivisyydestä ja materiaalijalanjäljestä.

Kenties yksi kiistellyimmistä kestävä kehityksen osa-alueista on *talouden kestävyys* tai oikeastaan taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen pääoman suhde toisiinsa. Kuvion 1 mukaisen käsityksen on sanottu kuvaavan heikkoa kestävyyttä sen esittäessä, että erilaiset pääomalajit voisivat korvata toisiaan. (Ks. Heikkurinen 2014.) Mikäli talouden kestävyydellä viitataan yksinomaan jatkuvaan talouskasvuun kiinnittämättä huomiota siihen, mistä kasvu syntyy, voidaan kritiikkiä pitää perusteltuna (Stiglitz ym. 2009).

Kestävä kehityksen talouden osa-alue voi myös tarkoittaa maapallon rajallisuuden huomioimista siten, että kulutus sopeutetaan maapallon rajoihin. (ks. Steffen 2015.) Tällöin väistämättä tarkastellaan varallisuuden, tulojen mutta myös luonnonvarojen jakautumista. Mikäli tavoitteeksi asetetaan tällainen vahva kestävyys, ollaan myös tukevasti *sosiaalisen kestävyys* alueella. Vahvassa kestävyudessa taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen pääoma tulkitaan toisiaan täydentävinä ja toisistaan riippuvaisiksi siten, että ilman ekosysteemejä ei ole sosio-kulttuurista järjestelmää tai taloutta. (ks. Kuvio 2). (Esim. Heikkurinen 2014.)

Kuvio 2. Järjestelmien suhde toisiinsa vahvassa kestävydessä.

Vahvan kestävyuden ymmärryksen mukaan ihmisen tuottama pääoma ei voi korvata luonnonresursseja ja –prosesseja, kuten ekosysteemien toimintaa. Tästä syystä luonnon pääomaa pitäisi säästää myös tuleville sukupolville ja jakaa oikeudenmukaisemmin nykyisten ihmisten välillä. Tämän käsityksen mukaan paikalliset ja globaalit ekosysteemit asettavat rajat taloudellisen toiminnan kasvattamiselle. (Ks. Heikkurinen 2014.) Joka tapauksessa kestävä kehityksen tavoitteista keskustellaan ja niitä asetetaan paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla.

YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 astui voimaan vuoden 2016 alussa.¹ Suomessa keskeinen väline YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelman toteutuksessa on Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus 2050.² Kaupungeissa edistetään kestävä kehitystä New Urban Agenda -asiakirjan tuella niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Asiakirja hyväksyttiin virallisesti Habitat III -konferenssissa eli YK:n kolmannessa asumisen ja kestävä kaupunkikehityksen kokouksessa Ecuadorissa vuonna 2016. (Ks. New Urban Agenda 2017.) Asiakirja nivoutuu tiiviisti yhteen jo mainitun Agenda 2030 -ohjelman kanssa. Suomessa Habitat III on ympäristöministeriön hallinnon vastuulla.

1 Ohjelmassa on seitsemäntoista yhteisesti hyväksyttyä tavoitetta ja niillä 169 alatavoitetta (Agenda 2030). Yhtenä tavoitteena seitsemästätoista mainitaan ”*kestävät kaupungit ja yhteisöt*” (tavoite 11), josta tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Toimintaohjelman kaikkia tavoitteita tarkasteltaessa Suomen vahvuksina nähdään korkealaatuinen koulutus ja siihen perustuva osaaminen (tavoite 4) sekä yhteiskunnallisten järjestelmien yleinen vakaus (tavoite 16). Suomen suurimmiksi heikkouksiksi on tunnistettu ilmastonmuutoksen vastainen kamppailu ja luonnonvarojen liiallinen kulutus sekä talous- ja työllisyyskehitys. (Lyytimäki ym. 2016, 7, 48–49.)

2 Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen takana on Kestävä kehityksen toimikunta. Yritykset ja yhteisöt voivat tehdä sitoumuksen yhteen tai useampaan kahdeksasta tavoitteesta. Yhdestä viiteen vuoteen kestävällä sitoumuksella tavoitellaan konkreettisia tekoja. (ks. <https://sitoumus2050.fi/>)

Kestävän kehityksen virstanpylväitä meillä ja muualla

1976 Habitat I: The Vancouver Declaration on Human Settlements

1987 Bruntlandin komission raportti: Our common future

1992 Rion ympäristö ja kehityskonferenssi: Paikallisagenda 21

1996 Habit II: Istanbul Declaration on Human Settlements

2016 YK:n Agenda 2030

2016 Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus

2017 Habitat III: New Urban Agenda 2017

Huolimatta siitä, että kestävä kehitys on näkynyt usean vuosikymmenen ajan YK:n asiakirjoissa, kansallisina ohjelmina ja kaupunkien strategioissa, ei voida väittää, että kaupungit olisivat jo siirtyneet toimimaan kestävä kehityksen periaatteen mukaan Suomessa tai missään muuallakaan. Osin tätä saattaa selittää se, että pyrkimys kestävyteen on liikkuva maali. Kaupunkien toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Pelkästään ympäristön tilasta kertovaa tutkimustietoa saadaan jatkuvasti lisää. Viime kädessä poliittiset päätökset arvovalintoineen ohjaavat käytännön toimintaa: kun ilmastonmuutoksen kaltaisissa globaaleissa ympäristöongelmissa pahimmat seuraukset kohdentuvat jonnekin muualle tai seuraavalle sukupolvelle, eivätkä haitan aiheuttajille, voi halukkuus politiikkatoimiin olla riittämätöntä. (Boston 2017.)

Päätöksenteossa erilaiset tavoitteet saatetaan asettaa toisiaan vastaan: ympäristöä pilaavan toiminnan (esimerkiksi kaivos) taloudelliset edut esitetään niin mittavina ja toiminta sosiaalista kestävyttä tukevana, että ekologisen kestävyden nähdään vaakakupissa painavan vähemmän. Myös paikallisessa päätöksenteossa kysymys on viime kädessä poliittisista arvoalinnoista. Näillä arvoalinnoilla on erisuuruisia globaaleja vaikutuksia. Poliittisessa päätöksenteossa arvovalintojen selkeyttä saattaa haitata se, että muutokset esimerkiksi kaupungin verotuloissa, palveluissa tai laajemmin taloudessa näkyvät kohtuullisen nopeasti, mutta varsinkin ympäristövaikutusten, olivat ne myönteisiä tai kielteisiä, havaitsemiseen tarvitaan tutkimusta ja usein myös pidempi aikajänne. Toisin sanoen saastuneiden vesistöjen tai maaperän puhdistaminen saattaa olla hidasta ja kallista, eivätkä muutokset näy välittömästi tai ole välttämättä edes aistein havaittavissa. (Esim. Saikkonen 2015.) Samaan aikaan kaupungin tuloja ja menoja on kenen tahansa helppo seurata hallinnon asiakirjoista ja julkisten palveluiden toimivuus tai toimimattomuus näkyy ja tuntuu arjessa.

2.2 Kestävää kaupunkikehitystä jo vuosikymmeniä

Kestävä kehitys ja kaupunkikehitys ovat olleet YK:n asialistoilla useamman vuosikymmenen ajan. Agenda 2030 Kestävän kehityksen tavoitteet (esimerkiksi tavoite 11. kestävät kaupungit ja yhteisöt) koskettavat myös Suomea. Ohjelmassa alakohtina maini-

taan muun muassa ympäristöhaittojen vähentäminen asukasta kohden sekä kaikkien pääsy viheralueille ja julkisiin tiloihin. Lisäksi tavoitellaan myönteisiä tuloksia talouden, sosiaalisen kestävyden ja ympäristön linkittymisestä kaupunkien, kaupunkistuvien alueiden ja maaseudun välillä. Tällä hetkellä käydään keskustelua kestävä kehityksen indikaattoreista. Tammikuussa 2018 oli kymmenestä seuraintindikaattorikorista julkaistu kolme: yhteiskunnallinen eriarvoisuus, luonnon ja ympäristön tila sekä asuminen ja yhdyskunnat. (Ks. Kestävä kehitys 2018a.)

Valtakunnalliset indikaattorit mahdollistavat vertailun eri kaupunkien ja maidenkin välillä, mutta niitä on syytä tarkastella myös kriittisesti: ovatko indikaattorit riittävän tarkkoja, onko niissä käytetty data luotettavaa ja muodostavatko ne kestävä kehityksen seuraamiseen riittävän kattavan tietopohjan? Aikaisemmin kestävä kehityksen indikaattoreita on koonnut Tilastokeskus (2018, Findikaattorit). Valtakunnalliset indikaattorit ovat tarpeen maavertailuissa ja trendien seuraamisessa, mutta kestävä kaupunkikehityksen toimeenpanemiseksi nämä valtakunnalliset indikaattorit ovat turhan karkeita tai yleisellä tasolla.

1. Asuminen ja yhdyskunnat -indikaattorikori

Kestävä kehityksen indikaattorikoreista asuminen ja yhdyskunnat koskevat tämän raportin teemaa (ks. Kestävä kehityksen seuranta 2018), jota koskien indikaattorikorista löytyy viisi indikaattoria.

1. Kotona asuvat yli 75-vuotiaat. Jo useamman vuoden ajan tavoitteena on ollut kotona asuvien määrään lisääminen, vuoden 2016 lopussa osuus oli 90,9 prosenttia.
2. Asumismenot: Korkeaksi asumiskustannukset määritellään silloin kun asumiskustannukset ylittävät 40 prosenttia käytettävissä olevista tuloista. Ne rasittavat erityisesti vuokralla asuvia kotitalouksia, mikä osin selittyy myös laskentatavalla kun omistusasuntolainojen lyhennyksiä ei lasketa mukaan asumiskustannuksiin vaan niitä tulkitaan säästämisen muotona. Vuonna 2015 korkeat asumiskustannukset rasittivat vuokralla asuvista kotitalouksista n. 13–18 prosenttia asuinpaikasta riippuen kun vastaava luku omistusasujilla oli kaksi prosenttia.
3. Asukastiheys: Vähintään 20 asukasta hehtaarilla katsotaan asukastiheydeksi, joka tukee joukkoliikenteen järjestämistä. Vuonna 2016 väestöstä 64,2 prosenttia asui tällaisella alueella, osuus on ollut viime vuosina lievästi nouseva.
4. Päivittäistavarakaupan saavutettavuus, mikä vaikuttaa merkittävästi arjen sujuvuuteen. Palveluiden saavutettavuudella on erityisen suuri merkitys ikääntyneille ja autottomille kotitalouksille. Saavutettavuus on parantunut suuremmilla kaupunkiseuduilla, mutta heikentynyt lievästi monilla pienillä kaupunkiseuduilla. Vuoden 2012 jälkeen päivittäistavarakaupan saavutettavuus kaupunkiseuduilla on kuitenkin hieman heikentynyt, toisaalta myös kotitalouksien ruokahankintojen toimitustavat ovat muuttumassa

5. Tulvariskejä ja niiden hallintaa seurataan osana kansallista ilmastonmuutokseen sopeutumista. Suomessa on noin 100 aluetta, joilla vesistöjen tai meriveden pinnan nousu voi aiheuttaa ihmisiin, rakennuksiin tai muuhun yhdyskuntaan kohdistuvia tulvavahinkoja.

Lähde: <http://kestavakehitys.fi/seuranta/tulkinnat/-/blogs/asuminen-ja-yhdyskunnat-asukastiheys-suurilla-kaupunkiseuduilla-kasvaa-ja-yli-75-vuotiaasta-yha-useampi-asuu-kotona>).

2. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus -indikaattorikori

Kestämätöntä on, jos huono-osaisuus kasaantuu ja siirtyy sukupolvelta toiselle siten etteivät yhdenvertaiset mahdollisuudet toteudu. Yhtäläiset mahdollisuudet puolestaan tukevat sitä, että kaikkien osaaminen saadaan hyvin käyttöön. Tästä indikaattorikorista löytyy neljä indikaattoria.

1. Tuloeroja seurataan Gini-kertoimella, pienituloisuusasteella (ks. luku 4) sekä pienimmän ja suurimman kymmenesosan tulokehityksellä. Suomessa tuloerot ja pienituloisuus ovat kehittyneet samansuuntaisesti. Merkittävästi tuloerot kasvoivat 1990-luvulla.

2. Perustoimeentulotuen saajien määrät ja alueellinen jakautuminen: toimeentulotuki on viimesijainen ja tarveharkintainen taloudellinen tuki. Toimeentulotuen asiakasmäärän katsotaan kertovan työttömyyden kehityksestä ja ensisijaisten tulonsiirtojärjestelmien toimimattomuudesta tai toimivuudesta. Muista Pohjoismaista Suomi poikkeaa huomattavasti suuremmilla toimeentulotuen saajien osuuksilla.

3. Nuorten aikuisten (18–25-vuotiaiden) tyytyväisyys elämäänsä: Nuorten tyytyväisyyden ja onnellisuuden ajatellaan heijastavan tulevaisuuden uskoa ja uskoa yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin. Nuorten aikuisten tyytyväisyys elämään kasvoi 2000-luvun alkupuolella, mutta kääntyi sitten laskuun laman seurauksena.

4. Kiintiöpakolaisten määrät ja turvapaikkahakijoiden/myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden määrät:

Määrän kehityksen kerrotaan kuvaavan kiintiöpakolaisten ja turvapaikkahakijoiden akuutista tilanteesta ja sen mittaluokasta sekä siitä, missä määrin Suomi kantaa osansa kansainvälisestä solidaarisuudesta ja vastuusta. Tällä hetkellä suurimman vastuun kantavat kriisimaiden naapurialueet. Suomeen saapuneiden kiintiöpakolaisten määrä kasvoi vuosien 2013–2014 voimakkaasti, mutta on sittemmin laskenut.

Lähde: <http://kestavakehitys.fi/seuranta/tulkinnat/-/blogs/yhteiskunnallinen-eriarvoisuus-tuloeroissa-ei-merkittavaa-muutosta>

Ennen Agenda 2030 -ohjelmaa kestäväan kehityksen toimeenpanoa tehtiin paikallisagendaohjelmalla (Paikallisagenda 21) vuosituhatteen taitteen molemmin puolin. Rio de Janeirossa vuonna 1992 järjestetyssä YK:n kokouksen Agenda 21 -asiakirjassa suositeltiin kaikille maailman kunnille omien kestäväan kehityksen toimintaohjelmien laatimista. Mukana ohjelmassa oli lähes puolet Suomen kunnista. Suomessa paikallisagendatyössä korostui kuntalaisten osallistaminen ohjelman laatimisprosessiin, mikä poikkesi Ruotsin linjauksista, joissa pyrittiin siihen, että kaupunkilaisten elämäntavat muuttuvat kestävämmiksi. (Ks. Niemenmaa 2002.)

Suomen suurimmissa kaupungeissa kestävä kehitys on sulautettu osaksi kaupunkien strategioita (Helin & Möttönen 2012). Kokonaisvaltaista arviota siitä, miten kestäväa kehitystä käytännössä toimeenpannaan kaupungeissa ja mitä vaikutuksia sillä on, ei tietäväsi kuitenkaan ole. Paikallisagenda 21 -ohjelmaa käsittelevät selvitykset ja tutkimukset ovat tuottaneet joitakin tuloksia: kestäväan kehityksen kolme osa-aluetta tuodaan esille lähtökohtana ja mainitaan näiden kolmen alueen yhtäaikaan tarkastelu. Käytännössä kuitenkin suuri osa ohjelmista keskittyi lähinnä ekologiseen ulottuvuuteen, mikäli tarkasteluun lähtökohtien sijaan otettiin päämäärät ja tavoitteet. (Routala 2001.)

Esimerkkejä kaupunkien kestäväan kehityksen toiminnasta ja strategioista

Helsinki	Tampere	Turku
Helsinki 21 -verkosto (2000)	Kestäväan kehityksen suunnitteluprosessi (1994-2002)	Kestäväan kehityksen ohjelma 2005
Helsingin kestäväan kehityksen toimintaohjelma (Kaupunginvaltuuston hyväksymä 12.6.2002)	Kaupunginvaltuuston asettamat ympäristötavoitteet (2012), tavoitetila 2020.	Ilmasto- ja ympäristöohjelma (2009)
Helsingin ekologisen kestäväyden ohjelma (HEKO) 2005	Luonnonsuojeluohjelma 2012–2020	Hiilineutraali Turku 2040
Ympäristöraportointi	Strategiset tavoitteet vuodelle 2020 (2010): Elinympäristöt ovat laadukkaita ja monimuotoisia.	Elinvoimaa resurssiviisaudesta – toimintamallin pilotti / Resurssiviisautietkartan laadinta 2040

Osittain syynä ekologisen kestäväyden painoarvoon saattaa olla se, että se koetaan helpommaksi seurattavaksi kuin esimerkiksi sosiaalinen kestävyys (ks. Saikkonen 2015, 46–47). Siitä saadaan selviä tuloksia. Valitut mittarit tosin vaikuttavat siihen, minkälaisia tuloksia saadaan. Esimerkiksi jos bruttokansantuotteen kasvu ja kasvihuonekaasujen irtikytkeminen toisistaan otetaan indikaattoriksi kestävästä kehityksestä, näyttävät Ruotsi ja Tukholma mallioppilailta. Jos tarkasteluun sisällytetään kysymys eriarvoisuuden kehityksestä, ekososiaalisesta oikeudenmukaisuudesta tai ekologisesta jalanjäljestä, näyttää arvio toisenlaiselta. Puhumattakaan siitä, jos alueellista tarkastelua tehdään yli maarajojen, globaali näkökulma huomioiden. (Hult 2017.) Kestävä kehitys ei siten ole uusi ilmiö, olkoonkin että sosiaalinen kestävyys on selvästi jäänyt vähän sivuosaan.

2.3 Sosiaalinen kestävyys suomalaisissa kaupungeissa

Kansallisessa kestäväan kaupunkikehityksen ohjelmassa sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuksiksi on nostettu muun muassa *segregaation torjunta* ja *eriarvoisuuden kaventaminen*. Ohjelman muina painopisteinä ovat vähähiiliset, älykkäät ja terveelliset kaupungit. Vielä ei tätä kirjoitettaessa ollut tiedossa, miten nämä painopisteet ohjelmassa käytännössä määritellään tai minkälaisia politiikkatoimia ohjelmalla kaupungeissa tavoitellaan.

Tässä raportissa keskitymme näihin kahteen kestäväan kaupunkikehityksen ohjelman sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuteen kolmella kaupunkiseudulla. Vaikka kestävä kehitystä seurataan valtakunnallisella tasolla, saattavat koko maan keskiarvot piilottaa kaupunkien tai kaupunkiseutujen erityispiirteitä. Oletusarvo on, että niin EU:n kuin maan hallituksenkin tekemät päätökset saattavat näkyä eri tavoin eri alueilla. Kaupunkien omilla toimilla voidaan paikallisesti vaikuttaa eriytymiskehitykseen.

Olemassa oleva asuntokanta ohjaa muuttovirtoja väestön sosioekonomisten ominaisuuksien mukaan esimerkiksi asuntojen hallintamuotojakautuman perusteella siten, että omistusalueet vetävät hyväntuloisia muuttajia ja vuokra-asuntovaltaiset puolestaan pienituloisia (ks. Kytö & Kytö 2016). Siksi asuntokannan sekoittaminen vähentää alueiden eriytymistä. Eriytymiskehitykseen ei kuitenkaan vaikuteta pelkästään asuntopolitiikalla vaan myös muilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä on vaikutuksensa. Esimerkiksi etnistä segregatiota voidaan ehkäistä pienituloisten maahanmuuttajien taloudellista asemaa kohentamalla: tulojen nousu ennustaa matalan tulotason alueilla myös maahanmuuttajilla muuttoa korkeamman tulotason alueille, joilla maahanmuuttajien osuus on matalampi. Yhtäältä alueita, joissa asuu paljon pienituloisia, voidaan elinympäristönä tukea turvaamalla palveluiden saatavuutta, opetuksen laatua alueen kouluissa ja parantamalla tai ylläpitämällä riittäviä julkisen liikenteen palveluita. (Vaalavuo & Kauppinen 2018.)

Asuntopolitiikan muutokset vaikuttavat myös alueelliseen eriytymiseen. Vuokra-asumisessa kansainvälisenä trendinä on ollut markkinoiden ja sijoittajien kasvanut rooli, minkä on nähty lisäävän eriarvoisuutta asumisessa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa painotettiin 1980-luvulla markkinasuuntautunutta asuntopolitiikkaa: sosiaalisissa vuokra-asunnoissa asuville tarjottiin mahdollisuus ostaa asuntonsa, mikä keskitti sosiaalista vuokra-asumista entistä selvemmin epäsuosituille alueille. Eriytymiskehitystä tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava että kehityksen vaikuttavat monet tekijät samanaikaisesti. (Musterd ym. 2016.)

Kestävä kaupunkikehitys paikantuu osaksi laajempaa kestävä kehitystä, mutta on varsin perusteltua lähestyä aihetta myös paikallisista lähtökohdista käsin. Tavoiteltaessa kestävä kaupunkikehitystä pitää tietenkin olla tietoinen siitä, mikä on tämänhetkinen tilanne – eli miten kestävinä suomalaisia kaupunkeja voidaan pitää? Tällaisen kartoituksen jälkeen olisi mahdollista ymmärtää, mitkä ovat tehokkaita tapoja lisätä kestävyttä suomalaisissa kaupungeissa. Toki kartoitus edellyttäisi myös yhteisymmärrystä siitä, minkälaisesta kestäväydestä puhutaan tai ymmärtävätkö kaikki kestävyden riittävän samalla tavoin.

Kestävyiden osa-alueet ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen, kietoutuvat erottamattomasti yhteen. Hallinnon sektorirajat saattavat kuitenkin istua vielä tiukassa, mikä vaikeuttaa kaikkien kestävä kehityksen ulottuvuuksien huomioimista samanaikaisesti. Kestävyiden arvioimista vaikeuttaa myös se, että toiminnan suunnitteluun pitäisi integroida eripituisia aikajänteitä. Sen lisäksi, että ympäristön tilassa tapahtuu muutoksia, voi myös teknologia tuottaa myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia kaupunkiin ja kaupunkilaisille. (Saikkonen 2015.) Esimerkiksi ekologiset innovaatiot saattavat tuottaa taloudellista toimeliaisuutta ja ne voivat parantaa ympäristön tilaa. Myös haittaveroilta tai muulla julkisen talouden ohjaukskeinoilla voidaan tukea ekologisesti kestävyttä ja parantaa resurssitehokkuutta. Kaikilla ei kuitenkaan ole taloudellisia edellytyksiä tehdä kulutusvalintoja ympäristölähtökohdista tai karttaa haittaveroja uusilla innovaatioilla, jolloin seurauksena saattaa olla mekanismeja, jotka lisäävät eriarvoistumista. (Ks. Lehtovuori ym. 2017.) Sosiaalisen kestävyiden huomiointi tarkoittaa myös kaupunkilaisten toiveiden huomioimista hyvästä asuin- ja elinympäristöstä. Kaupunkilaisten arkea tukeva elinympäristö ei synny vain suunnittelupöydän ääressä.

Sosiaaliseen kestävyteen paikantuu moni olemassa olevista indikaattoreista. Kestävä kehityksen tilaa kuvataan yhteiskunnallisen eriarvoisuuden indikaattoreilla (ks. edellinen alaluku). Näillä on tiivis yhteys muihin seurantakoreihin ja yhteiskuntasitoumuksen tavoitteisiin: yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin, vaikuttavien ihmisten yhteiskunta, työtä kestävästi sekä kestävä yhdyskunnat ja paikallisyhteisöt. Eriarvoisuus nähdään haitallisena ilmiönä sosiaalisesti kestävä kehitykselle. (Ks. Kestävä kehityksen seuranta 2018b).

Eriarvoisuus lisää sosiaalista etäisyyttä, mikä puolestaan heikentää yhteiskunnallista luottamusta (Berg & Johansson 2016). Taloudellinen eriarvoisuus on todennäköisesti suurempaa sellaisissa kaupungeissa, joissa on paljon kansainvälisiä yrityksiä ja paljon osaamista vaativaa työtä. Hyväpalkkainen työvoima yleensä vetää puoleensa myös matalasti palkattua palvelutyötä. Toisaalta tällaisen eriarvoisuuden kehittymiseen vaikuttaa myös kansallinen sosiaalipolitiikka, jolla on mahdollista lieventää eriarvoisuutta. Esimerkiksi tulonjako, sosiaali- ja terveydenhuolto, sosiaaliturva, koulutus ja asuntopolitiikka voivat lisätä tai lieventää eriarvoistumista. Euroopassa ja erityisesti Pohjois-Euroopassa tällaiset valtion interventiot ovat tavanomaisia esimerkiksi Pohjois-Amerikkaan verrattuna. Segregaatio onkin Euroopassa selvästi vähäisempää kuin yhdysvaltalaisissa kaupungeissa. (Musterd ym. 2016.)

Kehitys kaupunkialueilla riippuu lukuisista tekijöistä, kuten harjoitetusta asuntopolitiikasta ja varallisuuden jakautumisesta (Musterd ym. 2016). Kasvukeskusten ja erityisesti pääkaupunkiseudun asuntojen hintakehitys on omanlaistaan, mutta varallisuuden jakautumisen näkökulmasta jakolinja voi mennä kasvukeskusten ja muun Suomen välillä sekä kaupunkien sisällä. Helsingin keskusta-alueen asuntojen hinnat ovat karanneet jo kauan aikaa sitten keskituloisen palkansaajan ulottumattomiin. Pohjoismaissa hyvinvointivaltio luo erilaisen perustan kaupunkien kehitykselle kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Toisaalta Ruotsin esimerkki näyttää, ettei pohjoismainen hyvinvointivaltio ole riittävä yhteiskunnallinen rakenne ehkäisemään köyhyyden ja huono-osaisuuden keskittymistä kaupungeissa. (Wessel ym. 2017.)

Nähdäksemme kestäväan kehityksen keskusteluissa sosiaaliseen kestävyteen ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota Suomessa eikä kansainvälisestikään. Suuri puute on myös kaikkien kestävyden osa-alueiden samanaikainen tarkastelu. Tällainen tarkastelu edellyttää, että kaikista alueista on jonkinlainen ymmärrys. Näyttää kuitenkin siltä, ettei sosiaaliseen kestävyteen ole kiinnitetty riittävästi huomiota vaan esimerkiksi kuntien kestäväan kehityksen työ on vahvasti painottunut ekologiseen ulottuvuuteen.

Kestävydestä puhuttaessa on välttämätöntä sisällyttää tarkasteluun aikajänne. Käytetyin aikajänne on tässä raportissa kymmenisen vuotta: se on riittävä pitkä aika osoittamaan mahdollista muutoksen suuntaa tai pysyvyyttä.

Lukuisista indikaattoreista (esim. Tilastokeskus Findikaattorit 2018) ja meneillään olevasta indikaattorityöstä (Kestäväan kehityksen seuranta 2018) huolimatta kestäväan kaupunkikehityksen seuranta ja arviointi ei ole ratkaistu kysymys. Emme kehittele enää uusia indikaattoreita, mutta empiiriset tarkastelumme osoittavat, etteivät kaupunkikohtaiset tai maakohtaiset indikaattorit ole yksistään riittäviä. Emme niinkään kritisoi indikaattoreita tai niiden valintaa vaan haluamme tuoda esille, että niiden valinnalla on merkitystä siihen, minkälainen kuva muodostuu. Analyysimme osoittavat, että tarkastelun taso vaikuttaa siihen, minkälaiset tekijät nousevat esille.

Kaupunkikohtaisissa indikaattoreissa helposti unohtuu, että kaupungit toimivat vuorovaikutuksessa lähiseutujensa kanssa. Kuva segregatiosta voikin muuttua tarkastelutasoa vaihtamalla. Kestävä kaupunkikehitys ei katso kuntarajoja tai maan rajojakaan. Toisaalta paikalliseen päätöksentekoon tarvitaan nimenomaan tietoa siitä, mitä paikallisesti tapahtuu. Sosiaalisesti kestävä kehitys kaupungeissa ei kenties tarvitsekaan seurannan tueksi edes uusia indikaattoreita vaan pikemmin kokonaisvaltaista ymmärrystä kestävyden eri osion välisestä vuorovaikutuksesta ja tutkimusta olemassa olevien indikaattoreiden kuvausvoimasta. Palaamme tähän keskusteluun tarkasteltuamme kolmea seutukuntaa empiirisesti.

3. KOLME KAUPUNKIA JA SEUTUKUNTAA: HELSINKI, TAMPERE JA TURKU

Kaupunkiseutujen vertailu esimerkiksi väestörakenteen alueellisen eriytymisen osalta on ollut Suomessa vähäistä, ja tämä raportti paikkaa erityisesti tätä vertailevan tutkimuksen aukkoa. Yksittäisiä kaupunkeja ja kaupunkiseutuja koskevaa segregaatiotutkimusta on viime vuosina julkaistu etenkin Helsingin (esim. Vilkama 2011; Vilkama ym. 2014; Kortteinen & Vaattovaara 2015) ja Turun (esim. Rasinkangas 2013; 2014) seuduilta. Näistä tutkimuksista löytyy yksityiskohtaisempaa kyseisten kaupunkien ja seutujen analyysiä. Vertailua on tehty myös joidenkin yksittäisten kaupunkien välillä (esim. Hirvonen & Puustinen 2016). Tässä raportissa lähtökohtana on laajempien seutujen vertailu, koska työ- ja asuntomarkkina-alueet, joiden sisällä yksilöt ja kotitaloudet tekevät asuinpaikkaa koskevia ratkaisujaan, ovat yksittäisiä kaupunkeja laajempia. Raportin tarkoituksena on tuottaa seututason yleiskuvaus tarkasteltavien ilmiöiden tilasta ja trendeistä.

Tässä luvussa tarkennamme tutkimustehtävän, esittelemme käytetyn aineiston ja kuvailemme tutkimusseutuja. Tutkimuskohteena ovat Helsingin, Tampereen ja Turun seutukunnat. Näiden seutujen valinnan taustalla on erityisesti segregaatiotutkimuksen aiempi keskittyminen pääkaupunkiseutuun ja kaupunkeja vertailevan tutkimuksen vähäisyys. Toisaalta tutkimusseutujen määrä haluttiin pitää pienenä, jotta tarkastelu ei jäisi liian pinnalliseksi. Tämän vuoksi rajaudumme kolmeen suurimpaan kaupunkiseutuun.

Suurina eteläisessä Suomessa sijaitsevina yliopistokaupunkeina tutkimusseutujen keskuksilla on paljon yhteistä. Niillä on hyvät edellytykset monipuoliseen elinkeinorakenteeseen ja palveluiden järjestämiseen sekä voimavaroja siinä määrin, että niiden tekemät aloitteet otetaan yleensä vakavasti valtakunnan politiikassa. Toisaalta erojakin on seutujen välillä: esimerkiksi Helsingin seutu poikkeaa kokoluokaltaan ja pääkaupunkiasemansa vuoksi muista, väestö on kasvanut tutkimusjakson aikana seuduilla eri tahtiin ja maahanmuuttajataustaisen väestön osuus on eri tasoilla. Tarkastelemme kolmea kaupunkia osana suurempia seutukuntia, koska tutkimamme ilmiöt asuminen, segregaatio ja tuloerot eivät kiinnity kaupunkien rajoihin.

3.1 Tutkimuskohteina asuminen, segregaatio ja tuloerot

Keskitymme tässä raportissa asuinolojen ja alueellisen sijoittumisen eroihin väestöryhmien välillä tutkimusseuduilla. Näiden erojen kehitys voidaan nähdä osana yleisempää eriarvoisuuden kehitystä. Tuloeroja käytetään tyypillisesti eriarvoisuuskehityksen yleisenä indikaattorina. Tuloerot ovat yhteydessä moniin muihin eriarvoisuuden muotoihin, myös alueelliseen eriytymiseen ja erilaisiin asumisolosuhteisiin. Tästä syystä raportin analyysiosio alkaa *tuloerojen* tarkastelulla (luku 4). Lähdemme liikkeelle siitä,

mistä tuloerot ylipäänsä kertovat ja mitä niiden muutoksista voidaan päätellä, ja kuvaamme tuloerojen kehitystä Suomessa ja tutkittavilla kaupunkiseuduilla.

Alueellisen eriytymisen kehitystä tarkastelemme suhteessa etniseen taustaan ja tulotasoon. Suomessa ei ole yleistä tai yhtenäistä kansallista sääntelyä kaupunkialueiden eriytymisen hallitsemiseksi, varsinaisesta segregaatiopolitiikasta puhumattakaan. Toisaalta kaupungit ovat asettaneet alueellista eriytymistä hillitseviä tavoitteita, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee:

”Helsinki on kansainvälisessä vertailussa onnistunut hillitsemään eriytymistä paremmin kuin useimmat verrokkikaupunkimme. Helsinki tavoittelee jatkossakin asemaa segregaation ehkäisyn eurooppalaisena huippuesimerkinä ja mahdollistaa kaupunginosien tasavertaisuuden ja hyvinvoinnin. Väestöryhmien alueellisten erojen kasvu on asettanut kaupungeille kasvavia haasteita.” (Maailman toimivin kaupunki –kaupunkistrategia vuosille 2017–2021, Helsingin kaupunki s. 6).

Tätä taustaa vasten tarkastelemme luvussa 5, *minkälaisia eroja kolmen kaupungin ja seutukunnan välillä on löydettävissä alueellisen eriytymisen kehityksessä?*

Asuntokannan alueelliset erot ovat yksi väestörakenteen alueellista eriytymistä tuottava tekijä, koska väestöryhmien välillä on esimerkiksi taloudellisiin resursseihin liittyviä eroja pääsyssä erityyppisiin asuntoihin, ja myös asuntoa koskevat tarpeet ovat erilaisia. Asuinolojen erot väestöryhmien välillä ovat myös sinällään yksi tapa kuvata esimerkiksi tulotasoon ja etniseen taustaan liittyvää eriarvoisuutta. Tarkastelemme näistä näkökulmista luvussa 6 sitä, *onko eri väestöryhmien asuinoloissa eroa: miten asuinolot ovat kehittyneet tutkimusseuduilla tulotason ja etnisen taustan mukaan?*

Käytännössä ainoa lakisääteinen alueelliseen eriytymiseen liittyvä pykälä löytyy arava- ja korkotukivuokra-asuntojen asukasvalintaa koskevasta osasta, jossa kerrotaan, että ”asukasvalinnan tavoitteena on, että valtion tukemat arava- ja korkotukivuokra-asunnot osoitetaan vuokra-asuntoa eniten tarvitseville ruokakunnille ja samalla pyritään vuokratulojen monipuoliseen asukasrakenteeseen ja sosiaalisesti tasapainoiseen asuinalueeseen” (aravarajoituslaki 4 a §, asumisoikeusasuntolainojen korkotuesta annettu laki 11 a). Tarkastelemme *pienituloisten asumisen tukia* kaupunkiseuduilla (luku 7), koska asumisen tukijärjestelmillä on vaikutuksensa asumiskustannuksiin ja edelleen siihen, minkälaisilla alueilla ja asunnoissa eri tuloryhmillä on mahdollisuus asua.

Asuminen ja asuntopolitiikka ovat olleet ympäristöministeriön hallinnonalaa kuuluvia. Segregaation hillitseminen tai sosiaalisen kestävyuden vahvistaminen ylipäänsä edellyttävät poikkihallinnollisia toimenpiteitä. Tässä suhteessa kaupungit ovat avainasemassa. Kun valtakunnallista sääntelyä ei ole, ne voivat omista lähtökohdistaan suunnitella haluamiaan politiikkatoimia. Kunnilla on laajat toimivaltuudet maapolitiikassa, kaavoituskysymyksissä, asuntopoliittisissa keinoissa ja eri asunnon tarvitsijaryhmien huomioimisessa. Asuntopolitiikkaa ei tietenkään tehdä tyhjiössä: asuntojen tarjonnalla saatetaan yrittää houkuttaa uusia kuntalaisia, mutta kaupungit pyrkivät olemaan myös hyviä toimintaympäristöjä yrityksille. Hyvään yritys ympäristöön voi kuulua osaava työvoima, mutta myös asuntoja työntekijöille tarvitaan. Kysymme luvussa 8, *miten tutkimuksen kaupunkien alueellisen eriytymiseen tai sen hallintaan keskittyvät toimenpiteet poikkeavat toisistaan?*

3.2 Tutkimusaineistot ja analyysi

Tavoitteenamme on *yleiskuvaus* tarkasteltavista ilmiöistä tutkimusseuduilla, ja tämän vuoksi kuvaamme myös alueellisen eriytymisen tuloksia lähinnä seutu- ja kaupunkitasolla menemättä tarkempiin yksittäisten pienalueiden analyysiin.

Tilastolliset analyysit keskittyvät työikäiseen väestöön, jolla tässä tarkoitetaan 20–64-vuotiaita. Tähän on kaksi syytä. Ensinnäkin tulotaso on keskeinen tekijä tarkasteluissa. Rajaus jättää ulkopuolelle eläkeläiset, joiden kohdalla pienituloisuuden taustalta löytyvät osin erilaiset tekijät kuin työikäisten. Toiseksi, kun tarkastelun ulkopuolelle jätetään nuorimmat ja vanhimmat ikäryhmät, erot esimerkiksi maahanmuuttajien ja suomalaissyntyisten ikärakenteissa vaikuttavat vähemmän havaintoihin näiden ryhmien välisistä eroista asuinoloissa ja alueellisessa sijoittumisessa.

Aineistot

Raportin pääasiallisen aineiston muodostaa URMI-hankkeen (Urbanization, Mobilities and Immigration) käyttöön Tilastokeskuksesta hankittu yksilötason rekisteriaineisto (sopimus TK-52-1417-16). Esittämämme tilastolliset tulokset perustuvat tähän aineistoon, ellei muuta lähdeä mainita. Aineisto on kokonaisaineisto koko Suomen väestöstä vuosina 1999–2014. Tässä raportissa käytössä on Helsingin, Turun ja Tampereen seutukuntien väestöä koskeva osuus, ja analyysit koskevat pääosin vuosia 2005–2014, koska tarkoituksenamme on painottaa tuoreempien kehityskulkujen kuvaukseen. Osa tiedoista on myös luotettavampia vuodesta 2005 alkaen. Aineiston tietosisältönä on monipuolisia sosiodemografisia tietoja alueiden väestöstä, ja alueelliset tarkastelut ovat mahdollisia asuinpaikan postinumeroalueen tarkkuudella. Koska postinumeroalueet ovat melko suuria alueita, käytämme seutujen keskustaupunkien osalta myös tätä pienempiä hallinnollisia pienalueita, joita oli mahdollista approksimoida aineistossa keskustaupunkien väestölle olleen 250 m * 250 m ruututiedon avulla.³

Karttapohjat teemakarttojen esittämiseen ovat pääosin Paikkatietoikkunasta (www.paikkatietoikkuna.fi) haettua Tilastokeskuksen tuottamaa avointa kartta-aineistoa (Paavo-postinumeroalueet 2015, Kunnat 2015, Rataverkko). Näiden lisäksi Helsingin metrorataa koskeva tieto on peräisin Helsingin kaupunkimittausosaston ylläpitämästä Seutukartta 2014 -aineistosta (© Helsingin kaupunkimittausosasto, alueen kunnat ja HSY, 2015). Liitekartoissa käytetty karttapohja on Maanmittauslaitoksen avointa aineistoa oleva Yleiskarttarasteri (1:1 milj.) -kartta.

Näiden aineistojen lisäksi luvun 7 analyysissä on käytetty Kelan asumistuki- ja toimeentulotukitilastoja, Kelasto-tietokantaa, ARA:n tilastoja sekä Tilastokeskuksen Tulonjakotilastoa.

Tutkimuskaupunkien alueellisen eriytymisen hallintaan liittyviä tavoitteita, suunnitelmia, toimintamalleja ja käytäntöjä tutkittiin asiakirja- ja haastatteluaineiston avul-

³ Helsingin osalta on approksimoitu osa-alueita (n=144 vuonna 2014), Turussa kaupunginosia (n=86) ja Tampereella tilastoalueita (n=111).

la. Asiakirja-aineisto koostui kaavoitukseen, asuntopolitiikkaan, aluekehittämiseen ja muuten tutkimusteemaan liittyviin dokumentteihin, joista osa on julkisesti saatavilla esimerkiksi kaupunkien nettisivujen kautta ja osa materiaalista saatiin erillisten pyyntöjen kautta. Myös aiheen kannalta relevantit selvitysraportit ja tutkimukset toimivat osana aineistoa. Asiakirja-aineistoon lukeutui useita kymmeniä erillisiä dokumentteja. Haastattelujen kautta pyrittiin tarkentamaan kuvaa kaupunkien harjoittamista käytännöistä alueellisen eriytymisen huomioimisessa ja ne suuntautuivat kaupunkien keskeisille virkamiehille. Haastatteluaineisto koostui yhteensä 18:sta tutkimuskaupungeissa toteutetusta haastattelusta, jotka tehtiin vuoden 2017 toukokuun ja lokakuun välisenä aikana.

Alueellisen eriytymisen kuvauksen menetelmistä

Käytämme alueellisen eriytymisen numeeriseen kuvaamiseen **erilaisuusindeksiä** (*index of dissimilarity*, ks. esim. Vilkama 2011), joka on yleisimmin käytetty segregaatiaindeksi. Vertaamme sillä aina kahden väestöryhmän alueellista sijoittumista, etnisen eriytymisen osalta yksittäistä maahanmuuttajaryhmää suomalaissyntyisiin (tai -taustaisiin) ja tulotason mukaisen eriytymisen osalta kahta tuloryhmää toisiinsa. Indeksien arvot kuvaavat postinumeroalueen analyysissä, kuinka suuren osan jommastakummasta ryhmästä tulisi vaihtaa asuinpaikkaansa toiselle postinumeroalueelle, jotta ryhmät sijoittuisivat samaan tapaan. Indeksien arvot vaihtelevat teoreettisesti nollan ja sadan väliltä, ja suuremmat arvot kuvaavat vahvempaa kyseisten ryhmien alueellista erottumista toisistaan. Yksiselitteisiä rajoja sille, mikä arvo tarkoittaa vahvaa segregaatiota, ei ole. Kuten Vilkama (2011, s. 124) toteaa, usein tulkitaan esimerkiksi yli kuudenkymmenen olevat arvot merkiksi vahvasta eriytymisestä, mutta arvot riippuvat myös käytetyn aluejaon erottelukyvystä (tarkemmalla aluejaolla saadaan tyypillisesti korkeampia arvoja).⁴

Erilaisuusindeksi saa keinotekoisien korkeita arvoja, mikäli kuvattavat ryhmät ovat hyvin pieniä suhteessa alueyksiköiden määrään. Olemme ehkäisseet tämän vaikutusta käyttämällä melko karkeita tulotason ja syntymämaan luokitteluita, ja myös analyysien alkaminen vuodesta 2005 aiemman aloitusajankohdan sijaan auttaa välttämään kyseistä ongelmaa erityisesti Tampereen ja jossain määrin myös Turun etnisen eriytymisen kuvauksen osalta. Emme esitä indeksien arvoja hyvin pienille ryhmille.

Olemme pyrkineet vertailukelpoisuuteen eri seutujen välillä alueellisen eriytymisen kuvauksessa käyttämällä samaa alueyksikköä eli postinumeroaluetta kaikilla seuduilla. Toisaalta eräissä tapauksissa postinumeroaluejako piilottaa karkeutensa vuoksi hienosyisempää eriytymistä, esimerkkinä Turussa Varissuon alueen kuuluminen

⁴ Vilkaman (2011) soveltamalla (tässä raportissa sovellettuja aluejakoja hienosyisemmällä) aluejaolla, jossa pääkaupunkiseutu jakautuu 426 pienalueeseen, erilaisuusindeksien arvo vertailtaessa muita kieliryhmiä kotimaisia kieliä puhuviin vaihteli vuonna 2009 pääkaupunkiseudulla välillä 21–51, kaikkien vieraskielisten arvon ollessa 28. Vertailtaessa pieni- ja suurituloisten välistä eriytymistä joukossa eurooppalaisia pääkaupunkiseutuja indeksien arvot vaihtelivat vuoden 2010 tienoolla 24:n ja 49:n välillä (Suomessa arvona oli 29 pääkaupunkiseudun postinumeroalueilla kansallisen tulojakauman alinta ja ylintä viidennestä vertaillen) (ks. van Ham & Tammaru 2016).

samaan postinumeroalueeseen erityyppisen naapurikaupunginosan kanssa ja Tampereella koko Hervannan kuuluminen yhteen postinumeroalueeseen. Hallinnollisten pienalueiden käyttö vaihtoehtoisena aluejakona tuo paremmin esiin pienen mittakaavan eriytymistä, joskin vertailukelpoisuus kaupunkien välillä saattaa olla huonompi (ja Hervanta pysyy edelleen yhtenä alueena).

Yksittäisen indeksin antama kuva kokonaisen seudun alueellisesta eriyttämisestä ei luonnollisestikaan tuo esiin kaikkea, mitä seudulla tapahtuu alueellisen eriyttymisen osalta. Esitämme myös joitakin tuloksia käyttäen niin sanottuja **eristyneisyys- ja kohtaamisindeksejä** (*isolation index, interaction index*, ks. Vilkama 2011), jotka tuovat esiin ulkomaalaissyntyisen tai -taustaisen väestön osuuden muutosta alueilla. Eristyneisyysindeksi kuvaa tässä tapauksessa, kuinka suuri osuus analyysin kohteena olevan ryhmän henkilöiden asuinalueiden samanikäisestä (20–64 v. tai 0–17 v.) väestöstä kuului keskimäärin samaan ryhmään. Ryhmillä tarkoitetaan tässä joko ulkomaalaissyntyisiä tai -taustaisia tai tiettyä tarkemmin rajattua ulkomaalaissyntyistä tai -taustaista ryhmää. Kohtaamisindeksiä käytämme kuvaamaan, kuinka suuri osuus *suomalaissyntyisten* tai -taustaisten asuinalueen samanikäisestä väestöstä oli ulkomaalaissyntyisiä tai -taustaisia. Esitämme myös kunkin seudun osalta alueellista eriyttymistä kuvaavan kartan. Tarkastelumme pysyvät yleiskuvauksen tasolla, eli tarkempia yksittäisten seutujen erityiskysymysten analyysejä emme tee tässä raportissa. Tavoitteena on vertailla seutuja yleisellä tasolla toisiinsa ja kunkin seudun tilanteen ajallista kehitystä ainakin yhdellä eriyttymisen ulottuvuudella mitattuna.

Käytetyistä muuttujista ja rajauksista

Etnisen taustan mukaisia tuloksia esitettäessä jaamme aineiston henkilöt pääosin neljään ryhmään: länsimaalaiset, itäeurooppalaiset, muut ulkomaalaissyntyiset ja suomalaissyntyiset.⁵ Jako perustuu täysi-ikäistä väestöä kuvattaessa henkilön omaan syntymämaahan⁶ ja lapsia koskevissa tuloksissa vanhempien syntymämaihin perustuvaan ns. taustamaahan (tarkempi kuvaus luvussa 5). Tarkempaan maahanmuuttajataustaisten ryhmien jaotteluun menemme vain rajoitetusti, koska tarkoituksena on enemmän kehityksen pääpiirteiden hahmottaminen kuin yksittäisten ryhmien tarkempi analyysi. Tällä tavoin myös tapauksia riittää luotettaviin analyyseihin kaikilla kolmella seudulla.

Luokittelemme asuinolojen ja alueellisen eriyttymisen analyyseissä 20–64-vuotiaan väestön kullakin seudulla tulokvintiileihin (viidenneksiin) henkilön asuntokunnan ekvivalenttien käytettävissä olevien rahatulojen mukaan (ks. tulokäsitteen tarkempi kuvaus luvusta 4). Tuloviidennekset perustuvat siis kunkin seudun sisäiseen tulojakaumaan eikä valtakunnalliseen tulojakaumaan. Tämän johdosta tuloluokat ovat joka vuosi samansuuruiset, ja tuloluokituksemme kuvaa henkilöiden asuntokun-

5 Itä-Euroopalla tarkoitetaan tässä kylmän sodan aikaiseen itäblokkiin kuuluneita Euroopan maita (pois lukien Itä-Saksa, joka on tässä osana Saksaa länsieurooppalaisissa maissa). Länsimailla tarkoitetaan kaikkia muita Euroopan maita ja niiden lisäksi Yhdysvaltoja, Kanadaa, Australiaa ja Uutta-Seelantia.

6 Ne, jotka ovat itse syntyneet ulkomailla, mutta joiden kummatkin vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, on kuitenkin tässä katsottu suomalaissyntyisiksi.

tien tulotasoa nimenomaan suhteessa saman seudun muuhun työikäiseen väestöön. Kutsumme pienituloisiksi seudun alinta tuloviidennestä, keskituloisiksi keskimmäistä eli kolmatta viidennestä ja suurituloiksi ylintä (viidettä) viidennestä.

Koska maasta poistumisen rekisteröinnissä on puutteellisuutta, ainakin osa niistä, joilla ei rekisterien perusteella näytä olevan lainkaan tuloja, voivat tosiasiallisesti olla Suomesta pois muuttaneita. Niissä segregaatiota ja asuinoloja koskevissa analyysissä, joissa käytimme tulotietoja, pyrimme vähentämään tämän vaikutusta tuloksiin poistamalla analyysistä henkilöt, joiden asutokunnalla ei rekisteritietojen mukaan ollut vuoden aikana lainkaan käytettävissä olevia rahatuloja (osuus kaikenikäisistä ulkomaalaissyntyisistä tutkimusseuduilla vuonna 2010: 1,2–2,0 %, osuus suomalaissyntyisistä: 0,1 %).

Tuloryhmien alueellista eriytymistä ja asuinoloja koskevissa analyysissä tarkitimme useiden analyysien osalta opiskelijoiden vaikutuksen tuloksiin, koska he ovat poikkeava ryhmä sekä tulotason että asumisen osalta. Teimme tämän jättämällä opiskelijat pois aineistosta ja tekemällä analyysit uudestaan tällä rajatummalla aineistolla. Käytimme tässä laajempaa opiskelijan määritelmää kuin tavanomaista vuoden lopun pääasialliseen toimintaan perustuvaa määritelmää, koska kyseisellä mittaustavalla työssäkäyvät opiskelijat eivät määrity opiskelijoiksi. Määrittelimme opiskelijoiksi ne, jotka olivat olleet kyseisen kalenterivuoden syyslukukaudella rekisteröityneitä opiskelijaksi johonkin oppilaitokseen tai olivat saaneet syksyllä opintotukea tai joiden pääasiallinen toiminta vuoden lopussa oli opiskelu.⁷ Viitatessamme pelkkään vuoden lopun pääasialliseen toimintaan käytämme termiä päätoiminen opiskelu.

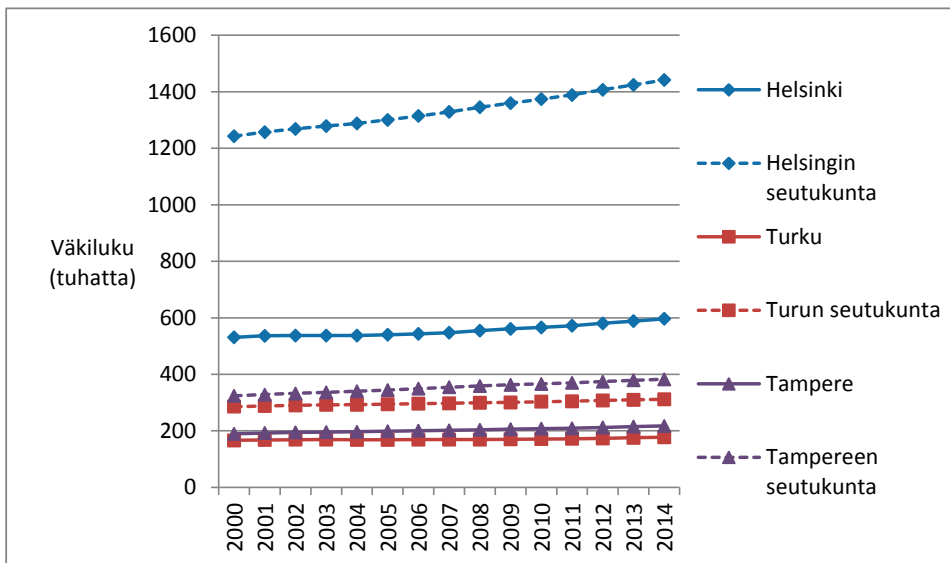
3.3 Tutkimusseutujen kuvaus

Tässä raportissa tarkastelemme kolmea seutukuntaa ja niiden keskuskaupunkeja. Seutukunnat ovat useammasta kunnasta koostuvia alueita, jotka otettiin alun perin vuonna 1994 käyttöön aluepoliittisen tukialuejaon perusalueiksi (Tilastokeskus 2015). Niiden muodostamiskriteereinä olivat kuntien välinen yhteistyö, työssäkäynti ja liikenneyhteydet. Niillä ei enää ole asemaa virallisena aluejakona, mutta niitä käytetään edelleen kuitenkin tilastoinnissa. Tässä raportissa niitä käytetään kuvaamaan Helsingin, Turun ja Tampereen ympärillä olevia laajempia seutuja, ja tarkoituksena on, että ne kuvaavat suurin piirtein näiden keskuskaupunkien työssäkäyntialueita. Esimerkiksi Helsingin osalta on tyypillisempää käyttää hieman pienempää Helsingin seudun määritelmää, mutta valitsimme tähän valmiina kaikille seuduille olevan jakoperusteen. Kaikki käyttämämme aluejaot ovat vuonna 2015 voimassa olleita jakoja.

⁷ Opiskelijoiden asutokuntien muut 20–64-vuotiaat jäsenet (keskimäärin 0,6 muuta kuin opiskelijaa) pysyivät aineistossa myös poistettaessa opiskelijat aineistosta. Opiskelijoiden poistaminen ei siis täysin poistanut heidän vaikutustaan tuloksiin.

Kuvaamme seuraavaksi eräitä näiden seutujen peruspiirteitä, erityisesti niiden väestörakennetta. Päättämme tarkastelut vuoteen 2014, johon päättyvät myös raportin asuinoloja ja alueellista eriytymistä koskevat tilastolliset analyysit. Tiedot ovat peräisin URMI-rekisteriaineistosta, ellei muuta mainita.

Kuviosta 3 nähdään, kuinka näiden seutujen ja keskuskaupunkien väkiluku on kehittynyt. Luvut koskevat asuntoväestöä eli pysyvästi asunnoissa (eikä esim. laitoksissa) asuvaa väestöä. Kasvu on ollut suhteellisesti suurinta Helsingin ja Tampereen seuduilla: Helsingin seudun väestö on kasvanut 16 prosentilla ja Tampereen seudun väestö 18 prosentilla. Turun seudulla väestönkasvu on jäänyt yhdeksään prosenttiin vastaavana aikana. Kaikilla seuduilla keskuskaupungin väestönkasvu on ollut muutama prosenttiyksikön hitaampaa kuin koko seudun kasvu. Kuva tuo myös esiin, kuinka omassa kokoluokassaan Helsinki seutuineen on verrattuna Turkuun ja Tampereeseen, jotka ovat keskenään samaa kokoluokkaa.

Kuvio 3. Tutkimusseutukuntien ja niiden keskuskaupunkien asuntoväestön kehitys 2000–2014.

Seutujen väestörakenne

Seutukuntien ikärakenteissa ei ole merkittäviä eroja (taulukko 1). Iäkkäiden osuus väestöstä on kuitenkin jonkin verran suurempi Turun ja Tampereen seuduilla ja niiden keskuskaupungeissa.

Taulukko 1. Ikäryhmien osuudet (%) tutkimusseutukuntien ja niiden osien väestöstä vuosina 2000 ja 2014.

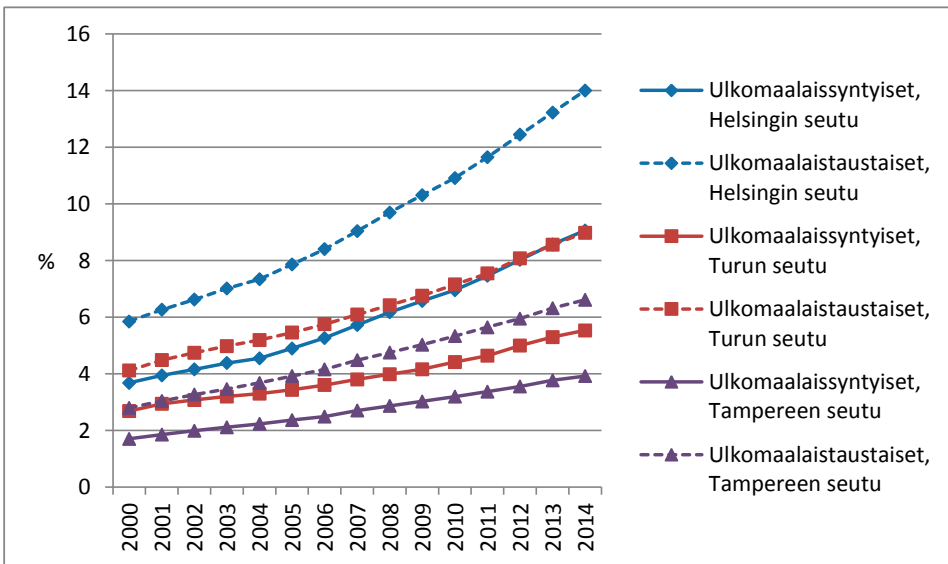
	2000			2014		
	0-17	18-64	65+	0-17	18-64	65+
Helsingin seutukunta	22	67	11	20	64	16
Helsinki	18	69	13	17	67	16
Muu seutukunta	25	66	9	23	62	15
Turun seutukunta	21	65	15	19	62	19
Turku	18	66	16	16	65	19
Muu seutukunta	25	62	13	23	59	19
Tampereen seutukunta	21	65	14	20	62	18
Tampere	19	67	14	17	66	18
Muu seutukunta	25	62	14	25	58	18

Myös erityyppisiin asutokuntiin kuulutaan suunnilleen yhtä usein kaikilla kolmella seudulla (taulukko 2). Yksin asuminen on yleistynyt eniten Turussa ja Tampereella, ohittaen yksin asuvien osuuden Helsingissä. Tässä on huomattava, että luvut koskevat asutokuntatyyppien osuuksia henkilötasolla, ilman ikärajausta. Asutokunnista laskettuna yksin asuvien osuus olisi huomattavasti suurempi. Lapsiperheillä tarkoitetaan tässä henkilöiden iästä riippumatta kaikkia asutokuntia, joissa asuu yksi tai useampi vanhempi lapsensa tai lastensa kanssa, eikä muita.

Taulukko 2. Lapsiperheisiin kuuluvien ja yksin asuvien osuudet (%) tutkimusseutukuntien ja niiden osien väestössä vuosina 2000 ja 2014.

	2000			2014		
	Lapsiperheet	Yksin asuvat	Muut	Lapsiperheet	Yksin asuvat	Muut
Helsingin seutukunta	52	18	30	48	20	32
Helsinki	43	25	32	40	26	35
Muu seutukunta	58	13	28	53	16	30
Turun seutukunta	50	20	30	44	23	33
Turku	43	25	32	37	29	35
Muu seutukunta	60	12	28	55	15	31
Tampereen seutukunta	51	18	31	46	21	32
Tampere	46	22	32	39	27	34
Muu seutukunta	59	13	29	56	15	29

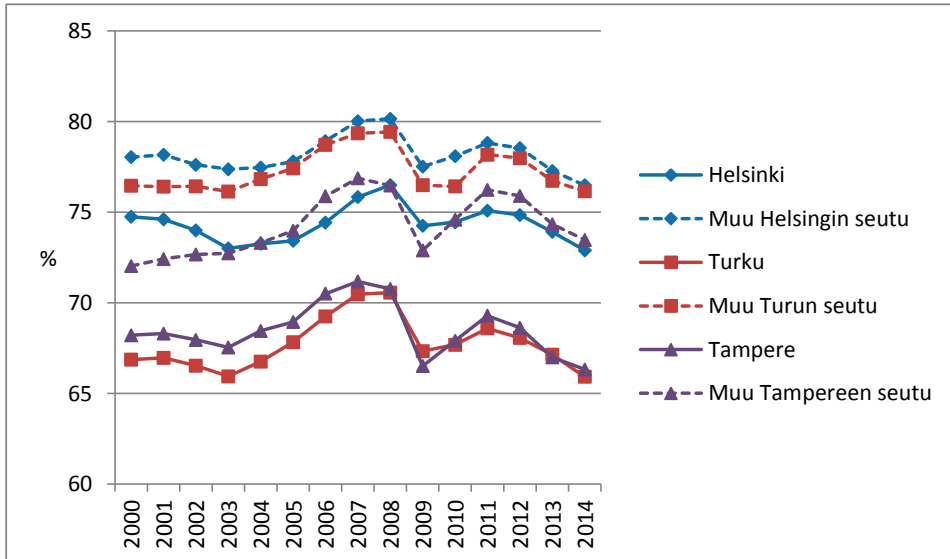
Kuviosta 4 nähdään, kuinka toisaalta ulkomaalaisyntyisten, toisaalta ulkomaalaistaustaisten osuus seutujen koko väestöstä on muuttunut vuosina 2000–2014. Ulkomaalaistaustaisella tarkoitetaan tässä sitä, että ainakin yksi henkilön vanhemmista on syntynyt ulkomailla, tai jos vanhemmista ei ole tietoa, niin henkilö on itse syntynyt ulkomailla. Kuviosta nähdään, että ulkomaalaisyntyisten ja -taustaisten osuus seutujen väestöstä on kasvanut nopeasti. Kasvava osuus ulkomaalaistaustaisista ei ole itse syntynyt ulkomailla. Helsingin seudulla ulkomaalaistaustaisten osuus on suurin ja Tampereen seudulla pienin. Liitetaulukoista 1 ja 2 nähdään tarkemmin seutujen 20–64-vuotiaiden syntymäaajakaumat vuosina 2005 ja 2014 ja alle 18-vuotiaiden (vanhempien syntymämaihin perustuvien) taustamaiden jakaumat.

Kuvio 4. Ulkomaalaisyntyisten ja ulkomaalaistaustaisten osuudet väestöstä tutkimusseuduilla, %.

Seutujen välillä ei ole ollut suurempia eroja työllisyyskehityksessä etenkin 2000-luvun puolivälin jälkeen (ks. kuvio 5). Keskuskaupungeista Helsingissä on ollut korkein työllisyysaste, mutta keskusten ulkopuolella erityisesti Turun seudulla työllisyys on ollut samaa tasoa Helsingin seudun kanssa. Etenkin Turun ja Tampereen seuduilla korostuu keskuskaupungin alhaisempi työllisyysaste muuhun seutuun verrattuna. Tampereen seudulla tämä ero on kasvanut vuosien varrella. Työllisyysasteen eroissa on kyse työttömistä ja opiskelijoista, joita oli Tampereella ja Turussa suurempi osa työikäisistä. Esimerkiksi vuonna 2014 kaikista 20–64-vuotiaista työttömiä oli (vuoden lopun pääasiallisen toiminnan mukaan) Helsingissä 9 prosenttia, mutta Turussa ja Tampereella 13–14 prosenttia, ja opiskelijoita oli 6 prosenttia helsinkiläisistä 20–64-vuotiaista, mutta 9 prosenttia samanikäisistä Turussa ja Tampereella. Nämä

ryhmät ovat sekä yleisempiä seutukuntatasolla Turun ja Tampereen seuduilla että keskittyneempiä näillä seuduilla seudun keskuskaupunkiin kuin Helsingin seudulla. Koko seutuja tarkasteltaessa 20–64-vuotiaiden työllisyysaste oli vuonna 2014 Helsingin seudulla 75 prosenttia, Turun seudulla 70 prosenttia ja Tampereen seudulla 69 prosenttia.

Kuvio 5. Työllisten osuus 20–64-vuotiaasta väestöstä tutkimusseutujen keskuskunnissa ja seutujen muissa kunnissa vuosina 2000–2014.

Tutkimusseutujen työllinen väestö on työskennellyt koko maata palveluvaltaisemmissa töissä (taulukko 3). Helsingin seutu eroaa erityisen palveluvaltaisena. Kaikilla seuduilla, kuten koko maassa, palveluiden osuus on kasvanut 2000-luvulla. Selvimmin seudut eroavat muusta maasta alkutuotannon vähäisellä osuudella. Tässäkin Helsingin seutu eroaa selvimmin.

Teollisuustyöpaikkojen osuus on Helsingin seudulla ollut vähäisempi kuin koko maassa, Turun seudulla koko maan tasolla ja Tampereen seudulla puolestaan teollisuudessa on työskennellyt suurempi osuus työllisistä kuin koko maassa. Teollisuustyön osuus on kuitenkin laskenut kaikkialla. Palveluissa kiinteistöalan toiminta on noussut Helsingin seudulla suurimmaksi alaksi, ja sen osuus on kasvanut myös muualla. Informaatio- ja viestintäala on toinen Helsingin seudulla korostuva ala.

Terveys- ja sosiaalipalvelut puolestaan työllistävät Tampereen ja Turun seuduilla suuremman osan työvoimasta kuin Helsingin seudulla. Muuten suurempia eroja ei ole seutujen välillä. Taulukon ulkopuolelta voidaan mainita, että julkisen sektorin työpaikkojen osuus on laskenut Helsingin seudulla 24 prosentista 22 prosenttiin, kun Turun seudulla se on noussut 24 prosentista 26 prosenttiin ja Tampereen seudulla 23 pro-

sentista 24 prosenttiin (koko maassa pysynyt 25 prosentin tasolla).⁸ Kokonaisuutena suurin ero seutujen välillä on edellä mainittu teollisuustyön suurempi yleisyys Tampereen seudulla, ja muiden erojen suhteen on pääosin kyse Helsingin seudun eroamisesta muista seuduista: Helsingin seudulla palveluvaltaistuminen on pisimmällä.

Taulukko 3. Työllisen työvoiman toimialajakauma tutkimusseuduilla ja koko maassa vuosina 2000 ja 2014.

	Helsingin seutukunta		Turun seutukunta		Tampereen seutukunta		Koko Suomi	
	2000	2014	2000	2014	2000	2014	2000	2014
Maatalous, metsätalous ja kalatalous	0,6	0,5	2,5	1,9	2,4	1,6	6,0	4,4
Teollisuus, kaivostoiminta ja louhinta	13,5	9,5	20,8	13,9	26,4	16,8	20,4	15,0
Rakentaminen	6,2	6,8	8,2	7,7	7,7	7,5	6,9	7,5
Palvelut yhteensä	79,7	83,2	68,6	76,5	63,5	74,0	66,7	73,1
Tukku- ja vähittäiskauppa, moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	16,4	14,2	12,8	12,6	12,1	12,0	12,4	12,0
Kuljetus ja varastointi	7,0	6,6	7,6	6,2	5,5	4,9	6,3	5,9
Informaatio ja viestintä	6,9	7,4	2,8	3,0	4,2	5,1	3,7	3,9
Kiinteistöalan toiminta	11,7	17,1	10,5	13,8	8,2	13,7	7,9	12,3
Julkinen hallinto ja sosiaalivakuutus	7,5	6,1	6,2	5,6	4,5	5,1	7,4	6,6
Koulutus	7,0	5,9	5,9	7,4	7,3	7,3	6,6	6,5
Terveys- ja sosiaalipalvelut	11,4	13,0	14,2	17,4	13,2	16,4	13,2	15,4
Muut palvelut	11,9	13,0	8,7	10,5	8,6	9,6	9,2	10,5
YHTEENSÄ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N (tuhatta)	700	794	131	145	145	177	2298	2508

Lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta.

Asuntokanta ja asuntojen hinnat

Vanhojen osakeasuntojen neliöhinnat nousivat vuosien 2000 ja 2014 välisenä aikana Tilastokeskuksen hintaindeksin mukaan reaalisesti Helsingissä 53 prosenttia, Turussa 40 prosenttia ja Tampereella 36 prosenttia. Samana aikana koko Suomessa vanhojen osakehuoneiston neliöhintojen reaalin kasvu oli 33 prosenttia, eli etenkin Helsingissä hintojen nousu oli selvästi nopeampaa kuin muualla. Helsingin muita kaupunkeja nopeampi hintojen nousu on ollut selvintä vuoden 2008 taantuman jälkeen. Vuonna

⁸ Lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta.

2014 Helsingin vanhojen osakehuoneistojen keskineliöhinta oli 3951 euroa, Turussa 1961 euroa ja Tampereella 2329 euroa (vastaavansuuruiset erot ilmenevät myös vertailtaessa vanhojen kerrostalokaksioiden neliöhintoja).⁹

Tutkimusseutujen ja etenkin niiden keskuskaupunkien asuntokanta on vuokra-asuntovaltaisempaa kuin koko maassa, ja vuokra-asuntojen osuus on kasvanut jonkin verran tutkimusjakson aikana (taulukko 4). Helsingissä vuokra-asuntojen osuus on suurin, koska aravavuokra-asuntoja on enemmän kuin muissa kaupungeissa. Aiempaa suurempi osa vuokra-asunnoista on muita kuin aravavuokra-asuntoja, mikä liittyy ainakin osin ARA-rajoitusten päättymiseen osassa aravavuokra-asuntoja (ks. luku 7). Helsinki ja Helsingin seutukunta ovat myös kerrostalovaltaisempia kuin muut seudut: vuonna 2014 Helsingin asunnoista vain 13 prosenttia oli omakoti- tai rivitalo-asuntoja (seudun asunnoista 34 %), kun Turussa ja Tampereella osuus oli 26 prosenttia (seuduilla 43 %).

Taulukko 4. Asuntojen hallintaperustejakauma tutkimusseuduilla ja niiden keskuskaupungeissa.

	Helsingin seutukunta		Turun seutukunta		Tampereen seutukunta		Koko Suomi	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014	2005	2014
<i>Keskuskaupunki</i>								
Omistusasunnot	48	46	52	50	55	51	-	-
Vuokra-asunnot yhteensä	47	48	43	45	41	45	-	-
Arava- tai korkotukivuokra	22	21	19	17	20	16	-	-
Muu vuokra-asunto	25	27	24	28	22	28	-	-
Asumisoikeusasunnot	2	3	2	2	3	3	-	-
Muu tai tuntematon	2	3	3	2	2	2	-	-
<i>Seutu yhteensä</i>								
Omistusasunnot	57	56	61	61	63	61	64	65
Vuokra-asunnot yhteensä	38	39	34	34	33	35	32	31
Arava- tai korkotukivuokra	20	18	15	13	16	13	16	13
Muu vuokra-asunto	18	21	19	22	17	22	16	19
Asumisoikeusasunnot	3	3	2	2	2	2	1	1
Muu tai tuntematon	2	2	3	2	2	2	3	2
YHTEENSÄ, %	100	100	100	100	100	100	100	100
N, keskuskaupungit (tuhatta)	291	318	93	99	105	118	-	-
N, seutukunnat (tuhatta)	626	699	147	159	167	190	2430	2618

Lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta.

⁹ Lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta.

Tämän lyhyen tarkastelun perusteella Helsingin ja Tampereen seudut olivat tutkimusjakson aikana väestöltään nopeammin kasvavia kuin Turun seutu. Helsingin seudun väestö painottui enemmän työikäisiin ja työikäisten joukossa työllisiin kuin muiden seutujen väestö. Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on suurin Helsingin seudulla ja pienin Tampereen seudulla. Työpaikat painottuvat Helsingin seudulla selvästi palvelualan työpaikkoihin ja yksityisen sektorin työpaikkoihin. Asunnot ovat selvästi kalliimpia Helsingin seudulla kuin muilla seuduilla, toisaalta Helsingin seudulla on suurempi julkisen sektorin vuokra-asuntojen tarjonta kuin muualla. Nopea väestönkasvu Helsingin ja Tampereen seuduilla on mahdollistanut aluerakenteeseen vaikuttamisen uutta asuntokantaa rakennettaessa. Toisaalta nopea väestönkasvu on haaste asuntojen riittävydelle ja se on myös omiaan nostamaan asuntojen hintoja.

4. TULOEROT JA NIIDEN KEHITYS

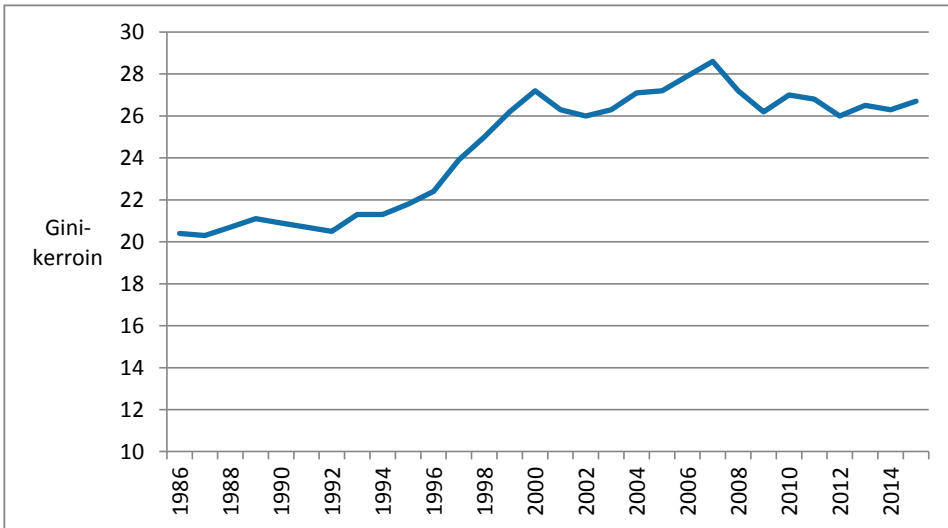
Aloitamme sosiaaliseen kestävyysliittävän analyysin tuloerojen tarkastelusta Suomessa ja tutkimusseuduilla. Tuloeroja on tärkeää tutkia ja seurata, sillä ne ovat yhteydessä moniin muihin eriarvoisuuden muotoihin, kuten poliittisen vallan, asuinalueiden, terveyden ja koulutuksen jakaantumiseen yhteiskunnassa (Babones, 2008; Gilens, 2014; Putnam, 2015; Pickett ja Wilkinson, 2015; Tammaru ym., 2015). Nämä taas vaikuttavat siihen, miten valtiot tai kaupungit voivat taata sosiaalisesti kestävä kehityksen nyt ja tulevaisuudessa.

Monissa yhteyksissä on arvioitu, että pelkän talouskasvun seuraaminen on puutteellinen mittari hyvinvoinnin kehitystä arvioitaessa; sen lisäksi pitäisi entistä enemmän tarkastella talouden hedelmien jakautumista yhteiskunnassa (Stiglitz ym. 2009). Esimerkiksi Euroopan komission strategiassa tähdätään älykkään ja kestävä talouskasvun lisäksi ”osallistavaan” kasvuun (engl. inclusive growth) (Euroopan komissio, 2010).

Tuloerojen negatiivisista vaikutuksista on paljon tutkimusta, mutta tuloerojen ja hyvinvoinnin välistä *kausaalista* suhdetta on vaikea todentaa. Muutokset tuloeroissa liittyvät moniin muihin samanaikaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka vaikuttavat omalta osaltaan ihmisten elinoloihin. Toisin sanoen muutokset esimerkiksi työttömyydessä, teknologiassa, demografisessa rakenteessa, palveluiden saatavuudessa ja koulutuksessa vaikuttavat samaan aikaan sekä tuloeroihin että ihmisten hyvinvointiin. Esimerkiksi Wilkinson ja Pickett (2009) kuitenkin tulkitsevat, että tuloerot ovat monien sosiaalisten ongelmien, kuten epäluottamuksen, rikollisuuden ja ahdistuksen, taustalla.

4.1 Suomessa tuloerot ovat pysyneet samalla tasolla 2000-luvulla

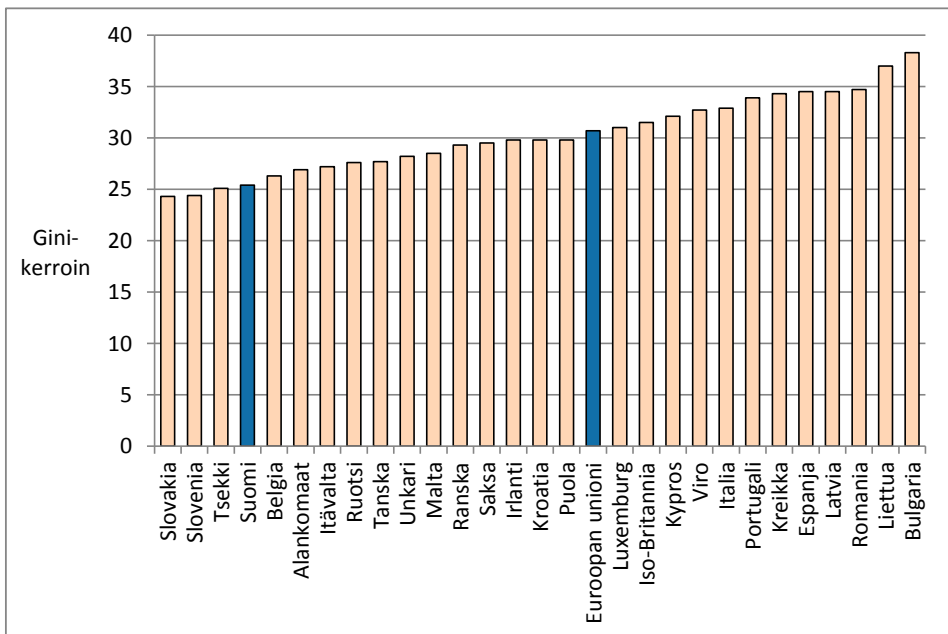
Tuloerot kasvoivat Suomessa voimakkaasti 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun puoliväliin (kuvio 6). Tämän jälkeen tuloerot ovat pysyneet kohtalaisen tasaisina Gini-kertoimella mitattuna. Suomen tuloerot ovat edelleen alhaiset suhteessa Euroopan unionin keskiarvoon. Kuviosta 7 käy ilmi, että vuonna 2016 tuloerot olivat EU:ssa alhaisimmat Slovakian, Slovenian ja Tšekin jälkeen Suomessa.

Kuvio 6. Tulorojen kehitys Suomessa 1986–2015, Gini-kerroin.

Huom. Käytettävissä olevat rahatulot (ml. myyntivoitot).

Lähde: Tulonjakotilasto, Tilastokeskus.

Kuvio 7. Tulorot Euroopan unionissa vuonna 2016, Gini-kerroin.

Huom. Irlannin tieto vuodelta 2015.

Lähde: EU-SILC, Eurostat.

Tuloerojen mittaaminen ja tuloerojen trendit

Tulokäsite

Tuloeroja mitattaessa analysoidaan yleensä kulutusyksikön käytettävissä olevia rahatuloja, eli tuloja suorien verojen ja tulonsiirtojen jälkeen. Jotta erikokoisten kotitalouksien tuloja voitaisiin vertailla, käytetään tavallisesti kulutusyksikkökohtaisia tuloja kotitalouskohtaisten tulojen sijaan. Kulutusyksikkökohtaiset tulot saadaan jakamalla kotitalouden jäsenten yhteenlasketut tulot kotitalouden kulutusyksikköjen määrällä. Yleisimmin käytössä oleva kulutusyksikköskaala on nk. OECD:n muunnettu skaala, jossa yhden hengen taloudella kulutusyksikköluku on yksi ja jokainen seuraava 14 vuotta täyttänyt jäsen kotitaloudessa nostaa kotitalouden kulutusyksikkölukua 0,5 yksikköä ja jokainen alle 14-vuotias jäsen 0,3 yksikköä. Tätä tulokäsitettä on käytetty tässä raportissa.

Tuloerojen mittaaminen

Tuloerojen mittaamiseen on olemassa vakiintuneet mittarit. Tuloeroja mitataan useimmiten joko Gini-kertoimella (kuten kuvioissa 6 ja 7) tai ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tai -kymmenyksen tulojen suhteella. Gini-kerroin saa arvon nollan ja sadan välillä. Gini-kertoimen arvo nolla kuvaa tilannetta, jossa yhteiskunnan tulot ovat täysin tasaisesti jakautuneet jokaisen yhteiskunnan jäsenen kesken. Arvo 100 olisi tilanne, jossa yhteiskunnan kaikki tulot kasautuvat yhdelle henkilölle. Tässä raportissa käytetty Gini-kerroin kuvaa yleistä tulojen jakautumista yhteiskunnassa, mutta se ei ole kovin sensitiivinen tuloerojen ääripäissä tapahtuville muutoksille.

Syitä tuloerojen kasvuun Suomessa

Tuloerojen kasvu on globaali ilmiö. Tuloerot ovat kasvaneet niin teollisuusmaissa kuin kehittyvissä maissa. Yhtenäiselle trendille on pyritty löytämään syitä, joista ainakin teknologinen kehitys, globalisaatio, demografiset muutokset, työttömyyden kasvu, työmarkkinasääntelyn väheneminen, pääoman osuuden kasvu tuloista, verotuksen progressiivisuuden väheneminen ja sosiaaliturvaan tehdyt heikennykset on nostettu esille. OECD:n tuloeroja koskevassa raportissa ”Divided We Stand” on analysoitu näitä tuloerojen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä kansainvälisesti (OECD, 2011).

Blomgren ym. (2014) esittävät, että toisin kuin muissa OECD-maissa, palkkaerot selittävät tuloerojen kasvua Suomessa kuitenkin vain rajallisesti. Sen sijaan pääomatulojen merkitys tuloerojen kasvun selittäjänä on ratkaiseva. Myös verojen tuloeroja tasaava vaikutus on Suomessa vähentynyt 1990-luvulta lähtien. Esimerkiksi ansiotuloverojen tuloeroja tasaava vaikutus on pienentynyt Gini-kertoimella mitattuna 7 prosenttiyksiköstä 4 prosenttiyksikköön 2000-luvulla (Ruotsalainen, 2011). Lisäksi perusturvan heikko kehitys suhteessa palkkoihin selittää tulonsiirtojen tuloeroja tasaavan vaikutuksen heikentymistä (Honkanen ja Tervola 2013).

4.2 Kaupunkien politiikka tuloerojen kaventamiseksi

Tuloeroja mitataan tavallisesti kansallisella tasolla. On kuitenkin vaikea sanoa, keitä ihmiset todellisuudessa pitävät viiteryhmänään, kun he arvioivat tuloeroja ja vertaavat itseään muihin. Voi hyvinkin olla, että tuloerojen mittaaminen kansallista tasoa pienemmällä aluejaolla on lähempänä ihmisten kokemusta tuloeroista. Siksi tarkasteleminen tässä osiossa tuloeroja kaupunkien ja seutukuntien sisällä eli mahdollisesti lähempänä ihmisten kokemusmaailmaa.

Globaali talous ja muutokset työmarkkinoilla vaikuttavat tuloeroihin, mutta harjoitetulla politiikalla on merkittävä rooli tuloerojen ehkäisyssä ja vähentämisessä. Itse asiassa kansallinen politiikka ja instituutiot selittävät parhaiten maiden välisiä eroja tuloeroissa (OECD, 2011). Vähemmän on kuitenkin tutkittua tietoa siitä, millaisella politiikalla *kaupungit* voivat vaikuttaa tuloeroihin. Voi myös olla, että osa toimenpiteistä voi vaikuttaa tuloeroja alentavasti kaupungin sisällä mutta lisätä niitä kaupunkien välillä. Kaupungeilla on rajalliset keinot puuttua tuloeroihin ja ne voivat lisäksi olla hyvin eri asemassa sen suhteen, miten esimerkiksi globalisaatio ja teknologinen kehitys vaikuttavat niissä tuloeroihin. Tämä riippuu esimerkiksi kaupungin elinkeinorakenteesta.

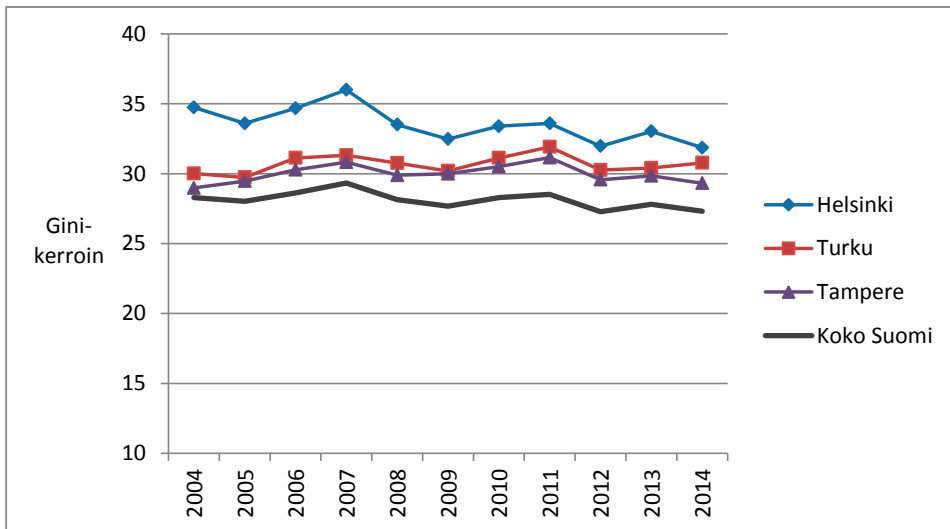
Tiedämme kuitenkin, että kaupunkien investoinnit lasten varhaiskasvatukseen vaikuttavat lasten mahdollisuuksien tasa-arvoon pidemmällä aikavälillä ja mahdollistavat samalla molempien vanhempien työssäkäynnin, minkä on nähty vaikuttavan tuloeroja tasaavasti (Harkness, 2010). Samalla tavoin koulutukseen panostaminen läpi ihmisten elämän voi vaikuttaa sekä tuloeroihin että sosiaaliseen liikkuvuuteen.

Kaupunkien elinkeinopolitiikalla vaikutetaan siihen, millaisia työpaikkoja on tarjolla ja kuinka paljon. Toisaalta elinkeinopolitiikka sekä kaavoitus ja kaupunkien verotusaste, joilla mahdollisesti houkutteellaan asukkaaksi varakkaita, voivat lisätä tuloeroja kaupunkien välillä. Varakkaita ja luovaa luokkaa houkuttelevat kaupungit voivat lisäksi aiheuttaa ongelmia keskituloisille, kun asuntojen hintataso kallistuu kohtuuttomasti. Asuntopolitiikallaan kaupungit voivat kuitenkin mahdollistaa myös pienituloisten asumisen kaupungeissa ja niiden keskustoissa (ks. luku 8).

Myös kaupunkien tuottamat sosiaali- ja terveystalvet ovat tärkeässä asemassa, kun pohditaan laaja-alaisesti tasa-arvoista kehitystä kaupungeissa. Nykyisin kunnilla on valta asettaa erilaisia asiakasmaksuja palveluihin, mikä vaikuttaa etenkin pienituloisten sairaiden toimeentuloon. Ehkäisevillä palveluilla taas voidaan vähentää syrjäytymistä ja parantaa asukkaiden työkykyä. Sote-uudistuksen myötä tätä valtaa kuitenkin valuu kaupungeilta maakunnille. Myös virkistysalueet, kirjastot ja kulttuuripalvelut voidaan nähdä kaupunkilaisten hyvinvointia tukevinä palveluina, jotka ovat myös pienituloisten saavutettavissa.

4.3 Tuloerot kaupungeissa 2004–2014: kaupunkien välillä eroja

Kuviosta 8 käy ilmi, että tuloerot ovat Helsingissä huomattavasti suuremmat kuin koko maassa. Myös Turussa ja Tampereella taso on koko maata korkeampi, mutta samalla Helsinkiä alempi. Lisäksi kaikissa keskuskaupungeissa tuloerot ovat suuremmat kuin tarkasteltaessa koko seutukuntaa. Sen sijaan sillä ei ole merkitystä tuloerojen kannalta, katsotaanko koko väestöä vai vain työikäistä väestöä (20–64v.), kuten kuviossa 8 on tehty.

Kuvio 8. Tuloerot keskuskaupungeissa ja koko maassa, 20–64-vuotiaat.

Tampereella ja Turussa tuloerojen kehitys on ollut hyvin tasaista vuodesta 2004 lähtien, kun taas Helsingissä tuloerot kasvoivat vuoteen 2007 asti ja ovat taas vuonna 2014 alemmalla tasolla kuin kymmenen vuotta aiemmin. Talouskriisin vaikutus näyttää heijastuvan etenkin Helsinkiin, sillä siellä asuu huomattavasti enemmän henkilöitä, joiden pääomatuloihin taloussuhdanne vaikutti merkittävästi.

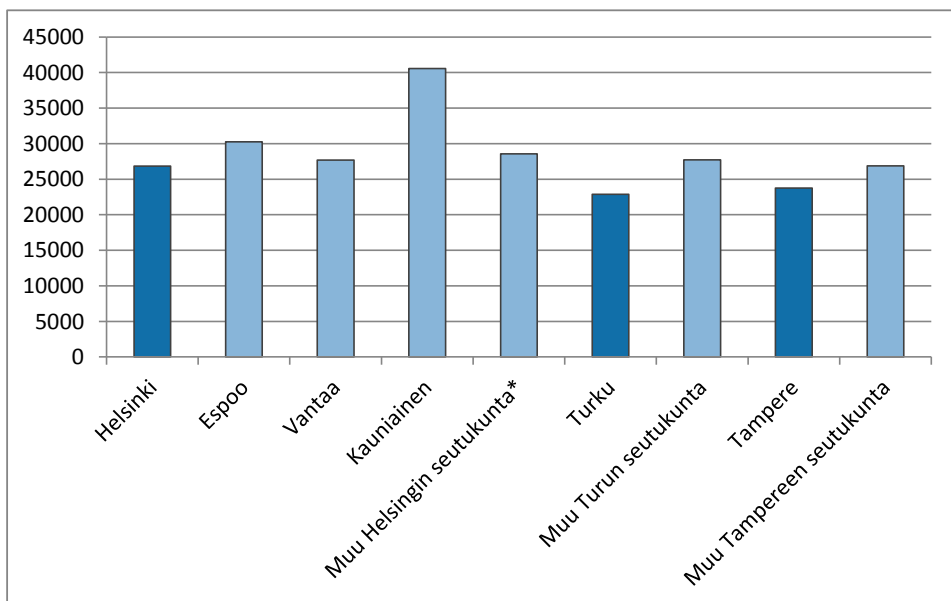
Tuloerot voi olla yhteydessä myös kaupunkien sisäiseen eriytymiseen (ks. esim. Tammaru ym. 2015), mutta tämä yhteys on monimutkainen ja siihen vaikuttavat monet muutkin tekijät, muun muassa asuntopolitiikka ja se, mikä tuloerojen kasvun taustalla on (esim. työttömyyden kasvu, muutokset koulutustasossa, palkkaerot, muutokset väestörakenteessa). Esimerkiksi samaan aikaan kun Turussa ja Tampereella tulotason mukainen segregatio on voimistunut (ks. seuraava luku), tuloerojen muutokset ovat olleet varsin vähäisiä. Tuloerojen muutosten voi toisaalta olettaa heijastuvan alueelliseen eriytymiseen viiveellä.

Kaupungin tasolla lasketut tuloerot eivät kerro tulojen alueellisesta jakautumisesta, joka omalta osaltaan voi vaikuttaa kaupungin asukkaiden kokemuksiin tuloeroista. Tuloeroja ja segregaatiota onkin hyvä tarkastella rinnakkain.

4.4 Erot keskuskaupunkien ja seutukuntien tulotasossa

Helsingin asukkaista 23,9 prosenttia kuuluu seutukunnan pienituloisempaan viidennekseen. Tämä on enemmän kuin muissa pääkaupunkiseudun kunnissa (Espoo 17,7 %, Vantaa 18,6 % ja Kauniainen 11,4 %). Erot kaupunkien välillä tulevat esiin myös kuviossa 9 esitetyistä mediaanituloista. Pienituloisuus on vielä yleisempää Turussa ja Tampereella, joissa 26,6 prosenttia ja 24,9 prosenttia kaupunkilaisista kuuluu alimpaan tuloviidennekseen. Turun seutukunnassa (pl. Turun kaupunki) mediaanitulot ovat 20 prosenttia korkeammat kuin Turussa, vastaava ero on 13 prosenttia Tampereen seutukunnan muiden kuntien ja keskuskaupungin välillä. Helsingin seutukunnassa ero mediaanituloissa on pienempi, noin 6 prosenttia, kun Espoota, Vantaata tai Kauniaista ei lasketa mukaan.

Keskiarvot voivat hämärtää eroja kaupunkien sisällä. Esimerkiksi Suomen suurituloisin ja pienituloisin postinumeroalue löytyvät kumpikin Espoosta: ne ovat Westendin rikkaiden keskittymä ja pienituloisten opiskelijoiden asuttama Otaniemi. Yleisesti voidaan kuitenkin tiivistää, että keskuskuntien ulkopuolisen seutukunnan asukkaat ovat tutkimusseuduilla keskuskunnan asukkaita suurempituloisia.

Kuvio 9. Mediaanitulot (20–64-vuotiaat) tutkimusseutujen keskuskaupungeissa ja muissa seudun kunnissa vuonna 2014 (euroa).

* Espoo, Vantaa ja Kauniainen eivät kuulu tässä ”muuhun Helsingin seutukuntaan”. Tulokäsitteenä ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot.

Yhteenvedona toteamme, että tuloerojen kehitys kaupungeissa seuraa odotetusti koko maan keskiarvoa. Kaikilla tarkastelun alla olleilla kaupunkialueilla tuloerot ovat kuitenkin suurempia verrattuna koko maan keskiarvoon: Tampereella ja Turussa tuloerot Gini-kertoimella mitattuna ovat lähellä toisiaan, Helsingissä erot ovat näitä kaupunkeja hieman suuremmat. Kaupunkeihin näyttäisi keskittyvän niin pieni- kuin suurituloisia, mikä vastaa hyvin kansainvälisen tutkimuksen tuottamaa kuvaa kaupunkistumisesta.

Sosiaalisen kestävyden näkökulmasta on hyvä huomata, että tuloeroista ja niiden kehityksestä keskustellaan runsaasti Suomessa kansallisen tason päätöksenteossa erityisesti hallitus-oppositio -akselilla, mutta vähemmän julkista keskustelua käydään siitä, miten tuloerot vaikuttavat kaupungeissa. Tästä on myös huomattavasti vähemmän tutkimusta. Sosiaalista koheesiota saattaa uhata se, että ei tunnisteta erilaista sosiaalista todellisuutta eläviä ryhmiä kaupunkien tai kaupunkiseutujen sisällä. Tähän seikkaan pureudumme tarkemmin seuraavassa luvussa.

5. ALUEELLISEN ERIYTYMISEN KEHITYS

Kuvaamme tässä luvussa tutkimusseutujen alueellista eriytymistä väestön etnisen taustan ja tulotason mukaan ja näiden eriytymisen muotojen välistä yhteyttä. Lisäksi tarkastelemme kahta väestölliseen eriytymiseen yhteydessä olevaa asuntokannan ominaisuutta: julkisten vuokra-asuntojen alueellista sijoittumista ja asuntojen hintatason alueellista vaihtelua.

5.1 Etnisen taustan ja tulotason mukainen eriytyminen

Aloitamme väestöllisen eriytymisen analyysistä. Tämä tarkastelu painottuu koko seutukuntien analyysiin, jolloin alueyksikköinä ovat postinumeroalueet. Koska ne ovat melko suuria alueita, niitä käytettäessä saattaa jäädä pimentoon hienosyisempää eriytymistä, joka olisi havaittavissa pienemmillä alueyksiköillä. Tämän vuoksi analyysit on tehty keskuskuntien osalta myös niille käytettävissä olleella tarkemmalla aluejaolla, jossa Helsingin, Turun ja Tampereen hallinnollista aluejakoa on approksimoitu 250 m * 250 m ruutujaolla (ks. luku 3). Koska tästä analyysistä saadut tulokset ovat hyvin samankaltaisia kuin koko seutujen analyysin tulokset, pienalueita koskevia tuloksia ei tässä esitetä kuvioina, vaan ne ovat nähtävissä liitetaulukkoina, ja niihin viitataan tarvittaessa tekstissä. Myös kuvioina esitettävät tulokset segregaatioindekseistä ovat lukuihin nähtävissä liitetaulukoissa, joista löytyy lisäksi tuloksia tarkemmalla maahanmuuttajataustan luokittelulla ja joitain tuloksia erikseen pääkaupunkiseudulle (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen).

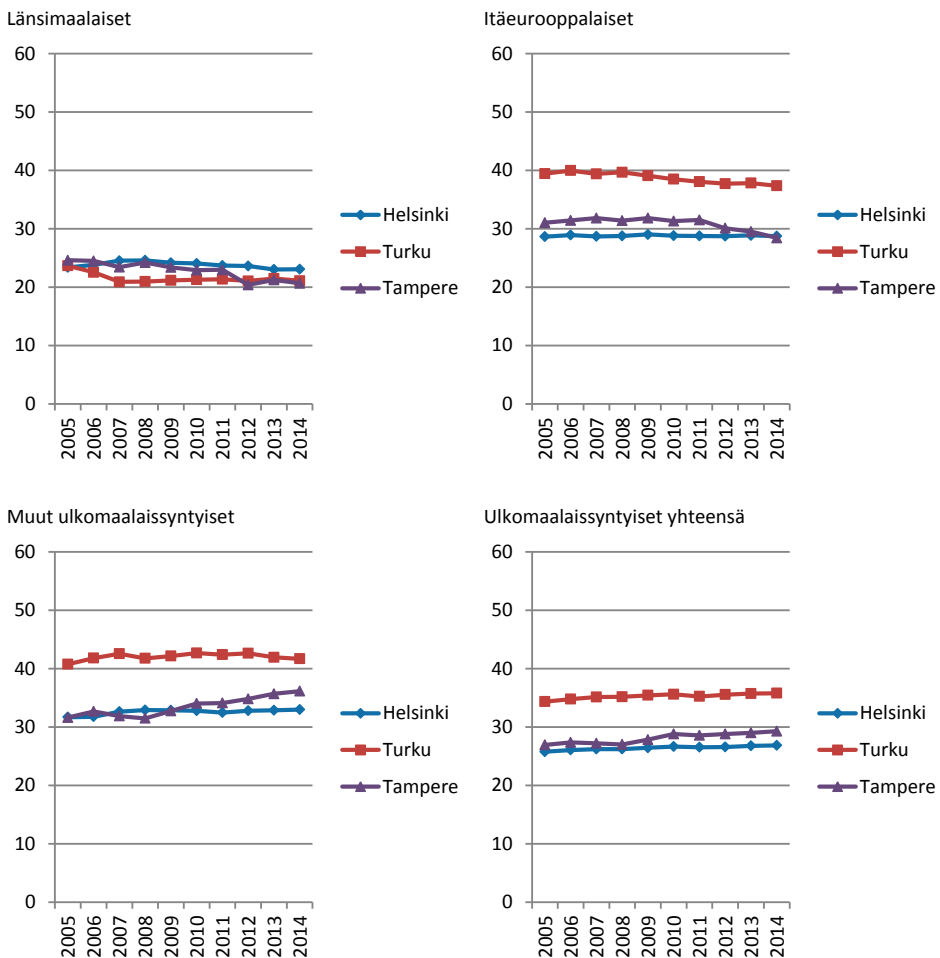
5.1.1 Etninen eriytyminen on vahvinta Turun seudulla

Tarkastelemme etnistä eriytymistä sekä 20–64-vuotiaiden että erikseen alle 18-vuotiaiden osalta, koska erityisesti maahanmuuttajien nuoren ikärakenteen vuoksi voidaan olettaa lapsiväestön alueellisessa eriytymisessä ilmenevän vahvempaa eriytymistä kuin koko työikäisessä väestössä.

Kuvaamme henkilöiden etnistä taustaa kahdella eri mittarilla. Työikäisillä eli 20–64-vuotiailla mittarina on oma *syntymämaa*. Henkilöt jaotellaan neljään ryhmään, jotka ovat länsimaalaiset, itäeurooppalaiset, muut ulkomaalaissyntyiset ja suomalais-syntyiset. Lapsilla eli 0–17-vuotiailla käytämme vastaavia vanhempien syntymämaihin perustuvia taustamaaryhmiä (ks. luku 3.2).

Alueellisen eriytymisen mittaamiseen käytämme yleisimmin käytettyä segregaatioindeksiä eli erilaisuusindeksiä (ks. luku 3, s.32–33). Indeksien suuremmat arvot kuvaavat vahvempaa alueellista eriytymistä. Esitämme myös joitain niin sanottujen eristyneisyys- ja kohtaamisindeksien arvoja, jotka kuvaavat, kuinka suuri osuus ulko-

maalais- tai suomalaissyntyisten asuinalueiden samanikäisestä väestöstä oli keskimäärin ulkomaalaissyntyisiä (lasten osalta kriteerinä ulkomaalaistaustaisuus).

Kuvio 10. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 20-64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.

Kuviosta 10 nähdään ensinnäkin, että länsimaalaiset maahanmuuttajat sijoittuvat kaikilla seuduilla tasaisimmin suhteessa suomalaissyntyiseen väestöön, eivätkä seudut eroa tässä toisistaan (luvut nähtävissä liitetaulukossa 3; erikseen pääkaupunki-seudulle liitetaulukossa 4). Tasaisen sijoittumisen taustalla on sosioekonomisten syiden ohella se, että tässä ryhmässä parisuhteet suomalaissyntyisten kanssa ovat erittäin yleisiä (Rahnu ym. 2018). Muut maahanmuuttajat sijoittuvat alueellisesti eriytyneemmin. Muiden kuin länsimaalaisten tai itäeurooppalaisten maahanmuuttajien osalta segregaatoinen taso on korkeimmalla, erityisesti seurannan päättyessä. Tässä ryhmäs-

sä segregaatio on vahvistunut etenkin Tampereen seudulla. Itäeurooppalaisten eriytyminen puolestaan on vähentynyt Turun ja Tampereen seuduilla. Helsingin seudulla ei juuri ole tapahtunut muutoksia, tosin vuosituhannen alkuvuosina sielläkin oli ryhmän ”muut ulkomaalaissyntyiset” eriytyminen vahvistunut jonkin verran (Kauppinen & Vaalavuo 2017). Muiden kuin länsimaalaisten osalta Turun seutu poikkeaa muista seuduista korkeimmalla segregaatian tasollaan.

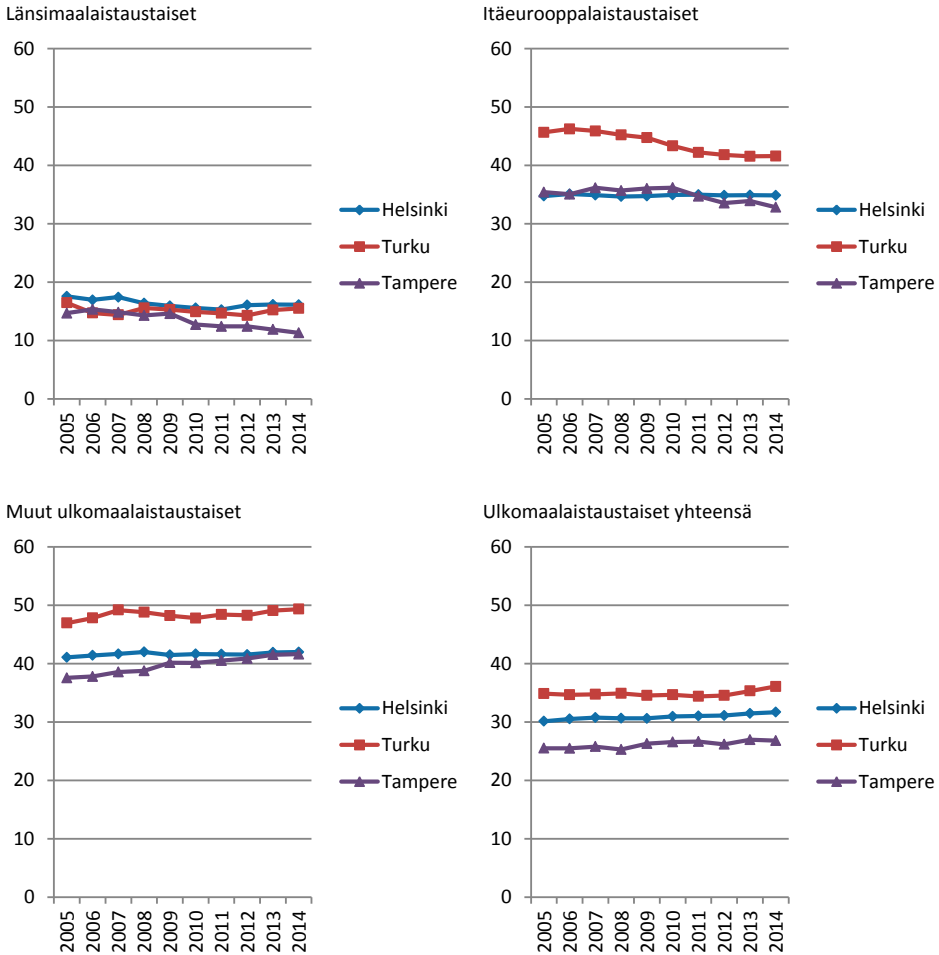
Yllä mainitut havainnot pätevät myös keskuskuntien pienalueittaisen eriytymisen suhteen (liitetaulukko 5). Sekä segregaatian tasot että kehityssuunnat ovat hyvin samankaltaisia. Pienempiä alueyksiköitä käytettäessä havaitaan yleensä vahvempaa eriytymistä, mutta tässä tapauksessa tulosten samankaltaisuutta selittää varmastikin se, että seututasolla eriytymistä vahvistaa maahanmuuttajien keskittyminen seutujen keskuksiin.

5.1.2 Lapsilla etninen eriytyminen on voimakkaampaa kuin työikäisillä

Tarkasteltaessa 0–17-vuotiasta väestöä (kuvio 11 ja liitetaulukko 6) havaitaan länsimaalaistaustaisten erottuvan sijoittumiseltaan vielä vähemmän suomalaistaustaisista kuin työikäisessä väestössä. Taustalla on oletettavasti se, että erityisen monella länsimaalaistaustaisella lapsella toinen vanhempi on suomalaissyntyinen. Muut maahanmuuttajataustaiset lapset sen sijaan erottuvat suomalaistaustaisista lapsista *voimakkaammin* kuin vastaavat ryhmät työikäisessä väestössä. Ajallisen kehityksen osalta havaitaan, että Turun ja Tampereen seuduilla itäeurooppalaistaustaisten eriytyminen on vähentynyt ja ryhmän ”muut ulkomaalaistaustaiset” eriytyminen on puolestaan vahvistunut. Helsingin seudulla näissä ryhmissä ei juuri ole tapahtunut muutoksia, mutta kokonaisuutena ulkomaalaistaustaisten lasten alueellinen eriytyminen on myös Helsingin seudulla vahvistunut hieman seurantajakson aikana. Tämä saattaa liittyä siihen, että länsimaalaistaustaisten lasten osuus ulkomaalaistaustaisista lapsista on laskenut.

Lapsilla alueellinen eriytyminen näyttää Helsingin seudulla vahvemmalta kuin Tampereen seudulla, toisin kuin työikäisillä. Tässä on ilmeisesti kyse ainakin siitä, että lasten keskuudessa ryhmän ”muut ulkomaalaistaustaiset” osuus ulkomaalaistaustaisista on Helsingin seudulla suurempi kuin Tampereen seudulla, kun taas työikäisillä vastaavan ryhmän osuus on suurempi Tampereen seudulla.

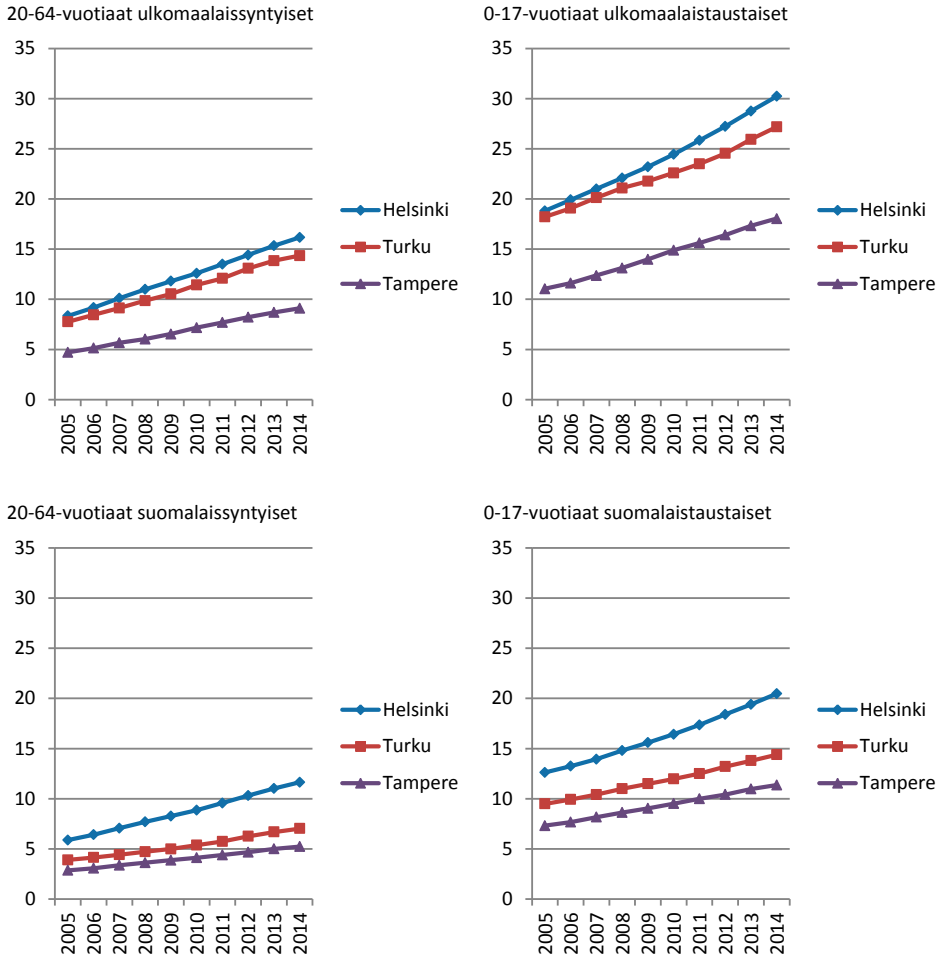
Keskuskaupunkien pienalueiden analyseissä (liitetaulukko 7) havaitaan Helsingissä itäeurooppalaistaustaisten lasten eriytymisen vahvistumista. ”Muut ulkomaalaistaustaiset” eivät eroa keskuskaupunkien pienalueilla eriytymisen tasoltaan itäeurooppalaisista. Ulkomaalaistaustaisten lasten alueellinen eriytyminen on vahvistunut kaikissa keskuskaupungeissa. Helsingin ja Tampereen välinen ero työikäisten ja lasten segregaatiossa näkyy myös pienaluetasolla, jolla havaitaan ulkomaalaistaustaisten lasten kokonaisuutena olevan Helsingissä vahvemmin eriytyneitä suomalaistaustaisista kuin Tampereella.

Kuvio 11. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaistaustaisten alueellinen sijoittuminen suomalaistaisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 0-17-vuotiaat taustamaan mukaan.

Edellä esitetyissä tuloksissa alle 18-vuotiaiden taustamaaksi on määrittynyt muu kuin Suomi, jos ainakin yhdellä vanhemmalla syntymämaa on muu kuin Suomi. Vaihtoehtoinen tapa olisi määrittää vain ne ulkomaalaistaustaisiksi, joiden *molemmat* vanhemmat (tai ainoa tiedossa oleva vanhempi) ovat ulkomaalaissyntyisiä. Tämän mukaiset seutujen postinumeroalueiden analyysin tulokset ovat nähtävissä liitetaulukossa 8. Tällä määritelmällä havaitaan ulkomaalaistaustaisten lasten olevan vielä selvemmin eriytyneitä alueellisesti suomalaistaustaisista lapsista. Länsimaalaistaustaisten alueellinen eriytyminen on tällöin samaa tasoa itäeurooppalaisten kanssa (ainakin Helsingin seudulla, jossa tapauksia oli riittävästi tähän vertailuun), mikä vahvistaa aiemman tulkinnan suomalaissyntyisten vanhempien merkityksestä länsimaalaistaustaisten tasaiselle sijoittumiselle. Ainoa merkki kasvavasta eriytymisestä on tässä tapauksessa ryhmän ”muut ulko-

maalaistaustaiset” vahvistunut eriytyminen Tampereen seudulla, muuten eriytyminen on joko vähentynyt tai pysynyt ennallaan. Edellä nähdyissä tuloksissa kasvavasta eriytymisestä saattoikin etenkin Helsingin seudun osalta olla kyse siitä, että aiempaa suuremmalla osuudella ulkomaalaistaustaisista molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia.¹⁰

Kuvio 12. Keskimääräinen ulkomaalaissyntyisten osuus postinnumeroalueen 20–64-vuotiaista ja ulkomaalaistaustaisten osuus 0–17-vuotiaista vastaavissa ikäryhmissä etnisen taustan mukaan, seutukunnat.

Erilaisuusindeksin (ks. s. 32–33) antamaa kuvaa etnisestä eriytymisestä voidaan täydentää laskemalla, kuinka suuri osuus 20–64-vuotiaiden ulkomaalais- ja suomalais-syntyisten asuinalueiden samanikäisestä väestöstä oli keskimäärin ulkomaalaissyntyi-

¹⁰ Tämä osuus on kasvanut vuosina 2005–2014 Helsingin seudulla 47:stä 55 prosenttiin, Turun seudulla 50:stä 53 prosenttiin ja Tampereen seudulla 39:stä 42 prosenttiin.

siä ja kuinka suuri osa alle 18-vuotiaiden ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten asuinalueiden alle 18-vuotiaista oli ulkomaalaistaustaisia (kun kriteerinä on, että ainakin yksi vanhemmista on ulkomaalaissyntyinen). Nämä eristyneisyys- ja kohtaamisindeksin tulokset nähdään kuviossa 12 seutujen postinumeroalueiden osalta (eristyneisyysindeksin arvot liitetaulukkoissa 9 ja 10).¹¹ Ne kuvaavat maahanmuuttajataustaisten väestön kasvun vaikutuksia: vaikka etnisten ryhmien alueellisessa sijoittumisessa ei ole erilaisuusindeksillä mitaten tapahtunut suuria muutoksia, maahanmuuttajataustaisen väestön kasvu seuduilla näkyy kohonneina osuuksina alueiden väestöstä. Esimerkiksi Helsingin seudulla ulkomaalaissyntyisten 20–64-vuotiaiden asukkaiden asuinalueiden samanikäisestä väestöstä keskimäärin kahdeksan prosenttia oli vuonna 2005 ulkomaalaissyntyisiä, mutta vuonna 2014 jo 16 prosenttia. Maahanmuuttajataustaiset eivät siis ole eriytyneet asuinpaikoiltaan aiempaa voimakkaammin suomalaistaustaisista, mutta kehitys kuvaa kuitenkin sitä, että asuinalueet ovat muuttuneet väestörakenteeltaan. Turun seudun vahvempi etninen eriytyminen näkyy siinä, että ulkomaalaissyntyisten ja -taustaisten osalta Turun luvut ovat lähes samaa tasoa Helsingin kanssa, mutta suomalaissyntyisillä ja -taustaisilla selvästi alemmalla tasolla.

5.1.3 Tulotason mukainen eriytyminen on vahvistunut Turun ja Tampereen seuduilla

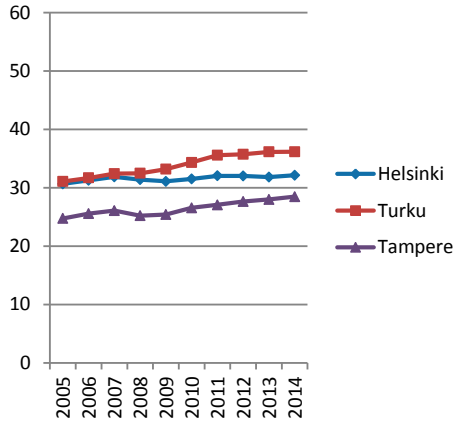
Seuraavaksi tarkastelemme pieni-, keski- ja suurituloisten alueellista eriytymistä. Nämä ryhmät perustuvat kunkin seudun sisäiseen tulojakaumaan: pienituloisilla tarkoitamme seutukunnan alimpaan tuloviidennekseen kuuluvia, keskituloisilla keskimäiseen eli kolmanteen viidennekseen kuuluvia, ja suurituloisilla ylimpään tuloviidennekseen kuuluvia. Tulokäsittelenä on asuntokunnan ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot (ks. tulokäsitteestä tarkemmin luvussa 4, s. 44).

Tarkastelujakson alussa vuonna 2005 pieni- ja suurituloisten välinen eriytyminen oli suurinta Helsingin ja Turun seuduilla, mutta yhdeksän vuotta myöhemmin Turku erottui vahvimalla eriytymisellä (kuvio 13; liitetaulukko 11). Näiden ryhmien välinen eriytyminen kasvoi Turun ja Tampereen seuduilla jatkona jo 2000-luvun alussa ilmenneelle kasvulle (Kauppinen & Vaalavuo 2017), mutta pysyi samalla tasolla Helsingin seudulla. Samaan aikaan tuloerot pienenevät Helsingissä ja pysyvät ennallaan Turussa ja Tampereella (ks. luku 4). Tulojakauman ääripäiden vertailu ei kuitenkaan anna riittävän monipuolista kuvaa tapahtuneesta kehityksestä ja seutujen eroista. Kuvion 13 alalaidassa verrataan pieni- ja suurituloisia keskituloisiin. Tällöin nähdään, että pieni- ja keskituloisten välinen eriytyminen on vähäisintä Helsingin seudulla, jossa toisaalta suuri- ja keskituloisten välinen eriytyminen on selvästi vahvinta.

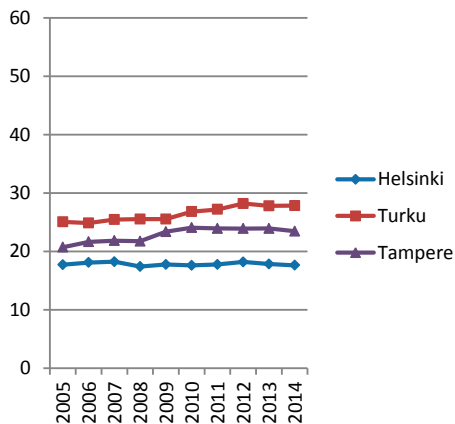
¹¹ Kohtaamisindeksien arvoja ei ole liitetaulukkoissa. Suomalaissyntyisillä 20–64-vuotiailla tämä postinumeroalueiden keskimääräinen ulkomaalaissyntyisten osuus 20–64-vuotiaista kasvoi Helsingin seudulla 5,9:stä 11,6 prosenttiin, Turun seudulla 3,9:stä 7,0 prosenttiin ja Tampereen seudulla 2,9:stä 5,2 prosenttiin. Alle 18-vuotiailla suomalaistaustaisilla ulkomaalaistaustaisten osuus kasvoi vastaavasti Helsingin seudulla 12,6:sta 20,5 prosenttiin, Turun seudulla 9,5:stä 14,4 prosenttiin ja Tampereen seudulla 7,3:sta 11,4 prosenttiin.

Tulosten perusteella Turun ja Tampereen seuduilla nimenomaan pienituloiset eriytyvät aiempaa vahvemmin muista tuloryhmistä. Helsingin seudulla sen sijaan ei havaita juuri minkäänlaista muutosta tuloryhmien eriytymisessä.

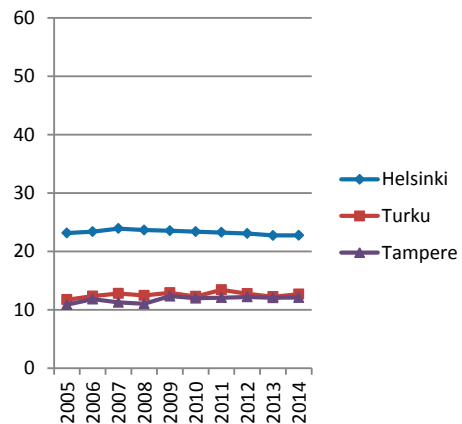
Pienituloiset vs. suurituloiset

Pienituloiset vs. keskituloiset

Suurituloiset vs. keskituloiset

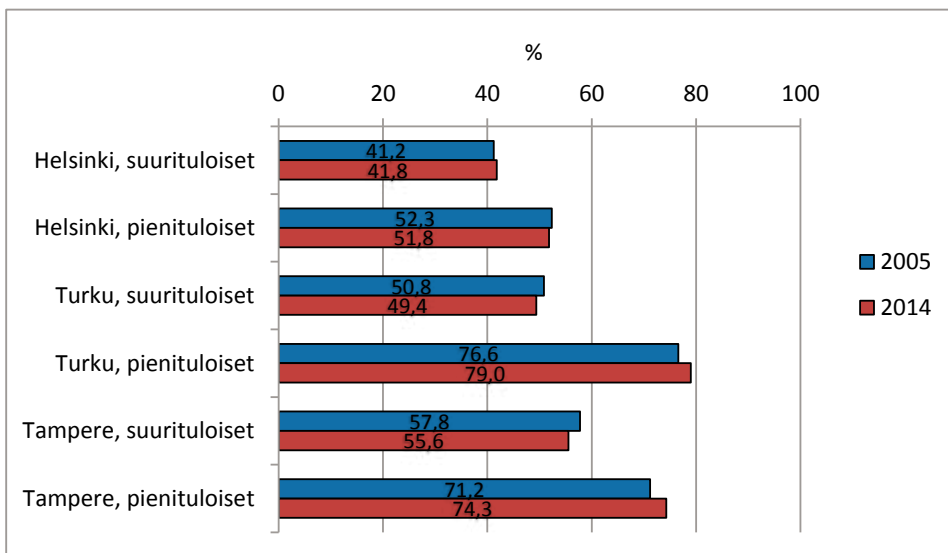
Kuvio 13. Tuloryhmien alueellinen sijoittuminen toisiinsa verrattuna 20–64-vuotiaassa väestössä, erilaisuusindeksi, %, postinumeroalueet seutukunnissa.

Tarkistimme opiskelijoiden vaikutuksen tuloksiin, koska he ovat poikkeava ryhmä sekä tulotason että asumisen osalta (tulokset liitetaulukossa 11) (ks. opiskelijoiden määrittely luvusta 3). Ilman opiskelijoita pieni- ja suurituloisten välinen eriytyminen on vähäisempää Turun ja Tampereen seuduilla. Opiskelijat ovat siis näillä kahdella seudulla eriytyneet selvemmin omille asuinalueilleen kuin muut pienituloiset. Pieni- ja suurituloisten välinen eriytyminen on kuitenkin vahvistunut näillä seuduilla myös ilman opiskelijoita. Pieni- ja keskituloisten eriytyminen toisistaan on ilman opiskeli-

joita vähäisempää kaikilla seuduilla, mutta kehityssuunnat ovat samanlaisia kuin koko 20–64-vuotiaassa väestössä. Helsingin seudulla havaitaan myös ilman opiskelijoita vähäisin pieni- ja keskituloisten välinen eriytyminen. Keski- ja suurituloisten eriytymiseen toisistaan opiskelijoilla ei ole vaikutusta.

Toinen tarkistuksemme oli vastaavien analyysien teko keskuskuntien pienalueiden osalta. Tämän analyysin tulokset (liitetaulukko 12) poikkeavat jonkin verran yllä esitetystä seutujen postinumeroalueen tuloksista. Pieni- ja suurituloisten välinen eriytyminen oli pienalueilla koko tarkastelujakson ajan vahvinta Helsingissä. Sen sijaan pieni- ja keskituloisia vertailtaessa havaitaan tässäkin analyysissä Helsingissä matalin segregaation taso (ja suuri- ja keskituloisia vertailtaessa vastaavat havainnot kuin yllä). Pieni- ja keskituloisten välinen eriytyminen näyttää keskuskuntien pienalueilla olevan vähäisempää kuin seututasolla ja toisaalta suuri- ja keskituloisten välinen eriytyminen vahvempaa. Turussa ja Tampereella ei havaita yhtä selvää pieni- ja keskituloisten eriytymisen vahvistumista kuin seututasolla.

Seututason havainnossa tulotason mukaisen eriytymisen vahvistumisesta Turun ja Tampereen seuduilla saattaa olla osittain kyse keskuskaupungin ja ympäristökuntien välisestä erosta väestön tulotasossa. Kuviosta 14 nähdään, että näillä kahdella seudulla pienituloiset olivat vuonna 2014 hieman aiempaa enemmän ja suurituloiset hieman aiempaa vähemmän keskittyneet keskuskaupunkiin. Helsingin seudulla erot pieni- ja suurituloisten keskittymisessä keskuskaupunkiin ovat pienempiä ja hyvin pienet muutokset ovat päinvastaisia kuin muilla seuduilla: pienituloisista hieman pienempi ja suurituloisista hieman suurempi osa asuu Helsingissä vuonna 2014 kuin vuonna 2005.

Kuvio 14. Seudun keskuskaupungissa asuvien osuus seudun pieni- ja suurituloisista Helsingin, Turun ja Tampereen seutukunnissa vuosina 2005 ja 2014.

5.2 Etnisen taustan ja tulotason mukaisen eriytymisen välinen yhteys

Tärkeä kysymys etnisyyteen ja tulotasoon liittyvän alueellisen eriytymisen tarkastelussa on, missä määrin nämä kaksi eriytymisen muotoa ovat päällekkäisiä. Onko esimerkiksi niin, että ulkomaalaistaustaisten asumisessa ilmenevä alueellinen keskittyminen liittyisi vain heidän matalaan tulotasoonsa, ja asuvatko ulkomaalaissyntyiset pienituloiset samoilla alueilla kuin suomalaissyntyiset pienituloiset? Tarkastelemme seuraavaksi näitä kysymyksiä.

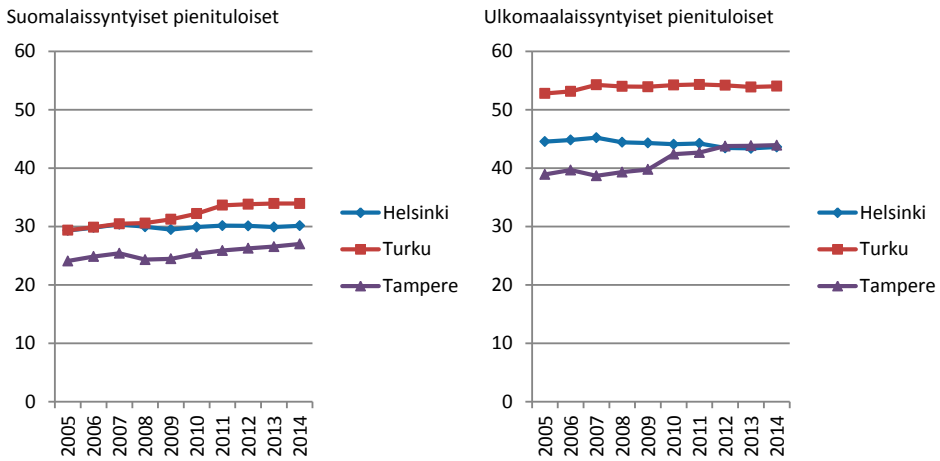
5.2.1 Etninen ja tulotason mukainen eriytyminen eivät ole täysin päällekkäisiä

Etnistä eriytymistä ilmenee myös pienituloisten keskuudessa, eli suomalaissyntyiset ja ulkomaalaissyntyiset pienituloiset eivät asu täysin samoilla alueilla. Tämä näkyy esimerkiksi tehtäessä pieni- ja suurituloisten sijoittumisen vertailu erikseen suomalais- ja ulkomaalaistaustaisille pienituloisille (kuvio 15; liitetaulukko 13) (suurituloisia ei erotella syntymämaan mukaan ulkomaalaissyntyisten suurituloisten pienen määrän vuoksi). Erityisesti ulkomaalaissyntyiset pienituloiset erottuvat asuinalueiltaan suurituloisista. Toisaalta edellä havaittu eriytymisen vahvistuminen liittyy Turun seudulla nimenomaan suomalaissyntyisiin pienituloisiin, ja myös Tampereen seudulla suomalaissyntyiset pienituloiset ovat eriytyneet enenevästi suurituloisista. Helsingin seudulla ulkomaalaissyntyisten pienituloisten ero seudun suurituloisiin on vähentynyt, oletettavasti osittain siitä syystä, että heidän keskittymisensä Helsinkiin on vähentynyt.¹²

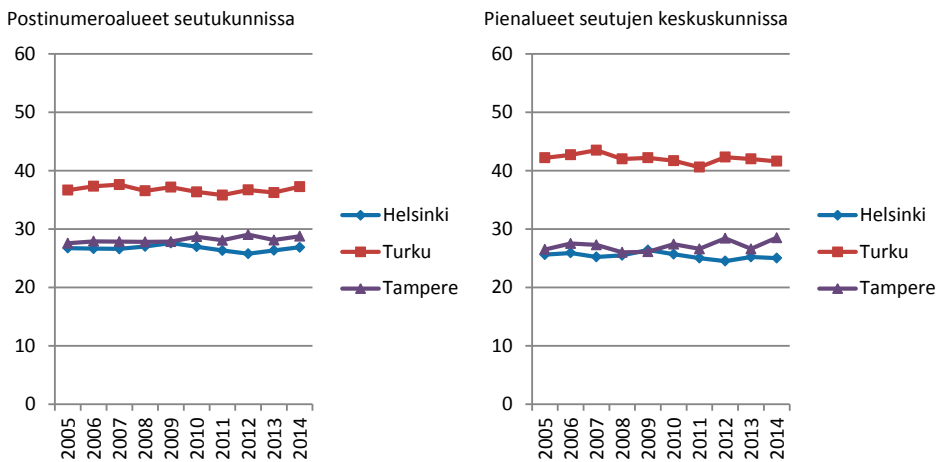
Vertailtaessa suoraan pienituloisten asuinpaikkoja syntymämaan mukaan (kuvio 16; liitetaulukko 13) nähdään, että segregaatio on samalla tasolla verrattaessa näitä kahta pienituloisten ryhmää kuin se on verrattaessa kaikkia suomalaissyntyisiä kaikkiin ulkomaalaissyntyisiin. Tässäkin havaitaan vahvempi eriytyminen Turussa, jonka ero muihin seutuihin korostuu tehtäessä analyysi keskuskuntien pienalueilla. Turun seudun pienituloisten alueellinen eriytyminen toisistaan syntymämaan mukaan ei siis selity maahanmuuttajien suuremmalla keskittymisellä Turkuun. Tämä keskittyminen onkin vähentynyt, kun taas suomalaissyntyisten pienituloisten keskittyminen Turkuun on kasvanut. Koko seutujen postinumerouluetason tarkastelussa myöskään opiskelijoiden jättäminen pois aineistosta ei muuta näitä havaintoja (liitetaulukko 13). Sen sijaan keskuskaupunkien pienalueetason analyysissä pienituloisten keskinäinen eriytyminen syntymämaan mukaan on ilman opiskelijoita hieman vähäisempää Turussa ja Helsingissä (vuonna 2014 indeksin arvot olivat tällöin Turussa 35, Helsingissä 21 ja

¹² Jätettäessä opiskelijat pois aineistosta suomalaissyntyisten pienituloisten eriytyminen suurituloisista ei ole vahvistunut aivan yhtä paljon kuin kuviossa 15 havaittiin (liitetaulukko 10). Pieni- ja suurituloisten eriytymisen havaitaan kokonaisuutena kuitenkin edelleen kasvaneen etenkin Turun seudulla.

Tampereella 27) (liitetaulukko 14). Turun erityisen suuri ero muihin kaupunkeihin kuvion 16 oikeanpuoleisessa osuudessa liittyy siis etenkin opiskelijoihin.¹³

Kuvio 15. Erilaisuusindeksi, %, pienituloisten suomalais- ja ulkomaalaisyntyisten alueellinen sijoittuminen kaikkiin suurituloisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 20–64-vuotiaat.

Kuvio 16. Erilaisuusindeksi, %, pienituloisten ulkomaalaisyntyisten ja pienituloisten suomalaisyntyisten alueellinen sijoittuminen toisiinsa verrattuna, 20–64-vuotiaat.

¹³ Turussa suomalaisyntyiset pienituloiset opiskelijat ovat selvästi eriytyneet alueellisesti pienituloisista ei-opiskelevista maahanmuuttajista: erilaisuusindeksi näiden välillä oli 60 vuonna 2014, kun Helsingissä se oli 36 ja Tampereella 31. Myös opiskelijoiden keskuudessa ilmenee vastaavia eroja: Turussa suomalais- ja ulkomaalaisyntyisten opiskelijoiden välinen erilaisuusindeksi on 37, Helsingissä 29 ja Tampereella 32 (pienituloisten opiskelijoiden keskuudessa arvot ovat 44, 34 ja 33).

5.2.2 Pienituloisimmat alueet sijoittuvat lähinnä seutujen keskuskuntiin

Hieman konkreettisempaa kuvaa alueellisesta eriytymisestä voi saada tarkastelemalla, millä alueilla tutkimusseuduilla korostuvat eri väestöryhmät. Kartat 1–3 kuvaavat, missä eri tulo- ja syntymämaaryhmien osuus työikäisestä väestöstä korostuu eniten. Niiden tarkoitus on antaa yleiskuva alueellisesta eriytymisestä seudullisella tasolla. Alueellisen eriytymisen hienosyisempään karttakuvaukseen tai yksittäisten alueiden tarkempaan analyysiin emme tässä raportissa mene.

Kartoissa näytetään ne postinumeroalueet, joissa kunkin tarkasteltavan ryhmän osuus 20–64-vuotiaasta väestöstä ylittää seudullisen keskiarvon yli keskihajonnan verran (alueita on painotettu niiden 20–64-vuotiaan väestön määrällä laskettaessa näitä tunnuslukuja).¹⁴ Tarkastelemme muuten nimenomaan tuloryhmien sijoittumista, mutta pienituloiset olemme tässä jakaneet suomalais- ja ulkomaalaissyntyisiin. Karttoihin on merkitty postinumeroalueiden rajojen lisäksi kuntarajat (keskuskunta paksummalla rajaviivalla) sekä alueen hahmottamista helpottamaan myös juna- ja metroradat. Liitteessä 1 olevissa liitekartoissa esitetään karttojen hahmottamisen avuksi myös yleiskartta aluejaon taustalla.

Kaikilla seuduilla ilmenee jossain määrin alueellinen rakenne, jossa

- 1) *seudun keskuksen tuntumassa* on korostuneesti suomalaissyntyisiä pienituloisia (Helsingin seudulla esimerkiksi Kalliosta Viikkiin ja Herttoniemeen ulottuvalla alueella; Turun seudulla Turun keskustassa ja naapurialueilla Iso-Heikkilästä Kupittaaalle; Tampereen seudulla Tammelan, Kalevan, Nekalan ja Finlaysonin suunnalla),
- 2) *keskustaupungin laitamilla* on alueita, joilla korostuu pienituloisten mahanmuuttajien osuus (Helsingin seudulla juna- ja metroratojen varsilla olevia lähiöitä Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa; Turussa postinumerotasolla erottuvat lännessä Pansion-Pernon alue ja idässä postinumeroalueet jotka sisältävät muun muassa Varissuon ja Lausteen alueet; Tampereella Hervanta ja Multisilta; osassa näitä alueita pienituloisuus on korostunut myös suomalaissyntyisillä),
- 3) *keskustaupungin naapurikunnissa* on suurituloisen väestön ylikorostusta (Helsingin seudulla erityisesti Espoossa, Sipoossa ja Kirkkonummella; Turun seudulla Naantalissa, Raisiossa, Kaarinassa, Liedossa; Tampereen seudulla Pirkkalassa, Lempäälässä ja Ylöjärvellä), ja
- 4) *kauempana keskustaupungista* olevissa kunnissa seudun keskituloisten osuus on suurimmillaan.

¹⁴ Pienituloiset suomalaissyntyiset ovat tämän mukaan ylikorostuneita, kun heidän osuutensa kaikista 20-64-vuotiaista on yli 20,4 % (Helsingin seutu), yli 25,3 % (Turun seutu) tai yli 24,9 % (Tampereen seutu). Pienituloisilla ulkomaalaissyntyisillä vastaavat rajat ovat 8,8 %, 7,6 % ja 5,1 %. Keskituloisilla raja-arvot ovat 23,2 %, 22,9 % ja 23,0 % ja suurituloisilla 29,7 %, 27,5 % ja 25,9 %.

Tämä kuvaus on yksinkertaistus, josta on poikkeamia seuduilla. Esimerkiksi suurituloisten osuus on korkea myös Helsingin ydinkeskustassa, Tampereella Pispalan ja Amurin suunnilla, ja Turun saarilla Hirvensalosta Kaksikertaan. Helsingin seudulla pienituloiset alueet eivät ole myöskään yhtä selvästi keskittyneet seudun keskuskuntaan kuin Turun ja Tampereen seuduilla.

Erityisesti pienituloisten suomalaisten korostumista keskusten tuntumassa (kohta 1 edellä) selittää nuorten, yksin asuvien ja opiskelijoiden suuri osuus tässä ryhmässä.¹⁵ Näissä suhteissa pienituloiset suomalaiset poikkeavat selvästi muista kartalla esitetyistä ryhmistä, joiden väliset erot ovat pienempiä. Tosin Tampereen seudulla pienituloisista ulkomaalaissyntyisistä lähes yhtä suuri osa on opiskelijoita kuin pienituloisista suomalaissyntyisistä.

Keskuskaupunkien laitamiin alueilla (kohta 2 yllä), joilla korostuu pienituloisten maahanmuuttajien osuus, on lähes kaikkialla kuitenkin enemmän pienituloisia suomalaissyntyisiä kuin pienituloisia maahanmuuttajia (tyypillisesti moninkertainen määrä suomalaissyntyisiä pienituloisia ulkomaalaissyntyisiin verrattuna). Ainoa poikkeus on Turussa Varissuon sisältävä postinumeroalue, jossa puolet pienituloisista on suomalaissyntyisiä ja puolet ulkomaalaissyntyisiä.

Karttojen 1-3 osalta on huomattava, että ne eivät näytä, minne kukin ryhmä painottuu määrällisesti, vaan kartat kuvaavat yksittäisten alueiden väestörakenteita. Esimerkiksi suurituloisistakin huomattava osa asuu seutujen keskuskaupungeissa, kuten edellä nähtiin.

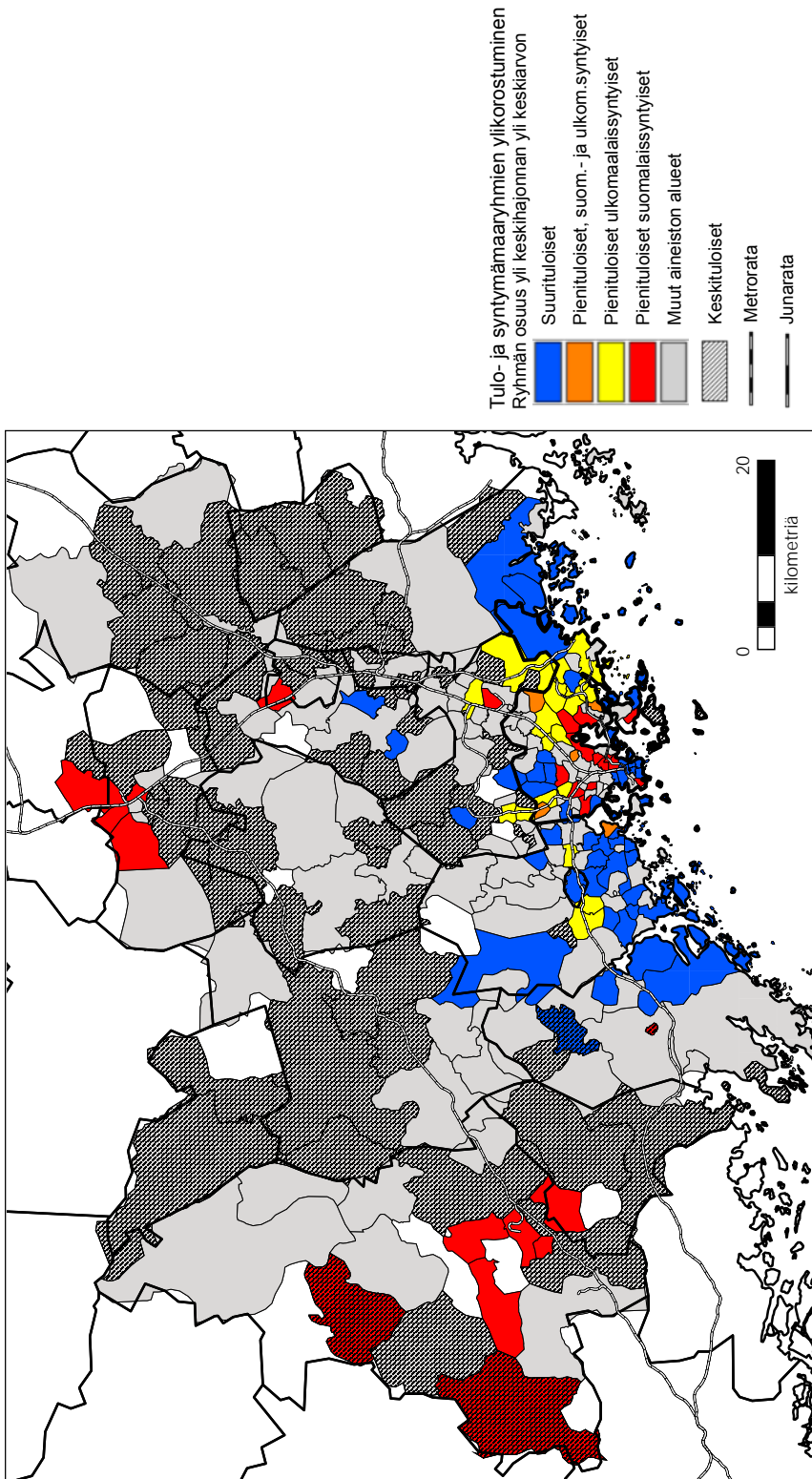
5.2.3 Pienituloisuuden ja maahanmuuttajaosuuden välinen yhteys on vahvistunut keskuskaupungeissa

Edellä ilmeni pienituloisuuden ja pienituloisten alueiden keskittyminen seutujen keskuskuntiin. Katsomme pienituloisuuden kehitystä ja sen yhteyttä maahanmuuttajien osuuteen vielä tarkemmin kuvioissa 17–19, joissa esitetään keskuskaupunkien pienalueiden¹⁶ väestörakenteiden muutokset vuosina 2005–2014 pienituloisuuden ja maahanmuuttajien osuuden osalta.

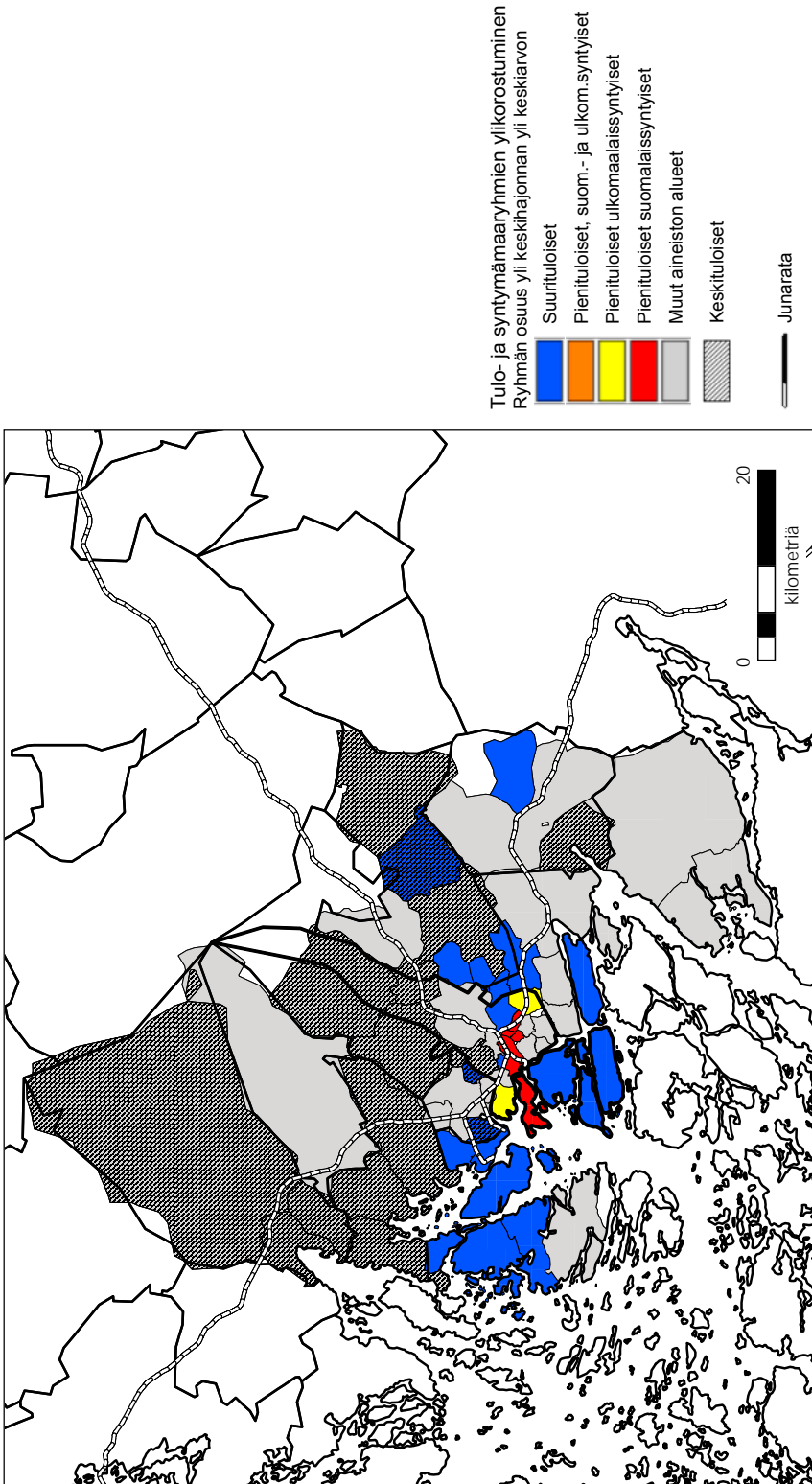
Kuvioissa kukin yksittäinen nuoli esittää yhden alueen muutoksen siten, että nuolen lähtöpisteen sijainti osoittaa ulkomaalaissyntyisten (vaaka-akseli) ja pienituloisten (pystyakseli) osuudet vuonna 2005 ja nuolen päätepisteen sijainti vastaavat arvot vuonna 2014. Kuvioiden on tarkoitus tuoda esiin erityisesti selvät muutokset näissä kahdessa väestörakennetekijässä. Tällaiset suuremmat muutokset näkyvät pidempinä nuolina. Suurimmat muutokset pienituloisuusasteessa on korostettu väreillä, ja myös

¹⁵ Esimerkiksi opiskelijat korostuvat näillä alueilla selvästi: mainituilla alueilla opiskelijoiden osuus (laaja määritelmä) pienituloisista vaihtelee Helsingissä 29–64 prosentin välillä, Turussa 39–76 prosentin välillä ja Tampereella 33–57 prosentin välillä. Keskuskaupunkien kaikista 20–64-vuotiaista pienituloisista osuus on Helsingissä 35 prosenttia, Turussa 44 prosenttia ja Tampereella 42 prosenttia.

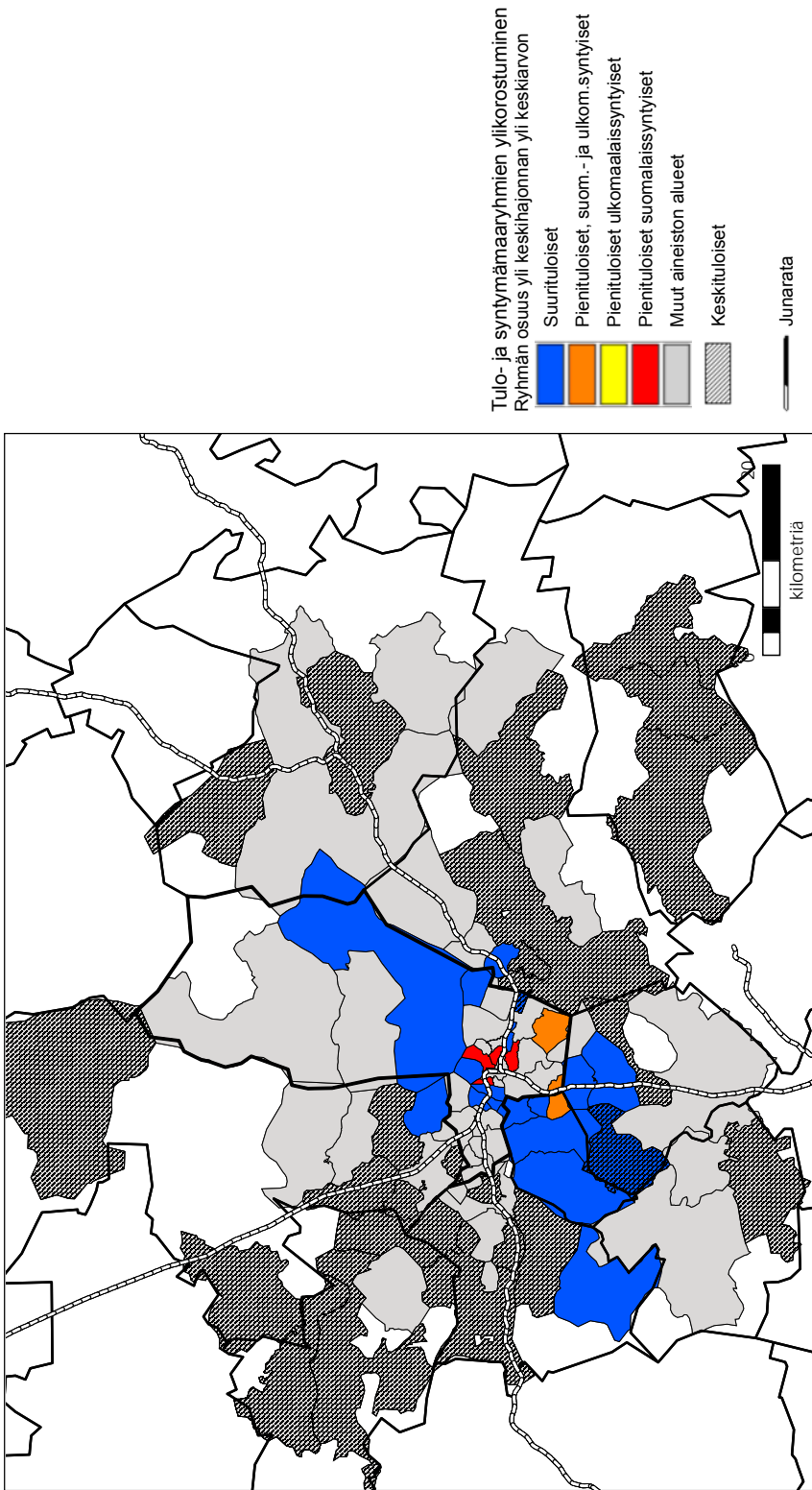
¹⁶ Analyysissä ovat mukana ne pienalueet, joilla asui vuonna 2014 vähintään 500 20–64-vuotiaasta henkilöä. ”Uudet alueet” tarkoittavat alueita, joilla vuonna 2005 oli alle 250 tämänikäistä asukasta.

Kartta 1. Tulo- ja syntymämaaryhmien väestöosuuksien ylikorostuminen postinumeroalueiden 20–64-vuotiaassa väestössä Helsingin seudulla vuonna 2014. (Karttapohjat: Tilastokeskus 2015; Helsingin kaupunkimittausasto, Helsingin seudun kunnat ja HSY 2015)

Kartta 2. Tulo- ja syntymämaaryhmien väestöosuuksien ylikorostuminen postinumeroalueiden 20–64-vuotiaassa väestössä Turun seudulla vuonna 2014. (Karttapohjat: Tilastokeskus 2015)

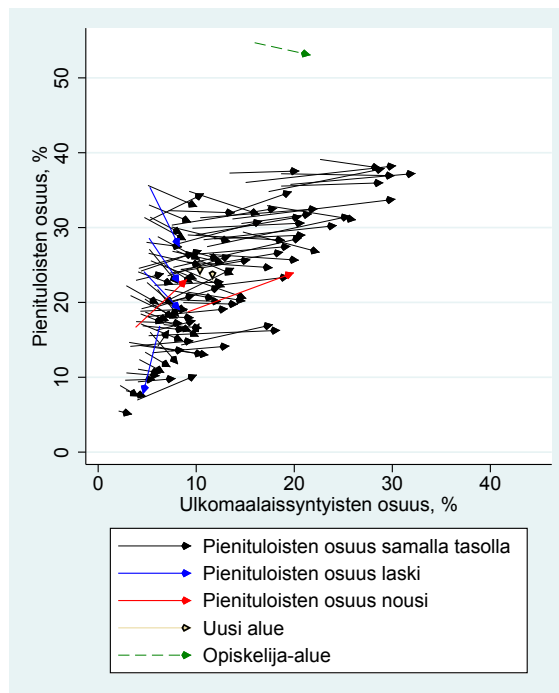

Kartta 3. Tulo- ja syntymäryhmien väestöosuuksien ylikorostuminen postinumeroalueiden 20–64-vuotiaassa väestössä Tampereen seudulla vuonna 2014. (Karttapohjat: Tilastokeskus 2015)

alueet, joiden 20–64-vuotiaasta väestöstä vähintään 40 prosenttia oli (laajan määritelmän mukaan) opiskelijoita, on merkitty.

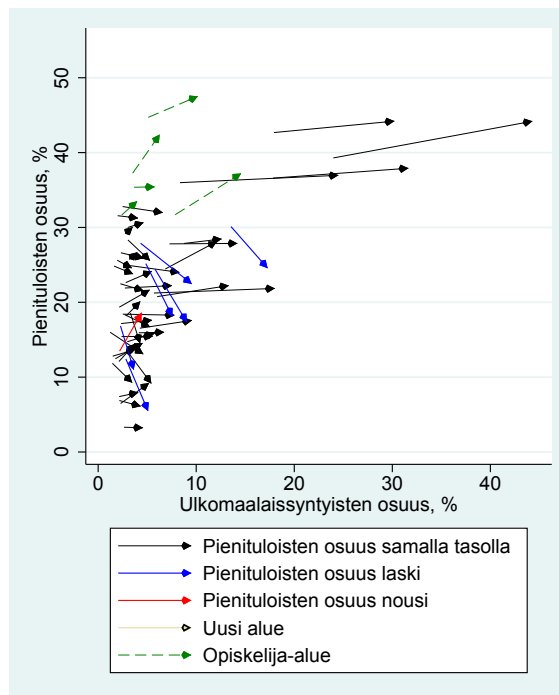
Muutoksia tarkasteltaessa on huomattava, että pienituloisten osuus on kunakin vuonna säädetty kussakin tutkimusseudunkunnassa 20 prosentiksi 20–64-vuotiaasta väestöstä. Pienituloisten osuudessa ei siis voi odottaa suuria muutoksia, ja siinä havaittavat muutokset merkitsevät erityisesti kunkin alueen suhteellista muutosta muihin seudun alueisiin verrattuna. Maahanmuuttajien osuudessa sen sijaan voidaan odottaa yleistä kasvua maahanmuuttajien määrän kasvaessa seuduilla.

Helsinkiä koskevasta kuviosta 17 näkyy, että pienituloisuuden vähenemistä on ilmennyt enemmän niillä alueilla, joilla maahanmuuttajien osuus oli pienempi vuonna 2005, kun taas suuremman maahanmuuttajaosuuden alueilla pienituloisuus on pikemminkin pysynyt samalla tasolla tai kasvanut hiukan. Tämä on vahvistanut hieman pienituloisuuden ja maahanmuuttajien osuuden välistä yhteyttä, joka on (20–64-vuotiaiden määrällä painotettuna) korrelaationa mitaten vahvistunut 0,64:stä 0,71:een. Suuremmat pienituloisten osuudet painottuvat siis hieman aiempaa selvemmin nimenomaan suuremman maahanmuuttajaosuuden alueille. Kuviosta ei kuitenkaan ilmene yksittäisten alueiden selvää erkanemista muista alueista tai yleisestä maahanmuuttajaosuuden ja pienituloisuuden välisestä yhteydestä.

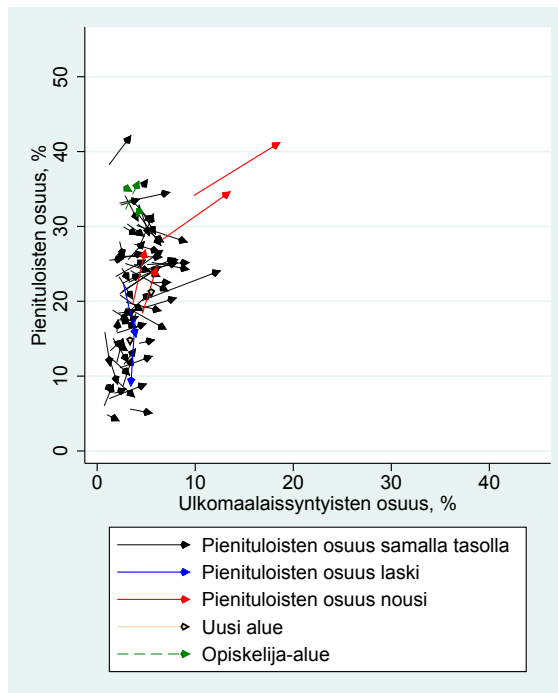
Kuvio 17. Ulkomaalaissyntyisten ja pienituloisten osuuksien muutos Helsingin osa-alueiden 20–64-vuotiaassa väestössä vuosien 2005 ja 2014 välillä, kukin nuoli kuvaa yhden alueen muutosta. Vähintään viiden prosenttiyksikön muutokset pienituloisuusasteessa sekä opiskelija-alueet on merkitty värein.

Turussa suurimmat pienituloisuuden laskut ovat tapahtuneet etupäässä pienen maahanmuuttajaosuuden alueilla (kuvio 18). Pienituloisuuden suurempaa kasvua taas on ilmennyt lähinnä opiskelija-alueilla ja suurimman maahanmuuttajaosuuden alueella. Suurimmat muutokset ovatkin ilmenneet maahanmuuttajien osuudessa, joka on kasvanut huomattavasti neljällä pienituloisella alueella (Varissuo, Lauste, Pansio, Halinen). Tämä kasvu ei ole toisaalta muuttanut selvästi pienituloisuusasteita: tässä on kyse sekä pienituloisten suomalaissyntyisten korvautumisesta näillä alueilla pienituloisilla maahanmuuttajilla että maahanmuuttajien tulotason noususta näillä alueilla. Koska Turussa on joukko pienituloisia vähäisen maahanmuuttajaosuuden opiskelija-alueita, korrelaatio pienituloisuuden ja maahanmuuttajaosuuden välillä on kaupungeista heikoin: 0,53 vuonna 2005 ja 0,52 vuonna 2014. Ilman kuvioon merkittyjä opiskelija-alueita korrelaatio on kuitenkin samalla tasolla muiden kaupunkien kanssa: 0,70 vuonna 2005 ja 0,72 vuonna 2014 (muissa kaupungeissa opiskelija-alueiden pois jättäminen nostaa kertoimia hyvin vähän). Siinä ei siis ole juurikaan muutosta, että pienituloisuutta on opiskelija-alueita lukuun ottamatta pääsääntöisesti enemmän niillä alueilla, joilla maahanmuuttajien osuus on suurempi.

Kuvio 18. Ulkomaalaisyntyisten ja pienituloisten osuuksien muutos Turun kaupunginosien 20–64-vuotiaassa väestössä vuosien 2005 ja 2014 välillä, kukin nuoli kuvaa yhden alueen muutosta. Vähintään viiden prosenttiyksikön muutokset pienituloisuusasteessa sekä opiskelija-alueet on merkitty väreihin.

Tampereella on ilmennyt kaupungeista selvimmin kahdella alueella (Hervanta ja Multisilta) yhtäaikainen selvempi maahanmuuttajaosuuden ja pienituloisuuden kasvu (kuvio 19). Nämä osuudet olivat näillä alueilla Tampereen mittakaavassa suuria jo vuonna 2005, mutta vuonna 2014 alueet erottuvat vielä selvemmin. Turun suurimman maahanmuuttajaosuuden alueisiin verrattuna näiden alueiden kehitys eroaa siinä, että myös suomalaissyntyisten pienituloisten osuus väestöstä on kasvanut tai pysynyt samana, ja toisaalta maahanmuuttajien pienituloisuus on pysynyt samalla tai lähes samalla tasolla kuin vuonna 2005. Maahanmuuttajien osuus on näilläkin alueilla vielä pieni verrattuna Turussa ja Helsingissä havaittaviin osuuksiin. Korrelaatio maahanmuuttajaosuuden ja pienituloisten osuuden välillä on vahvistunut Tampereella 0,60:sta 0,71:een, eli Helsingin tapaan sielläkin aiempaa hieman selvemmin pienituloisten ja maahanmuuttajien osuudet väestöstä ovat suurempia samoilla alueilla.

Kuvio 19. Ulkomaalaissyntyisten ja pienituloisten osuuksien muutos Tampereen tilastoalueiden 20–64-vuotiaassa väestössä vuosien 2005 ja 2014 välillä, kukin nuoli kuvaa yhden alueen muutosta. Vähintään viiden prosenttiyksikön muutokset pienituloisuusasteessa sekä opiskelija-alueet on merkitty värein.

5.2.4 Pienituloisella alueella asuminen on yleisintä Turussa

Edellä esitetyt kartat eri väestöryhmien alueittaisista osuuksista eivät kuvanneet sitä, kuinka suuri osa koko seudun väestöstä tai eri väestöryhmistä keskittyy esimerkiksi pienituloisille alueille. Kuvaamme seuraavaksi tätä pienituloisille alueille keskittymistä, erikseen seutujen ja niiden keskuskaupunkien osalta.

Vaikka edellä nähtiin, että etninen ja tuloperusteinen segregaatio ovat erillisiä ilmiöitä, ne ovat kuitenkin yhteydessä toisiinsa, sillä maahanmuuttajat ovat keskimäärin pienituloisempia kuin kantaväestö ja heistä suurempi osuus asuu pienituloisilla alueilla. Taulukosta 5 nähdään, miten alueellinen eriytyminen näkyy suomalais- ja ulkomaalaissyntyisten keskittymisessä seutujen pienituloisille postinumeroalueille oman tulotason mukaan. Pienituloisella alueella tarkoitetaan tässä postinumeroaluetta, jonka 20–64-vuotiaasta väestöstä vähintään 30 prosenttia on seudun alimpaan tuloviihennekseen kuuluvia.

Taulukko 5. Pienituloisilla postinumeroalueilla (vähintään 30 % 20–64-vuotiaasta väestöstä pienituloisia) asuvien osuus tutkimusseutujen 20–64-vuotiaasta väestöstä syntyperän ja tulotason mukaan vuosina 2005 ja 2014.

	Helsingin seutukunta		Turun seutukunta		Tampereen seutukunta	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014
Suomalaissyntyiset						
Pienituloiset	17	17	23	30	20	18
Muut	9	9	11	14	10	7
Ulkomaalaissyntyiset						
Pienituloiset	24	24	41	54	33	35
Muut	16	15	28	38	26	24
Yhteensä						
Pienituloiset	18	18	25	34	21	20
Muut	9	9	12	15	10	8
KAIKKI	11	11	14	19	12	11
<i>N (tuhatta)</i>						
Suomalaissyntyiset						
Pienituloiset	777	774	174	171	204	212
Muut	636	642	142	140	165	172
Ulkomaalaissyntyiset						
Pienituloiset	49	106	7	14	6	12
Muut	24	45	4	6	3	6
Muut	25	61	3	8	3	7

Vahvinta keskittyminen on Turun seudun ulkomaalaissyntyisillä pienituloisilla, joista 54 prosenttia asuu pienituloisilla alueilla. Suomalaissyntyisillä pienituloisilla vastaava osuus on 30 prosenttia. Helsingin seudulla keskittyminen on vähäisempää ja erot syntyperän suhteen ovat pienemmät: 24 prosenttia ulkomaalaissyntyisistä pienituloisista ja 17 prosenttia suomalaissyntyisistä pienituloisista asuu pienituloisilla alueilla. Tampereen seudulla keskittyminen on suomalaissyntyisillä yhtä vähäistä kuin Helsingin seudulla mutta ulkomaalaissyntyisillä vahvempaa. Helsingin ja Tampereen seuduilla ei ole juurikaan tapahtunut muutoksia vuosien 2005 ja 2014 välillä, mutta Turun seudulla aiempaa suurempi osa etenkin pienituloisista asuu pienituloisilla alueilla.

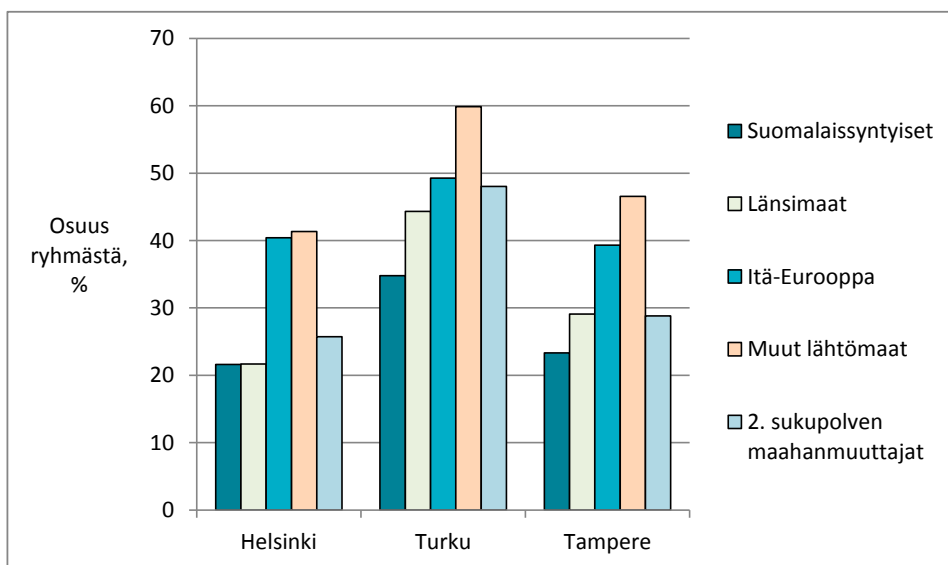
Tarkastelimme pienituloisella alueella asumista myös keskuskunnissa siten, että alueyksikköinä olivat postinumeralueita pienemmät kaupunkien hallinnollisen aluejaon pienalueet (ks. luku 3).¹⁷ Tässä tarkastelussa Helsingissä ja Tampereella pienempi osuus (23,9 % ja 24,7 %) kaikista työikäisistä (20–64v.) asukkaista asui vuonna 2014 pienituloisilla alueilla verrattuna Turkuun (37,0 %). Osittain eroa selittää pienituloisten opiskelijoiden vahva keskittyminen tietyille alueille Turussa ja Tampereella: Turussa jopa 60 prosenttia päätoimisista opiskelijoista asuu pienituloisilla alueilla kun Tampereella osuus on 43 prosenttia ja Helsingissä vain 29 prosenttia. Myös Helsingissä ja Tampereella pidempään harjoitettu sosiaalisen sekoittamisen politiikka on voinut vaikuttaa tähän eroon (ks. luku 8).

Taustalla on myös pienituloisten hieman suurempi keskittyminen seudun keskuskuntaan Turun seudulla. Turun kaupungin 20–64-vuotiaasta väestöstä 27 prosenttia kuului vuonna 2014 seudun alimpaan tuloviidennekseen ja 17 prosenttia ylimpään tuloviidennekseen. Vastaavat osuudet olivat Helsingissä 24 ja 19 prosenttia ja Tampereella 25 ja 19 prosenttia.¹⁸ Vastaavasti maahanmuuttajat ovat vähemmän keskittyneet keskuskaupunkiin Helsingin seutukunnassa kuin Turun ja Tampereen seuduilla.

Kaikissa tarkasteltavissa kaupungeissa Itä-Euroopassa ja muissa ei-läntisissä maissa syntyneet asuvat yleisemmin pienituloisilla alueilla (kuvio 20). Turussa jopa 60 prosenttia jälkimmäisestä ryhmästä asuu pienituloisilla alueilla. Tätä keskittymistä selittää suuressa määrin mutta ei kokonaan maahanmuuttajien oma sosioekonominen tausta (Vaalavuo & Kauppinen 2018).

¹⁷ Pienituloisiksi alueiksi lasketaan tässä ne kaupunkien pienalueet, joiden työikäisestä (20–64v.) väestöstä yli 30 % kuuluu kyseisen seutukunnan alimpaan tuloviidennekseen.

¹⁸ Helsingin seutukunnassa keskuskäytössä olevien asuvien osuus pienituloisista on selvästi pienempi (52 %) kuin Turun (77 %) tai Tampereen seutukunnassa (73 %), mutta Helsingin väestön osuus seudun väestöstä on ylipäänsä pienempi kuin Turun tai Tampereen osuudet kyseisten seutujen väestöstä, joten pienituloisten osuudessa keskuskäytössä olevien väestöstä ei ole suuria eroja.

Kuvio 20. Pienituloisella pienalueella asuvien osuus seutujen keskuskaupungeissa maahanmuuttajaryhmittäin¹⁹ (20–64-vuotiaat) vuonna 2014.

5.2.5 Kaupunkien välillä on eroja siinä, keitä asuu pienituloisilla alueilla

Vertailimme myös pienituloisilla pienalueilla asuvien taustatekijöitä seutujen keskuskaupungeissa. Tässä on merkittäviäkin eroja, kuten taulukosta 6 käy ilmi. Turussa ja Tampereella merkittävä osa pienituloisten alueiden asukkaista on päätoimisia opiskelijoita (yli 15 %).²⁰ Opiskelijoiden alueellinen sijoittuminen määrittää näissä kaupungeissa vahvemmin alueellista pienituloisuutta kuin Helsingissä, jossa päätoimisten opiskelijoiden osuus on samaa luokkaa sekä pienituloisilla (8,1 % asukkaista) että ei-pienituloisilla alueilla (6,2 % asukkaista). Vastaavasti Turussa ja Tampereella nuorten aikuisten osuus pienituloisten alueiden 20–64-vuotiaista asukkaista on selvästi suurempi kuin ei-pienituloisilla alueilla, Helsingissä samaa tasoa kuin muilla alueilla. Koska opiskelijoilla korostuu keskustan tuntumassa asuminen (karttojen 1–3 käsitteily edellä), kaupunkien välillä on selvä ero myös lapsiperheiden yleisyydessä pienituloisilla alueilla: Helsingissä pienituloisilla alueilla asuu huomattava määrä lapsiperheitä (25,8 % pienituloisten alueiden työikäisistä asukkaista asuu kotitaloudessa, johon kuu-

¹⁹ Toisen sukupolven maahanmuuttajaksi luetaan tässä kaikki ne henkilöt, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa ja ne, jotka ovat syntyneet Suomen ulkopuolella, mutta muuttaneet Suomeen ennen 12. ikävuotta.

²⁰ Tässä yhteydessä tarkastellaan nimenomaan vuoden lopun päätoimisia opiskelijoita. Muualla raportissa olemme laskeneet opiskelijoiksi myös ne, jotka ovat saaneet vuoden aikana opintotukea tai olleet kirjautuneina syksyllä johonkin oppilaitokseen. Tällä laajemmalla määritelmällä pienituloisten alueiden 20–64-vuotiaasta väestöstä opiskelijoita on Helsingissä noin viidennes ja Turussa ja Tampereella noin kolmannes.

luu alle 18-vuotiaita) verrattuna Turkuun ja Tampereeseen, joissa alle viidennes pienituloisten alueiden työikäisistä on lapsiperheissä.

Taulukko 6. Eri ryhmien osuus pienituloisten ja ei-pienituloisten pienalueiden 20–64-vuotiaista asukkaista keskuskunnissa vuonna 2014, %.

<i>Pienituloiset alueet</i>				Maahanmuuttaja- taustaiset	Lapsiperhe	20–34v.
	Opiskelijat	Työttömät	Pienituloiset			
Helsinki	8,1	9,7	33,6	24,8	25,8	42,6
Turku	15,2	11,1	38,4	17,6	18,8	55,8
Tampere	15,9	12,1	37,6	14,0	19,5	56,7
<i>Muut alueet</i>				Maahanmuuttaja- taustaiset	Lapsiperhe	20–34v.
	Opiskelijat	Työttömät	Pienituloiset			
Helsinki	6,2	6,3	20,8	14,3	28,3	40,0
Turku	6,0	9,7	19,7	9,4	30,8	36,4
Tampere	7,0	10,4	20,7	7,3	30,2	40,1

Koska Helsingissä maahanmuuttajia on ylipäätään enemmän, on heidän osuutensa pienituloisten alueiden asukkaista suurempi kuin Turussa ja Tampereella.²¹ Toisaalta Turussa ja Tampereella suurempi osuus pienituloisten alueiden työikäisestä väestöstä on pienituloisia: 38 prosenttia verrattuna Helsingin 34 prosenttiin.

Taulukossa 6 esitetyt osuudet kuvaavat koko pienituloisilla alueilla asuvaa työikäistä väestöä kussakin kaupungissa. Toisaalta, kuten edellä on esitetty, esimerkiksi pienituloisten keskuudessa suomalaissyntyiset opiskelijat ja ei-opiskelevat maahanmuuttajat asuvat varsinkin Turussa selvästi eriytyneenä toisistaan alueellisesti. Yksittäisten pienituloisten alueiden välillä voi olla siis suuriakin eroja väestörakenteissa.

5.3 Julkisten vuokra-asuntojen sijoittuminen ja segregaanin yhteys asuntojen hintatasoon

Seuraavaksi tarkastelemme, kuinka valtion tukemat vuokra-asunnot ovat sijoittuneet alueellisesti tutkimusseutujen keskustaajamissa. Tämän segregaanin yhden taustatekijän tarkastelun jälkeen sovellamme vielä yhtä tapaa kuvata, kuinka erilaisilla alueilla eri väestöryhmät asuvat: selvitämme väestöryhmien sijoittumisen yhteyttä asuntojen hintatasoon.

²¹ Suomen kaikista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä 47 prosenttia asui Helsingin seutukunnassa vuonna 2014, kun suomalaistaustaisista alueella asuu vain neljännes maan väestöstä. Keskustaajamissa ulkomaalaistaustaisten osuus kaikista kaupunkilaisista vaihteli Helsingin yli 17 prosentista Turun lähes 13 ja Tampereen 9 prosenttiin.

5.3.1 Julkiset vuokra-asunnot ovat sijoittuneet alueellisesti epätasaisesti Turussa

Yksi väestöryhmien alueellisen eriytymisen taustalla oleva konkreettinen tekijä on asuntokannan alueellinen eriytyminen. Julkisen sektorin vuokra-asunnot (ARA-vuokra-asunnot eli arava- ja korkotukivuokra-asunnot) ovat suurissa kaupungeissa tärkeä osa asuntokantaa pienituloisille ja niille, joiden on vaikea saada vuokra-asuntoa yksityiseltä asuntosektorilta. Kuten luvussa 8 nähdään, tutkimusseutujen keskuskaupungeissa on harjoitettu erilaista politiikkaa sen suhteen, pyritäänkö näitä asuntoja sijoittamaan alueellisesti tasaisesti. Tämän vuoksi on hyvä katsoa suoraan, vaihteleeko julkisten vuokra-asuntojen alueellisen jakauman tasaisuus näiden kaupunkien välillä.

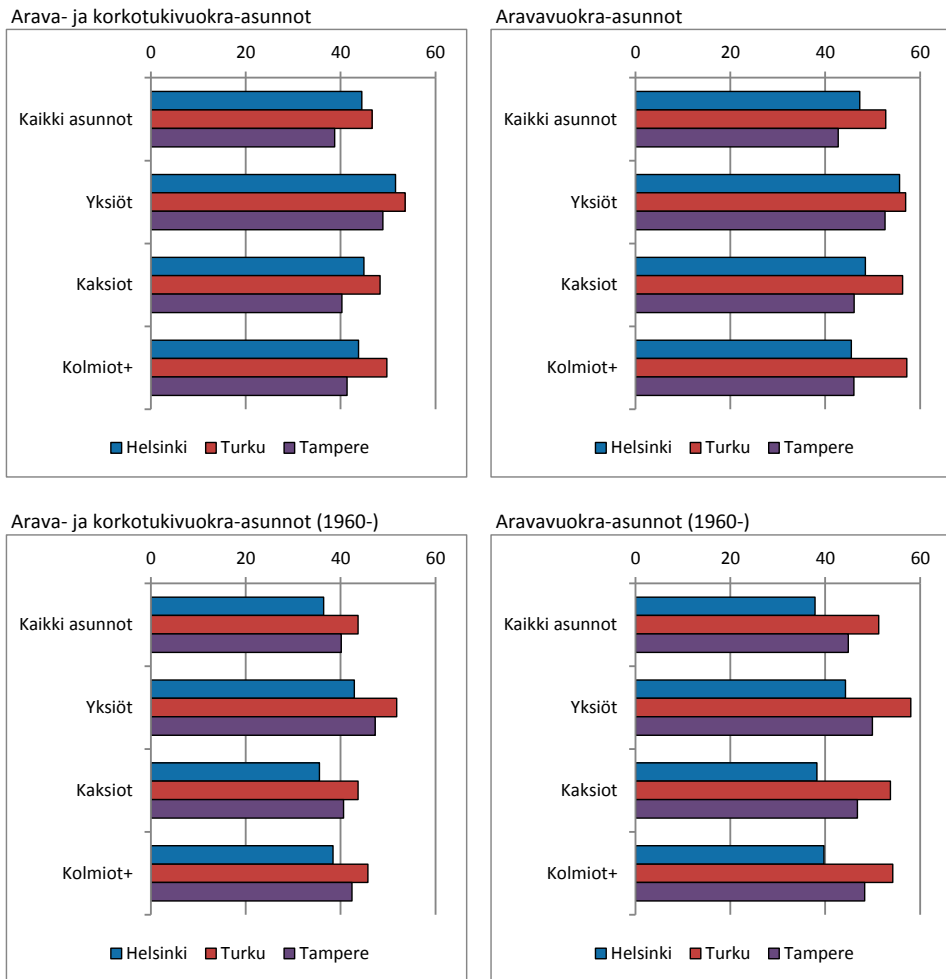
Tarkastelu perustuu tutkimusjaksomme puoliväliin vuoteen 2010, eli ennen 2010-luvulla laajamittaisemmin alkanutta ARA-vuokra-asuntojen vapautumista ARA-rajoituksista (ks. luku 6). Olemme määritelleet myös ARA-rajoituksista vuoteen 2010 mennessä vapautuneet vuokrakäytössä pysyneet asunnot tässä tarkastelussa ARA-vuokra-asunnoiksi, koska suuri osa näistä asunnoista on oletettavasti jäänyt toistaiseksi käyttöön sosiaalisina vuokra-asuntoina, ja koska haluamme tarkastella asuntojen alueellista sijoittumista nimenomaan suhteessa kuntien harjoittamaan politiikkaan asuntojen rakentamisvaiheessa. Opiskelija-asunnot eivät tässä ole mukana tarkastelutavissa ARA-vuokra-asunnoissa, koska kiinnostuksemme kohdistuu tavanomaisiin ARA-vuokra-asuntoihin erityisryhmien asuntojen sijaan.²²

Kuviossa 21 tarkastellaan ARA-vuokra-asuntojen alueellisen jakauman tasaisuutta tutkimusseutujen keskuskunnissa vaiheittain (luvut liitetaulukossa 15). Alueyksikkönä ovat pienalueet (Helsingin osa-alueet, Turun kaupunginosat ja Tampereen tilastoalueet). Kuvion vasemmassa ylänurkassa on ensimmäisenä karkein tarkastelu, jossa verrataan erilaisuusindeksillä kaikkien ARA-vuokra-asuntojen (pl. opiskelija-asunnot) sijoittumista muiden kuin ARA-vuokra-asuntojen sijoittumiseen. Tällöin lähinnä Tampere näyttää erottuvan muista hieman tasaisemmalla ARA-vuokra-asuntojen sijoittumisella. Kun vertailu tehdään asunnon huoneluvun mukaan, nähdään kuitenkin Helsingin erottuvan samaan tapaan kuin Tampere suuressa asunnoissa.

Kaikki ARA-vuokra-asunnot eivät kuitenkaan ole olleet samaan tapaan ”sosiaalisia” vuokra-asuntoja, vaan aravavuokra-asunnoilla tulorajat ovat olleet alemmat silloin kun tulorajoja vielä sovellettiin. Vaikka aravalainoitus vuokra-asunnoille lopetettiin vuonna 2007 (Ympäristöministeriö 2015), suurin osa ARA-vuokra-asunnoista on edelleen nimenomaan aravalainoitettuja vuokra-asuntoja (aineistomme vuoden 2010 ARA-asunnoista Helsingissä 83 prosenttia, Turussa 71 prosenttia ja Tampereella 76 prosenttia oli aravavuokra-asuntoja). Verrattaessa aravavuokra-asuntoja muihin kuin

²² Aineistossa ei ollut suoraa tunnistetta opiskelija-asunnoille, mutta päätelimme asunnon opiskelija-asunnoksi, jos se oli ollut ARA-rajoitusten piirissä jossain vaiheessa vuosina 1999–2014, ja sen asukkaiden joukossa oli ollut ainakin yksi opiskelija jokaisena ARA-rajoitusten piirissä olon vuonna (opiskelija laajan määritelmän mukaan joko kyseisenä vuonna tai edellisenä vuonna samassa asunnossa asuttaessa).

ARA-vuokra-asuntoihin nähdään, että sekä Helsinki että Tampere erottuvat vähäisemmällä eriytyemisellä Turkuun verrattuna, erityisesti kaksioissa ja sitä suuremman huoneluvun asunnoissa.

Kuvio 21. ARA-vuokra-asuntojen (arava- ja korkotukivuokra-asuntojen) alueellinen sijoittuminen pienaluetasolla muihin kuin ARA-vuokra-asuntoihin verrattuna Helsingissä, Turussa ja Tampereella vuonna 2010, erilaisuusindeksin arvot (opiskelija-asunnot eivät mukana ARA-vuokra-asunnoissa).

Hallintamuotojen sekoittamista on tehty ennen kaikkea uustuotantoalueilla eli uudemmassa asuntokannassa. Tämän vuoksi on hyvä tarkastella ARA-vuokra-asuntojen alueellista eriytymistä vielä erikseen suhteessa muuhun samaan aikaan rakennettuun asuntokantaan. Tämä tehdään kuvion 21 alaosassa. Aikarajaukseksi on valittu vuodesta 1960 lähtien rakennetut asunnot.

Tarkasteltaessa pelkästään 1960-luvulta alkaen rakennettuja asuntoja nähdään Helsingin ARA-vuokra-asuntojen sijoittuvan tasaisimmin samaan aikaan rakennettuun muuhun asuntokantaan verrattuna kuin muissa kaupungeissa. Koko asuntokantaa tarkasteltaessa Helsinki ei siis näyttäyty yhtä tasaisen jakauman kaupunkina, koska ARA-vuokra-asunnot ovat harvemmin sijoittuneet vanhemman asuntokannan lomaan (kuten kantakaupunkiin).

ARA-vuokra-asuntojen alueellista sijoittumista voidaan vertailla myös tarkastelemalla niiden sijoittumisen yhteyttä alueen tulotasoon. Tätä tarkoitusta varten laskimme keskittymisindeksit, jotka kuvaavat näiden asuntojen sijoittumisen yhteyttä pienituloisten osuuteen alueen 20–64-vuotiaasta väestöstä. Opiskelija-asunnot eivät tässä analyysissä olleet mukana ARA-vuokra-asunnoissa, ja myös pienituloisten osuus laskettiin muusta kuin opiskelijäväestöstä. Suuremmat indeksin arvot kuvaavat suurempaa keskittymistä pienituloisille alueille (ks. tarkemmin O'Donnell ym. 2016).

Tulokset (taulukko 7) ovat samansuuntaisia kuin edellä erilaisuusindeksin osalta. ARA-vuokra-asunnot kokonaisuutena eivät ole yhtä selvästi keskittyneet pienituloisille alueille Tampereella kuin muissa kaupungeissa. Aravavuokra-asuntojen osalta puolestaan keskittyminen pienituloisille alueille on vahvinta Turussa ja vähäisintä Tampereella. Tarkasteltaessa vain 1960-luvulta lähtien rakennettuja asuntoja Turku erottuu selvemmin: 1960-luvulta lähtien rakennetussa asuntokannassa aravavuokra-asunnot ovat keskittyneet pienituloisille alueille selvemmin Turussa kuin Helsingissä ja Tampereella.

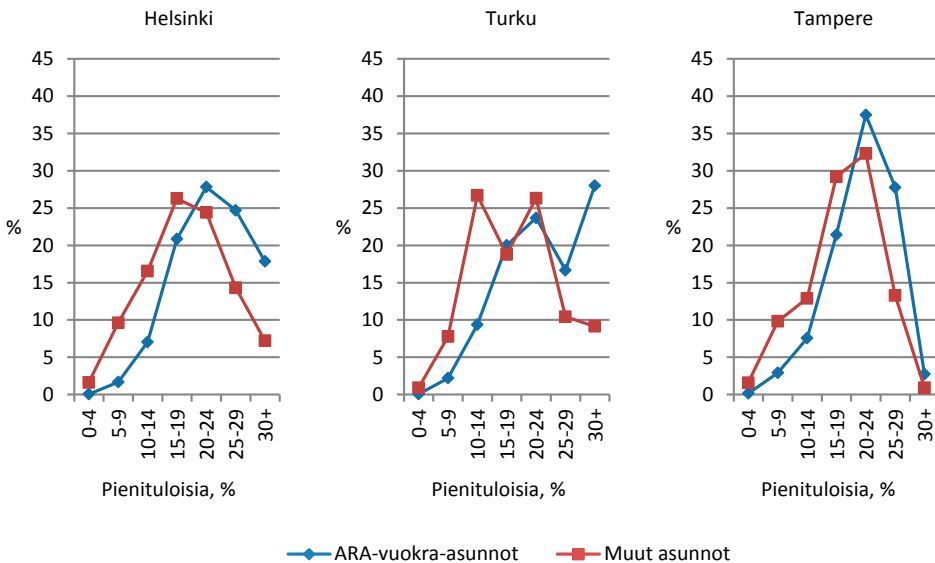
Taulukko 7. ARA-vuokra-asuntojen keskittyminen pienituloisille alueille seutujen keskuskau-
pungeissa vuonna 2010, keskittymisindeksin arvot (*100).

	Helsinki	Turku	Tampere
ARA-vuokra-asunnot yhteensä	32	30	20
Aravavuokra-asunnot	35	41	26
<i>Vain 1960-luvulta lähtien rakennetut asunnot:</i>			
ARA-vuokra-asunnot yhteensä	25	28	20
Aravavuokra-asunnot	29	39	27

Huom. Opiskelija-asunnot eivät ole tässä mukana ARA-vuokra-asunnoissa, ja alueiden pienituloisuus on laskettu 20–64-vuotiaasta väestöstä ilman opiskelijoita.

Kuviosta 22 nähdään, kuinka 1960-luvulta lähtien rakennetussa asuntokannassa toisaalta ARA-vuokra-asunnot (ilman opiskelija-asuntoja), toisaalta muut kuin ARA-vuokra-asunnot ovat sijoittuneet keskuskaukunkien pienalueille alueen pienituloisuuden mukaan. ARA-vuokra-asunnot painottuvat kaikissa kaupungeissa enemmän pienituloisille alueille kuin muu samaan aikaan rakennettu asuntokanta. Selvin tämä ero on Turussa.

Koska ARA-vuokra-asuntojen asukkaat ovat korostetusti pienituloisia, ARA-vuokra-asuntojen sijoittuminen alueille on itsessään alueen väestön pienituloisuuteen vaikuttava tekijä. Tämän ohella myös muut tekijät voivat vaikuttaa alueen tulotasoon. Tässä esitetyt analyysit eivät näin ollen suoraan osoita syy-seuraus-suhteita näiden kahden tekijän välillä, vaan tarkoitus on yksinkertaisesti kuvata niiden välistä yhteyttä: kuinka säännönmukaisesti alueet, joilla on ARA-vuokra-asuntoja ovat myös pienituloisia alueita – verrattuna alueisiin, joille on rakennettu muita asuntoja. Missään tutkimusalueemme keskustaajungissa ARA-vuokra-asunnot eivät ole keskittyneet yksinomaan pienituloisille alueille, vaikka eroja onkin havaittavissa kaupunkien välillä.

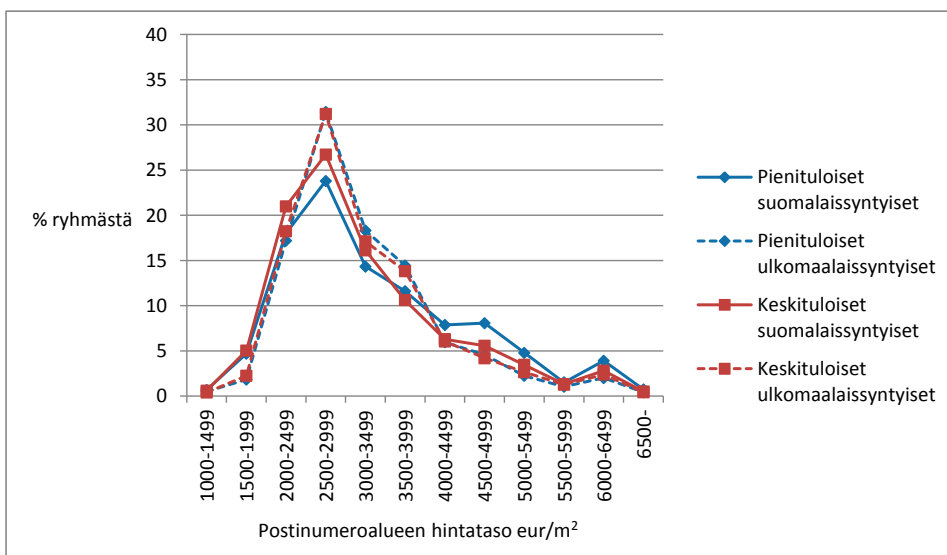
Kuvio 22. Vuodesta 1960 alkaen rakennettujen ARA-vuokra-asuntojen (pl. opiskelija-asunnot) ja muiden samaan aikaan rakennettujen asuntojen jakautuminen keskustaajungien pienituloisille alueen 20–64-vuotiaan väestön (pl. opiskelijat) pienituloisuuden mukaan vuonna 2010, % asuntotyypistä.

Kaikkein pienituloisimmilla alueilla, joilla pienituloisten osuus muusta 20–64-vuotiaasta väestöstä kuin opiskelijoista oli vähintään 30 prosenttia, ARA-vuokra-asuntojen (pl. opiskelija-asunnot) osuus asuntokannasta oli vuonna 2010 korkeimmillaan Helsingissä (49 %) ja Turussa (46 %) ja matalammalla tasolla (29 %) Tampereella. Tätä alemman pienituloisuusasteen alueilla Tampere ei erotu vastaavaan tapaan.

5.3.2 Turun vahvempi etninen eriytyminen näkyy myös asuinalueiden asuntojen hintatasossa

Eri väestöryhmien alueellista sijoittumista voidaan tarkastella myös suhteessa alueiden asuntojen hintatasoon. Mikäli hintatason katsotaan kuvaavan saman seudun sisällä vertailtuna jossain määrin asuinympäristön laatua tai arvostusta, eri väestöryhmien jakautumisen eri hintatason alueille voi katsoa kuvastavan suuntaa-antavasti eriarvoisuutta asuinympäristön laadussa. Seuraavissa kuvioissa asuntojen hintatasoa kuvaa postinumeroalueen vanhojen osakeasuntojen keskimääräinen neliöhinta vuosina 2012–2014 (vuoden 2014 euroina) (Lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta).²³ Keskimäärin (mediaanilla mitattuna) ne 20–64-vuotiaat, joiden postinumeroalueelta oli hintatietoja, asuivat Helsingin seudulla 3009 euron neliöhinnan alueella, Turun seudulla 1810 euron neliöhinnan alueella ja Tampereen seudulla 2039 euron neliöhinnan alueella.

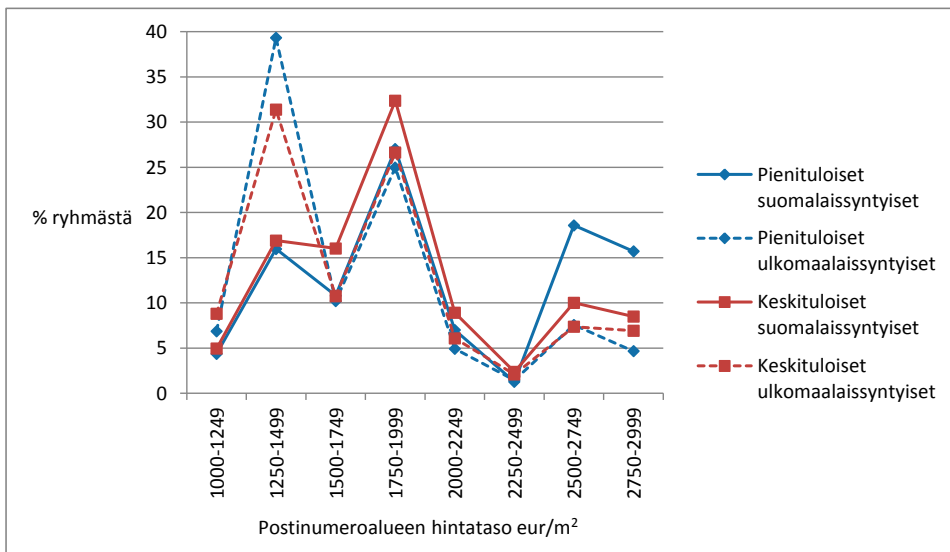
Kuviosta 23 nähdään pieni- ja keskituloisten jakautuminen eri hintatason postinumeroalueille Helsingin seudulla syntymämaan mukaan. Ryhmien jakaumissa ei ole suuria eroja. Suomalaisyyntyiset pienituloiset ovat sijoittuneet näistä ryhmistä neliöhinnoiltaan kalliimmille alueille. Kuviosta on luettavuuden parantamiseksi jätetty pois suurituloisten jakaumat, mutta nekin eivät poikkea merkittävästi muiden ryhmien jakaumista, painottuen kuitenkin hieman enemmän suurimpien neliöhintojen alueille.

Kuvio 23. Pieni- ja keskituloisen 20–64-vuotiaan väestön jakautuminen postinumeroalueille alueen vanhojen osakehuoneistojen hintatason mukaan Helsingin seudulla 2014.

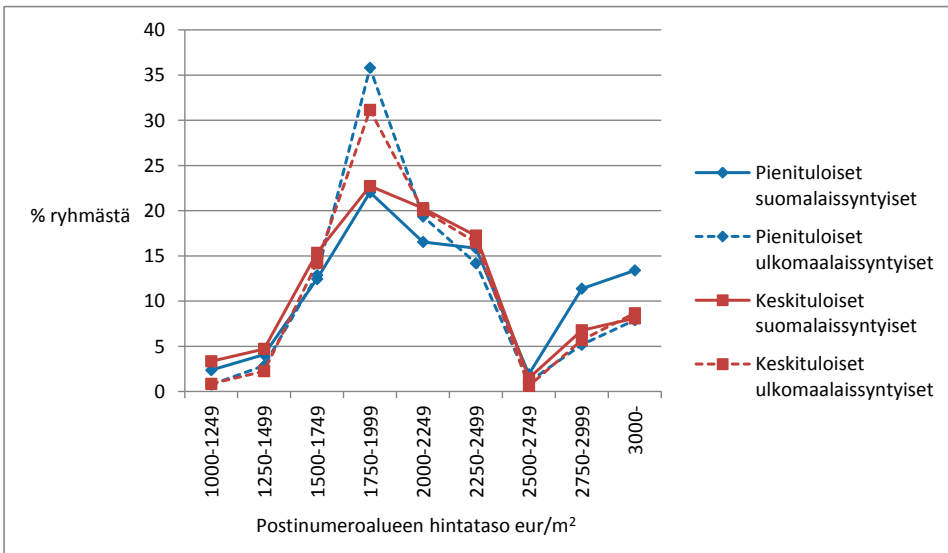
²³ Vastaavassa analyysissä vanhojen kerrostalokaksioiden neliöhintoihin perustuen johtopäätökset ovat samat kuin tässä esitettävässä analyysissä, vaikka tulosten yksityiskohdissa on eroja.

Vastaava tarkastelu Turun seudulla (kuvio 24) osoittaa, että pieni- ja keskituloisista erityisesti maahanmuuttajat asuvat matalan hintatason alueilla. Suomalais-syntyisiä pienituloisista taas huomattava osa asuu kalleimpien neliöhintojen alueilla (huom. pienemmän hintojen vaihtelun vuoksi vaakaa-akselin asteikko poikkeaa Helsingin vastaavasta kuviosta). Syntymämaa näyttää siis olevan Turussa vahvemmassa yhteydessä asuinalueen hintatasoon kuin tulotaso. Suurituloisten sijoittumisessa (jota ei ole merkitty kuvioon) syntymämaaryhmien välillä ei toisaalta ole selviä eroja, vaan sekä suomalais- että ulkomaalais-syntyiset suurituloiset ovat sijoittuneet samantyyppisesti kuin suomalais-syntyiset keskituloiset.

Kuvio 24. Pieni- ja keskituloisen 20–64-vuotiaan väestön jakautuminen postinumeroalueille alueen vanhojen osakehuoneistojen hintatason mukaan Turun seudulla 2014.

Tampereen seudulla tulo- ja syntymämaaryhmien jakautumisen eri hintatason alueille voi katsoa olevan välimuoto Helsingin ja Turun seutujen väliltä (kuvio 25). Suomalais-syntyisillä pienituloisilla painottuvat korkean neliöhinnan alueet enemmän kuin ulkomaalais-syntyisillä, mutta erot ovat pienempiä kuin Turun seudulla. Suurituloisimpien keskuudessa eroa syntymämaan mukaan ei juuri ole, ja suurituloiset ovat vain hieman enemmän painottuneet kalliimpien neliöhintojen alueille kuin suomalais-syntyiset keskituloiset.

Kuvio 25. Pieni- ja keskituloisen 20–64-vuotiaan väestön jakautuminen postinumeroalueille alueen vanhojen osakehuoneistojen hintatason mukaan Tampereen seudulla 2014.

5.4 Yhteenveto: yleiskuva alueellisen eriytymisen kehityksestä

Tarkasteltaessa Helsingin, Turun ja Tampereen seutukuntien alueellisen eriytymisen kehitystä postinumeroalueilla vuosien 2005 ja 2014 välillä ei ole ilmennyt suuria muutoksia. Etninen eriytyminen (syntymämaaryhmien välillä) on kuitenkin hieman vahvistunut, ja tulotason mukainen eriytyminen on vahvistunut Turun ja Tampereen seuduilla. Selvin ero seutujen välillä on Turun seudun vahvempi etninen eriytyminen Helsingin ja Tampereen seutuihin verrattuna. Vastaava ero havaitaan myös verrattaessa pienalueittaista eriytymistä seutujen keskustaajamissa. Huomattavan korkeaa segregaatiosuhteita ei kuitenkaan indeksitarkasteluissa juurikaan havaita. Lasten osalta etninen eriytyminen on toisaalta vahvempaa kuin työikäisessä väestössä. Kahden ulkomaalaissyntyisen vanhemman lapset ovat etenkin Turun seudulla eriytyneet varsin voimakkaasti alueellisesti suomalaissyntyisten vanhempien lapsista.

Postinumeroalueet, joilla pienituloisten osuus työikäisestä väestöstä on suurimmillaan, sijaitsevat lähinnä seutujen keskustaajamissa. Näin on erityisesti Turun ja Tampereen seuduilla. Keskustaajamien ulkopuolella puolestaan tyypillisesti korostuvat keskituloiset ja lähempänä keskustaajamia monin paikoin myös suurituloiset. Toisaalta myös kaikissa keskustaajamissa on suurituloisia alueita. Suomalaissyntyisiä pienituloisia asuu enemmän lähellä kaupunkien keskustoja, kun taas ulkomaalaissyntyiset pienituloiset korostuvat kaupunkien laitamilla. Tämä liittyy muun muassa opiskelijoiden ja yksin asuvien suurempaan osuuteen suomalaissyntyisistä pienituloisista. Kaupunkialueiden demografinen eriytyminen siis näkyy myös pienituloisten

alueiden eriytymisenä perheellisyyden mukaan, jolloin suomalais- ja ulkomaalais-syntyisten pienituloisten väliset erot perheellisyydessä voivat tuottaa etnisinä eroina näyttäytyviä eroja alueellisessa sijoittumisessa.

Julkisten vuokra-asuntojen alueellinen sijoittuminen poikkeaa keskuskaupungeissa Turussa eniten muun asuntokannan sijoittumisesta, Tampereella vähiten. Tarkasteltaessa julkisten vuokra-asuntojen sijoittumista nimenomaan muihin 1960-luvulta alkaen rakennettuihin asuntoihin havaitaan sijoittumisen olevan tasaisinta Helsingissä. Julkisten vuokra-asuntojen yhteys alueen työikäisen väestön (pl. opiskelijat) pienituloisuuteen on heikoin Tampereella. Julkisten vuokra-asuntojen voidaan näiden tulosten perusteella olettaa keskittävän pienituloisuutta alueellisesti vähemmän Tampereella ja Helsingissä kuin Turussa. Helsingissä tämä vaikutus ei kuitenkaan ulotu yhtä selvästi vanhemman asuntokannan alueille. Missään näistä kaupungeista julkiset vuokra-asunnot eivät ole keskittyneet yksinomaan pienituloisille alueille.

Helsingin seudulla ei ilmene suuria tulotason tai etnisen taustan mukaisia eroja alueellisessa sijoittumisessa asuntojen neliöhintatason mukaan. Turun seudulla ja josain määrin myös Tampereen seudulla korostuvat erityisesti etniset erot siten, että pieni- ja keskituloiset maahanmuuttajat asuvat alemman hintatason alueilla kuin pieni- ja keskituloiset suomalaissyntyiset. Tässä voi olla kyse joko eroista asumispreferensseissä tai toisaalta mahdollisuuksissa toteuttaa näitä, ja tämän tarkempi selvittäminen edellyttäisi esimerkiksi perheellisyyden huomioon ottamista analyysissä.

Analyysien perusteella opiskelijoiden vaikutus tuloksiin on syytä ottaa huomioon pienituloisiin liittyvissä segregaatioanalyysissä tutkimusseuduilla, mikäli nuorimmatkin työikäiset ovat mukana analyysissä. Moni tulos pysyy pääpiirteissään samana myös jätettäessä opiskelijat pois tarkastelusta, mutta varsinkin Turussa opiskelijat korostavat suomalais- ja ulkomaalais-syntyisten pienituloisten välistä eroa asuinpaikoissa.

6. ASUINOLOJEN KEHITYS

Tässä luvussa tarkastelemme Helsingin, Turun ja Tampereen seutukuntien työikäisen väestön asuinoloja. Pääkysymyksenä on, minkälaisia eroja asuinoloissa on tulotason ja syntymämaan mukaan, ja kuinka nämä erot ovat kehittyneet kullakin seudulla. Lisäksi kiinnitämme huomiota kehitykseen kunkin seudun keskuskunnassa ja sitä ympäröivällä muulla seudulla, jota kutsutaan tässä ympäristökunniksi. Keskitymme asuinolojen osalta lähinnä omistusasumiseen ja asumisväljyyteen, minkä ohella käymme lyhyesti läpi asuntojen varustetasoa.

Koska varustetasoa kuvaava mittari kuvaa lähinnä hyvin perustavanlaatuisten varusteiden puutetta, sen suhteen on Suomessa nykyään hyvin vähän vaihtelua. Tämän vuoksi asumisväljyys on saatavilla olevista asumista kuvaavista mittareista selkein asumistason tai asumisen laadun kuvaaja. Suurempi asumisväljyys voidaan yleisesti ottaen tulkita paremmaksi asumistasoksi.

Asunnon hallintaperusteiden osalta ei ole yhtä selkeää tilannetta, jossa jokin hallintaperuste olisi yleisesti ottaen muita ”parempi”. Omistusasumiseen liittyy kuitenkin eräitä piirteitä, joiden vuoksi tarkastelemme nimenomaan omistusasumisen eroja väestöryhmien ja alueiden välillä. Se on ensinnäkin Suomessa kotitalouksien pääasiallinen keino varallisuuden kartuttamiseen (Honkkila 2015), jolloin esimerkiksi pienituloisten tai maahanmuuttajien vaikeudet päästä omistusasujaksi vahvistavat myös varallisuuseroja. Tutkituilla suurilla kaupunkiseuduilla tämä on selvempää kuin koko Suomessa, jossa syrjäseuduilla asuntojen omistamisen hyöty voi olla olematon varallisuuden kartuttamisen näkökulmasta. Toinen omistusasumiseen liittyvä etu on asumistilanteen vakaus verrattuna etenkin yksityisen sektorin vuokra-asumiseen, jossa asumisen jatkuvuus ei ole yhtä vahvasti omissa käsissä. Etenkin pienituloisten on ollut mahdollista saavuttaa vakaa asumistilanne myös julkisen sektorin vuokra-asuntojen avulla, ja näitä käsittelemme tuonnempana luvussa 7.

Maahanmuuttajien osalta omistusasumista voidaan ryhmätasolla käyttää myös yhtenä epäsuorana kotoutumisen indikaattorina, sillä omistusasumisen voi tulkita kuvaavan sekä orientaatiota pysyvämpään asumiseen Suomessa että kykyä ylittää omistusasumiseen pääsyä vaikeuttavat haasteet kuten riittävien taloudellisten resurssien kartuttaminen ja mahdollinen syrjintä asuntomarkkinoilla.

Näistä omistusasumisen eduista huolimatta emme esitä omistusasumista kaikille parhaana hallintaperusteena (tai suorana kotoutumisen indikaattorina), koska se voi myös jarruttaa esimerkiksi muuttoa työn perässä, ja kotitalouksien ja yksilöiden välillä on myös vaihtelua sen suhteen, mitä asumisen ja toisaalta yleisemmin kulutuksen osa-alueita arvostetaan.

Näytämme omistusasumisen ja asumisväljyyden osalta ensin tulotason yhteyden kyseiseen indikaattoriin kussakin seutukunnassa tutkimusjakson alussa ja lopussa (ks. tulojen mittauksen kuvaus luvuissa 3 ja 4). Tämän jälkeen tarkastelemme yhteystä tarkemmin vuosittain, erikseen synnyinmaan sekä seudun keskuksessa tai ympäris-

tökunnissa asumisen mukaan. Kummankin indikaattorin osalta esitämme näiden perusanalyysien osalta myös eräitä muita yksityiskohtaisempia tarkasteluita.

Pienituloisista väestöryhmistä opiskelijoiden pienituloisuus on oletettavasti väliaikainen opiskeluun liittyvä vaihe, ja osa opiskelijoista asuu vain opiskelijoille tarkoitetuissa asunnoissa. Otamme analyysissä näiden syiden vuoksi esiin myös tuloksia, jotka saadaan jätettäessä opiskelijat pois aineistosta.

6.1 Tulotason yhteys omistusasumiseen on vahvistunut

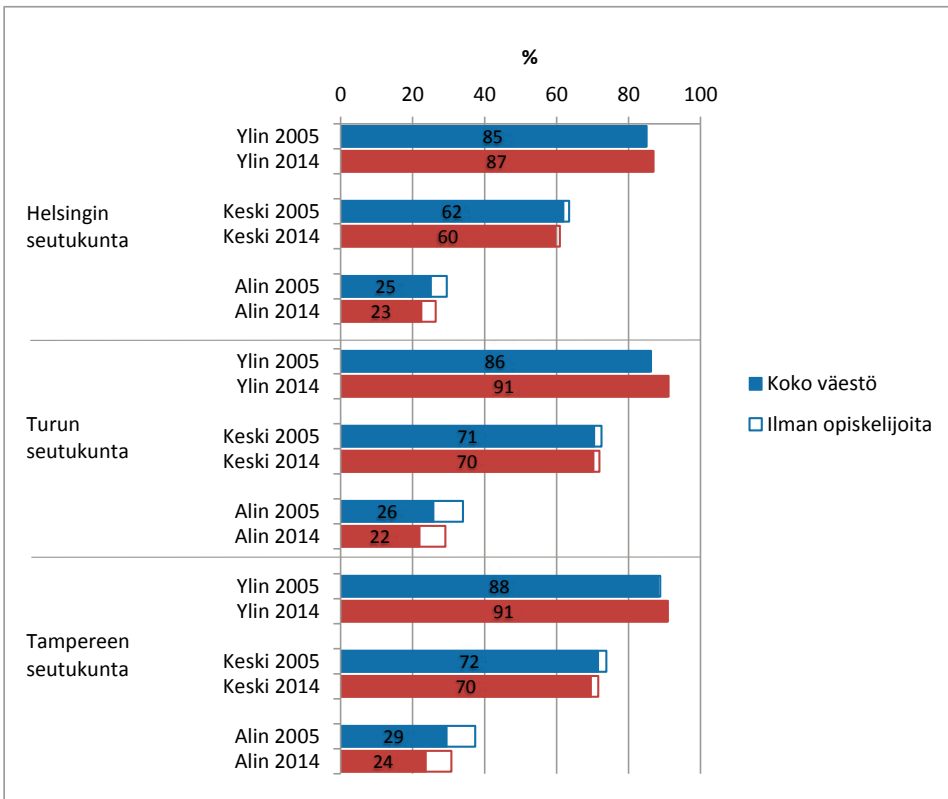
Vuonna 2014 suomalaissyntyisistä 20–64-vuotiaista 61 prosenttia ja ulkomaalaissyntyisistä 29 prosenttia asui omistusasunnossa Helsingin seudulla, ja Turun ja Tampereen seuduilla vastaavat osuudet olivat 65 ja 35 prosenttia. Seutujen keskuskäytössä omistusasuminen oli vähäisempää: Helsingissä suomalaissyntyisistä 48 prosenttia ja ulkomaalaissyntyisistä 23 prosenttia asui omistusasunnossa, Turussa vastaavat osuudet olivat 51 ja 28 prosenttia ja Tampereella 52 ja 29 prosenttia.

Kuviosta 26 nähdään, että omistusasumisen yleisyys on voimakkaasti yhteydessä tulotasoon kaikilla tutkimusseuduilla. Tämä yhteys on voimistunut vuosien 2005 ja 2014 välillä: kaikilla seuduilla suurituloisten omistusasuminen on yleistynyt ja pienituloisten omistusasuminen vähentynyt. Helsingin seudulla myös seudun keskituloisten omistusasuminen on vähentynyt.²⁴

Kuvioon on merkitty myös vastaavat tulokset laskettuna väestöstä ilman opiskelijoita (käytettäessä laajaa opiskelijan määritelmää, ks. luku 3). Ylimmässä tuloviihdenneksessä opiskelijat eivät vaikuta tuloksiin juuri lainkaan. Keskimmaisessä viidenneksessä omistusasuminen on ilman opiskelijoita noin kaksi prosenttiyksikköä yleisempää. Alimmassa viidenneksessä eli pienituloisissa opiskelijat vaikuttavat eniten tuloksiin: Helsingissä pienituloisten omistusasuminen on neljä prosenttiyksikköä korkeammalla tasolla ja muilla seuduilla 7–8 prosenttiyksikköä korkeammalla jätettäessä opiskelijat pois pienituloisista. Vaikutukset tuloksiin ovat kuitenkin niin pieniä, että johtopäätökset tuloryhmien välisistä eroista tai ajallisista muutoksista eivät muutu.

Seuraavaksi tarkastelemme omistusasumisen kehitystä tarkemmin kullakin seudulla. Helsingin seutua kuvaavasta kuviosta 27 nähdään ensinnäkin, että suomalaissyntyisillä 20–64-vuotiailla etenkin tulotaso mutta myös sijainti seudulla ovat vahvassa yhteydessä omistusasumiseen: omistusasuminen on yleisintä suurituloisilla ja Helsingin ulkopuolella. Vuosina 2005–2014 erot ovat kasvaneet: suurituloisilla ja ympäristökiintien keskituloisilla omistusasuminen on hiukan yleistynyt, mutta muissa ryhmissä se on vähentynyt tai pysynyt ennallaan.

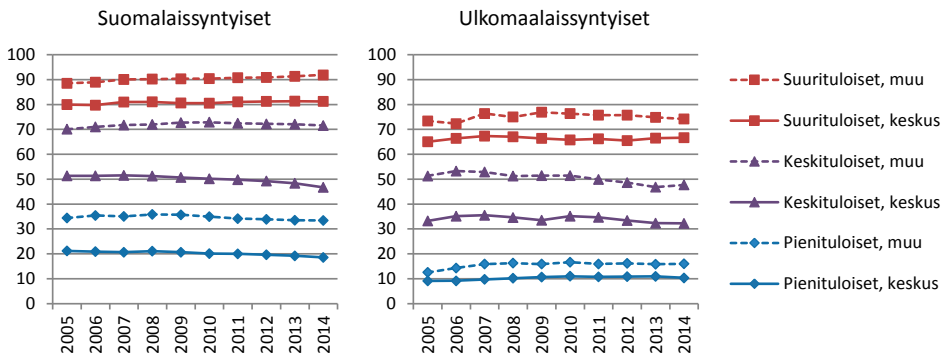
²⁴ Eri hallintaperusteiden osuudet kuvaavat tuloksissamme osuutta koko tarkasteltavasta väestöryhmästä. Aivan kaikkien asuntojen hallintaperuste ei ole tiedossa, joten tunnettujen hallintaperusteiden osuudet eivät summaudu aivan sataan prosenttiin, ja muiden kuin ARA-vuokra-asuntojen osuudet ovat hieman suurempia niillä, joiden asuntojen hallintaperuste tunnetaan, kuin tässä esitetyt luvut.

Kuvio 26. Omistusasumisen yleisyys 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tuloviidenneksen (alin/keski/ylin) mukaan.

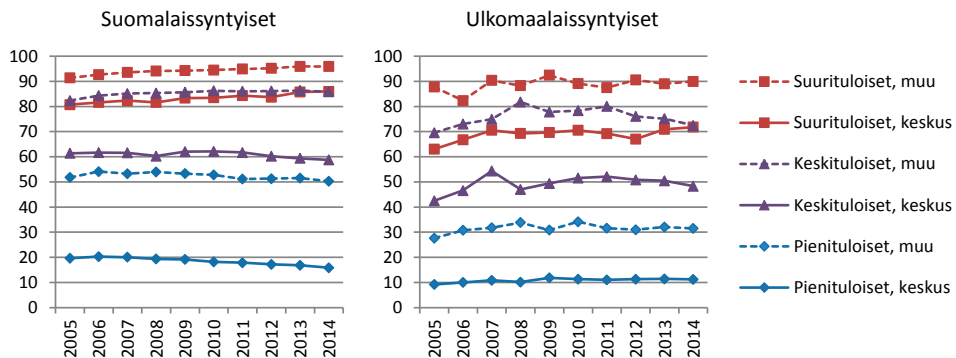
Ulkomaalaissyntyisillä omistusasuminen on kaikissa tuloryhmissä suomalaissyntyisiä harvinaisempaa sekä Helsingissä että ympäristökunnissa. Kuitenkin myös ulkomaalaissyntyisillä tulotaso on vahvassa yhteydessä omistusasumiseen, eli korkeampi tulotaso lisää selvästi omistusasumista myös maahanmuuttajilla. Prosenttiyksikköinä mitaten tuloryhmien väliset erot ovat ulkomaalaissyntyisillä samaa luokkaa kuin suomalaissyntyisillä (suhteelliset erot ovat ulkomaalaissyntyisillä suuremmat). Ajallinen trendi ei ole yhtä selvä maahanmuuttajilla, mutta keski- ja suurituloisten välinen ero omistusasumisessa on kasvanut hiukan myös heidän joukossaan.²⁵

²⁵ Koska omistusasumisen yleisyys on yhteydessä ikään, tarkistimme, vaikuttaako henkilön iän vakiointi omistusasumisen kehitystä koskeviin tuloksiin. Teimme tämän vakioimalla viisivuotiskäyrän kullekin seudulle erikseen tehdyssä logistisessa regressiomallissa, jossa oli selittäjänä syntymämaan (Suomi/muu), tuloviidenneksen, seudun keskuskuntaindikaattorin ja kalenterivuoden interaktio. Tulokset ajallisista muutoksista ja tulo- ja syntymämaaryhmien välisistä eroista säilyivät samoina kuin tässä esitettävät tulokset. Tuonempänä esitetään tarkemmin, kuinka omistusasuminen on yhteydessä ikään suomalais- ja ulkomaalaissyntyisillä.

Kuvio 27. Omistusasujien osuus 20–64-vuotiaista Helsingissä (keskus) ja sen ulkopuolisessa Helsingin seutukunnassa (muu) tulotason ja syntymämaan mukaan, %.

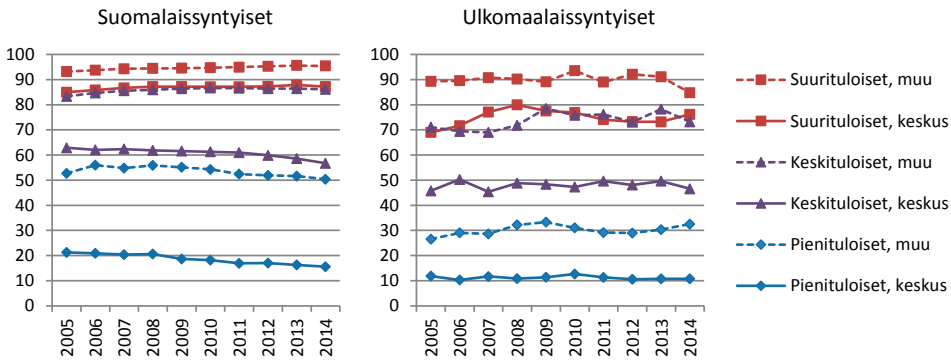
Myös Turun seudulla suomalais-syntyisillä havaitaan erojen kasvua tulotason mukaan: pienituloisten ja keskuskunnan keskituloisten omistusasuminen on vähentynyt ja suurituloisten ja ympäristökuntien keskituloisten omistusasuminen on yleistynyt. Turun pienituloiset erottuvat erittäin selvästi kaikista muista ryhmistä vähäisellä omistusasumisellaan, joka on samaa tasoa Helsingin pienituloisten kanssa.²⁶ Muissa ryhmissä omistusasuminen on vastaavaa Helsingin seudun ryhmää yleisempää. Näin on myös maahanmuuttajilla. Heidän joukossaan ei ole havaittavissa selviä ajallisia trendejä lukuun ottamatta vuosien 2005–2008 omistusasumisen kasvua kaikissa ryhmissä.

Kuvio 28. Omistusasujien osuus 20–64-vuotiaista Turussa ja sen ulkopuolisessa Turun seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan, %.

²⁶ Tämä ei johdu pelkästään opiskelijoista. Ilman opiskelijoita Turun (keskuskunnan) pienituloisten omistusasuminen on vähentynyt 28 prosentista 23 prosenttiin, mikä on samaa tasoa Helsingin vastaavien lukujen kanssa.

Omistusasumisen kehitys tulo- ja sijaintiryhmittäin on Tampereen seudulla ollut lähes identtistä Turun seudun kehityksen kanssa (kuvio 29). Erot ovat kasvaneet samaan tapaan suomalaissyntyisillä eikä maahanmuuttajilla näy selviä trendejä seurannan alkuvuosien jälkeen.

Kuvio 29. Omistusasujien osuus 20–64-vuotiaista Tampereella ja sen ulkopuolisessa Tampereen seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan, %.

Kokonaisuutena maahanmuuttajien tai suomalaissyntyisten omistusasumisen yleisyys ei juurikaan muuttunut vuosien 2005–2014 aikana tutkimusseuduilla. Omistusasuminen yleistyi hieman kummassakin ryhmässä noin vuoteen 2008 saakka kaikilla seuduilla, ja tämän jälkeen taso on pysynyt vakaana tai laskenut hieman. Seuraavaksi katsomme kuitenkin vielä tarkemmin kehitystä yksittäisissä maahanmuuttajaryhmissä.

6.2 Maahanmuuttajaryhmien välillä on suuria eroja omistusasumisen yleisyydessä

Koska ulkomaalaissyntyiset ovat sisäisesti hyvin hajanainen ryhmä, selvitimme myös tarkemmin omistusasumisen yleisyyttä eri syntymämaaryhmissä. Näissä tarkasteluissa keskityimme koko seutukuntiin ilman tulotason mukaista erottelua, koska osa tarkasteltavista ryhmistä on hyvin pieniä etenkin Turussa ja Tampereella.

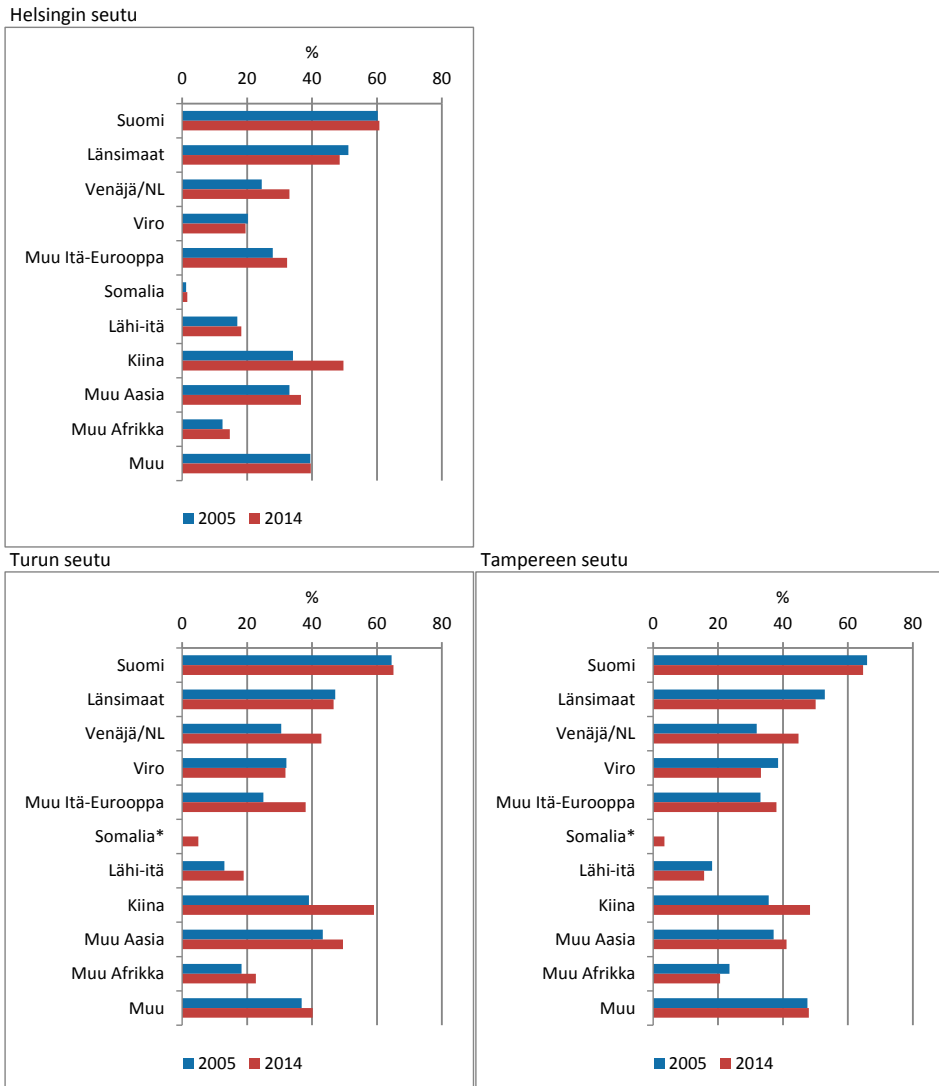
Taulukosta 8 nähdään omistusasumisen kehitys karkealla syntymämaaluokittelulla, jossa ulkomaalaissyntyneet jaetaan länsimaalaisiin, itäeurooppalaisiin ja muihin ulkomaalaissyntyisiin. Maahanmuuttajista yleisintä omistusasuminen on ollut länsimaalaisilla ja harvinaisinta muilla kuin länsimaalaisilla tai itäeurooppalaisilla maahanmuuttajilla. Ryhmien väliset erot ovat pienentyneet vuosien 2005–2014 aikana omistusasumisen yleistyessä muilla kuin länsimaalaisilla maahanmuuttajilla. Eniten omistusasuminen on yleistynyt Itä-Euroopassa syntyneillä, joskin Helsingin seudulla tämä muutos on ollut vähäinen.

Taulukko 8. Omistusasujien osuus 20–64-vuotiailla syntymämaaryhmän mukaan, %.

		2005	2014
Helsingin seutu	Kaikki	58,3	56,9
	Suomi	60,2	60,7
	Länsimaat	51,2	48,5
	Itä-Eurooppa	24,0	27,7
	Muut ulkomaat	22,1	25,8
Turun seutu	Kaikki	63,1	62,8
	Suomi	64,5	65,1
	Länsimaat	47,1	46,6
	Itä-Eurooppa	29,0	38,7
	Muut ulkomaat	23,1	27,9
Tampereen seutu	Kaikki	65,0	63,2
	Suomi	65,9	64,7
	Länsimaat	52,9	50,1
	Itä-Eurooppa	33,3	40,6
	Muut ulkomaat	26,6	26,8

Tarkempi kuva eri syntymämaaryhmien välistä eroista nähdään kuviossa 30 (luvat ja muiden hallintaperusteiden osuudet liitetaulukkoissa 16–18). Eri maahanmuuttajaryhmät eroavat toisistaan samaan tapaan kaikilla seuduilla. Silmiinpistävintä on Somaliassa syntyneiden vähäinen omistusasuminen. Tässä saattaa olla kyse esimerkiksi rahalahetyksistä kotimaahan sekä syrjinnän vaikutuksista, uskonnollisista esteistä korollisen lainan ottamiselle tai Suomesta pois muuttamisen mahdollisuudesta (esim. Skovgaard Nielsen ym. 2015). Somalialaiset ovat myös alueellisesti erityisen epätasaisesti sijoittunut ryhmä (liitetaulukot 3-5), mikä saattaa liittyä julkisten vuokra-asuntojen korostuneeseen rooliin heidän asumisessaan. Myös muut Afrikassa syntyneet ja Lähi-idässä syntyneet ovat ryhmiä, joissa omistusasuminen on vähäistä. Virolaissyntyisten omistusasuminen on erityisen vähäistä Helsingin seudulla, mikä on havaittu aiemminkin (Kauppinen & Vilka 2016a; 2016b), ja se liittyy Viron läheisyyteen ja oletettuun Suomessa oleskelun väliaikaisuuteen. Erityisesti Helsingin ja Turun seuduilla omistusasuminen on yleistynyt useimmissa maahanmuuttajaryhmissä vuosien 2005 ja 2014 välillä, ja ero suomalaissyntyisiin on kaventunut.²⁷

²⁷ Tässä syntymämaaluokituksessa Lähi-itä ulottuu Pohjois-Afrikasta Afganistaniin ja Pakistaniin, mutta siihen ei ole laskettu mukaan entisiä neuvostotasavaltoja, Israelia eikä Somaliaa. Venäjä/Neuvostoliitto-ryhmässä ovat vain venäjänkieliset Venäjällä, Neuvostoliitossa tai entisissä neuvostotasavalloissa syntyneet. Viro-ryhmässä ovat vain vironkieliset Virossa, Venäjällä tai Neuvostoliitossa syntyneet.

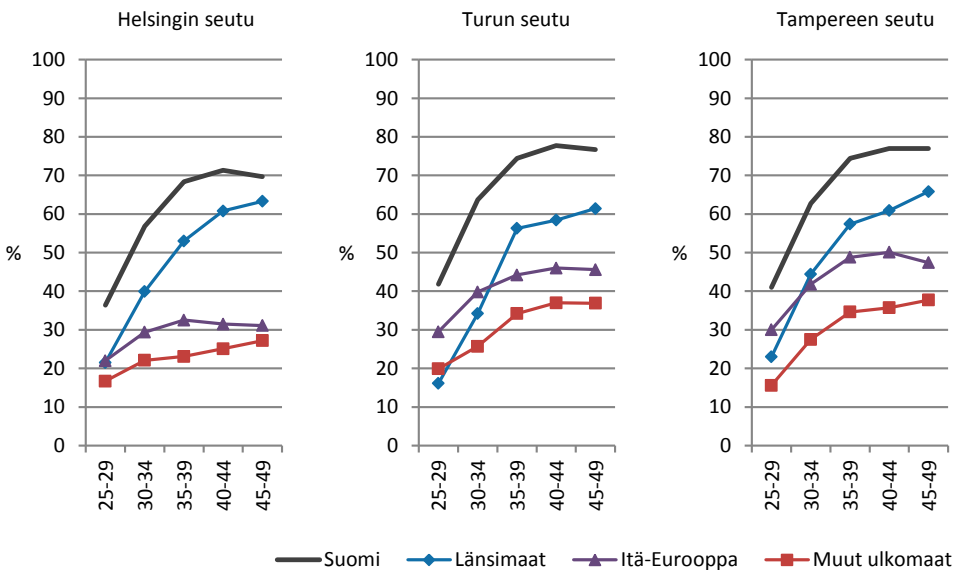

* Somaliassa syntyneiden tiedot puuttuvat Turun ja Tampereen seuduilla vuonna 2005 ryhmän pienuuden vuoksi.

Kuvio 30. Omistusasujien osuus 20–64-vuotiailla tarkemman syntymämaaerottelun mukaan, %.

Maahanmuuttajien ja suomalaissyntyisten ikärakenteet poikkeavat toisistaan, mikä voi vaikuttaa (ikään sidoksissa olevan) omistusasumisen yleisyyteen eri ryhmissä. Tarkastelimme tätä vuoden 2014 osalta yksinkertaisella tavalla laskemalla omistusasujien osuudet eri ikäryhmissä karkealla syntymämaajaottelulla. Tarkasteltavana ovat 25–49-vuotiaat, koska alle 25-vuotiaiden tuloksiin vaikuttavat kohtalaisesti vielä vanhempien luona asuvat, ja toisaalta yli 50-vuotiaita on vähän maahanmuuttajissa. Kuvioista 31 nähdään, että verrattaessa Suomessa syntyneitä ryhmään ”Muut ul-

komaat” ero on kaikkialla prosenttiyksikköinä mitaten suurimmillaan vanhemmissa ikäryhmissä, mutta suhteellinen ero on samantapainen kaikissa ikäryhmissä. Helsingin seudulla muiden kuin länsimaalaisten maahanmuuttajien omistusasuminen ei ole juurikaan yleisempää vanhemmissa ikäryhmissä nuorempiin verrattuna. Sen sijaan Turun ja Tampereen seuduilla vanhemmissa ikäryhmissä asutaan nuorempia useammin omistusasunnoissa kaikissa maahanmuuttajaryhmissä.

Kuvio 31. Omistusasujien osuus iän ja syntymämaaryhmän mukaan vuonna 2014.

Kuvion 31 havainnot Helsingin seudun erosta muihin seutuihin saattavat johtua maahanmuuttajien suuremmasta vaikeudesta siirtyä omistusasumiseen Helsingin seudulla. Toisaalta kuvion havainnoista ei voi suoraan päätellä, yleistyykö omistusasuminen henkilöiden oleskellessa Suomessa pidempään, koska Suomeen on tultu eri-ikäisinä, ja koska osa maahanmuuttajista myös muuttaa pois Suomesta. Aikaisempien pääkaupunkiseutua koskevien tarkempien analyysien (Kauppinen & Vilkama 2016a; 2016b; Kauppinen ym. 2015) perusteella voidaan olettaa omistusasumisen yleistyvän Suomessa oleskelun jatkuessa pidempään, mutta tämä yleistymisen tapahtuu eri tahtiin eri ryhmissä. Useimmissa maahanmuuttajaryhmissä erityisesti taloudellisen tilanteen kohentumisen myötä voidaan olettaa myös omistusasumisen yleistyvän, ja taloudellisten resurssien erot suomalaissyntyisiin verrattuna myös selittävät huomattavan osan erosta omistusasumiseen siirtymisen tahdissa (Kauppinen & Vilkama 2016a). Myös suomalaissyntyisellä puolisollla näyttää olevan merkitystä (Kauppinen & Vilkama 2016b).

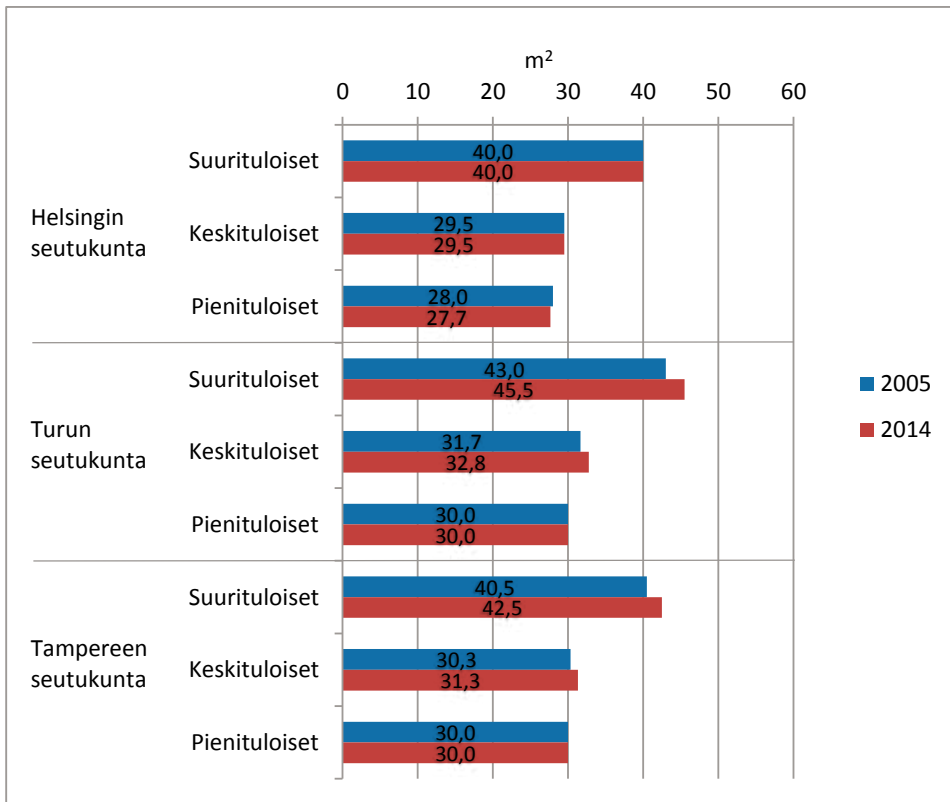
6.3 Suurituloiset ja suomalaissyntyiset asuvat muita väljemmin

Käytämme seuraavaksi asumisväljyyden mittaamiseen pääasiallisena mittarina asuinpinta-alaa neliömetreinä asukasta kohti. Ahtaasti asumisella tarkoitetaan usein sitä, että asunnossa on vähemmän kuin yksi huone asukasta kohti (kun keittiötä ei lasketa huoneeksi), mutta tämän määritelmän ongelmana on, että yksin asuvat eivät voi sen perusteella määritettyä ahtaasti asuviksi. Siksi keskitymme pinta-alaan, ja teemme tämän lisäksi ahtaustarkastelun vähintään kahden henkilön asuntokunnille edellä mainittua huoneluokun perustuvaa mittaria soveltaen.

Kuviosta 32 nähdään tulotason yhteys asunnon pinta-alaan asukasta kohti tutkimusseuduilla. Tulokset kuvaavat kunkin tuloluokan mediaania eli keskimmäistä henkilöä laitettaessa tuloluokkaan kuuluvat henkilöt järjestykseen asumisväljyyden perusteella. Pieni- ja keskituloiset eivät tämän vertailun perusteella juurikaan eroa asumisväljyydeltään toisistaan, mutta kaikilla seuduilla suurituloiset asuvat muita väljemmin. Pienituloiset eivät erotu keskituloisista, koska suurempi osa pienituloisista asuu yksin ja yksin asuvien asuinpinta-ala henkilöä kohti on keskimäärin muita asuntokuntia suurempi.

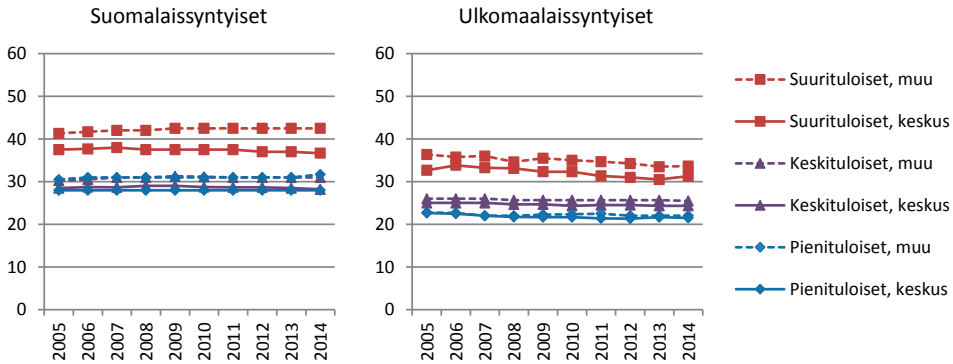
Helsingin seudulla asutaan jonkin verran ahtaammin kuin vastaavissa tuloluokissa muilla seuduilla. Helsingin seudulla asumisväljyys ei käytännössä ole muuttunut vuosien 2005 ja 2014 välillä, mutta Turun ja Tampereen seuduilla keski- ja suurituloisten asumisväljyys on kasvanut. Pienituloiset ovat siis näillä kahdella seudulla jääneet muista hieman aiempaa enemmän jälkeen asumisväljyyden kehityksessä.²⁸

²⁸ Kun pienituloisia tarkastellaan ilman opiskelijoita, asumisväljyydet ovat noin neliömetrin suurempia kuin kuviossa 32, eli opiskelijat asuvat hieman muita pienituloisia ahtaammin. Ilman opiskelijoita havaitaan myös puolen neliömetrin kasvu Tampereen seudun pienituloisten asumisväljyydessä. Näissä ilman opiskelijoita tehdyissä analyyseissä opiskelijat ovat mukana asuntojen kokonaisasukasmäärissä.

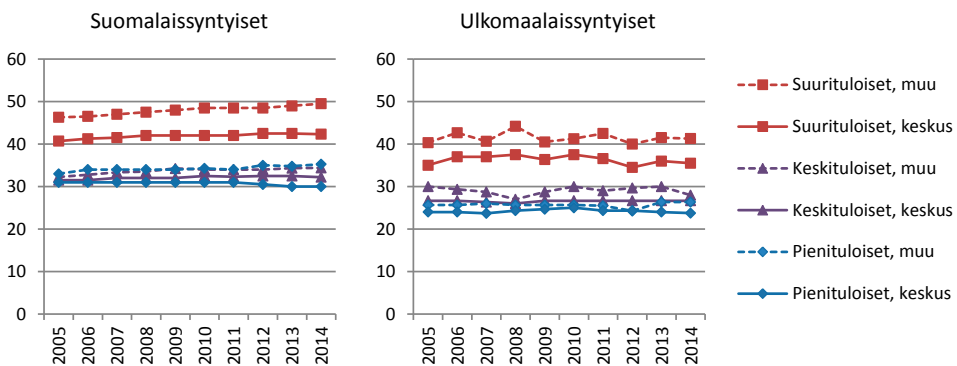
Kuvio 32. Asunnon mediaanipinta-ala asukasta kohti 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tulotason mukaan.

Asuineliöiden kehitystä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin seuduittain seuraavissa kuvioissa. Kuvioista 33 nähdään, että Helsingin seudulla maahanmuuttajat asuvat kaikissa tulo- ja sijaintiluokissa ahtaammin kuin suomalaissyntyiset. Pienituloisilla tämä johtuu erityisesti asuntokuntien suuremmasta koosta maahanmuuttajilla, muissa tuloluokissa myös pienemmistä asunnoista. Maahanmuuttajien asumisväljyys on myös hieman laskenut, kun taas suomalaissyntyisillä ei juuri ole tapahtunut muutoksia – lähinnä suurituloisten keskuudessa on tapahtunut eriytymistä siten, että ympäristökunnissa heillä on enemmän asuineliöitä asukasta kohti. Maahanmuuttajillakin kuitenkin korkeampi tulotaso on yhteydessä suurempaan asumisväljyyteen.

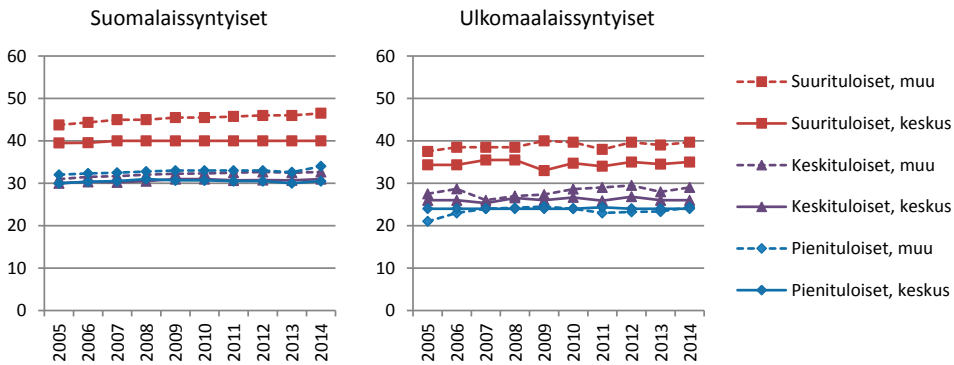
Kuvio 33. Asunnon mediaanipinta-ala neliömetreinä asukasta kohti, 20–64-vuotiaat Helsingissä (keskus) ja sen ulkopuolisessa Helsingin seutukunnassa (muu) tulotason ja syntymämaan mukaan.

Turun seudulla yksityiskohtaisempi tarkastelu (kuvio 34) tuo esiin, että ympäristökunnissa asumisväljyys on suomalaissyntyisillä kasvanut kaikissa tuloluokissa enemmän kuin Turussa, ja myös pienituloisten asumisväljyys on kasvanut ympäristökunnissa, kun Turussa se on laskenut. Ulkomaalaissyntyiset eroavat ahtaammalla asumisella samaan tapaan kuin Helsingin seudulla, mutta heidän asumisväljyydessään ei Turun seudulla ole tapahtunut selviä muutoksia.

Kuvio 34. Asunnon mediaanipinta-ala neliömetreinä asukasta kohti, 20–64-vuotiaat Turussa ja sen ulkopuolisessa Turun seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan.

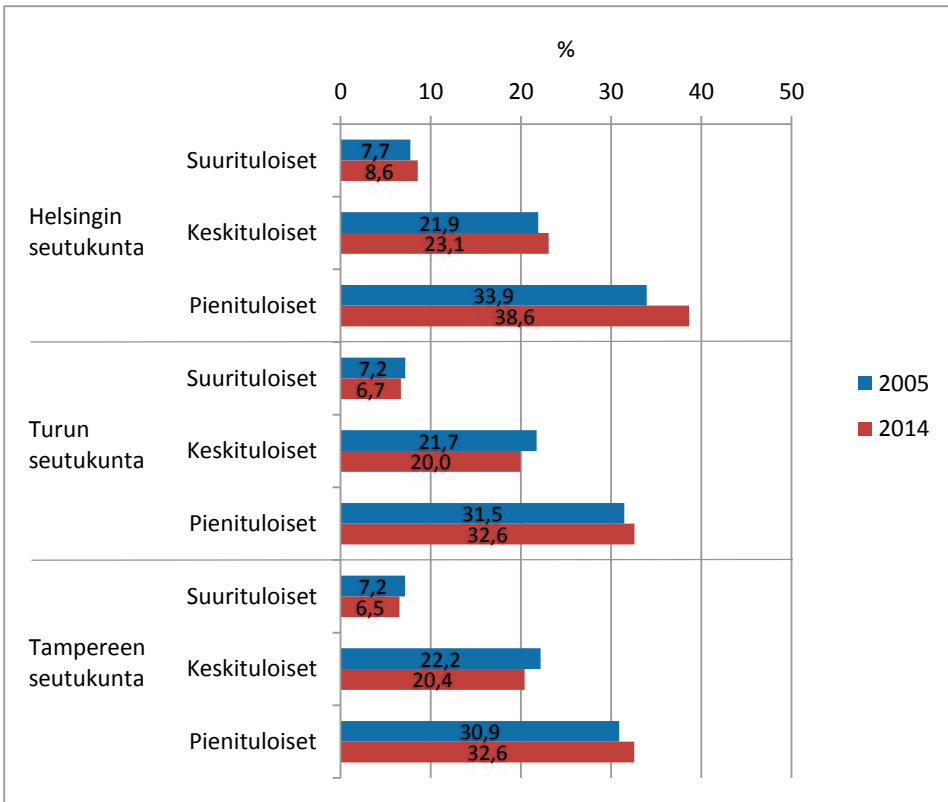
Tampereen seudun yksityiskohtaisempi tarkastelu (kuvio 35) ei juuri poikkea tuloxiltaan Turun seudusta. Asumisväljyydet ovat kauttaaltaan hiukan alemmalla tasolla kuin Turussa, muuten havainnot ovat hyvin samankaltaiset.

Kuvio 35. Asunnon mediaanipinta-ala neliömetreinä asukasta kohti, 20–64-vuotiaat Tampereella ja sen ulkopuolisessa Tampereen seutukunnassa tulotason ja syntymämaan mukaan.

Vaihtoehtoisena asumisväljyyden indikaattorina käytimme niiden osuutta, joiden asunnossa oli vähemmän kuin yksi huone asukasta kohti. Tämä laskettiin vain vähintään kahden hengen asuntokunnille. Tulokset tulotason yhteydestä asumisahtauteen näin mitattuna näkyvät kuviossa 36. Ensimmäinen havainto on, että tässä tapauksessa keskituloiset erottuvat pienituloisista vähäisemmällä ahtaasti asumisella. Seudut eivät tässä tapauksessa myöskään juuri eroa toisistaan, eli aiemmin havaittu Helsingin seudun vähäisempi asumisväljyys asuineliöillä mitattuna saattaa liittyä erityisesti eroihin yksin asuvien asumisväljyydessä (yksin elävät asuvat ahtaammin Helsingin seudulla kuin muilla seuduilla). Kehityksen suunta on Turun ja Tampereen seutujen osalta sama kuin edellä havaittiin: ahtaasti asuminen vähenee keski- ja suurituloisilla ja yleistyvät pienituloisilla. Helsingin seudulla havaitaan nyt sen sijaan ahtaasti asumisen yleistymistä kaikissa tuloluokissa, eniten pienituloisilla.

Samat kehityskulut havaitaan myös jätettäessä opiskelijat pois pienituloisista. Tällöin pienituloisista 2–4 prosenttiyksikköä suurempi osuus asuu ahtaasti, eli vähintään kahden hengen pienituloisissa asuntokunnissa opiskelijat asuvat muita väljemmin tämän mittarin mukaan. Tämä liittyy ainakin siihen, että opiskelijoiden asuntokunnat ovat muita useammin lapsettomia. Ero neliömetrimääräisen asumisväljyysmittarin tuloksiin saattaa johtua myös siitä, että nimenomaan yksin asuvat opiskelijat, jotka eivät ole tässä analyysissä mukana, asuvat ahtaasti.

Kuvio 36. Ahtaasti asumisen yleisyys vähintään kahden hengen asutokunnissa asuvilla 20–64-vuotiailla henkilöillä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tulotason mukaan.

Yksityiskohtaisempi tarkastelu osoittaa, että Helsingin seudun asumisahtauden kasvu liittyy toisaalta Helsingissä asuviin suomalaissyntyisiin kaikissa tuloluokissa, toisaalta maahanmuuttajiin kaikissa tuloluokissa sekä Helsingissä että ympäristökunnissa. Turun ja Tampereen seuduilla ei havaita selviä eroja kehityksessä syntymämaan tai sijainnin mukaan. Maahanmuuttajat asuvat myös tämän mittarin mukaan suomalaissyntyisiä ahtaammin kaikilla seuduilla ja kaikissa tulo- ja asuinpaikkaluokissa.

6.4 Asuntojen varustetaso on parantunut ja erot ryhmien välillä ovat pieniä

Asuinolojen yksi ulottuvuus on asunnon varustetaso. Tästä on kuitenkin saatavissa vain niukasti tietoa. Tilastokeskuksen aineistoissa on Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän rakennus- ja huoneistotiedoissa peräisin oleva tieto asuntojen varustetasosta, mutta se ei tänä päivänä enää merkittävästi erottele väestöä varsinkaan kaupungeissa, koska kyseessä ovat varsin perustavanlaatuiset varusteet, kuten lämmin vesi

ja viemäröinti.²⁹ Tarkistimme kuitenkin erot tässä indikaattorissa, ja tulos on, että kaikissa tuloryhmissä lähes kaikilla on hyvä varustetaso asunnossaan (Taulukko 9). Erot ryhmien välillä ovat pieniä, mutta jonkin verran on kuitenkin eroja tulotason mukaan siten, että suurempituloisilla on useammin hyvä varustetaso. Kaikissa ryhmissä varustetaso on parantunut vuosien myötä ja ryhmien väliset erot ovat pienentyneet. Helsingin seudulla varustetaso on parempi kuin muilla seuduilla.

Taulukko 9. Hyvän varustelutason yleisyys seutukunnittain tulotason mukaan, %

		2005	2014
Helsingin seutu	Suurituloiset	97,0	97,6
	Keskituloiset	95,6	96,5
	Pienituloiset	94,1	95,6
Turun seutu	Suurituloiset	92,9	94,8
	Keskituloiset	91,6	93,4
	Pienituloiset	88,5	91,4
Tampereen seutu	Suurituloiset	94,1	95,1
	Keskituloiset	91,8	92,9
	Pienituloiset	88,3	91,5

Maahanmuuttajilla ei havaita tulotason mukaisia eroja asunnon varustetasossa tällä tavoin mitattuna, ja etenkin pienituloisilla maahanmuuttajilla on tämän vuoksi pienituloisia suomalaissyntyisiä jonkin verran useammin hyvä varustetaso rekisteritietojen mukaan (ero oli suurimmillaan Tampereen seudulla, kuusi prosenttiyksikköä vuonna 2014). Tässä on kyse siitä, että pienituloiset maahanmuuttajat ovat selvemmin keskittyneet 1960-luvulta 1990-luvulle rakennettuihin asuntoihin, joista perusvarusteita puuttuu harvoin verrattuna ennen 1960-lukua rakennettuihin asuntoihin (etenkin omakotitaloihin).³⁰

29 Tilastokeskuksen varustetasotiedossa ”hyvä” varustelutaso tarkoittaa, että asunnossa tiedetään olevan vesijohto, viemäri, lämmin vesi, WC, peseytymistilat (joko suihku/kylpyhuone tai huoneistokohtainen sauna) ja keskus- tai sähkölämmitys. Koska kaikki varustemuutokset eivät ole luvanvaraisia toimenpiteitä, osa niistä ei tule viranomaisten tietoon eikä rekistereihin. Siksi hyvän varustetason osuutta voidaan pitää aliarviona todelliseen osuuteen nähden.

30 Seututasolla pienituloiset maahanmuuttajat asuvat myös pienituloisia suomalaissyntyisiä yleisemmin kerrostaloissa: vuonna 2014 Helsingin seudulla ero oli 88 % vs. 79 %, Turun seudulla 81 % vs. 75 % ja Tampereen seudulla 84 % vs. 74 %. Keskuskaupungeissa eroa ei juuri ollut: Helsingissä 94 % vs. 93 %, Turussa 83 % vs. 84 % ja Tampereella 89 % vs. 87 %. Ulkomaalaissyntyisten yleisempi asuminen 1960-luvulta alkaen rakennetuissa asunnoissa sen sijaan näkyy myös keskuskaupungeissa, selittäen varustetason eroja.

6.5 Suuret erot omistusasumisessa myös lapsiperheissä

Perheellistyminen on tärkeä omistusasumiseen päätymistä selittävä tekijä, mikä näkyy siinä, että tulotasosta riippumatta omistusasuminen on alle 18-vuotiaiden lasten vanhemmilla yleisempää kuin koko 20–64-vuotiaassa väestössä (ks. taulukko 10). Toisaalta tuloryhmien väliset erot pysyvät suurina myös tarkasteltaessa pelkästään lapsiperheitä, joten vanhempien tulotaso määrittää vahvasti lasten asuinoloja tältä osin. Lapsiperheissä omistusasuminen on yleistynyt lähinnä ylemmissä tuloluokissa.

Lapsiperheiden vanhemmat asuvat kaikissa tuloluokissa ahtaammin kuin muu työikäinen väestö (taulukko 10), kun ahtaudella tarkoitetaan yli yhtä henkilöä huonetta kohti (keittiötä ei lasketa huoneeksi). Erot ovat tässäkin tapauksessa suuret tuloluokkien välillä: suurempituloisissa lapsiperheissä ahtaus on harvinaisempaa. Ahtaus on yleistynyt pienituloisilla kaikilla seuduilla ja Turun ja Tampereen seuduilla se on käynyt harvinaisemmaksi keski- ja suurituloisilla kasvattaen tulotason mukaisia asumishtauden eroja.

Taulukko 10. Omistusasumisen ja ahtaasti asumisen osuus lapsiperheiden vanhemmilla 20–64-vuotiaassa väestössä seudun tuloviidenneksen mukaan vuosina 2005 ja 2014, %.

	Omistusasuminen		Asumisahtaus	
	2005	2014	2005	2014
Helsingin seutu				
1 (alin tuloviidennes)	28,2	28,2	45,9	51,5
2	57,3	56,4	43,9	43,2
3	74,6	77,3	32,4	32,1
4	84,5	87,8	21,7	22,4
5 (ylin tuloviidennes)	89,5	92,9	14,9	15,3
Turun seutu				
1 (alin tuloviidennes)	34,3	34,3	46,2	48,9
2	68,5	67,2	41,5	40,3
3	82,6	85,8	32,5	29,0
4	88,7	92,9	21,8	19,6
5 (ylin tuloviidennes)	91,3	95,1	14,9	12,6
Tampereen seutu				
1 (alin tuloviidennes)	37,2	37,2	46,1	49,2
2	67,7	67,1	44,2	42,6
3	83,7	85,8	33,8	29,7
4	89,8	93,1	21,7	19,2
5 (ylin tuloviidennes)	93,6	96,0	14,6	12,9

Omistusasuminen on kaikissa syntymämaaryhmissä lapsiperheiden vanhemmilla yleisempää kuin koko 20–64-vuotiaassa väestössä, ja omistusasuminen on yleistynyt nopeammin kuin kaikkia 20–64-vuotiaita tarkasteltaessa (taulukko 11). Syntymämaaryhmien väliset erot ovat kuitenkin suuremmat lapsiperheiden vanhempia tarkasteltaessa.³¹ Myös asumisahtauden erot ryhmien välillä ovat selvät. Ryhmässä ”muut ulkomaalaissyntyiset” jopa lähes kaksi kolmannesta eli noin kaksinkertainen osuus suomalaissyntyisiin verrattuna on asunut ahtaasti. Helsingin seudulla ainoastaan suomalaissyntyisten asumisahtaus on vähentynyt muiden ryhmien asumisahtauden pysyessä ennallaan tai yleistyessä. Turun ja Tampereen seuduilla asumisahtaus on vähentynyt kaikissa ryhmissä lukuun ottamatta itäeurooppalaissyntyisiä Turun seudulla.

Taulukko 11. Omistusasumisen ja ahtaasti asumisen osuus lapsiperheiden vanhemmilla 20–64-vuotiaassa väestössä syntymämaaryhmän mukaan vuosina 2005 ja 2014, %.

	Omistusasuminen		Asumisahtaus	
	2005	2014	2005	2014
Helsingin seutu				
Kaikki	66,3	68,5	32,6	33,3
Suomalaissyntyiset	69,4	74,7	31,0	29,3
Länsimaalaiset	62,8	63,8	36,7	39,0
Itäeurooppalaiset	26,5	32,9	43,9	49,6
Muut ulkomaalaissyntyiset	22,3	29,0	63,3	64,2
Turun seutu				
Kaikki	73,9	76,9	32,1	29,9
Suomalaissyntyiset	76,4	81,0	30,6	27,1
Länsimaalaiset	62,7	63,0	35,6	35,4
Itäeurooppalaiset	33,9	46,2	50,7	53,1
Muut ulkomaalaissyntyiset	23,7	30,8	65,3	59,8
Tampereen seutu				
Kaikki	75,0	77,4	32,9	30,7
Suomalaissyntyiset	76,5	79,9	32,1	29,2
Länsimaalaiset	66,4	65,1	39,6	34,6
Itäeurooppalaiset	36,3	49,7	45,8	43,8
Muut ulkomaalaissyntyiset	28,4	33,7	65,6	60,5

31 Aiemmissa pääkaupunkiseutua koskeneissa tutkimuksissa (Kauppinen ym. 2015; Kauppinen & Vilka-ma 2016a) havaittiin, että perheellistymisen ei lisää omistusasumiseen siirtymistä kaikissa maahanmuuttajaryhmissä yhtä vahvasti kuin suomalaissyntyisillä.

6.6 Yhteenvedo asuinoloista

Tutkimusseuduilla ei tapahtunut suuria muutoksia vuosien 2005–2014 aikana tarkastelemissamme asuinoloissa. Jonkin verran oli kuitenkin havaittavissa muutosta. Tulotason mukaiset erot omistusasumisen yleisyydessä kasvoivat kaikilla seuduilla omistusasumisen vähentyessä pienituloisilla ja yleistyessä suurituloisilla. Tämä kehitys näkyy myös tarkasteltaessa pelkästään suomalaissyntyistä väestöä. Seutujen keskuskaupungeissa myös keskituloisten (suomalaissyntyisten) omistusasuminen on vähentynyt, selvimmin Helsingissä ja Tampereella. Keskuskaupunkien ulkopuolella pieni- ja keskituloiset asuvat kaikilla seuduilla huomattavasti yleisemmin omistusasunnossa kuin keskuskaupungeissa. Ulkomaalaissyntyisillä ei ole ilmennyt vastaavanlaista tulotason mukaisten erojen kasvua, mutta – oletettavasti tulotason nousun myötä – omistusasuminen on yleistynyt useimmissa syntymämaaryhmissä. Missään tarkastelluista ryhmistä se ei ole kuitenkaan vielä saavuttanut suomalaissyntyisten tasoa, ei myöskään verrattaessa maahanmuuttajia saman tulotason suomalaissyntyisiin. Helsingin seudulla omistusasunnossa asutaan muita seutuja vähemmän niin suomalaissyntyisessä väestössä kuin useimmissa maahanmuuttajaryhmissä.

Asumisväljyydessä on tapahtunut vain pieniä muutoksia. Turun ja Tampereen seuduilla ahtaasti asuminen on hiukan yleistynyt pienituloisilla ja vähentynyt suurituloisilla, Helsingin seudulla tilanne on mittarista riippuen pysynyt joko ennallaan, tai ahtaasti asuminen on yleistynyt kaikissa tuloryhmissä. Seutujen väliset erot ovat pieniä, Helsingin seudulla asuminen on vain hiukan ahtaampaa kuin muilla seuduilla. Maahanmuuttajat asuvat kaikilla seuduilla kaikissa tuloryhmissä ja sekä keskuskaupungeissa että ympäristökunnissa ahtaammin kuin suomalaissyntyiset. Helsingin seudulla ulkomaalaissyntyisten asuminen on käynyt ahtaammaksi.

Asunnon varustetasosta ei ollut käytettävissä tarkkaa tietoa. Käytettävissä olleen hyvin perustavanlaatuisia varusteita kartoittavan indikaattorin perusteella muu kuin hyvä varustetaso on hyvin harvinainen, ja myös tuloryhmien väliset erot ovat pienet. Maahanmuuttajatkaan eivät tämän mittarin mukaan ole Suomen suurimpien kaupunkiseutujen olosuhteissa päätyneet varustetasoltaan puutteellisiin asuntoihin.

Käytettävissä olleessa aineistossa ei ollut tietoa asumiskustannuksista, joten tätä oleellista asuinolojen indikaattoria ei tarkasteltu tässä analyysissä. Pääkaupunkiseudun osalta on toisaalla saatu viitteitä siitä, että asumiskustannusten nousu seudulla on tasoittanut pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välistä eroa asumiskustannusten jälkeisessä pienituloisuudessa (Ilmarinen & Kauppinen 2018). Asumiskustannukset ovat pääkaupunkiseudulla siis niin suuret, että muuten vähäisempänä näyttäytyvä pienituloisuus nousee asumiskustannusten jälkeen tarkasteltuna samalle tasolle. Tässä raportissa tehdyt havainnot esimerkiksi tulotason mukaisten erojen kasvusta omistusasumisessa ja ahtaasti asumisen yleistymisestä saattavat heijastaa asumisen kallistumista tutkimusseuduilla. Kuvassimme luvussa 3.3 muihin tietolähteisiin perustuen lyhyesti asuntojen hintojen kehitystä tutkimusseuduilla ja seuraavassa luvussa kuvaamme vuokratason kehitystä sekä asumistuen saajien asumiskustannuksia.

7. PIENITULOISTEN ASUMISKUSTANNUKSET, ASUMISEN TUKEMINEN JA ASUNNOTTOMUUS KOLMELLA KAUPUNKISEUDULLA

Kun pyritään kestäväan kaupunkikehitykseen, on huomioitava myös sosioekonomisesti haavoittuvassa asemassa olevien hyvinvoinnin tukeminen. Asuminen on yksi keskeisistä hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä, ja siihen kietoutuvat myös monet ihmisiä jakavat tekijät kuten esimerkiksi tulot ja varallisuus, koulutus, ammattiasema ja syntyperä. Raadollisimmillaan heikko asema asuntomarkkinoilla tarkoittaa asunnottomuutta, jolloin asema muissakin yhteiskunnan jakolinjoissa on heikko. Tässä luvussa tarkastelemme pienituloisten asumista Helsingin, Tampereen ja Turun seuduilla sekä näiden seutujen keskuskunnissa kytkien sen pienituloiselle väestölle suunnattuun asumisen tukijärjestelmään.

Asumista turvataan lainsäädännöllä

Suomessa subjektiivinen oikeus asumiseen on säädetty lapsiperheille ja vammaisille ihmisille (Lastensuojelulaki 2007/417, 36§; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8§; Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 10§). Perustuslain mukaan julkisen vallan on kuitenkin edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon (Suomen perustuslaki 1997/731, 19§). Asuntopoliitikan lähtökohtana on ollut, että asumisen järjestäminen on jokaisen omalla vastuulla, mutta julkisen vallan tehtävänä on luoda tälle riittävän hyvät edellytykset (Ympäristöministeriö 2005).

7.1 Pienituloisten asumisen tukeminen

Julkinen valta tukee Suomessa kotitalouksien asumista. Asumisen tukeminen verotuksessa on suosinut omistusasumista: asuntolainojen verovähennysoikeus on universaalista luonteestaan huolimatta kohdistunut lähinnä keski- ja hyvätuloisille kotitalouksille (Hirvonen ym. 2014). Sen sijaan pienituloisten asumista on tuettu pääasiallisesti asumistuella, toimeentulotuella ja julkisesti tuetulla sosiaalisella vuokra-asuntotuotannolla. Asunnottomuuden vähentämiseen on pyritty pitkälti omien ohjelmien avulla.

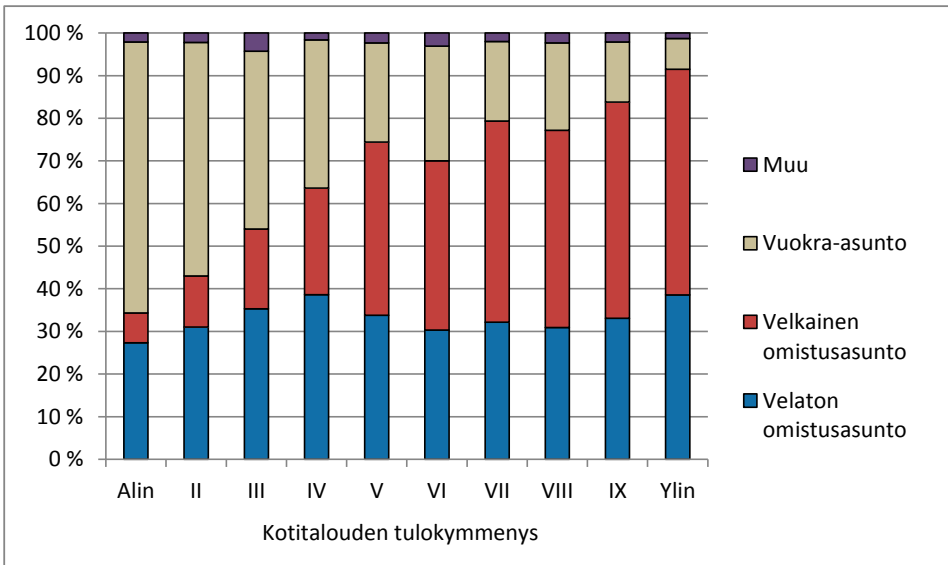
Pienituloisten asumista tukemalla voidaan vähentää väestöryhmien välistä eriarvoisuutta asuntomarkkinoilla. Heikko asema asuntomarkkinoilla johtuu monista tekijöistä. Liian pienet tulot eivät riitä vapaiden markkinoiden vuokra-asuntoon. Maahanmuuttajat ja myös monet muut väestöryhmät kohtaavat tulojen pienuuden vuoksi

syrjintää vapailla vuokramarkkinoilla. Tulojen pienuuden tai epävarmojen tulojen vuoksi omistusasunnon hankkiminen ei myöskään aina ole mahdollista, koska pankit eivät myönnä lainaa. (Laakso & Kostiainen 2013.) Vaaditun alkupääoman säästäminen pienistä tuloista on hankalaa, jopa mahdotonta.

Vuonna 2015 omistusasunnossa asui Suomessa vajaa kaksi kolmannesta kotitalouksista ja vuokralla noin kolmannes. Tämä tosin vaihtelee kaupunkimaisuuden mukaan siten, että suurissa kaupungeissa vuokra-asuntojen osuus on ollut korkeampi (Juntto 2008). Esimerkiksi Helsingin asunnoista oli vuoden 2015 lopussa hallintaperusteeltaan 42 prosenttia omistusasuntoja ja 46 prosenttia vuokra-asuntoja. Asumisoikeusasuntoja oli noin kolme prosenttia. Jäljelle jäävien asuntojen hallintaperusteeksi on määritelty muu tai tuntematon. (Kajosaari 2016.) Kaupunkimaisuuden lisäksi vuokralla asuminen liittyy moniin muihin tekijöihin kuten ikään ja elinvaiheeseen. Esimerkiksi nuoret ja toisaalta ikääntyneimmät palveluasumista tarvitsevat asuvat yleisesti vuokralla. Vuokra-asuntomarkkinoilla liikkuvat myös niin sanotut elämäntilannevuokralaiset muun muassa eron seurauksena. (Juntto 2008.)

Vaikka sekä omistusasunnoissa että vuokralla asuu kaikkiin tuloluokkiin kuuluvia kotitalouksia, niin vuokralla asuminen kuvastaa kuitenkin usein pienituloisuutta ja keskimääräistä vähäisempiä valinnan mahdollisuuksia (esim. Pyykkönen 2013; Juntto 2008). 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien kotitaloudet ovat eriytyneet huomattavasti tulotason mukaan. Vuokralla asuvat ovat omistusasunnoissa asuviin kotitalouksiin verrattuna suhteellisesti aiempaa pienituloisempia. Vuonna 2015 vuokralla asuvien kotitalouksien tulotaso oli noin 33 prosenttia matalampi kuin omistusasunnossa asuvien kotitalouksien. Vuonna 1997 se oli vajaat 22 prosenttia matalampi. (Tilastokeskus 2017a.) Mitä alhaisemmat kotitalouden tulot ovat, sitä yleisempää vuokralla asuminen on (kuvio 37). Alimpaan tulokymmenykseen kuuluvista kotitalouksista yli 60 prosenttia asuu vuokralla, kun korkeimpaan tulokymmenykseen kuuluvista vuokralla asuu vain noin seitsemän prosenttia. Maahanmuuttajilla omistusasumisen ja vuokralla asumisen yhteys poikkeaa muusta väestöstä; maahanmuuttajat asuvat tulotasosta riippumatta usein vuokralla (katso tämän raportin luku 6).

Sosiaalisella eli julkisesti tuetulla ARA-vuokra-asuntokannalla on tärkeä merkitys pienituloisten asumisessa. Sen tarkoitus on ollut tarjota markkinavuokraa edullisempi asumisvaihtoehto. Arava- ja korkotukivuokra-asuntoja eli ARA-vuokra-asuntoja omistavat lähinnä kunnat sekä niin sanotut yleishyödylliset yhteisöt. Asukkaiden valintaperusteina ovat hakijaruokakunnan asunnontarve, varallisuus ja tulot. Kiinteät tuloajat poistettiin vuonna 2008, mutta siitä huolimatta etusijalle asukasvalinnassa on asetettu kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevat, vähävaraisimmat ja pienituloisimmat ruokakunnat (Hirvonen ym. 2014).

Kuvio 37. Kotitalouksien asunnon hallintaperusteen jakauma Suomessa tulokymmenyksittäin vuonna 2015.

Lähde: Tilastokeskus 2017b.

Vuonna 2016 Valtioneuvosto asetti uudelleen tulorajat valtion tukemiin vuokra- ja osaomistusasuntoihin pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen). Tulorajat koskivat uusia asukkaita ja niitä päätöksiä, jotka oli tehty vuoden 2017 alusta lukien. Lisäksi tulorajojen tarkistaminen koski asunnon vaihtajia. Tulorajojen tavoitteena oli muun muassa edesauttaa valtion tukemien asuntojen osoittamista niistä eniten tarvitseville ruokakunnille. Tulorajojen asettamisella haluttiin myös vähentää asumis- ja toimeentulotukimenoja. (Valtioneuvoston asetus asukkaiden valinnasta arava- ja korkotukivuokra-asuntoihin annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 15.9.2016.) Tulorajat kuitenkin poistettiin jälleen 1.3.2018 alkaen.

Asumistuki jakaantuu yleiseen asumistukeen, eläkkeensaajien asumistukeen sekä opintotuen asumislisään. Vuoden 2017 elokuun alussa voimaan astuneiden asumistukilain ja opintotukilain uudistamisen tuloksena myös lapsettomat opiskelijat siirtyivät yleisen asumistuen piiriin (HE 229/2016; HE 231/2016). Opintotuen asumislisää voivat saada edelleen ulkomailla opiskelevat ja oppilaitoksen asuntolassa asuvat. Yleistä asumistukea voidaan maksaa vuokra-, asumisoikeus- sekä omistusasunnossa asuville, mutta suurin osa tuesta maksetaan vuokralla asuville ruokakunnille. Eläkkeensaajan asumistukea puolestaan on oikeus saada kaikilla Suomessa asuvilla tiettyjä eläkkeitä saavilla yli 16-vuotiailla henkilöillä, joilla on tukeen oikeutettuja asumismenoja. Kaikki asumistuet ovat tarveharkintaisia eli henkilön tai kotitalouden tuloista riippuvaisia.

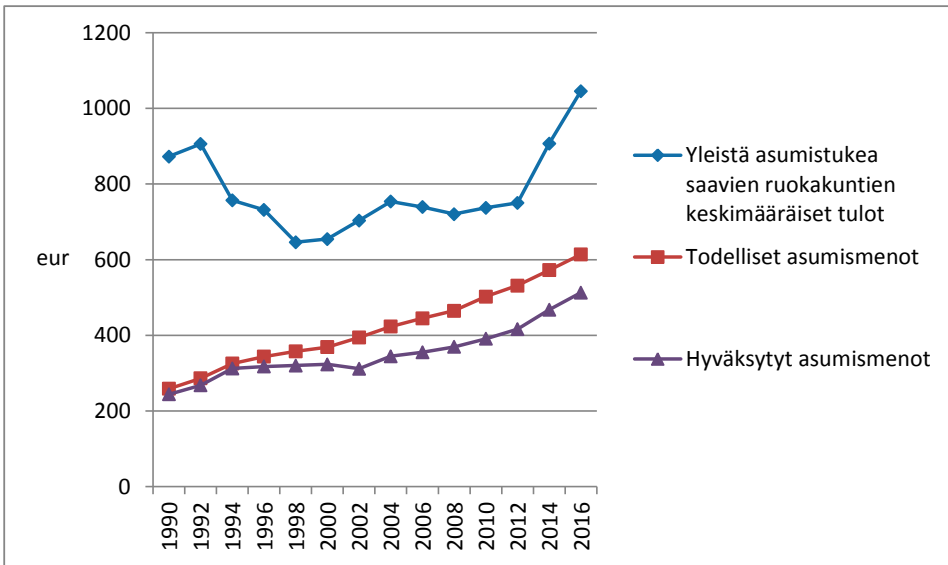
Viime aikoina asumistukimenojen kasvu sekä eriävät näkemykset asumistuen vaikutuksista vuokratason ovat herättäneet paljon yhteiskunnallista keskustelua. Vuonna 2016 asumistukia maksettiin yhteensä 1 919 miljoonaa euroa ja asumistukien piirissä oli vuoden lopussa lähes 860 000 henkilöä. Eniten maksettiin yleistä asumistukea, jonka menot ylittivät miljardin euron rajan. Yleistä asumistukea saavia saajaruokakuntia oli vuoden lopussa 267 400. Eläkkeensaajan asumistukea maksettiin 559 miljoonaa euroa ja saajia oli joulukuussa 201 900 henkilöä. Opintotuen asumislisää puolestaan maksettiin 265 miljoonaa euroa ja asumislisää sai 149 000 opiskelijaa vuoden 2016 lopussa. (Kela 2017).

Asumistukea saavat ovat pienituloista väestönsosaa, sillä tukea saavien ruokakuntien keskimääräiset kuukausitulot olivat vuonna 2016 noin 1 088 euroa (Kelan asumistukitilasto 2016). Pellervon taloustutkimuksen (Huhtala ym. 2017) raportin mukaan 60 prosenttia yleistä asumistukea saavista vuokralaisista pitää asumistukea merkittävänä elämiseen vaikuttavana tekijänä, ja vain neljännes vastaajista piti kulutusmenojen karsimista mahdollisena vaihtoehtona, jos asumistuki poistuisi.

Kuviossa 38 esitetään yleistä asumistukea saaneiden vuokralla asuvien ruokakuntien keskimääräiset tulot, todelliset asumismenot sekä asumistuessa hyväksytyt asumismenot vuodesta 1990 vuoteen 2016. 1990-luvun alun laman myötä yleistä asumistukea saavien ruokakuntien keskimääräiset tulot lähtivät laskuun, sen jälkeen taas tapahtui nousua. Vuonna 2012 työttömyysturvan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea korotettiin noin 100 eurolla kuukaudessa, mistä johtuu asumistuen saajien tulojen nousu vuoden 2011 jälkeen. Vuonna 2015 puolestaan tehtiin lakiuudistus, joka toi asumistuen piiriin uusia henkilöitä esimerkiksi työtulojen 300 euron suojaosan ansiosta.

Yleistä asumistukea saaneiden todelliset asumismenot ovat erkaantuneet 20 vuoden aikana asumistuessa hyväksytyistä asumismenoista. Asumistuessa hyväksytyjen asumismenojen ja todellisten asumismenojen kehitys kulki 1990-luvun puoliväliin asti samaa tahtia, mutta sen jälkeen ne ovat alkaneet erkaantua toisistaan. Pienituloisten asumismenoja jää siis asumistuen jälkeen yhä enemmän maksettavaksi muista tuloista ja kaikkein pienituloisimmilla se muu tulo on ensisijainen perusturvaetus ja toimeentulotuki.

Pienituloisten asumismenoja korvataan myös toimeentulotuesta. Toimeentulotuen asiakkaiden on todettu monella eri mittarilla mitattuna olevan muuta väestöä tyytymättömämpiä asumiseensa (Hannikainen-Ingman ym. 2013), mutta toimeentulotuen rooli pienituloisten asumisen turvaamisessa on kuitenkin tänä päivänä keskeinen. Ensisijaisten etuuksien riittämättömyyden vuoksi toimeentulotuen on katsottu muuttuneen yhä useammalle tuen saajalle osaksi perusturvajärjestelmää, missä toimeentulotuen nähdään paikkaavan ensisijaisen perusturvan puutteita. Etenkin asumismenojen kohdalla toimeentulotuella on aiempaa merkittävämpi rooli (Kuivalainen 2013). 2000-luvulla toimeentulotukimienot ovat kasvaneet nopeammin kuin asiakasmäärät. Tätä on selitetty osin juuri toimeentulotuessa korvattavien asumiskustannusten kasvulla (Kauppinen ym. 2013).

Kuvio 38. Yleistä asumistukea saaneiden vuokra-asunnoissa asuvien ruokakuntien keskimääräiset tulot (asumistuessa huomioon otettavat bruttotulot nimellisarvoisina eli tilastovuoden arvossa), todelliset asumismenot sekä asumistuessa hyväksytyt asumismenot 1990–2016 (€).
Lähde: Kela 2016.

Toimeentulotuki muodostuu perustoimeentulotuesta sekä täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Perustoimeentulotuen laskenta ja maksatus siirtyivät kunnilta Kelan tehtäväksi vuoden 2017 alussa, mutta täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki jäivät kunnille. Perustoimeentulotuki muodostuu perusosasta ja muista perusmenoista, joita ovat muun muassa asumiskustannukset. Asumiskustannusten osalta laki ei tarkkaan määrää, minkäsuuruiset asumiskustannukset toimeentulotuesta voidaan ottaa huomioon. Useissa kunnissa on kunnan sisäisin ohjein määriteltä erikokoisten kotitalouksien kohtuullisten asumiskustannusten suuruus (käsitellään myöhemmin tässä luvussa). Nämä kohtuulliset asumiskustannukset otetaan huomioon todellisen suuruusina.

Varmaa tietoa ei ole ollut siitä, kuinka paljon asumismenoja korvataan toimeentulotuesta, koska toimeentulotuesta huomioon otetuista asumiskustannuksista ei ole ollut suoraa rekisteri- tai tilastotietoa. Perustoimeentulotuen maksatuksen siirryttyä Kelan tehtäväksi vuoden 2017 alussa perustoimeentulotuen kohdentumista eri menolajeihin on alettu tilastoida. Kaiken kaikkiaan Kelan tilastojen mukaan lokakuussa 2017 perustoimeentulotukea maksettiin koko Manner-Suomessa 145 204 kotitaloudelle. Keskimääräinen etuus oli 432 euroa, josta varsinaisiin asumismenoihin kohdentui

192 euroa (48 %). Tämän perusteella näyttäisi siltä, että aiemmat arviot, joiden mukaan noin puolet maksetusta toimeentulotuesta käytettiin asumiskustannuksiin (esim. Heinonen 2010), ovat lähellä todellisuutta.

Sosiaaliturvan yksi keskeinen periaate on, että yhdessä asumistuen kanssa Kelan perusturvaetuuksien tulisi olla tasoltaan ja kattavuudeltaan sellaisia, että tarve viime-sijaiseen ja tarveharkintaiseen toimeentulotukeen olisi vähäistä ja lyhytaikaista. Tämä periaate ei kuitenkaan kaikilta osin toteudu. Asumis- ja toimeentulotuen päällekkäisyys näyttää työikäisellä väestöllä olevan ennen kaikkea työmarkkinatuen saajiin liittyvä ilmiö (Hannikainen-Ingman ym. 2012). Lokakuussa 2017 Kelan työttömyysturvaetuutta (työmarkkinatukea tai työttömän peruspäivärahaa) saaneista lähes kolmasosa sai sekä asumistukea että perustoimeentulotukea (Kela 2017).

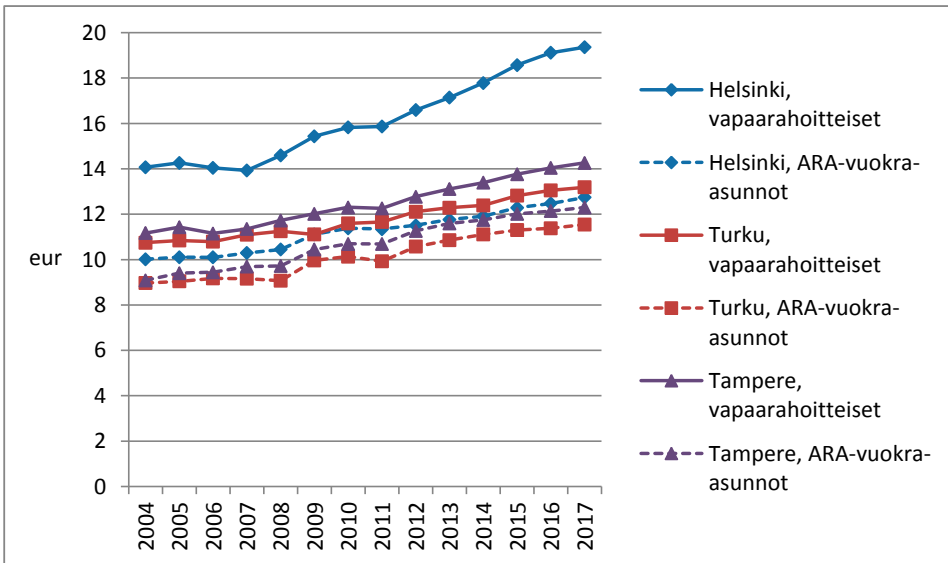
Perus- ja vähimmäisturvan päällekkäisyydellä on useita ei-toivottuja seurauksia. Riippuvuus useasta tarveharkintaisesta tukimuodosta heikentää hakijan oikeusturvaa, kun kaikki hakemukset tehdään erikseen ja niiden käsittelyajat vaihtelevat ja etuudet saattavat viivästyä. Toimeentulon koostuminen useasta tukimuodosta voi johtaa myös tukia tarvitseville työlääseen hakuprosessiin. Hallinnolle etuuksien päällekkäisyys tarkoittaa moninkertaista byrokratiaa. Lisäksi perus- ja vähimmäisturvan päällekkäisyys aiheuttaa kannustinloukkuja, jotka ovat ilmeisimpiä lyhytkestoiseksi tarkoitetussa toimeentulotuksessa. (ks. esim. Karjalainen ym. 2003; Hiilamo 2003; Karjalainen ja Moisio 2010.)

7.2 Vuokralla asumisen hinta Helsingissä, Tampereella ja Turussa

Jo pitkään on puhuttu asuntomarkkinoiden vuodesta toiseen jatkuvasta kireydestä kasvukeskuksissa ja etenkin pääkaupunkiseudulla. Asuntojen vuokrat ja hinnat ovat korkeita ja erityisesti pienten asuntojen kysyntä ylittää tarjonnan. Vuokra-asumisen kysyntää on lisännyt muun muassa epävarma talouden tilanne, joka vähentää asunnon ostoaikeita (Huhtala ym. 2017). Vuokra-asumisen kysynnän jatkuva kasvu ja vuokrien nousu vaikeuttavat erityisesti pienituloisten mahdollisuuksia saada maksukykyään vastaava asunto (Laakso & Kostiainen 2013). Asumismenojen osuus kotitalouden käytettävissä olevista rahatuloista (niin sanottu bruttomääräinen asumismenorasite) onkin pienituloisilla selvästi suurempi kuin muilla, alle 65-vuotiailla lähes kaksinkertainen (Kauppinen ym. 2015).

Kuviossa 39 kuvataan vuokra-asuntojen neliövuokrien reaalin (elinkustannusindeksillä deflatoitu) kehitys vuosina 2004–2017 Helsingissä, Tampereella ja Turussa. Vuokrat pysyivät vuoteen 2007 saakka reaalisesti lähes samalla tasolla, mutta sen jälkeen ne ovat nousseet niin vapaarahoitteisissa kuin valtion tukemissakin (ARA-vuokra-)asunnoissa. Helsingissä vapaarahoitteisten asuntojen vuokrat ovat nousseet voimakkaimmin ja ovat aivan omalla tasollaan. Keskimääräinen vuokra vapaarahoitteisissa asunnoissa lähentelee Helsingissä jo 20 euroa neliöltä. Ero keskimääräiseen valtion tukemien asuntojen neliövuokraan on yli 6,5 euroa. Myös Tampereella ja Turus-

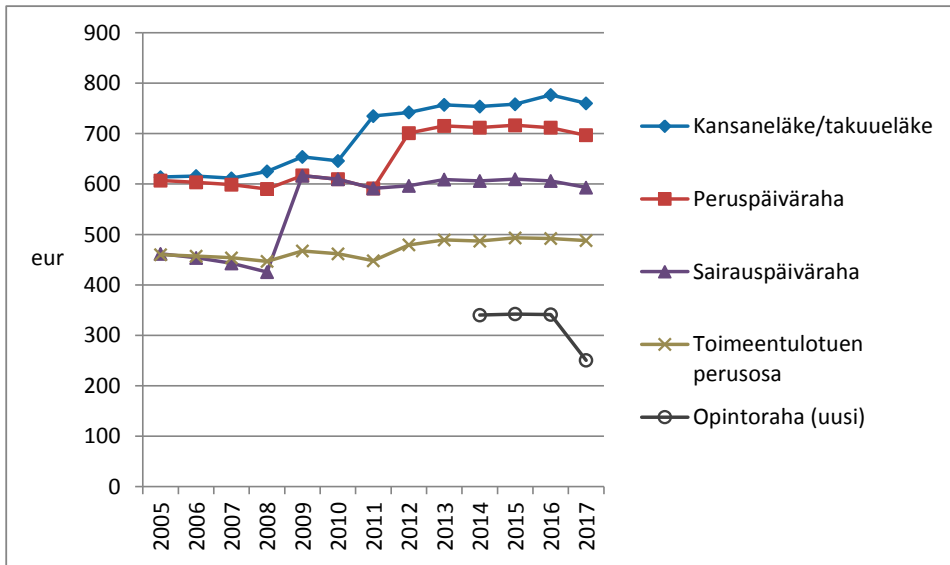
sa vapaarahoitteisten asuntojen neliövuokrat ovat valtion tukemien asuntojen vuokria korkeammat, mutta ero on selvästi pienempi kuin Helsingissä.

Kuvio 39. Aravavuokra-asuntojen ja vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen neliövuokrat Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2004–2017 (deflaoitu vuoden 2017 hintoihin).

Lähde: Tilastokeskus 2017c.

Kaikkein pienituloisimpien asumismenorasitteeseen vaikuttaa myös perusturva-etuuksien kehitys. Seuraavasta kuviosta 40 nähdään, että toimeentulotuen perusosa on reaalisesti noussut hyvin vähän tarkasteltavana ajanjaksona, ainoastaan 20 euroa. Vähimmäismääräistä vanhempain- ja sairauspäivärahaa korotettiin vuonna 2008, mutta tällä hetkellä nämä etuudet ovat reaalisesti jo 25 euroa alemmalla tasolla kuin tuon korotuksen jälkeen. Kansaneläkettä saavien toimeentulo parani takuueläkkeen myötä vuoden 2010 jälkeen, mutta takuueläkkeenkin reaalin taso on nyt vain 25 euroa korkeampi kuin tuon muutoksen jälkeen. Työttömän perusturvassa näkyy vuosien 2011 ja 2012 välissä tehty sadan euron tasokorotus, mutta tällä hetkellä etuuden taso on jo hie-man tuota viiden vuoden takaista tasoa alhaisempi. Opintotuen uudistus vuonna 2017 merkitsi sitä, että opintorahan osuutta laskettiin reilusti ja opintotuen lainapainotteisuutta lisättiin. Samaan aikaan, kun vuokrat ovat koko ajan nousseet, perusturvan taso on jopa laskenut tai noussut vain hyvin vähän.

Kuvio 40. Perusturvan reaalin kehitys 2005–2017 vuoden 2017 hintatasossa (€/kk).
Lähde: Mukkila ym. 2017.

7.3 Yleinen asumistuki ja toimeentulotuki asumisen tukijoina Helsingissä, Tampereella ja Turussa

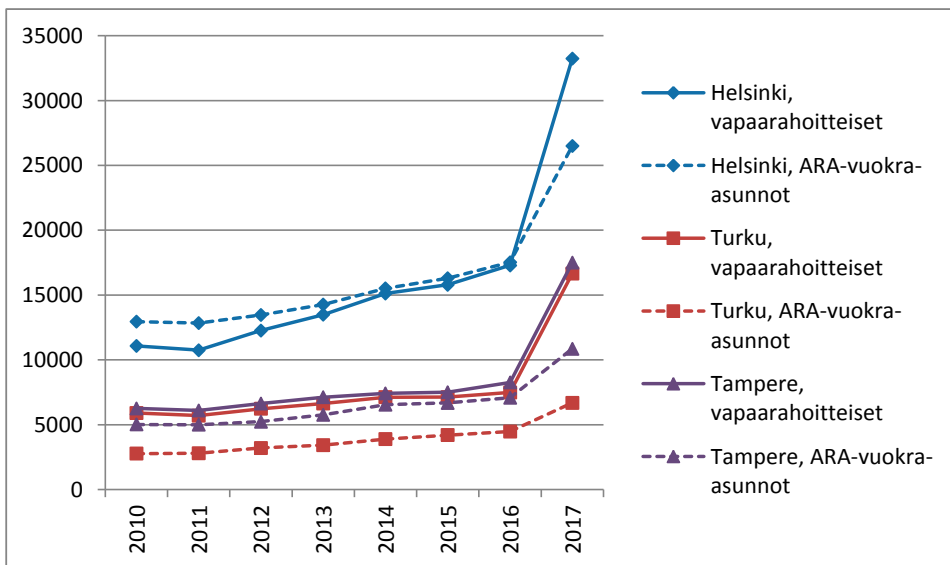
Vuoden 2009 taloustaantuma aiheutti sen, että yleistä asumistukea saavien ruokakuntien määrä alkoi koko maassa kasvaa, ja kasvu on jatkunut edelleen. Taantumana myötä myös työttömän perusturva saavien määrä kasvoi. Työmarkkinatuella ja työttömyysturvan peruspäivärahalla elävät saavat yleensä myös yleistä asumistukea (Hannikainen-Ingman ym. 2012). Suurin osa yleistä asumistukea saavista asuu vuokralla. Omistusasunnoissa asui vuoden 2016 lopussa vajaat seitsemän prosenttia tukea saavista ruokakunnista (Kelan asumistukitilasto 2016).

Asumistukea saavien ruokakuntien määrän kasvu näkyy myös kuviossa 41, jossa kuvataan valtion lainoittamissa ja vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvien yleistä asumistukea saavien ruokakuntien lukumääriä Helsingissä, Tampereella ja Turussa vuosina 2010–2017. Muiden vuosien luvut ovat kunkin vuoden elokuulta, mutta vuoden 2017 luvut ovat lokakuulta. Vuoden 2017 voimakkaassa nousussa näkyy opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin. Helsingissä yleistä asumistukea maksettiin tämän vuoden lokakuussa noin 59 739 vuokralla asuvaan ruokakuntaan. Tampereella tukea sai 28 353 ja Turussa 23 324 vuokralla asuvaa ruokakuntaa.

Helsinki poikkeaa Turusta ja Tampereesta siinä, että vielä vuoteen 2016 asti yleistä asumistukea maksettiin useammin valtion lainoittamissa kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuville ruokakunnille, joskin vapaarahoitteisissa asunnoissa asuvien osuus on koko ajan myös Helsingissä lisääntynyt. Vasta opiskelijoiden siirryttyä

yleisen asumistuen piiriin tämän vuoden elokuussa, vapaarahoitteisissa asunnoissa asuvien osuus kohosi Helsingissäkin yli puoleen (56 %).

Turussa yleistä asumistukea saavat ruokakunnat ovat koko tarkasteltavan ajanjakson ajan asuneet selvästi useammin vapaarahoitteisissa asunnoissa kuin Helsingin tai Tampereen tukea saavat ruokakunnat. Vain 37 prosenttia Turun yleistä asumistukea saavista vuokralla asuvista ruokakunnista asui vuonna 2016 valtion lainoittamissa asunnoissa ja tällä hetkellä enää alle 30 prosenttia. Tampereellakin valtion tukemissa asunnoissa asuvien ruokakuntien osuus on painunut alle 40 prosenttiin. Koko maassa yleistä asumistukea lokakuussa 2017 saaneiden vuokra-asunnoista noin 40 prosenttia oli valtion tukemia (Kela 2017). Pienten valtion tukemien vuokra-asuntojen liian vähäinen tarjonta ohjaa kysyntää pieniin vapaarahoitteisiin vuokra-asuntoihin (Laakso & Kostiainen 2013).

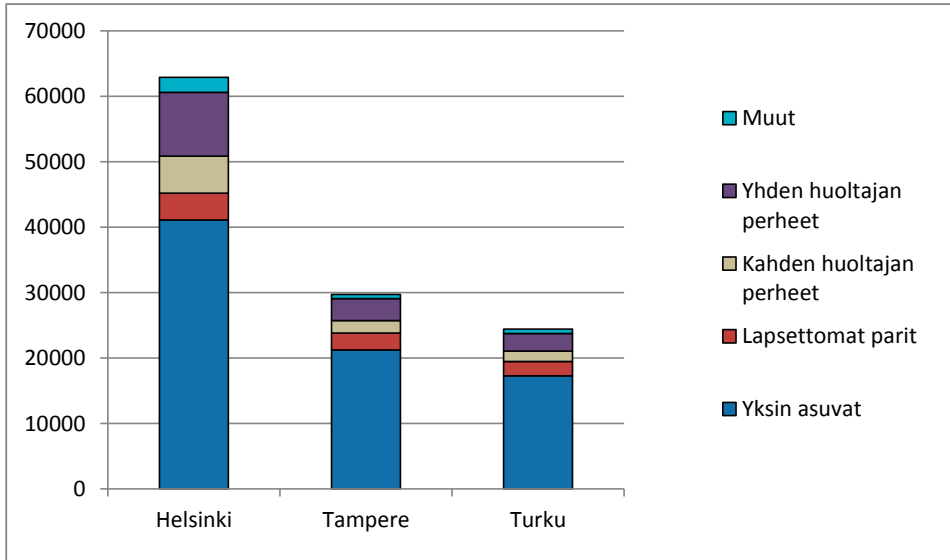

Kuvio 41. Valtion lainoittamissa ja vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat yleistä asumistukea saavat ruokakunnat (lukumäärä) Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2010–2017.

Lähde: Kelasto-tietokanta.

Kun tarkastellaan yleisen asumistuen saajia Helsingissä, Tampereella ja Turussa ruokakuntatyyppin mukaan (kuvio 42), havaitaan sama suuntaus, joka on jatkunut 2000-luvun alusta koko maassa; reilusti suurin osa yleisen asumistuen saajista on yksinasuvia. Helsingissä noin kaksi kolmasosaa tuen saajista on yksin asuvia ja Tampereella ja Turussa yli 70 prosenttia. Koko maassa yksin asuvien osuus yleisen asumistuen saajista on samaa luokkaa kuin Helsingissä. Tutkimuksissa onkin todettu, että yksin asuvien kulutusyksiköihin suhteutetut tulot ovat koko väestöä pienemmät ja pienituloisuuden riski on heillä muuhun väestöön verrattuna korkea (Kauppinen ym. 2015;

Kauppinen ym. 2014). Yksin asuvien osuutta yleisen asumistuen saajista on edelleen lisännyt opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin. Lapsiperheistä yliedustettuina ovat koko maan tapaan yhden huoltajan perheet. Lapsettomilla pareilla asumistuen saanti on varsin harvinaista.

Kuvio 42. Yleistä asumistukea saavien määrä ruokakuntatyyppin mukaan Helsingissä, Tampereella ja Turussa lokakuussa 2017.

Lähde: Kelasto-tietokanta.

Taulukosta 12 puolestaan nähdään, että kolmen kaupungin yleistä asumistukea saavat ruokakunnat eroavat toisistaan, kun tarkastellaan ruokakuntia pääasiallisen toiminnan mukaan. Työssä käyvien osuus tuensaajista on Helsingissä huomattavasti suurempi kuin Tampereella ja Turussa, ja myös työttömien osuus on suurempi. Opiskelijoiden osuus on sen sijaan Turussa puolet tuensaajaruokakunnista ja Tampereelläkin 45 prosenttia. Nämä erot kuvastavat työllisten suurempaa osuutta Helsingin väestöstä ja toisaalta opiskelijoiden suurempaa osuutta Turussa ja Tampereella (ks. luku 3), mutta oletettavasti myös Helsingin kalliimpaa asumista, jonka vuoksi myös työssäkäyvät joutuvat turvautumaan asumistukeen.

Asumismenojen osuudet tuloista ovat keskimäärin sekä ennen että jälkeen asumistuen Helsingissä hieman korkeammat kuin Tampereella ja Turussa. Turussa asumismenojen osuudet tuloista ovat matalimmat. Myös asumistukea saavien ruokakuntien keskimääräiset neliövuokrat ovat Helsingissä korkeammat kuin Tampereella ja Turussa. Helsingin ja Tampereen neliövuokraero on 2,5 euroa ja Helsingin ja Turun noin kolme euroa. Kaikissa kolmessa kaupungissa tuen saajien keskimääräinen neliövuokra on korkeampi kuin kunkin kaupungin ARA-vuokra-asuntojen keskimääräinen neliöhinta.

Taulukko 12. Työttömien, opiskelijoiden ja työssä käyvien osuudet yleistä asumistukea saavista ruokakunnista, asumismenojen osuus tuloista ennen asumistukea ja tuen jälkeen* keskimäärin kaikilla tukea saaneilla ruokakunnilla, sekä yleistä asumistukea saavien ruokakuntien keskimääräiset asumismenot (€/m²) Helsingissä, Tampereella ja Turussa lokakuussa 2017.

	Helsinki	Tampere	Turku
Työttömät, % yleisen asumistuen saajista	39,6	35,8	31,9
Opiskelijat, % yleisen asumistuen saajista	37,0	44,9	49,9
Työssä käyvät, % yleisen asumistuen saajista	20,2	13,3	12,5
Muut, % yleisen asumistuen saajista	3,2	6,0	5,7
Tuensaajien asumismenot tuloista ennen asumistukea, %	70,6	68,2	66,0
Tuensaajien asumismenot tuloista asumistuen jälkeen, %	32,3	31,1	28,9
Yleistä asumistukea saavien ruokakuntien keskimääräinen neliövuokra, eur	15,2	12,7	12,1

Lähde: Kelasto-tietokanta. *Ruokakunnan asumismenojen osuus on laskettu asumistukeen vaikuttaneista tuloista.

Kuten aiemmin mainittiin, perustoimeentulotuesta voidaan korvata pienituloisten asumiskustannuksia. Kelan toimeentulotuessa hyväksytyt vuokramenot vaihtelevat Helsingin, Tampereen ja Turun välillä (taulukko 13). Helsingissä vuokrataso on Tamperetta ja Turku korkeampi, ja Helsingissä Kelan toimeentulotuessa hyväksytyt vuokramenotkin ovat kahta muuta kaupunkia korkeammat kaikenkokoisilla kotitalouksilla. Turussa vuokrataso on hieman Tamperetta alhaisempi ja pääasiallisesti myös Kelan toimeentulotuessa hyväksytyt vuokrat ovat Turussa Tamperetta alemmalla tasolla. Kun verrataan taulukon suluissa esitettyjä asumistuessa hyväksytyjä enimmäisasumismenoja toimeentulotuessa hyväksytyihin vuokramenoihin, havaitaan, että pienille kotitalouksille voidaan kaikissa kolmessa kaupungissa korvata asumistuessa hyväksytyjä asumismenoja suuremmat vuokramenot toimeentulotuesta.

Taulukko 13. Kelan toimeentulotuessa hyväksytyt vuokramenot (€/kk)* Helsingissä, Tampereella ja Turussa erikokoisilla kotitalouksilla vuonna 2018. (Suluissa asumistuessa hyväksyttävät enimmäisasumismenot)

	Helsinki	Tampere	Turku
Yksin asuva	675 (508)	572 (390)	540 (390)
Kahden hengen perhe	824 (735)	700 (570)	620 (570)
Kolmen hengen perhe	947 (937)	773 (723)	721 (723)
Neljän hengen perhe	1 038 (1 095)	853 (856)	861 (856)
Lisäys viidennestä ja sitä seuraavista perheenjäsenistä	118 (137)	104 (117)	104 (117)

Lähteet: <http://www.kela.fi/asunto-ja-asumismenot>. <http://www.kela.fi/documents/10180/0/Asumismenot+toimeentulotuki+2018.pdf/b2316c14-c74c-4c00-a5af-d496edc72086>. *Vuokran lisäksi hyväksytään vesimaksua 21,60 euroa/henkilö.

Kolmen tarkastelussa mukana olevan kaupungin välillä oli lokakuussa 2017 pieniä eroja asumiskustannusten osuudessa maksetusta perustoimeentulotuesta. Helsingissä perustoimeentulotukea saaneita kotitalouksia oli 26 538 ja keskimääräinen tuki oli 486 euroa, josta varsinaisin asumismenoihin maksettiin 215 euroa (44 %). Tampereella perustoimeentulotukea saaneita kotitalouksia oli 9 493. Keskimääräinen tuki oli 428 euroa, josta asumiskustannuksiin kohdistui 206 euroa (48 %) Turussa tukea maksettiin 6 007 kotitaloudelle. Keskimääräinen tuki oli 394 euroa. Asumiskustannuksiin kohdistettu osuus oli Helsinkiin ja Tampereeseen verrattuna hieman alhaisempi (41 %).

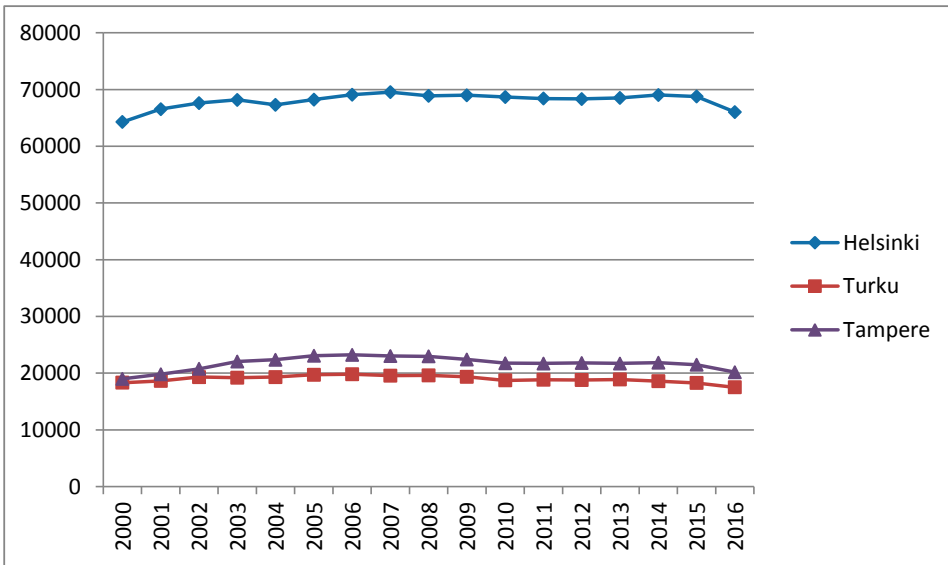
7.4 ARA-vuokra-asuntojen asuntomarkkinatilanne Helsingissä, Tampereella ja Turussa

Yhä suurempi osuus vuokralaisista asuu vapaarahoitteisessa vuokra-asunnossa. Vielä vuonna 2005 noin puolet vuokralla asuvista ruokakunnista asui ARA-vuokra-asunnossa, mutta vuonna 2015 osuus oli alle 40 prosenttia. Muutosta selittää ARA-asuntokannan pienentyminen ja vapaarahoitteisen vuokra-asuntokannan lisääntyminen kasvukeskuksissa (ARA 2017). ARA-asuntojen määrään vaikuttaa uudistuotannon lisäksi ARA-asuntojen rajoituksista vapautuminen tai vapauttaminen.

Rajoitusten alaisia³² ARA-vuokra-asuntoja oli Helsingissä vuonna 2016 noin 66 000, Tampereella noin 22 200 ja Turussa noin 17 500 (kuvio 43). Vuosituhannen alkuun verrattuna ARA-vuokra-asuntoja oli vuonna 2016 hieman enemmän Helsingissä ja Tampereella, mutta Turussa sen sijaan vähemmän. Jo vuosia ARA-vuokra-asuntojen määrä on ollut muutamia poikkeusvuosia lukuun ottamatta laskusuunnassa kaikissa kolmessa kaupungissa. Samaan aikaan väestömäärä on kuitenkin lisääntynyt. Helsingin väkiluku on kasvanut vuosituhannen alusta 85 000 henkilöllä, Tampereen 35 000 henkilöllä ja Turun 15 000 henkilöllä. ARA-vuokra-asuntoja on siis aiempaa vähemmän suhteessa väestöön (ks. myös asuntokannan kuvaus luvussa 3).³³

32 ARA-vuokra-asuntoja eli aravavuokratuloja ja -asuntoja sekä korkotukilain nojalla tuettuja vuokra- ja asumisoikeusasuntoja koskevat laissa säädetty käyttö- ja luovutusrajoitukset. Rajoitusten tarkoituksena on pitää asunnot riittävän pitkään vuokrakäytössä ja niiden asumiskustannukset kohtuullisina. Rajoitukset kohdistuvat asuinrakennukseen ja sen omistavan yhtiön osakkeisiin sekä aravalainoitettuihin asuinhuoneistoon ja sen hallintaan oikeuttaviin osakkeisiin. Rajoitukset koskevat asukkaiden valintaa, vuokrien tai vastikkeiden määrittämistä sekä vuokra- ja asumisoikeusasuntojen luovutusta. Vuokra-asuntojen rajoitukset ovat määräaikaista ja asumisoikeusasuntojen pysyviä.

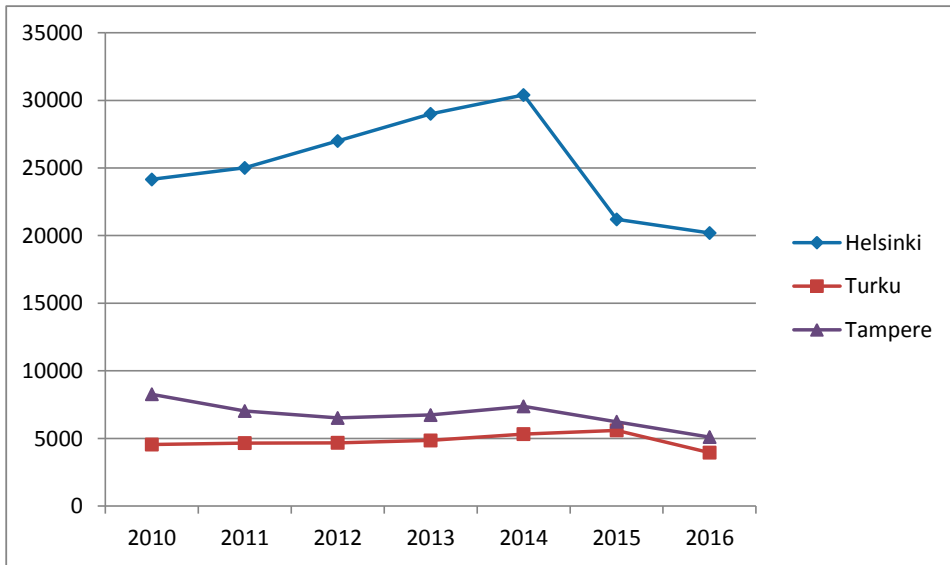
33 Tässä on käytetty Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen lukuja rajoitusten piirissä olevista ARA-vuokra-asunnoista. Tilastokeskuksen vastaavat luvut ovat jonkin verran pienempiä, ja niissä on tapahtunut selvempää laskua erityisesti Tampereella. Tässä on luultavasti kyse erilaisista tavoista käsitellä ARA-rajoituksista vapautuneita asuntoja.

Kuvio 43. Rajoitusten alaisten ARA-vuokra-asuntojen määrä Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2000–2016.

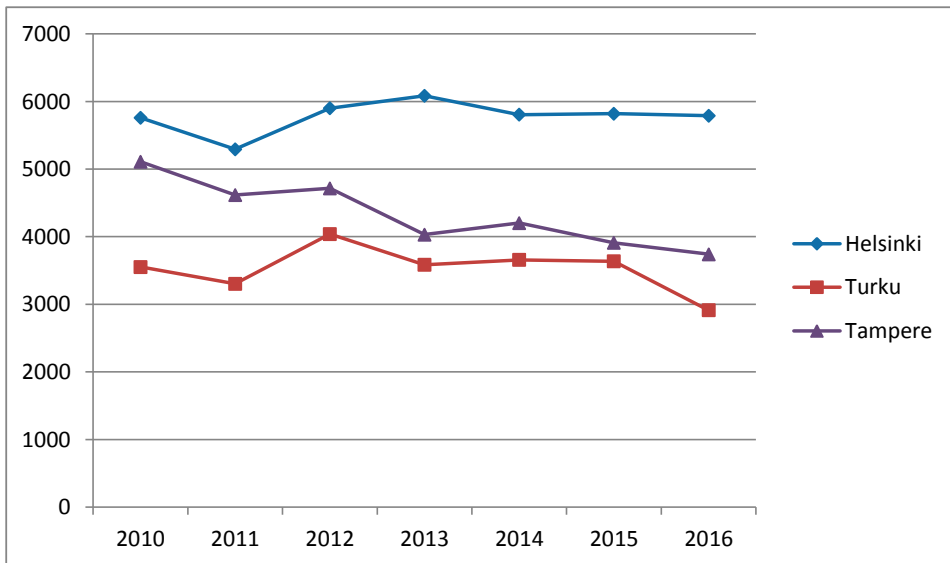
Lähde: ARA 2017.

Pelkkä asuntojen määrä ei luonnollisestikaan kerro ihmisten asemasta vuokra-asuntomarkkinoilla. Kuvioissa 44 ja 45 kuvataan ARA-vuokra-asuntoa jonottaneiden määrää sekä asunnon saaneiden määrää 2010-luvulla. Asuntojonossa olevien määrä on kunkin vuoden marraskuun 15. päivän poikkileikkaustilanne. Kuvioista nähdään, että Helsingissä ARA-vuokra-asuntoa hakevien tilanne on hankalampi kuin Tampereella ja Turussa. Jonottajia on asunnon saaneisiin verrattuna Helsingissä huomattavasti enemmän, vaikka vuoden 2014 jälkeen asuntojonossa olevien määrä onkin laskenut. Tämä puolestaan johtuu siitä, että Helsingissä hakemusten voimassaoloaikaa lyhennettiin puolesta vuodesta kolmeen kuukauteen, mikä vähensi ARA-asuntoa jonottavien määrää. Myös Turussa ja Tampereella hakemus on voimassa kolme kuukautta, jonka jälkeen se pitää uusia.

Kuvio 44. ARA-vuokra-asuntoa jonottaneiden määrät Helsingissä, Tampereella ja Turussa marraskuun puolessa välissä vuosina 2010–2016.

Lähde: ARA 2010–2016.

Kuvio 45. ARA-vuokra-asunnon saaneet Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2010–2016.

Lähde: ARA 2010–2016.

Kuten aiemmin todettiin, Helsingissä vapaarahoitteisten asuntojen neliövuokrat ovat huomattavan paljon korkeammat kuin ARA-asuntojen vuokrat. Tämä lisää asuntojonoja edullisempiin asuntoihin. Tampereella ja Turussa markkinavuokrien ero valtion lainoittamien asuntojen vuokriin ei ole yhtä suuri, vaikka Tampereella vapaarahoitteisten asuntojen vuokrat ovat pääkaupunkiseudun kuntien jälkeen seuraavaksi kalleimmat ja Turkukin on heti Tampereen jälkeen seuraavana (ARA 2017). Laakson ja Kostiaisen (2013) mukaan pääkaupunkiseudulla aravavuokra-asuntokanta ei vastaa mitoitukseltaan, vapautumistahdiltaan eikä rakenteeltaan tuettujen asuntojen kysyntää, vaikka aravavuokra-asuntojen osuus asuntokannasta onkin suurempi kuin muualla maassa. Suurin kysyntä kohdistuu pieniin asuntoihin, mutta tuettu asuntokanta painottuu suurempiin asuntoihin.

ARA-indeksi

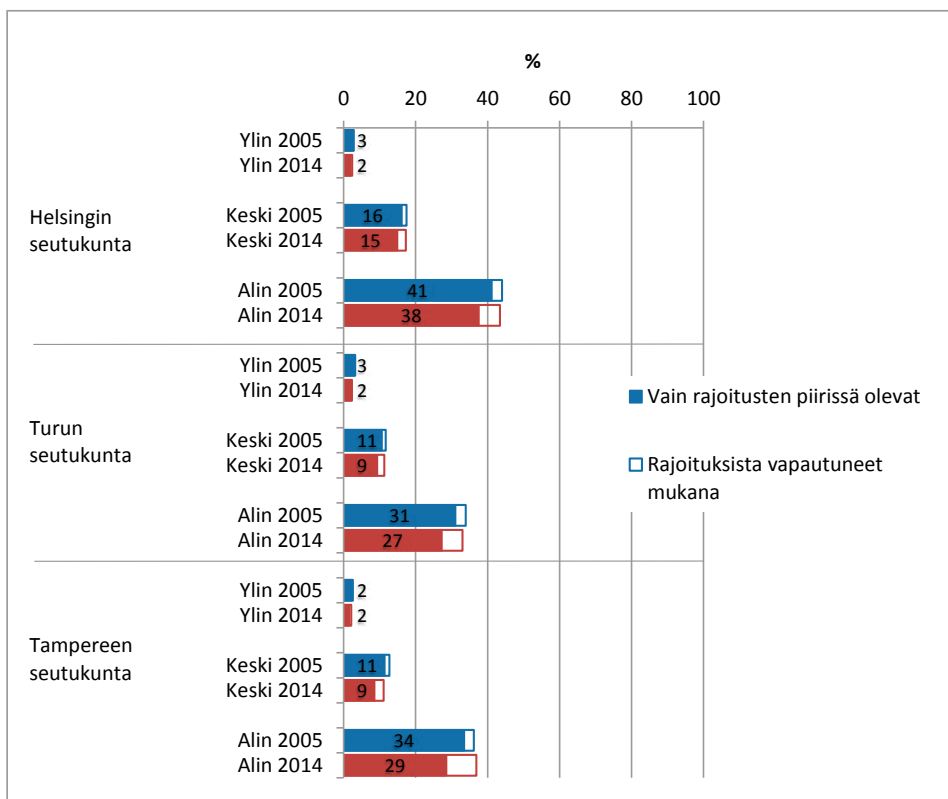
Vuodesta 2012 alkaen ARA on arvioinut kuntien vuokra-asuntomarkkinoiden toimivuutta ARA-indeksin avulla. Indeksien mittareita ovat asunnon saaneet/hakijat, erittäin kiireellisessä asunnontarpeessa olevien hakijoiden osuus, asukasvaihtuvuus, ARA-asuntojen käyttöaste sekä asunnottomien määrä tuhatta asukasta kohden. Indeksien arvot ovat väliltä 0-50, jossa korkeammat arvot merkitsevät kireämpää asuntomarkkinatilannetta. Kunnat jaetaan indeksin arvon mukaan luokkiin, jotka ovat kireä markkinatilanne, melko kireä, tasapainoinen, lievää ylitarjontaa ja ylitarjontaa. Tämän indeksin mukaan Helsinki oli vuonna 2016 ainoa kaupunki, joka sijoittui kireään markkinaluokkaan. Tampereella ja Turussa sen sijaan oli tasapainoinen ARA-asuntojen markkinatilanne. (ARA 2017.)

7.5 ARA-vuokra-asuminen on laskussa ARA-rajoitusten päättymisen myötä

Koska suurten kaupunkien pienituloisille ja myös monille keskituloisille asukkaille ARA-vuokra-asunnot ovat keino päästä turvatumpaan ja maksukykyä vastaavaan asumiseen, katsomme ARA-vuokra-asumisen kehitystä vielä tuloryhmittäin kolmessa seutukunnassa URMI-hankkeen rekisteriaineistolla samaan tapaan kuin edellä omistusasumisen osalta luvussa 6. Tarkastelemme samalla, kuinka suuri osa asuu entisissä ARA-vuokra-asunnoissa, jotka ovat vapautuneet ARA-rajoituksista, mutta ovat edelleen vuokratyössä.

Kuviosta 46 nähdään tulotason yhteys ARA-vuokra-asumiseen seuduittain vuosina 2005 ja 2014. Yhteys on hyvin vahva kaikilla seuduilla, mutta Helsingin seudun pieni- ja keskituloisilla ARA-vuokra-asuminen oli vielä yleisempää kuin kahdella muulla seudulla. Ylimmästä tuloviidenneksestä sen sijaan vain 2-3 prosenttia kullakin seudul-

la asui ARA-vuokra-asunnoissa.³⁴ Näissä asunnoissa asuvien osuus on laskenut kaikilla seuduilla kaikissa tuloryhmissä. Kuten kuviosta nähdään, tässä on kyse ennen kaikkea ARA-rajoituksista vapautumisesta: kun aiemmin ARA-vuokra-asuntoina olleet nykyiset muut vuokra-asunnot lasketaan mukaan, osuudet ovat samalla tasolla vuonna 2014 kuin vuonna 2005.

Kuvio 46. ARA-vuokra-asumisen yleisyys 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseuduilla vuosina 2005 ja 2014 tulotason mukaan.

Kuviossa 46 ovat mukana myös opiskelijat, mutta ilman opiskelijoitakin tulokset ovat lähes identtiset kuvion kanssa. Ainoastaan pienituloisia koskevissa tuloksissa on pieniä muutoksia. Tampereen seudulla pienituloisten ARA-vuokra-asuminen on 3–4 prosenttiyksikköä alemmalla tasolla ilman opiskelijoita ja Helsingissä vuonna 2014 prosenttiyksikön alemmalla tasolla. Turussa sen sijaan ARA-vuokra-asunnoissa asuvien pienituloisten osuus on 1–2 prosenttiyksikköä korkeampi ilman opiskelijoita.

³⁴ Seutujen keskuskunnissa osuus on ylimmässä tuloviidenneksessä ollut Helsingissä ja Tampereella 2-3 prosentin tasolla ja Turussa 4-5 prosentin tasolla.

Tampereen ja Helsingin seudun opiskelijat asuvat siis muita pienituloisia yleisemmin ARA-vuokra-asunnoissa ja Turussa puolestaan opiskelijat asuvat muita pienituloisia harvemmin ARA-asunnoissa.³⁵ Seuraavassa tarkemmassa analyysissä tätä analysoidaan vielä syntymämaan mukaan.

Tuetulle vuokra-asumiselle on suurin tarve seutujen keskuskunnissa, joissa asuminen on kalleinta. Maahanmuuttajille tämä asumismuoto voi olla erityisen tärkeä, koska heillä voi olla vaikeuksia päästä muille asuntosektoreille. Kuviossa 47 katsotaan nimenomaan keskuskunnissa asuvien osalta, kuinka tulotaso ja syntymämaa ovat yhteydessä ARA-vuokra-asunnoissa asumiseen. Maahanmuuttajilla ARA-vuokra-asuminen on selvästi yleisempää kuin vastaavan tulotason syntyperäisillä suomalaisilla. Tämän vuoksi ARA-vuokra-asuntojen alueellinen sijoittuminen on myös tärkeä etniseen segregaatioon vaikuttava tekijä. Lasku on toisaalta ollut prosenttiyksiköissä mitattuna suurinta juuri maahanmuuttajilla.

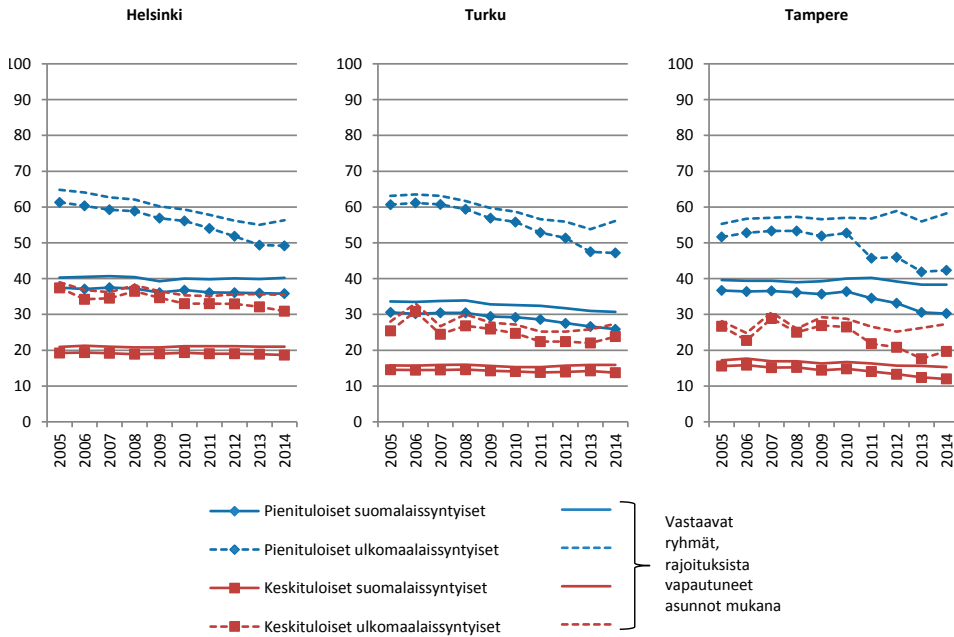
Kuvion 47 perusteella näyttää siltä, että ARA-vuokra-asumisen osuuden laskussa on ollut kyse erityisesti ARA-rajoituksista vapautuneista asunnoista. Helsingin ja Turun pienituloisilla maahanmuuttajilla ja Turun pienituloisilla suomalaissyntyisillä laskua on kuitenkin ilmennyt myös katsottaessa ARA-rajoituksista vapautuneet asunnot edelleen ARA-asunnoiksi.³⁶ Tampereella pienituloisista maahanmuuttajista aiempaa *suurempi* osa asuu asunnoissa, jotka ovat olleet ARA-rajoitusten piirissä.

Tarkasteltaessa ARA-vuokra-asumista pienituloisilla ilman opiskelijoita ilmenee, että Tampereen suomalaissyntyisillä pienituloisilla ARA-vuokra-asuminen on harvinaisempaa kuin kuviossa 48, jossa ovat mukana myös opiskelijat. Muilla suomalaissyntyisillä pienituloisilla kuin opiskelijoilla ARA-vuokra-asujien osuus on laskeutunut Turussa 33 prosentista 29 prosenttiin ja Tampereella 34 prosentista 26 prosenttiin. Tampereella suomalaissyntyiset opiskelijat siis asuvat muita suomalaissyntyisiä pienituloisia useammin ARA-asunnoissa, oletettavasti nimenomaan opiskelija-asunnoissa.³⁷

35 Vastaavat havainnot saadaan myös laskettaessa rajoituksista vapautuneet asunnot ARA-vuokra-asunnoiksi.

36 Sekä suomalaissyntyisillä että useissa maahanmuuttajaryhmissä muiden markkinavuokra-asuntojen kuin ARA-rajoituksista vapautuneiden asuntojen osuus on kasvanut (ks. liitetaulukot 16–18). ARA-rajoituksista vapautuneiden asuntojen osuus on suhteellisen suuri osa esimerkiksi Helsingin seudun virolaissyntyisillä ja useassa maahanmuuttajaryhmässä Tampereen seudulla.

37 Vastaavat tulokset saadaan myös katsottaessa ARA-rajoituksista vapautuneet asunnot ARA-vuokra-asunnoiksi.

Kuvio 47. ARA-vuokra-asumisen yleisyys (%) 20–64-vuotiaassa väestössä tutkimusseutujen keskuskunnissa vuosina 2005–2014 pieni- ja keskituloisilla syntymämaan mukaan.

7.6 Asunnottomuus Helsingissä, Tampereella ja Turussa

Asunnottomat ovat ryhmä, jonka kohdalla pahin asumiseen liittyvä uhka on toteutunut. Syitä sille, että vauraissakin yhteiskunnissa joukko ihmisiä elää vailla asuntoa, on etsitty paljon. Asunnottomuutta selittävinä rakenteellisina tekijöinä pidetään esimerkiksi kohtuuhintaisten asuntojen puutetta, asuntojen saatavuuden esteitä ja korkeita asumiskustannuksia suhteessa eri väestöryhmien tuloihin ja varallisuuteen. Myös joidenkin asunnottomien tarvitsemissa asumista tukevilla palveluilla, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluilla, on puutteita. (Anderson & Collins 2014; Lehtonen & Salonen 2008).

Asunnottomuutta on selitetty myös asunnottomien yksilöllisillä ominaisuuksilla kuten päihde- ja mielenterveysongelmilla, sairauksilla ja vammaisuudella (Thompson ym. 2010). Esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat näyttävätkin tutkimusten mukaan olevan yleisempiä asunnottomien kuin muun väestön keskuudessa, mutta selvää näyttöä ei ole siitä, aiheuttavatko nämä ongelmat asunnottomuutta vai onko pikemminkin niin, että asunnottomuus voi aiheuttaa tai vaikeuttaa näitä ongelmia (esim. Thompson ym. 2013).

Painotus asunnottomuuden selittämisessä on useimmiten rakenteellisissa tekijöissä siten, että yksilölliset tekijät kuvataan selityksiksi sille, keihin rakenteellisten tekijöiden aiheuttama asunnottomuus käytännössä kohdistuu (Buch-Geertsema ym.

2010). Kuitenkaan esimerkiksi lähisuhdeväkivalta, asuntokuntien hajoaminen tai huonot kasvuolosuhteet eivät sovi luontevasti rakenteellisten tai yksilöllisten tekijöiden ryhmään. Selittävien tekijöiden ryhmittelyssä onkin institutionaalisten ja ihmissuhteisiin liittyvien tekijöiden luokat (Kostiainen 2015).

Niin sanotut asunnottomuuden laukaisevat tekijät kuvaavat sitä, millaisissa tilanteissa ihmiset joutuvat asunnottomiksi. Tilastojen mukaan Pohjoismaissa asunnottomiksi jäädään häätöjen, parisuhteen päättymisen tai perhekonfliktin seurauksena sekä vankilasta vapautumisen tai laitoshakson (lastenkoti, sairaala, kuntoutuslaitos) jälkeen. Lisäksi asunnoton on voinut menettää asuntonsa esimerkiksi määräaikaisen vuokrasopimuksen päättyessä tai asunnon muututtua sopimattomaksi sijainnin, koon tai asumiskustannusten osalta. Lisäksi on oletettavaa, että osalla asunnottomuus on alkanut suoraan maahanmuuton seurauksena. (Benjaminen & Laurizen 2013.)

Asunnottomuuden vähentämisohjelmat PAAVO I ja PAAVO II

Suomessa asunnottomuutta on pyritty viime vuosina vähentämään omien ohjelmien avulla. Vuosina 2008–2015 asunnottomuutta pyrittiin Suomessa vähentämään erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuden³⁸ vähentämiseen tähtäävillä ohjelmilla (PAAVO I 2008–2011 ja PAAVO II 2012–2015). Ohjelmien tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä, sosiaalisen vuokra-asuntokannan käytön tehostaminen sekä asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen. Ohjelmakokonaisuuden kansainvälisessä arviointiraportissa (Pleace ym. 2015) todetaan, että pitkäaikaisasunnottomuuden väheneminen on Suomessa saavutettu huolellisesti suunnitellun ja kattavan yhteistyöstrategian avulla. Asunto ensin -periaatteen mukainen työ on osoittanut, että myös kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville pitkäaikaisasunnottomille pystytään turvaamaan pysyvä asuminen riittävän ja oikein kohdennetun tuen avulla, ja että oikein ja nopeasti kohdennettu tuki on tehokas toimintamuoto myös häätöjen ennaltaehkäisyssä. Pitkäaikaisasunnottomuus laski ohjelmakauden aikana 1 345 henkilöllä (35 %). Asunnottomuus aleni vuonna 2015 ensimmäisen kerran alle 7 000 henkilöön.

PAAVO-ohjelmakokonaisuuden jatkoksi aloitettiin uuden kansallisen asunnottomuusohjelman, niin sanotun AUNE-ohjelman (2016–2019), valmistelu. Nykyisessä ohjelmassa panostetaan erityisesti asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja asumisedellytysten vahvistamiseen sekä asunnottomuuden uusiutumisen torjumiseen (ympäristöministeriö 2016). AUNE-ohjelman tavoitteena on kytkeä asunnottomuustyö osaksi syrjäytymisen ehkäisemistä. Asunnottomuuden uusiutumista voidaan ehkäistä tehokkaammin, kun siihen johtavat polut tunnistetaan ajoissa (ARA 2017).

³⁸ Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana.

Suomessa oli vuoden 2016 lopussa noin 6 650 yksinelävää asunnotonta, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 2 050. Asunnottomia perheitä oli 325. Asunnottomuus keskittyy pääkaupunkiseudulle ja erityisesti Helsinkiin, mikä näkyy myös taulukosta 14. Yli puolet koko maan niin kaikista yksinäisistä (3 500) kuin pitkäaikaisistakin (1 130) asunnottomista eli vuonna 2016 Helsingissä, samoin asunnottomista perheistä (200). Tampereella ja Turussa asunnottomia on huomattavasti vähemmän kuin Helsingissä. Kaikissa kolmessa kaupungissa erityisesti pitkäaikaisasunnottomuutta on saatu vähennettyä 2010-luvulla.

Taulukko 14. Asunnottomien määrä Helsingissä, Tampereella ja Turussa 2010–2016.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Helsinki							
Yksinäiset asunnottomat	3 355	3 400	4 100	4 100	3 500	3 550	3 500
Näistä pitkäaikaisasunnottomia	1 400	1 240	1 415	1 415	1 220	1 210	1 130
Asunnottomat perheet	192	220	300	300	280	280	200
Tampere							
Yksinäiset asunnottomat	417	351	322	175	245	218	225
Näistä pitkäaikaisasunnottomia	124	96	64	72	46	55	52
Asunnottomat perheet	26	17	17	7	4	10	16
Turku							
Yksinäiset asunnottomat	386	332	224	221	234	330	335
Näistä pitkäaikaisasunnottomia	222	151	149	149	160	124	102
Asunnottomat perheet	3	0	0	0	0	4	0

Lähde: ARA 2011–2017.

Suomen lastensuojelulaissa säädetään lapsiperheille subjektiivinen oikeus asumiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnan on järjestettävä viivytyksettä asunnottomille lapsiperheille asunto ja että asunnottomuudesta johtuvaa lastensuojelun tarvetta ei voida täyttää muilla lastensuojelun tukimuodoilla, esimerkiksi lapsen huostaanotolla. (Lastensuojelulaki 2007/417, 36§.) Tästä huolimatta sekä Helsingissä että Tampereella on asunnottomiksi tilastoituja perheitä. Toisaalta tilastoista ei selviä, ovatko nämä nimenomaan lapsiperheitä, sillä asunnottomiksi perheiksi tilastoidaan myös aikuiset pariskunnat.

Helsingin yksinäisistä asunnottomista oli marraskuussa 2016 naisia 27 prosenttia, alle 25-vuotiaita nuoria viidennes ja maahanmuuttajia peräti kaksi viidennestä. Perheiden ja pariskuntien asunnottomuus on Helsingissä hyvin suurelta osin maahanmuuttajien asunnottomuutta. 200 asunnottomasta perheestä 170 on maahanmuuttajaperheitä. Tampereen yksinäisistä asunnottomista naisia oli neljännes, alle 25-vuotiaita nuoria 28 prosenttia ja maahanmuuttajia vajaa kymmenes. Tampereen 16 asunnottomasta perheestä tai pariskunnasta maahanmuuttajia oli 2 perhettä. Turun yksinäisistä

asunnottomista viidennes oli naisia, samoin alle 25-vuotiaita nuoria. Maahanmuuttajia oli 13 prosenttia. Helsinki erottuu Tampereesta ja Turusta selvästi maahanmuuttajien suurella osuudella asunnottomista.

Asunnottomuutta on Suomessa yritetty jo pitkään poistaa tai ainakin vähentää. Hyviä tuloksia onkin saatu aikaan, kun sekä valtio, kunnat että järjestöt ovat olleet mukana työskentelemässä asian ratkaisemiseksi. Asunnottomuuden vähentymisestä huolimatta tuhannet ihmiset elävät kuitenkin ilman asuntoa erityisesti Helsingissä. Asunnottomuuden syitä on yritetty löytää monenlaisista usein myös yksilötasolla toisiinsa liittyvistä tekijöistä. Tuloihin nähden liian kallis asunto voi johtaa maksurästeihin, häättöön ja velkakierteeseen, jolloin uuden asunnon hankkiminen on entistä vaikeampaa. Jos heikkoon taloudelliseen tilanteeseen yhdistyy sairauksia, elämänhallinnan ongelmia tai syrjintää asuntomarkkinoilla esimerkiksi etnisen taustan vuoksi, niin asunnon hankkiminen ilman apua voi olla mahdotonta. Palvelujärjestelmässä on aina tärkeää olla mukana asumisen näkökulma.

8. ALUEELLISEN ERIYTYMISEN HALLINTA KESKUSKAUPUNGEISSA

Tässä luvussa mielenkiinnon kohteena ovat tutkimuskaupunkien toteuttamat toimenpiteet alueellisen eriytymisen huomioimiseen ja hallintaan. Raportissa aiemmin esitettyjen tilastoanalyysien perusteella eriytyemisessä ei ole tapahtunut kovin voimakkaita muutoksia tutkimuskaupungeissa (luku 5). Myös tämän luvun haastatteluaineistoihin perustuvien tulosten perusteella muodostuvaa yleiskäsitystä segregaatian tilanteesta voidaan pitää samansuuntaisena. Sitä kuvastaa huolissaan oleminen. Mieluummin puhutaan alueellisista eroista kuin segregaatista ja toisaalta mitään dramaattista ei todeta vielä tapahtuneen. Segregaatian asema poliittisella agendalla on kuitenkin tällä hetkellä todennäköisesti vahvempi kuin koskaan, vaikka ei ylläkään tutkimuskaupunkien tärkeysjärjestyksessä kärkeen. Helsingin uudessa strategiassa segregaatioon vaikuttamiselle annetaan silti voimakasta painoarvoa ja sama asia välittyy myös Tampereen viimeisimmässä asuntopoliittisessa ohjelmassa. Segregaatian korostuminen on liitettävissä myös poliittiseen diskurssiin, jossa samaa ilmiötä koskevaa huolta voidaan lähestyä lähes päinvastaisista näkökulmista. Erityisesti tämä liittyy maahanmuuttajien keskittymistä koskevaan keskusteluun.

Suhteellisen samankaltaisesta yleiskuvasta huolimatta tuovat aikaisempien lukujen analyysit kuitenkin myös eroja tutkimuskaupunkien välillä. Tämän luvun tarkoituksena on valaista millaisina erot välittyvät hallintakeinojen näkökulmasta, johon on toistaiseksi kiinnitetty vähänlaisesti huomioita kotimaisessa segregaatiotutkimuksessa. Kuten luvussa 3 tuodaan esille, on vaikeaa määritellä, mitkä kaikki toimenpiteet voidaan lukea alueellisen eriytymisen hallintakeinoiksi. Luvun aluksi käydään siksi läpi raportissa käytettävää rajausta ja siihen liittyviä perusteluja.

8.1 Segregaatian vakiintuneista hallintakeinoista

Alueellisten erojen kasvuun tai kaventumiseen voidaan vaikuttaa välillisesti monilla eri toimenpiteillä, vaikka niitä ei lähtökohtaisesti sellaisiksi mielletäisikään. Tässä luvussa rajaudutaan kuitenkin hallintakeinoihin, jotka ovat julkilausuttuja tai erikseen selvästi alueellisten erojen hallintaan tähtäviä toimintoja.

Pääjako segregaatioon vaikuttavien toimenpiteiden välillä voidaan vetää yksilöihin ja paikkoihin keskittyviin toimenpiteisiin. Yksilöiden väliseen eriarvoisuuden kaventamiseen tähtäävät toimenpiteet ovat painottuneet ymmärrettävästi valtakunnallisiin politiikkatoimenpiteisiin, kuten koulutus-, työllisyys- sekä tulonjako- ja muihin sosiaalipolitiisiin ratkaisuihin. Tästä huolimatta myös kunnilla on mahdollisuus vaikuttaa omilla toimenpiteillään eriarvoisuuteen yksilötasolla, kuten luvun 2 kestävän kaupunkikehityksen käsittelyn yhteydessä esitettiin.

Useilla kaupungeilla on tiettyihin väestöryhmiin, kuten lapsiperheisiin tai ikään-tyneisiin, kohdennettuja strategisia tavoitteita, jotka voivat välittyä paikallisissa poliittikaohjelmissa ja niiden täytäntöönpanossa. Tällaisilla toimenpiteillä on välillinen vaikutus myös alueelliseen eriarvoisuuteen, sillä niiden avulla voidaan tasata esimerkiksi yksilöiden mahdollisuuksia työ- ja asuntomarkkinoilla toimimiseen. Toisinaan tietyille alueille suunnatuissa kehittämistoimenpiteissä on elementtejä sekä yksilöön että paikkaan kohdentuvista toimenpiteistä. Pelkästään yksilötasolle suunnattujen toimenpiteiden vaikutuksia segregatioon on kuitenkin vaikeaa tulkita jo pelkästään siitä syystä, että toimenpideohjelmien kirjo on laaja, ajallinen jatkuvuus vaihteleva ja muita samanaikaisesti vaikuttavia tekijöitä on lukuisa määrä. Tästä syystä kolmen keskuskaupungin analyysissa tukeudutaan kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden perusteella hahmottuvaan kokonaisuuteen segregatation vastaisista toimenpiteistä (anti-segregatation, counter segregation policies), jotka ovat selvemmin paikkaan kiinnittyviä keinoja (Bolt ym. 2010; Andersson ym. 2010; van Gent 2010; van Gent ym. 2009; Smets & Salman 2008; Tunström ym. 2016). Nämä voidaan jakaa lähtökohtaisesti kolmeen toimintamuotoon:

- sosiaalinen sekoittaminen
- aluekehittäminen
- väestöryhmien hajauttaminen

Sosiaalisen sekoittamisen (social mix) toimenpiteet kohdentuvat asutokantaan ja perustuvat oletukseen, että asuntotyyppit ja asuntojen hallintaperusteet määrittelevät asukkaiden sosioekonomista rakennetta. Sekoittamalla erityyppistä asutokantaa yksittäisellä alueella mahdollistetaan taustaltaan erilaisten väestöryhmien asuminen toistensa läheisyydessä. Eri väestöryhmien arjen liiallinen etäännyminen toisistaan on tämän ajatuksen mukaan epäedullista koko yhteiskunnan kannalta. Taustalla on ajatus, että sekoittaminen ylläpitää sosiaalista koheesiota. Samalla vähennetään mahdollisuutta ongelmien alueelliseen keskittymiseen ja mahdollisiin naapurustovaikutuksiin, joilla sosiaalisten ongelmien tapauksessa tarkoitetaan esimerkiksi sosiaalisesta ympäristöstä omaksuttavien epäedullisten roolimallien vaikutusta nuoriin. Toisaalta oletuksena on myös, että eri sosiaaliryhmien keskinäinen kanssakäyminen mahdollistaa edullisten roolimallien omaksumista.

Sosiaalisen sekoittamisen tavoitteena on ylläpitää demografisessa mielessä monipuolista asukasrakennetta, jolloin asukkaiden elämänvaihe ei ole liikaa sidoksissa palvelujen kysynnän muutoksiin, kuten päiväkoteihin ja kouluihin. Sosiaalista sekoittamista voidaan toteuttaa uusien alueiden suunnittelun yhteydessä tai jälkikäteen olemassa olevaa aluetta täydennysrakentaen, purkaen tai rakennusten käyttötarkoitusta muuttaen. Kaupunkiympäristöissä on enää harvoin niin neitseellistä tilannetta, jossa suunnittelu voidaan aloittaa puhtaalta pöydältä aluerakentamisen hengessä. Tyypillistä on valmiin kaupunkirakenteen sisällä tapahtuva sekoittaminen.

Kohdennettu *aluekehittäminen* (urban regeneration, area based urban policies) pitää sisällään laajan kirjon erityyppisiä toimenpiteitä. Kaikki kaupungit kehittävät kaupunkiympäristöään ja asuinalueitaan lakisääteisten asunto-olojen kehittämistehtäviensä mukaisesti, mutta myös elin- ja vetovoimaisuuden sekä viihtyisyyden ja imago-

kysymysten kannalta. Segregaation hallinnan kontekstissa valtaosa aluekehittämisestä on kohdentunut kuitenkin alueille, joiden status on heikko ja asukasrakenne erottuu muita alueita haastavampana. Eurooppalaisten esimerkkien valossa kohdealueiden asukkaiden keskuudessa tyypillisiä piirteitä ovat maahanmuuttotausta sekä työttömyyteen ja toimeentuloon liittyvät sosiaaliset ongelmat, toisinaan myös rikollisuus (esim. van Gent ym. 2009). Näin ollen toimenpiteet ovat jo lähtökohtaisesti reagointia havaittuihin ongelmiin ja luonteeltaan usein korjaavia, mutta toisaalta ongelmiin ajoissa reagoiminen pitää sisällään myös ongelmien kasvua ehkäisevän elementin.

Laaja-alaisesti rakentuneen aluekehittämisen tapauksessa tarkoituksena on kohentaa samanaikaisesti asukkaiden elämäntilannetta ja osallisuutta, rakennettua ja fyysistä ympäristöä sekä edelleen alueiden statusta. Tyypillinen toimintamalli on sektorirajat ylittävä verkostoyhteistyö sekä julkisen ja yksityisen sektorin väliset kumppanuudet. Vaikka kehittämistoimenpiteet voivat usein jäädä jälkeen kunnianhimoisempien tavoitteiden saavuttamisesta, pyritään niiden avulla kuitenkin vähintään kannattelemaan kohdealueita luisumasta negatiiviseen kehityskierteeseen.

Kolmas segregaatioon vaikuttamiskeinojen kokonaisuus voidaan nimetä *hajauttamispolitiikaksi* (dispersal policies). Hajauttamispolitiikan keinoin voidaan kannustaa ihmisiä muuttamaan elämäntilanteensa kohentumisen kannalta oletettavasti parempaan asuinympäristöön. Tämän kaltaista toimintaa on ollut esimerkiksi Yhdysvalloissa toteutettu Moving to opportunity -ohjelma, jossa ohjelmaan valituilla köyhillä alueilla asuville tarjottiin mahdollisuutta muuttaa sosiaaliselta statukseltaan paremmille alueille. Tulokset ohjelman vaikutuksista ovat olleet kuitenkin ristiriitaisia (esim. Chetty ym. 2015). Euroopassa tämän kaltainen hajauttaminen ei ole ollut tyypillistä, vaan esimerkiksi Pohjoismaissa hajauttamispolitiikka on käytännössä tarkoittanut tavoitetta asuttaa pakolaisia ja turvapaikanhakijoita ympäri maata³⁹.

Hajauttamispolitiikka liittyy segregaatioon siinä mielessä, että sen myötä pyritään vähentämään heikossa asemassa asuimarkkinoilla olevien ryhmien muuttovirtoja suuriin kaupunkeihin. Kansallisen tason hajauttamispolitiikan ohella voidaan eräänlaisena kuntatason hajauttamispolitiikan muotona pitää sosiaalisen vuokra-asumisen asukasvalintoja. Edellä kuvatun arava-asumisen lainsäädännön perusteella ovat asukasvalinnasta vastaavat viranomaiset niin sanotun portinvartijan roolissa. Heillä on asukasvalinnoilla mahdollisuus allokoida asukkaita kohteisiinsa erityyppiset taustatekijät huomioiden (esim. Dhalman & Vilka 2009). Tässä mielessä asukasvalinnat voidaan mieltää myös yhteen asunnon hallintasuhteeseen keskittyväksi sekoittamispolitiikaksi, joskin ARA-lainsäädäntö on niin tiukka, ettei se anna suuresti liikkumavaraa asukasvalintojen suhteen. Pienituloiseen väestöön ja suhteelliseen marginaaliseen hallintamuotoon painottuvan asukasrakenteen vuoksi ei voida myöskään puhua edellä kuvatun tapaisesta sosiaalisesta sekoittamisesta.

Kaikki edellä esitetyt segregaation hallintakeinot ovat saaneet paljon kritiikkiä osakseen erityisesti tiedeyhteisöltä, joka on analysoinut toimenpiteiden vaikutuksia

39 Tämä on nähtävissä myös Suomessa ja esimerkiksi tällä hetkellä Ely-keskukset pyrkivät sijoittamaan vastaanottokeskuksissa odottavia turvapaikanhakijoita niiden toiminta-alueille. Keskeinen kannustamisen keino on ollut myös kunnille myönnettävät taloudelliset korvaukset pakolaisten vastaanottamiseksi.

eri yhteyksissä (esim. Andersson ym. 2010; van Gent ym. 2009; Smets & Salman 2009). Sosiaalisen sekoittamisen politiikan tarkoituksenmukaisuutta on kyseenalaistettu ja kritiikin kärki on kohdentunut asuinalueen todelliseen merkitykseen nykykaupunkilaisen sosiaalisten suhteiden ja yhteiskunnan sosiaalista koheesiota ylläpitävänä näytämönä. Myös asuinalueella asumisen pitkäaikaisvaikutukset yksilön elämänvalinnoille on kyseenalaistettu (esim. Cheshire ym. 2008). Alueellista kehittämistä on puolestaan pidetty kalliina ja eriarvoistavana keinona erityisesti yksilöiden elämäntilanteiden kohentamisen kannalta, koska se tavoittaa aina vain osan kohderyhmästä, kuten työttömistä. Toisaalta alueelle suunnatut panostukset eivät useinkaan muuta alueiden statussa, koska ne eivät pysty puuttumaan eriarvoisuuden rakenteellisiin tekijöihin. Alueen sosioekonominen asukasrakenne voi säilyä ennallaan sisään ja ulos muuttojen myötä, kun esimerkiksi työllistynyt muuttaa alueelta pois ja työtön hänen tilalleen. Hajauttamispolitiikan avulla ei ole puolestaan pystytty vaikuttamaan merkittävästi pakolaisten ja turvapaikan saaneiden alueelliseen sijoittumiseen, vaan ajan myötä maan sisäinen muuttoliike on ohjannut heitä suurimpiin kaupunkeihin (esim. Andersson ym. 2010).

Mitään yleispätevää tai yksittäistä keinoa segregaatoin tehokkaaksi hallitsemiseksi ei ole löydetty. Sosiaalisen eriarvoisuuden kasvun myötä segregatio on voimistunut yleisesti niissäkin Euroopan kaupungeissa, joissa sen vastaisia toimenpiteitä on toteutettu. Useissa maissa segregaatoin kasvua koskevat kysymykset liitetään etniseen segregaatioon ja esimerkiksi Ruotsissa segregatio nousi poliittiseksi kysymykseksi vasta etnisen segregaatoin voimistumisen myötä (Andersson 2006). Etninen segregatio on myös hyvin erilainen ilmiö suhteessa sosiaalisten ongelmien keskittymiseen. Etnisillä keskittymillä tiedetään olevan positiivisia puolia, kuten oman ryhmän kautta saatua vertaistukea. Paradoksaalisesti etniset keskittymät voivat toisaalta tukea ja helpottaa saapuvan maahanmuuttajan sopeutumista, mutta toisaalta estää yhteiskuntaan integroitumista, mikäli elämänpiiri kapenee parin korttelin kokoiseksi.

Edellä esitetystä kritiikistä huolimatta ei myöskään kiistetä sitä, etteikö tehdyillä toimenpiteillä olisi ollut merkitystä yksittäisten alueiden olosuhteiden myönteiseen kehitykseen. Kysymys on enemmänkin keinojen tehokkuudesta ja mittakaavasta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Toisaalta segregaatoin vastaisten toimenpiteiden osalta on hyvin vaikeaa toteuttaa koeasetelmia, joiden avulla voitaisiin tunnistaa tilanne ilman tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksia. Lisäksi alueellisten erojen kehittymisessä ja vaikutusten ilmenemisessä on aina kysymys pitkistä ajanjaksoista, pikemminkin vuosikymmenistä kuin vuosista, jolloin muutosten arviointi vaatii pitkällistä seuranta. Yksittäisen alueen kehitystä ei voida myöskään ymmärtää ilman koko kaupungin ja kaupunkiseudun dynamiikkaa, erityisesti asuntomarkkinoiden näkökulmasta. Vaikuttaa siis siltä, että niin ennaltaehkäisevien kuin korjaavienkin toimenpiteiden kombinaatiot tulevat olemaan myös jatkossa osa monien Euroopan kaupunkien segregaatoin vastaisten toimien kokonaisuutta.

8.2 Keskuskaupunkien hallintakeinoissa on eroja

Seuraavassa käydään läpi kaupunkivertailun tuloksia. Tulokset perustuvat URMI-tutkimushankkeessa kerättyihin dokumentti- ja haastatteluaineistoihin kyseisiä kaupunkeista. Tutkimusaineistojen perusteella kaupunkien toimenpiteet määrittyvät suhteellisen selvästi edellä esitettyjen sosiaalisen sekoittamisen ja aluekehittämisen toimenpidekokonaisuuksien mukaisesti. Hajauttamiseen liittyviä toimenpiteitä kaupungit eivät harjoita, ellei sosiaalisen vuokra-asumisen sisällä tapahtuvaa allokointia sellaiseksi katsota.

Kaikki tutkimuskaupungit ovat monin tavoin verkottuneita niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, mikä merkitsee kokemusten ja käytäntöjen vaihtoa myös segregaatiota koskevissa kysymyksissä. Erityisesti alueellisessa kehittämisessä on ollut merkittävässä määrin valtakunnallista ohjausta, mikä on myötävaikuttanut varsin yhdenmukaisiin toimintamuotoihin kaupungeissa. Tästä huolimatta ovat segregaatioon vaikuttamiseen kiinnittyvät toimintatavat ja -kulttuurit hyvin paikalliselta tasolta nousevia. Ei voida myöskään havaita mitään erityistä suomalaiselle yhteiskunnalle ominaista segregaation hallintakeinoja, vaan ne ovat pikemminkin paikallisia versioita jo mainituista eurooppalaisista segregaation vastaisten hallintakeinojen kokonaisuuksista.

Alueellisten erojen kasvun huomioiminen ja siihen kohdentuva huoli on lisääntynyt dokumenttiaineistojen ja haastattelujen perusteella kaikissa keskuskaupungeissa. Alueellisten erojen kasvuun liittyvä huoli ei ole kuitenkaan vain viimeaikainen ilmiö, vaan se on noussut keskustelun aiheeksi useissa eri vaiheissa vuosikymmenten aikana. Segregaatiosta on kannettu huolta jo pitkään: Helsingissä keskustelua käytiin jo 1960-luvulla ja kaikissa kaupungeissa 1990-luvulla laman seurauksena syntyneiden työttömyyden keskittymien sekä erityisesti 2000-luvulla korostuneen maahanmuuttajataustaisen väestön keskittymisen myötä. Seuraavassa käydään läpi segregaatioon vaikuttamisen keinoja tutkimuskaupungeissa edellä mainitun jaottelun mukaisesti.

8.3 Sosiaalinen sekoittaminen tutkimuskaupungeissa

Sosiaalisen sekoittamisen politiikkaan liittyvät käytännöt muodostavat selkeimmän eron tutkimuskaupunkien välillä. **Helsingissä** harjoitettu sosiaalisen sekoittamisen politiikka on useissa yhteyksissä tuotu esiin kaupungin alueellisten erojen hillitsemisen keinona. Poliitiikkaa on harjoitettu systemaattisesti 1970-luvun alusta lähtien, jolloin julkaistiin asunto-ohjelmatoimikunnan tutkimus (1970) *Suunnitelma Helsingin kaupungin vuokra-asuntojen alueelliseksi sijoittamiseksi vuosina 1972–1974*. Suunnitelma pohjasi sosiologiseen tutkimustietoon väestörakenteen ja sosiaalisten suhteiden välisestä yhteydestä. Lähtökohdat analyysille olivat perua jo aiemmista keskusteluista ja havainnoista vuokra-asuntojen asukasrakenteen yksipuolistumisesta ja ilmenneistä levottomuuksista, joista ”Siilitien nuoriso-ongelma” on tunnetuin esimerkki.

Helsingin harjoittama politiikka ilmeni samaan aikaan Ruotsissa esitellyn sosiaalisen sekoittamisen politiikkaohjelman kanssa. Oleellinen ero oli kuitenkin siinä, että ohjaus sosiaaliseen sekoittamiseen tuli Ruotsissa valtakunnan tasolta, kun taas Helsingissä se nousi paikallisesta tarpeesta ja perustui kaupungin itsenäiseen suunnitteluun. Toinen merkittävä ero on myös siinä, että samaan aikaan kun Ruotsin suurissa keskuksissa väkiluku kasvoi ja politiikka voidaan nähdä kaupunkiongelmien reagoimisena, niin Helsingissä väkiluku laski aina 1980-luvun alkuun saakka. Seuraavan kymmenen vuoden aikana kasvua oli hyvin vähän ja seutuistumiskehitys jatkui pääkaupunkiseudulla voimakkaana. Monissa yhteyksissä on tuotu esille, että Helsinki oli 1990-luvun alussa historiansa sosiaalisesti tasapainoisimmassa tilassa (esim. Lankinen 2007). Edellistä taustaa vasten tätä voidaan pitää ymmärrettävänä tilanteena. Helsinkiläisten määrällinen muutos pysyi hyvin vähäisenä samanaikaisesti, kun suomalainen väestö keskiluokkaistui koulutustason yleisen nousun myötä. Tämän kehityksen voidaan olettaa välittyneen Helsingissä myös alueellisesti, mihin lisäksi myötävaikutti pari vuosikymmentä harjoitettu sosiaalisen sekoittaminen politiikka.

Yhteistä ruotsalaisissa kaupungeissa ja Helsingissä harjoitetulle sekoittamispolitiikalle oli nimenomaan talotyyppien ja hallintasuhteiden myötä realisoituva tavoite asuttaa eri sosioekonomisen statuksen ja ikäryhmän edustajia samoille alueille. Tämä on tapahtunut sekä uusia alueita suunniteltaessa, että vanhojen alueiden täydennysrakentamisen yhteydessä. Helsingin sosiaalisen sekoittamisen politiikka on ollut kuitenkin yksityiskohtaisuudessaan pidemmälle menevää kuin Ruotsissa, missä tulkinnat ovat olleet väljempiä (Skifter Andersen ym. 2015).

Kokonaisuudessaan sekoittamispolitiikan lähtökohtia kuvastaa hyvin ajan henken mukainen sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltioperinne, joka omaksuttiin myös Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa (Mäenpää ym. 2000). Helsingin harjoittamaa sosiaalisen sekoittamisen politiikkaa voidaankin pitää eurooppalaisittain poikkeuksellisen nimenomaan sen pitkäjänteisyyden vuoksi. Etnisen segregaatoin voimistumisen myötä ovat useat eurooppalaiset kaupungit reagoineet siihen asuntojakaumien hallinnassa. Helsingissä, kuten myös Ruotsissa, harjoitettu politiikka on kuitenkin pysynyt lähtökohdiltaan sosioekonomisena sekoittamisena, mikä myös erottaa niitä eurooppalaisista esimerkeistä.

Hitas helsinkiläisenä erityispiirteenä

Omana suomalaisen asuntopolitiikan erityispiirteenä Helsingissä on Hitas-järjestelmä. Omistusasuntoja tarjoavan järjestelmän piirissä kaupungin omilla tonteilla olevien asuntojen hinta perustuu todellisiin tuotantokustannuksiin ja näin ollen niiden enimmäishinta on säännelty. Uusien asuntojen ostajat valitaan arpomalla, vanhojen asuntojen omistajat myyvät asuntonsa itsenäisesti. Vaikka Hitas-asuntoja on verrattain vähän muuhun asuntokantaan nähden, on sillä oma roolinsa myös sosiaalisessa sekoittamisessa. Kaikkein vetovoimaisimmat ja halutuimmat alueet, kuten merenrantaan ra-

joittuvat, muodostuisivat herkästi kaikkein suurituloisimpien asukasryhmi- en alueiksi (markkinahinnat) ja toisaalta pienituloisten alueiksi (sosiaalinen asuntotuotanto). Hitas-tuotannon sijoittuminen näille alueille mahdollistaa eri tuloryhmien asumista laajemmalla skaalalla. Hitas-järjestelmään liittyy myös äärimmäinen esimerkki Helsingin harjoittamasta sosiaalisesta sekoit- tamisesta. Helsingin Ruoholahteen 1990-alkupuolella valmistui seitsemän sekataloyhtiötä, joissa samoihin rappukäytäviin sekoitettiin Helsingin kau- pungin omistamia säänneltyjä vuokra-asuntoja ja Hitas-hintasääntelyjärjes- telmään kuuluvia omistusasuntoja. Ruoholahden sekataloyhtiöt vaikuttavat jääneen ainakin toistaiseksi ainutkertaiseksi kokeiluksi.

Tampereella on Helsingin ohella harjoitettu vastaavan kaltaista sosiaalisen se- koittamisen politiikkaa vuosikymmenten ajan. Tarkkaa ajankohtaa Tampereen har- joittaman politiikan aloittamiselle ei löydy dokumenttien tai haastattelujen perusteella, mutta kyseessä on hyvin pitkään jatkunut suunnittelu- ja virkamieskulttuuri Helsingin tapaan. Näissä kaupungeissa kysymys vaikuttaa olevan ennen kaikkea tietynlaisesta polkuriippuvuudesta, jossa edeltäjien työtä ohjanneet arvot ja painotukset siirtyvät virkamiespolvelta toiselle.

Helsingissä ja Tampereella toteutetun hallintasuhteiden sosiaalisen sekoittamisen aste on vaihdellut vuosikymmenten aikana, mutta se on aina ollut verrattain korkea. Tällä hetkellä tontinluovutuksen yhteydessä Helsingissä pyritään siihen, että keski- määrin 25 prosenttia rakennettavasta kerrosalasta ohjautuu sosiaaliseen asuntuo- tantoon. Tampereella vastaava osuus on noin 20 prosenttia. Molemmissa kaupungeissa tavoiteluvut ovat suuntaa antavia ja kunkin maankäyttösopimuksen tai tontinluovu- tuksen yhteydessä käydään aina tapauskohtaisia neuvotteluja. Tavoite on helpompi saavuttaa, kun kyseessä on kaupungin omistama tontti. Muiden omistuksessa olevien tonttien osalta tavoitteesta kiinni pitäminen vaatii enemmän neuvottelua ja mahdolli- sia kompensointikeinoja.

Haastattelujen perusteella tonttien omistuspohjat ovat nykyisellään monimuo- toistuneet ja kaavoitettavalla tontilla saattaa olla useita omistajia, mikä on mutkistanut neuvotteluja entisestään. Tämä tukee aiempaa tutkimushavaintoa, jonka mukaan tut- kimuskaupunkien maapolitiikassa on tapahtunut siirtymistä kohti uusliberaalia kau- punkipolitiikkaa vuosituhannen vaihteen jälkeen (Hyötyläinen 2015). Tällä viitataan kaupunkien uuteen rooliin yritysmäisinä kasvuintressien ohjaamina ja keskenään kil- pailevina toimijoina, johon liittyy oleellisesti yritysten houkuttelevuuteen panostami- nen investointien ja työpaikkojen saamiseksi. Maapolitiikassa tämä näkyy esimerkiksi siinä, että voittoa tavoittelevien rakennusliikkeiden toiveet ovat aiempaa vahvemmin mukana ohjaamassa kaupunkikehitystä (emt). Lisäksi maaomaisuuden myynissä ovat asetetut myyntitavoitteet tärkeämmässä asemassa kuin pitkäaikaiset vuokraso- pimukset.

Myös **Turussa** on ollut pyrkimys sosiaalisesti tasapainoiseen kaupunkiin kaavoitus- ja asuntopolitiikan keinoin. Turun Asunto- ja maankäyttöohjelmassa vuosille 2002–2006 (s. 4) esitetään jopa niin pitkälle mennyt sosiaalisen sekoittamisen ajatus, että ”*Elinympäristön laadukkuuteen sisältyvät myös asuin- ja elinympäristön monipuolisuus sekä rakennuskannan että omistusmuodon suhteen. Kullakin alueella tulee olla läpileikkaus koko yhteiskunnasta* ” Muutoinkin asunto-ohjelmien tekstit henkivät ”sosiaalisesti monipuolisen” ja ”tasapainoisen kaupunkirakenteen” tavoittelua. Kirjaukset pysyvät lähes muuttumattomina 2000-luvun aikana julkaistuissa ohjelmissa.

Turun ero Helsinkiin ja Tampereeseen verrattuna on siinä, että ohjelmatavoitteet eivät ole yltäneet samassa määrin käytännön tasolle. Haastattelujen perusteella tavoitteet jäävät helposti ”liian ylevinä” muiden kaavoitukseen ja asuntokysymyksiin liittyvien intressien alle. Maaomaisuuden myyntitavoitteet ohjannevat Turussa toteutettua maapolitiikkaa vertailukaupunkeja korostuneemmin (ks. Hyötyläinen 2015), jolloin kilpailukyvyyn edistämisen päämäärä on olennainen maapolitiikan tavoite. Tämä ei helpota sosiaalisen sekoittamisen tavoittelemista. Osaltaan Turun poikkeavaan tilanteeseen liittyy myös paikalliseen hallintokulttuuriin ja virkarakenteeseen liittyvät tekijät. Asuntopolitiikan asema ei ole ollut Turussa niin vahva kuin vertailukaupungeissa ja tämä näkyy myös virkamiestasolla henkilöstöressurssien määrässä ja vastuukysymysten jakamisessa sekä käytettävissä olevan asiantuntemuksen saatavuudessa ristiriitaisten intressien tulkinnoissa. Tampereella ja Helsingissä sosiaalisen sekoittamisen linjauksista kiinni pitäminen on tämän vuoksi helpompaa esimerkiksi tontinluovutus-tilanteissa. Turussa on vasta viime vuosien aikana päästy lähemmäs sosiaalisen sekoittamisen tavoitteiden todellista huomioimista asuntopoliittisissa kysymyksissä.

Turun tilanne ei ole kuitenkaan tarkoittanut vuosikymmenten saatossa huomattavan paljon poikkeavampaa tai yksipuolisempaa alueellista asuntokantaa kahteen muuhun kaupunkiin verrattuna, vaikka esimerkiksi sosiaalisen vuokra-asumisen keskittyminen on selvempää. Turun tapauksessa kyse on enemmän sekoittumisesta kuin tietoisesta sekoittamisesta. Asuinalueet ovat muodostuneet suhteellisen monipuoliseksi suomalaisen asuntopolitiikan ”yleisen hengen” mukaisesti, kuten oletettavasti suurimmassa osassa suomalaisia kaupunkeja. Omistusasuminen ja asunto-osakeyhtiömalli ovat usein vallitseva asumismuoto myös alueilla, joilla on paljon vuokra-asumista. Sosiaalisesti homogeenisimmat alueet ovatkin opiskelija-asuntoalueiden lisäksi kaikissa kaupungeissa pientalomaiseen omistusasumiseen keskittyviä, koska pientaloihin sijoittuva vuokra-asuminen on marginaalista.

Toinen vertailukaupunkeja erottava tekijä on väestönkasvu, jolla on yhteys asuntokysyntään ja sosiaaliseen sekoittamiseen. Kaikki kaupungit ovat kuuluneet Suomen selkeimpiin kasvukeskuksiin 1990-luvulta lähtien, mutta niiden väestökehityksessä on ollut erilaisia piirteitä. Helsingin ja Tampereen väestö on kasvanut yhtäjaksoisesti vuodesta 1990 lähtien ja 2000-luvun taitteen jälkeen ne ovat kuuluneet nopeimmin kasvaviin kaupunkeihin Suomessa. Helsingin väestönkasvu on ollut Euroopan tasolla poikkeuksellisen nopeaa. Samalla ajanjaksolla Turun väestönkasvu on ollut huomattavasti maltillisempaa ja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana muutamina vuosina jopa negatiivista ja positiivisen kasvun vuosina perustunut pitkälti nettomaahanmuuttoon.

Turun kaupunkiseudun väestönmuutokset ovat näkyneet voimakkaana seutuis-
tumisena, joka on kääntynyt vasta viime vuosien aikana Turun voimistuneeseen vä-
estönkasvuun. Tähän kehityssuuntaan reagoitiin 2000-luvun alussa, jolloin laaditussa
strategiassa asunto-ohjelman tavoitteita muutettiin aiemmasta kerrostalorakentami-
sesta pientalorakentamisen suuntaan. Verotulojen kasvun lisäämiseen liittyvät pe-
rustelut strategian muutokselle ovat hyvin selkeästi liitettävissä kuntien väliseen kil-
pailuun vastaamisena ja pientaloasumisen perässä naapurikuntiin muuttaneiden
lapsiperheiden pitämisenä ja houkutteluna Turkuun. Samaan aikaan maltillinen väes-
tönkasvu piti kaupungin asuntomarkkinoita suhteellisen tasapainoisina. Tämän joh-
dosta 2000-luvun asunto-ohjelmissa todetaan, ettei tarvetta kaupungin oman vuok-
ra-asuntotuotannon lisäämiselle ollut. Kaupungin oman tuotannon roolina on ollut
markkinahäiriöiden tasaaminen ja tarkoituksenmukaisena pidettiin tuotannon lisää-
mistä vasta niiden ilmetessä. Näin ollen kaupungin omaa vuokra-asuntotuotantoa
ei rakennettu noin vuosikymmeneen ja vuokra-asuntojen rakentamisesta vastasivat
muut yleishyödylliset ja yksityiset toimijat. Helsingin ja Tampereen tilanne poikke-
aa esitetyn perusteella Turusta ja jatkuva väestönkasvu on ylläpitänyt niissä myös kau-
pungin omaa tuotantoa, millä on merkitystä sosiaalisen sekoittamisen jatkumisen
kanssa.

Turku on toteuttanut johdonmukaisesti strategiansa mukaista politiikkaa. Tämä
on yksi syy sille, että kaupungin alueellinen rakenne on 2000-luvun asuntorakentami-
sen painopisteen muutoksen myötä sosiaalisen sekoittamisen näkökulmasta pikem-
minkin eriytynyt kuin sekoittunut suhteessa edeltävään kehitykseen. Kerrostalo- ja
vuokra-asuntorakentaminen on ohjattu pääosin keskustaan ja sen lähialueiden tyh-
jille ja muusta käytöstä vapautuneille alueille, joille suurin vuokra-asuntojen kysyntä
on kohdistunut. Tämä on monipuolistanut jo entuudestaan sosiaalisesti sekoittunein-
ta osaa kaupunkia. Toisaalta pientalorakentamiseen painottuneiden alueiden väestöra-
kenne on muodostunut sosiaalisesti suhteellisen homogeeniseksi. Tämä on oletettava
syy sille, miksi Turku poikkeaa verrokkikaupungeista 2000-luvun tilastoihin painottu-
vissa analyyseissämme (luku 5).

8.4 Maahanmuuttajien keskittymisen ja kaupungin vuokra-asuntojen asukasvalintojen yhtenäiset piirteet

Kaikissa tutkimuskaupungeissa taloudelliset suhdanteet ovat osaltaan vaikuttaneet to-
teutuneeseen asuntorakentamiseen ja sitä kautta myös sosiaaliseen sekoittamiseen.
Esimerkiksi 1990-luvun taloudellisen laman aikana käynnistettiin lähes pelkästään
valtion tukemaa tuotantoa muun rakennustoiminnan seisahtuessa. Tämän johdosta
muun muassa Helsingin Meri-Rastilaan ja Kivikkoon rakennetusta asuntokannasta
noin puolet on tuettua ARA-tuotantoa. Turussa vastaava alue on Halinen, johon ra-
kennettiin huomattavasti suurempi määrä sosiaalisesti tuettuja vuokra-asuntoja kuin
alun perin oli tarkoitus. Samaan aikaan lisääntynyt maahanmuutto lisäsi kuntien hal-
linnassa olevien asuntojen kysyntää ja se ohjautui uusille alueille. Tämä on yksi ra-

kenteellinen pohja jo 1990-luvulla muodostuneille alueille, joissa maahanmuuttajien osuus on Suomen mittakaavassa korkea.

Erityisesti Turussa on maahanmuuttajien alueellinen keskittyminen johtanut useisiin asiaa koskeviin selvityksiin. Jo 1990-luvun lopun ohjelmissa esitettiin tavoitteita ”muodostuneiden maahanmuuttajakeskittymien purkamisesta ja uusien keskittymien synnyn välttämiseksi”. Esimerkiksi EU:n tavoite 2-ohjelmassa asetettiin tavoitteeksi maahanmuuttajien osuuden lasku Itä-Turun lähiöissä ohjelmakauden 2000–2006 aikana. Samansuuntaisia tavoitteita esitettiin Asunto- ja maankäyttöohjelmissa. Vuonna 2003 maahanmuuttajien asumista selvittänyt työryhmä esitti toimenpide-ehdotuksensa ja muutamaa vuotta myöhemmin toimenpiteitä esitettiin kansainvälisen kaupunki-yhteistyöverkoston Cities for integration policies -työn yhteydessä (CLIP 2007). Nämä tavoitteet ja suunnitelmat voidaan nähdä pyrkimyksiksi alueelliseen etniseen sekoittamiseen, koska painopiste on nimenomaisesti maahanmuuttajataustaisessa väestössä. Toimenpide-ehdotukset eivät ole kuitenkaan realisoituneet tunnistettavissa määrin käytännön työhön ja samoilla alueilla maahanmuuttajien osuus on jatkanut kasvuaan 1990-luvulta lähtien.

Maahanmuuttajien alueellinen keskittyminen liittyy pitkälti kaupungin hallinnassa olevaan vuokra-asuntokantaan. Kaikissa tutkimuskaupungeissa vuokra-asuntojen asukasvalintoja koskevissa tilanteissa huomioidaan myös maahanmuuttajataustaan liittyviä tekijöitä. Maahanmuuttajataustaiset asukkaat ovat asuntojonossa täysin samoin kriteerein muiden hakijoiden kanssa, mutta tiettyä ylimääräistä harkintaa toisinaan käytetään: kaupungeissa pyritään välttämään pelkästään maahanmuuttajien asuttamien talojen syntymistä ja toisaalta yritetään huomioida mahdolliset etniset jännitteet joidenkin ryhmien tai sukujen välillä. Tämä ei ole välttämättä helppoa, koska monet maahanmuuttajataustaisista hakijoista hakevat asuntoa juuri suurimmista keskittymistä.

Kaikissa tutkimuskaupungeissa ehdottomasti maahanmuuttajataustaa tärkeämpi asukasvalintoja ohjaava kriteeri on kuitenkin sosiaalisten ongelmien alueellisen keskittymisen välttäminen. Tältä osin kantaväestöön kuuluvien asukkaiden rooli on huomattavasti korostuneempi. Esimerkiksi järjestyshäiriöihin liittyvän häätötapauksen jälkeen ollaan hyvin tarkkoja seuraavan asukkaan valinnassa kyseiseen asuntoon. Tilanne halutaan rauhoittaa valitsemalla tilalle mahdollisimman riskitön asuinkunta. Kaikilla tutkimuskaupungeilla on omat ARA-kriteereitä täydentävät toimintamallinsa asukasvalintojen suhteen, joissa käytetään tapauskohtaista harkintaa yhdessä viranomaisverkoston, kuten sosiaalitoimen kanssa. Asuntoihin hakijoiden määrät ovat kuitenkin niin suuria, että kyseisten harkintamallien käyttö on harvinaista valtaosassa asukasvalintaprosesseja.

Osaksi sosiaalista sekoittamista on luettavissa myös kaupunkien vapaarahoitteisessa kannassa omistamien yksittäisten asuntojen hallinta. Yksittäisiä asuntoja on päätynt kaupunkien omistukseen useista eri syistä, kuten esimerkiksi testamenttien perusteella. Kaikilla tutkimuskaupungeilla on tämänkaltaisia asuntoja, mutta volyymiltaan ne ovat hyvin marginaalisessa asemassa suhteessa kaupungin omaan tuotantoon. Vapaassa kannassa olevat asunnot tarjoavat kuitenkin kaupungeille yhden lisäresurs-

sin myös sosiaalisen sekoittamisen näkökulmasta. Samansuuntainen mahdollisuus on niin sanottu välivuokrausmalli, joka käynnistyi vuonna 2016 Y-säätiön sekä Tampereen ja Espoon kaupunkien yhteisenä pilottihankkeena. Välivuokrauksen tavoitteena on kaupunkien kontrollissa olevan asuntokapasiteetin lisääminen erityisesti asunnotomille ja muille välittömässä asunnontarpeessa oleville. Mallissa yksityiset vuokranantajat voivat vuokrata asuntonsa Y-säätiölle, joka vastaa vuokrasuhteen taloudellista riskeistä ja kaupunki puolestaan asukasvalinnasta. Toisaalta useat kaupungit ovat harjoittaneet jo pitkään välivuokrausmalliin verrannollisia käytäntöjä tilanteissa, joissa asuttaminen ARA-asuntoihin ei ole ollut mahdollista akuutissa tilanteessa.

8.5 Sosiaalinen sekoittaminen on hillinnyt sosioekonomista eriytymistä

Tässä raportissa esitetyt sosiaalista eriytymistä koskevat tulokset (luku 5) ovat varsin yhdensuuntaisia kaupunkien harjoittaman sosiaalisen sekoittamisen politiikan kanssa. Helsinki ja Tampere poikkeavat Turusta vähäisemmän alueellisen eriytymisen suhteen ja niissä on myös harjoitettu pitkäjänteisesti sosiaalista sekoittamista. Julkiset vuokra-asunnot sijoittuvat niissä alueellisesti tasaisemmin kuin Turussa. Näyttää siltä, että sekoittamisella pystytään vaikuttamaan sosioekonomisen aluerakenteen tasapainoisempaan jakautumiseen. Tämä on sinällään varsin looginen tulos ja kyseisen politiikan tavoite. Sama pätee jossain määrin myös etniseen keskittymiseen, mikä on paljolti yhteydessä sosiaalisen vuokra-asumisen alueelliseen jakautumiseen. Kokonaan toinen kysymys on, mitä muita merkityksiä sosiaalisella sekoittamisella on alueellisen eriytymisen ja sen seurauksien näkökulmasta.

Joka tapauksessa voidaan todeta, että sosiaalista sekoittamista koskevasta kriittisestä huolimatta on toimintamallia toteutettu johdonmukaisesti Helsingissä ja Tampereella jo vuosikymmeniä. Kaavoitus- ja asuntovirkamiesten toimintakulttuurin jatkumon lisäksi ovat myös kaikki poliittiset ryhmittymät jakaneet suhteellisen vankkumattomasti harjoittamansa politiikan puolustamisen. Asuntovirkamiehet puolustavat sekoittamispolitiikkaa sillä, että se on ainoa keino ylläpitää jonkinlaista alueellista kontrollia asukasrakenteen suhteen ja tietoutta vuokralojen sosiaalisen elämän tilanteesta. Lisäksi kaupunkien hallinnassa olevat asuntoyhtiöt ovat nykyisin käytännössä Y-säätiön ohella ainoita yleishyödyllisen asumisen piiriin luettavista toimijoista, jotka toteuttavat asuntopolitiikkaa sen sosiaalisissa tarkoituksissa.

Vaikka kunnilla on lainsäädännöllinen velvoite valvoa asukasvalintaa myös muiden kuin kunnan omistamien ARA-asuntojen osalta, jää tämä käytännössä heikosti toteutuvaksi tavoitteeksi. Asuntoyhtiöiden yhteistyöverkostoista huolimatta kunnilla ei ole resursseja tai selkeitä käytäntöjä tällaiseen toimintaan. Suurimmaksi uhaksi segregaatian ehkäisylle haastateltavat nostavat kuitenkin vapaarahoitteisen vuokra-asuntorakentamisen lisääntymisen erityisesti alueilla, joissa on jo ennestään paljon vuokra-asumista. Näissä taloissa asukasvaihtuvuus on moninkertainen kaupungin vuokra-asuntoihin verrattuna ja havaitut ongelmat selvimpiä. Lisäksi samoilla alueil-

la saattaa olla ARA-rajoituksista poistuneita 1960–70-luvun vuokrataloja, jotka ovat päätyneet yksityisille asuntosijoittajille, jotka ovat vuokranneet asuntojaan etenkin sosiaalitoimen asiakkaille. Haastateltavien mukaan tämä kehityssuunta on vaikeuttanut asuntoviranomaisille välittyvän kokonaiskuvan muodostamista alueiden kehityspiirteistä. Turussa on jo 2000-luvun aikana vuokra-asuntorakentaminen painottunut muuhun kuin kaupungin tuotantoon, mutta haastattelujen perusteella suurin huoli kehityssuunnasta on Helsingissä.

8.6 Lähiöiden kehittämisen valtakunnallisesta ohjauksesta kohti paikallisempia ratkaisuja

Sosiaalisen sekoittamisen avulla pyritään vaikuttamaan asukasrakenteen sosiaaliseen koostumukseen asuntokannan välityksellä. Alueellisen eriytymisen näkökulmasta on myös asuinympäristön laatutekijöillä, kuten viihtyisyydellä, turvallisuudella, palveluilla ja liikenneyhteyksillä tärkeä merkitys. Kansainvälisten esimerkkien mukaan asuinalueen taantumiskierteitä kuvaavissa prosesseissa on kysymys asukasrakenteen sekä fyysisen, toiminnallisen ja sosiaalisen ympäristön toisiaan ruokkivasta negatiivisesta kehityksestä (esim. Skifter Andersen 2002). Tuoreessa eurooppalaisia aluekehittämissankkeita analysoineessa selvityksessä tuotiin yleistuloksena esille, että maasta ja kaupungista riippumatta niitä yhdistää käsitys kehitettävien alueiden jonkinlaisesta toimimattomuudesta (Välimäki 2017). Kohdealueiden sosiaalisen kehittämisen päämäärät ovat olleet tyyppillisiä lähtökohtia uudistushankkeille. Näin ollen alueelliset kehittämishankkeet ovat lähtökohtaisesti luonteeltaan korjaavia toimenpiteitä, joilla reagoidaan yhteiskunnan yleisten olosuhteiden ja paikallisten erityispiirteiden aikaansaamaan tilanteeseen. Toisaalta ne ovat samalla myös ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, joilla yritetään puuttua riittävän ajoissa mahdollisiin taantumisen prosesseihin. Nämä piirteet erottavat alueelliseen eriytymiseen vaikuttamiseen tähtäävät toimenpiteet muusta kaupunkikehittämisestä. Kaikissa kaupungeissa on monitasoista alueellisesti kohdennettua kehittämistoimintaa ja toisaalta kaikille alueille ei kohdenneta koskaan edellä mainitun kaltaisia toimenpiteitä.

Suomalaisten kaupunkialueiden kehittämisellä on pitkä historia, jonka vaiheita ja sisältöjä on käsitelty monissa yhteyksissä (esim. Karjalainen 2004; Norvasuo 2016). Alueellisesta kehittämisestä on tullut vakiintunut osa suurimpien kaupunkien toimintaa, mikä on hyvin nähtävissä myös raportin kohteena olevissa kaupungeissa. Valtakunnalliset ohjelmat ovat olleet tärkeässä roolissa aluekehittämisessä ja ne ovat tuoneet samalla yhdenmukaisuutta kaupungeissa toteuttavien toimintojen ajoitukseen, mittakaavaan ja painopisteisiin. Ensimmäinen laajempi valtakunnallisesti organisoitu aluekehittämissanke oli 1980-luvulla aloitettu lähiöalueille kohdentunut Sofy-projekti (1983–1993), jossa tavoitteena oli fyysisen ja sosiaalisen kehittämisen samanaikaisuus, painopisteen ollessa kuitenkin sosiaalisessa kehittämisessä. Alueellinen kehittäminen onkin profiloitunut Suomessa hyvin vahvasti lähiökontekstiin. Lähiöihin kohdistui jo varhain kritiikkiä niiden heikosta esteettisyydestä, virikkeettömyydestä sekä palvelu-

jen puutteesta. Jo 1970-luvulla käynnistyi yksittäisiä projekteja tilanteen parantamiseksi.

Sofy-projekti loi pohjan poikkisektoriselle yhteissuunnittelulle lähiökehittämisen yhteydessä ja alkuun saatu verkostoyhteistyö sekä kehitysprosessit koettiin tärkeäksi jatkamisen aiheeksi. Julkisektori erilaisten yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden sekä asukkaiden välisiä kumppanuuksia yhdistävä toimintamalli on ollut tyypillinen aluekehittämisen tapa useissa Euroopan maissa (Välimäki 2017). Varsinainen lähiöiden valtiojohtoinen kehittäminen jatkumo alkoi Suomessa 1990-luvulla. Kehitystyötä vauhditti lisäksi Euroopan unioniin liittymisen myötä mahdollistuneisiin kehittämishankkeisiin osallistuminen, jossa puolestaan kaupungit olivat aloitteellisia toimijoita. Hyvän kuvan tästä jatkumosta antaa seuraavaan laatikkoon kootut lähiöihin kohdistuneet kehittämisohjelmat.

Merkittävimmät lähiöiden kehittämisohjelmat

- Remontti-ohjelma 1992–1996 (korjausrakentamisen projekti)
- Sosiaaliturvan keskusliiton koordinoima HYVE-projekti 1994
- Valtion asuntorahaston lähiöprojekti 1995–1999
- Työministeriön Kumppanuushanke 1997–1999
- Sisäasiainministeriön Osallisuus-hanke 1998–2001
- Kuntien paikallisagendaprosessit 1990-luvulta lähtien
- EU:n Urban I 1994–1999 (Helsinki, Vantaa ja Joensuu) ja Urban II 2000–2006 –yhteisöaloitteet (Helsinki ja Vantaa)
- EU:n Tavoite 2-ohjelma 2000–2006 (Tampere, Turku ja Oulu)
- Lähiöuudistus 2000-ohjelma 2000–2003 (Ministeriöt, ARA, Kuntaliitto, kunnat)
- Lähiö-ohjelma 2008–2011 (Ympäristöministeriö)
- Asuinalueiden kehittämisohjelma 2013–2015 (Ympäristöministeriö)

Raportin kaupungit ovat olleet mukana useimmissa esitetyistä ohjelmista. Näiden lisäksi kaupungeissa on toteutettu myös useita muita kehittämisprojekteja ja niitä tukevia toimintoja. Erityisen aktiivista aluekehittämistoimintaa on ollut Turussa ja Helsingissä. Esimerkiksi Turussa lähiökehittämiseen liittyvä dokumentointi kattaa kymmeniä erillisiä hankkeita 1990-luvun alusta lähtien. Helsingin aluekehittäminen on kuitenkin omassa luokassaan suhteessa verrokkikaupunkeihin, sillä oman lähiöprojektinsa ja lähiörahastonsa myötä resurssit ja jatkuvuus poikkeavat huomattavasti Tampereesta ja Turusta.

Helsingin panostus lähiökehittämiseen

Helsingissä aloitettiin vuonna 1996 Lähiöprojekti, joka ehti toimia yli 20 vuotta. Helsingin kaupunginhallitus päätti 13.11.2017 lopettaa lähiöprojektin ja kohdentaa sitä koskevat resurssit uuden osallisuusmallin toimeenpääntöön, joka kuitenkin jatkaa sisältökuvauksensa perusteella monelta osin lähiöprojektin tavoitteita. Lähiöprojekti perustettiin määrittelynsä mukaan ”... *esikaupunkien yleisten kehityslinjojen määrittelemiseksi ja alueellisten kehittämistoimien organisoimiseksi. Lähiöprojekti on kumppanuutta ja asukasosallisuutta korostava kaupungin eri hallintokuntien yhteistyöprojekti, joka toimii esikaupunkivyöhykkeellä.*” Lähiöprojektin toiminta on ollut kiinteässä yhteydessä edellä listattuihin lähiöohjelmiin, mutta sen toiminta ja jatkuvuus turvattiin itsenäisen budjetin ja henkilöstön avulla. Helsinki onkin tutkimuskaupungeista ainoa, jossa on ollut jatkuvaluonteisesti erillisiä vakansseja pelkästään lähiökehittämiseen keskittyville työntekijöille. Nelivuotiskausittain laadittujen toimintasuunnitelmien myötä on toteutettu satoja erityyppisiä kehittämishankkeita 20 vuoden aikana. Lähiöprojektin lisäksi Helsingissä päätettiin vuonna 2001 erillisen Lähiörahaston perustamisesta, jonka ”*taroituksena on parantaa Helsingin esikaupunkialueiden viihtyvyyttä ja toiminnallisuutta sekä ikääntyvien kaupunkilaisten palveluita*”. Helsingin kaupungin virastot ovat voineet tehdä ehdotuksia Lähiörahastosta rahoitettaviksi investointihankkeiksi, joita on toteutettu vuositasolla noin 20–30. Lähiörahasto on ollut taloudellisesti painavammassa roolissa kuin Lähiöprojekti, sillä sen vuosittainen rahoitus on ollut noin viiden miljoonan euron luokkaa, Lähiöprojektin noin kymmenesosa tästä.

Valtakunnallisten lähiökehittämissuunnitelmien painopisteet ovat vaihdelleet vuosien varrella ja tämä on heijastunut myös tutkimuskaupungeissa. Painopisteinä oli aluksi fyysinen parannus (Remontti-ohjelma), sillä useiden lähiöiden asuntokanta alkoi tulla perusparannuksen tarpeeseen ja tämä sopi myös laman myötä seisahduksissa olleen rakennusteollisuuden vauhdittamiseen. Fyysisen ympäristöön panostaminen on ollut järkevää myös alueiden vetovoimaisuuden ylläpidon kannalta. Kansainvälisten esimerkkien mukaan alueiden vetovoiman hiipumiselle on lähtökohtana ollut usein juuri fyysisen ympäristön rappeutuminen (esim. Skifter Andersen 2002).

1990-luvun loppupuolella alkanut Valtion asuntorahaston lähiöprojekti (1995–1999) piti sisällään jo selvän sosiaalisen kehittämisen painotuksen. Lähiöprojektiin osallistuneiden kohdealueiden pääongelmaksi määrittyi lähes poikkeuksetta sosiaaliset ongelmat (Karjalainen 2004). Samalla kannettiin huolta myös poliittisesta vieraantuneisuudesta ja maahanmuuttajien sopeutumisesta. Tässä vaiheessa konkretisoitui pelko syrjäytymisen ja segregaation mahdollisesta kasvusta ja niihin vaikuttamisesta tuli osa lähiöprojektien tavoitteita. Tilanne johti myös selvitysten ja toimenpidesuunnitelmien tekemiseen, kuten Helsingin seutua koskevaan suunnitelmaan syrjäytymi-

sen ja segregaatian ehkäisemiksi (Monta kaupunkia 2000) ja Turussa hieman saman sisältöiseen analyysiin yhden lähiön segregatiouhan näkökulmasta (Rasinkangas 1998). Segregatioon vaikuttamisen teema oli vahvasti läsnä myös näitä seuranneissa EU-rahoitteisissa kehittämishankkeissa (Urban I ja II, Tavoite 2-ohjelma).

Voidaankin todeta, että 1990-luvun lopulta lähtien lähiökehittämisellä on ollut selkeä segregaatian ennaltaehkäisyn rooli vertailussa mukana olevissa kaupungeissa, sillä kohdealueiksi on valikoitu alueita, joilla riskien on katsottu olevan suurimmat. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lähiöprojektit olisivat keskittyneet missään vaiheessa vain näihin kysymyksiin. Suomalaiset lähiöprojektit ovat olleet luonteeltaan varsin laajalla skaalalla toteutetuista hankkeista koostuvia kokonaisuuksia. Useat hankkeet ovat palvelleet spesifiä kohderyhmää laajemmin kaikkia asukkaita, kuten erilaiset kulttuuri- ja liikuntatapahtumat sekä osallisuutta edistävät toiminnot.

Kansainvälinen aluekehittämissankkeita koskeva kritiikki on painottunut paljon siihen, että hankkeissa on pyritty vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin varsin rajoittunein resursseihin ja tehottomasti (esim. Andersson ym. 2010). Suomalaisessa lähiökehittämisen kontekstissa asia on kuitenkin tulkittu myös toisin päin. Esimerkiksi Lähiöuudistus 2000-ohjelman perusteluissa mainitaan, että ilmenneet ongelmat ovat liian vaikeita ratkaistavaksi pelkästään yhteiskunnallisten ohjelmien myötä, vaan tarvitaan myös paikallista toimintamallia (Karjalainen 2004).

Huoli segregaatian kasvusta ja sitä koskevat selvitykset nostivat samalla esille havainnot palvelujen alueellisista eroista. Kaupallisten ja liikepalveluiden rakennemuutos vei useista lähiöistä postit, pankit ja monet muut perinteiset lähipalvelut. Niiden tilalle entisiin ostoskeskuksiin ilmestyi jo 1990-luvulla muun muassa pubeja ja kirpputoreja. Myös julkisten palvelujen kehitys antoi viitteitä alueellisten erojen kasvusta. Voidaan puhua institutionaalisesta aluevaikutuksesta, jonka perusteella julkisten instituutioiden palvelujen laatuerojen välityksellä tapahtuu epäsuoraa alueellisten erojen kasvua (Ala-Outinen 2010).

Helsingissä tähän reagoitiin aloittamalla vuonna 2000 niin sanottu positiiviseen diskriminaatioon (PD) perustuva resurssienjakokäytäntö, jolla on pyritty huomioimaan alueiden erilaisuus palvelusuunnittelussa ja tasaamaan näin hyvinvointieroja. Väestörakenteen piirteisiin perustuvan tarveindeksin avulla on jaettu virastojen perusmäärärahojen lisäksi lisäresursseja alueen sosiaalisen tarpeen mukaan. Käytännössä tämä on tarkoittanut taloudellisen tuen ja henkilöstöresurssien lisäämistä eri toimialoilla sekä näiden välisen yhteistyön kehittämistä. Sittemmin indeksiä on päivitetty, viimeksi vuonna 2016, ja PD-tuki on painottunut aiempaa enemmän koulujen sekä lapsiin ja nuoriin kohdistuvien toimenpiteiden lisäresursointiin. Tampereella ja Turussa ei ole ollut vastaavaa lisäresursseja jakavaa käytäntöä, mutta myös niissä on käytetty valtion esi- ja perusopetukseen myöntämiä harkinnanvaraisia erityisavustuksia, jotka ovat luonteeltaan Helsingin PD-rahaan vertautuvia tukimuotoja. Avustusten tuella on voitu esimerkiksi palkata kouluavustajia ja pienentää luokkakokoja.

Valtakunnallisesti organisoitujen lähiöohjelmien kannalta huomionarvoista on, että pitkä lähiökehittämisen jatkumo on 2000-luvun taitteen jälkeen ajoittain katkenut. Valtakunnan politiikassa on kysymys aina poliittisista painopisteistä ja esimerkik-

si nykyisen hallituksen ohjelmassa lähiökehittäminen ei ole mukana. Tämän tunnistaa myös turkulainen haastateltu, jonka mukaan lähiökehittämisen resurssit olivat ohjelmallisten kehittämiskausien aikaan suuremmat ja nyt ”vähäiset panokset on laitettava sinne, missä mittarit ovat punaisimmalla”. Lähiöohjelmien päätyminen on asettanut kaupunkien alueellisen kehittämisen uuteen tilanteeseen, jossa itsenäiset ratkaisut korostuvat entisestään. Oletettavasti vaikutus on vähäisin Helsingissä, joka on toteuttanut pitkään omaan linjaansa oman muun muassa lähiöprojektinsa myötä. Turussa on vuosien varrella pyritty siihen, että lähiöohjelmien kohteista ja kokemuksista muodostuu malli aluekehittämiselle. Näin ei ole kuitenkaan aiotussa määrin käynyt, vaikka sektorirajat ylittävä yhteistyökulttuuri onkin kehittynyt. Kaupungissa on laadittu muun muassa Lähiöuudistus -strategia jo 2000-luvun alussa, mutta varsinainen kehittämistyö on ollut riippuvaista ulkopuolisesta rahoituksesta. Lähiöiden kehittäminen on nyt kohdentunut Turussa entistä harvemmille alueille. Myös Tampereella lähiökehittämistoiminta on kohdennettu selkeästi yhteen kohteeseen (Tesoma), josta haetaan puolestaan mallia kaupungin alueelliselle kehittämiselle jatkossa.

8.7 Kaupunkirakenteen tiivistäminen ja keskusta-alueiden kehittäminen korostuvat

Lähiö-ohjelmien päättymisen ohella toinen selkeä painopisteen muutos alueellisessa kehittämisessä on keskusta-alueiden roolin korostuminen. Kaikissa tutkimuskaupungeissa on toteutettu ja suunniteltu laajoja keskusta-alueelle ja niiden läheisyyteen paikantuvia kehittämishankkeita erityisesti kuluvalla vuosikymmenellä. Väestörakenteen merkitys kaupungin verotulojen kannalta on korostunut ja keskusta-alueet nähdään lähiöiden kehittämistä merkittävämpänä kaupungin vetovoimatekijänä ja kilpailukykyresursseina. Tällä on läheinen yhteys aiemmin mainitun uusliberaalin maapolitiikan toteuttamistavan kanssa. Alueellisen kehittämisen painopisteen muutosta lähiöistä keskusta-alueisiin ennakoitiin jo 1990-luvun lopulla, koska lähiöistä ei ollut tullut tavoitteiden mukaisesti elinvoimaisia ja sosiaalisesti toimivia kokonaisuuksia, eivätkä kehittämishankkeet sanottavasti muuttaneet tilannetta (ks. Norvasuo 2016, 9). Edellä kuvattuun kehitykseen liittyy myös segregatio-temaan näkyvyys. Voidaan sanoa, että segregatio keskustelu on hiipunut ajoittain taka-alalle 2000-luvun aikana suhteessa 1990-luvun loppuun. Tälle voidaan yhtenä syynä nähdä se, että mitään dramaattisia seurauksia ei kohdekaupungeissa ole tapahtunut ja erilaiset kaupunkien kärkihankkeet ovat olleet näkyvämmässä roolissa.

Kehittämisinvestointien suuntaamista keskusta-alueille on perusteltu kansainvälisessä kontekstissa sillä, että resursseja omaavien asukkaiden houkuttelu ja elinkeinoelämän piristyminen hyödyttävät kaikkia kaupunkilaisia (Välimäki 2017). Taloustieteistä tutun Trickle down -efektin oletuksena on, että taloudellisesta kasvusta hyväosaisille keskittyvät resurssit ”valuvat” alaspäin kaikkien kansalaisryhmien hyödyksi. Kaupunkikehittämisen kontekstissa tätä oletusta on vahvasti kyseenalaistettu siitä syystä, että markkinamekanismin kautta tapahtuvaa valumista ei tule verrata julkisen uudelleenjaon ja

sääntelyn kautta tapahtuvaan ohjautumiseen (Holgerssen & Baeten 2017). Esimerkiksi Malmön kaupunkia koskevassa tutkimuksessa vetovoimaisiin keskusta-alueisiin investoimisen resurssihyödyt eivät ole johtaneet elämän- tai asumistilanteessa tapahtuneeseen muutokseen heikoimpien alueiden asukkailla (emt). Tämän lisäksi laajat kehittämiss Hankkeet voivat myös syödä toistensa eväitä. Turkulaisen haastattelun mukaan monta samanaikaista suurta aluekehittämiss Hanketta johtaa tilanteeseen, että mikään niistä ei ehdi valmistua kunnolla. Näin ollen esimerkiksi ympäristön viimeistely ja palveluiden rakentuminen voivat jäädä puolitiehen pitkäksi aikaa. Tilanne johtaa myös alueellisen eriytymisen hallinnan kannalta hankalasti hallittavaan kokonaisuuteen.

Kaikissa tutkimuskaupungeissa on samansuuntaista pyrkimystä kaupunkirakenteen tiivistämiseen ja eheyttämiseen, jolla pyritään nivomaan myös lähiöalueet paremmin osaksi toiminnallista kaupunkiympäristöä muun muassa liikennetarkaisujen keinoin. Selkeimmin tämä on nähtävissä Helsinkiä koskevissa suunnitelmissa, jossa tavoitteena on ollut lähiökehän muodostama yhtenäinen esikaupunkivyöhyke kehittämällä muun muassa poikittaisia raideliikenneyhteyksiä ja esikaupunkien keskustoja. (Esikaupunkien renessanssi 2008). Samansuuntaisia kehittämistavoitteita on myös Tampereella ja Turussa pienemmässä mittakaavassa. Kaupunkialueiden tiivistämisellä haetaan samalla väestöpohjan kasvattamista ja palveluiden turvaamista väestökehitykseltään vanhenevilla alueilla.

Hyvä esimerkki uuden tyyppisestä kehittämisestä on Tampereen Tesoman aluekokonaisuuteen keskittyvä hanke. Tesoman lähiö on ollut jo aiemminkin mukana lähiöohjelmissa, mutta nykyinen toimintamalli poikkeaa paljon lähiöohjelmien puitteissa tehdystä kehittämisestä. Kyseessä on enemmän kokonaisvaltainen kaupunginosan uudistus sisältäen niin julki- kuin yksityisvetoisia hankkeita ja täydennysrakentamista jopa 5000 asukkaalle. Tässä mielessä se on verrattavissa kaupunkikeskustojen kehittämiss Hankkeisiin myös investointiresursseiltaan. Tesomaan liittyy myös alueellisten hyvinvointipalvelukeskusten kehittäminen, josta haetaan mallia alueellisten palvelujen järjestämiselle Tampereella.

Kokonaisuudessaan kaupunkien aluekehittäminen on tietynlaisessa murrosvaiheessa, jossa erilaiset ratkaisut ja paikalliset erityispiirteet korostuvat. Turun lähiökehällä ei ole Tesoman mittaluokan kaltaista uudistustyötä, vaan pienimuotoisemmilla kehittämiss Pilotteilla on haettu muun muassa uutta aluekehittämisen mallia (Pansio-Perno) ja toisaalta aiempaa vahvempaa yhteissuunnittelua eri hallintokuntien ja asukkaiden välillä (Runosmäki). Turun uudet pilotit muistuttavat jossain määrin Helsingin lähiöprojektien toimintamallia juuri voimakkaan poikkisektorisen yhteissuunnittelun kannalta. Toisaalta Helsingin Myllypuron kehittämisellä on kokonaisvaltaisuudessaan yhtäläisyyksiä Tesoman kaltaiseen toimintamalliin. Yhteistä kaikkien kaupunkien aluekehittämiss Hankkeissa on pyrkimys vahvistaa toiminnallisia keskuksia, kuten lähiöasemia, kylätaloja ja muita sen kaltaisia yksiköitä, joihin kootaan useita toimijoita saman katon alle. Tämä ei ole sinällään mitään uutta lähiökehittämisessä, sillä jo 1990-luvun lähiöprojekteissa oli samankaltaisia tavoitteita. Uutta on kokonaisvaltaisempi ote ja projektiluonteisuuden sijaan pyrkimys pysyvämpään ja asukaslähtöisempään kehittämiss Hankkeen tapaan.

Yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen liittyen on myös seudullisuus noussut aiempaa enemmän esille. Siinä missä segregaatio nähtiin 1990-luvun lopulla enemmän kaupunkien sisäisenä kysymyksenä, kääntyi keskustelu 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohti enemmän seudulliseen näkökulmaan. Tämä on liittynyt paitsi hajautuneen yhdyskuntarakenteen kestävä kehityksen kysymyksiin, myös kaupunkiseudun kuntien välisen kilpailun ongelmallisiin taloudellisiin seurauksiin (esim. Valtionvarainministeriö 2009). Suurten kaupunkiseutujen MAL-sopimukset (maankäytön, asumisen ja liikenteen) ovat esimerkki pyrkimyksestä aiempaa seudullisempaan suunnitteluun alueellisen eriytymisen hallintakeinoissa. Millä tavoin yhteistyö tulee realisoitumaan ja miten se tulee vaikuttamaan kaupunkiseutujen alueelliseen eriytymiseen, jää nähtäväksi.

8.8 Alueellisen kehittämisen hyödyt?

Segregaation ehkäisyn näkökulmasta olennainen kysymys on, miten paljon edellä kuvatulla lähiöihin painottuvalla aluekehittämistyöllä on ollut merkitystä kohdekaupungeissa. Tähän kysymykseen ei ole ymmärrettävästi yksiselitteistä vastausta. Vaikka erilaisia yksittäisten hankkeiden ja laajempienkin ohjelmien ulkopuoleisia arviointeja on tehty, on tyyppillinen hankearviointin tapa ollut itsearviointi. Tällöin yleiseksi tulokseksi jää lähinnä toimintakertomusten muodossa se, että on toteutettu suunnitelman mukaista toimintaa, ei niinkään vaikuttavuuden mittaaminen. Tilannetta ei myöskään helpota, että vuosikymmenten saatossa on toteutettu satoja erilaisia hankkeita. Selvemmin vaikuttavuuskysymykset on huomioitu EU-rahoitteisissa ohjelmissa, joissa arviointi on yksi ohjelman osatekijä, johon on varattu myös resursseja. Eurooppalaisten Urban hankkeiden arviointien yhteydessä on päädytty lopputulemaan, että vain harvojen projektien voidaan katsoa täysin epäonnistuneen (Välimäki 2017). Voidaan olettaa, että tämä pitää paikkansa pääpiirteittäissään myös tutkimuskaupunkien aluekehittämishankkeissa.

Dokumentoinnin perusteella lähiökehittämishankkeilla on ollut vaikutusta etenkin poikkihallinnollisten toimintakulttuurien ja kumppanuuksien luomisessa. Ne ovat tarjonneet konkreettisen väylän myös asukasosallisuuden kehittämiseksi. Sen sijaan vaikutukset esimerkiksi palveluihin ovat olleet vaikeammin tulkittavissa. Ala-Outinen (2010) päätyi 2000-luvun ensimmäistä vuosikymmentä koskevassa analyysissä tulokseen, että Helsingin alueellisiin eroihin julkisten palvelujen kehittämisessä ei pystytty merkittävästi vaikuttamaan erillistukien avulla. Pikemminkin rekrytointiongelmat ja niistä seuraavat palvelujen laatuerot jatkoivat kasvuaan. Toisaalta yksilötasolla positiivisen diskriminaation kaltaisten erillistukien vaikutuksista on saatu myönteisiä tuloksia. Tuoreen tutkimustuloksen perusteella Helsingin PD-raham avulla on voitu osoittaa selvä vaikutus toisen asteen koulutukseen hakeutumiseen erityisesti maahanmuuttajataustaisilla pojilla (Silliman 2017).

On myös vaikea todentaa hankkeiden vaikutusta kehittämisen kohteena olevien alueiden asemaan alueellisessa statushierarkiassa tai maineen muutokseen, joka on

usein aluekehittämishankkeiden yksi tavoite. Kansainvälisten esimerkkien mukaan kehittämisen kohteena olevien alueiden statuksen muutos on osoittautunut usein vaikeaksi ja sama alue saattaa olla kehittämistoimenpiteiden kohteena jopa vuosikymmeniä. Maineen muutos tai pysyvyys ei välttämättä edes palaudu olosuhteita koskeviin muutoksiin. Perusongelmana varsinaisen statusmuutoksen kannalta niin raportin kohdekaupungeissa kuin kansainvälisissä esimerkeissäkin on se, että vaikka ajallisesti kehittämistoimenpiteillä on näennäisesti jatkuvuutta, koostuvat yksittäiset hankkeet pätkistä ja erillisistä projekteista. Pitkäjänteinen ja kokonaisvaltainen kehittämisote jää vaillinaiseksi tai jopa puuttuu kokonaan. Yksikään haastateltava ei kuitenkaan pitänyt aluekehittämishankkeita hukkaan heitettyinä työnä. Tuloksia on usein vaikea mitata numeraalisesti tai vaikuttavuuden näkökulmasta muut vaikuttavat tekijät kontrolloiden. Helsinkiläisen haastatellun käsitys kiteyttää monen lähiökehittämistyössä mukana olleen näkemyksen, jonka mukaan ”näkeehän sen nyt ihan normaalijärjellä, että hankkeilla on ollut vaikutusta”. Kysymys palautuu segregaatiotutkimuksissa esitettyyn alueellisten toimenpiteiden kritiikkiin, jossa olennainen kysymys on tavoitteiden asettamisen tasapainosta suhteessa keinoihin ja resursseihin. Alueellisia kehittämishankkeita ei tulisi ensisijaisesti nähdä yhteiskunnallisten ongelmien korjaajina, vaan alueellisia eroja tasapainottavana ja niiden voimavarojen kehittäjinä.

9. ASKELEITA KESTÄVÄÄN KAUPUNKIKEHITYKSEEN

Olemme tarkastelleet tässä raportissa kestävästä kehityksestä ja erityisesti siihen sisältyvää sosiaalista kestävyttä suomalaisessa kaupunkikontekstissa. Lopuksi pohdimme, mitä voimme oppia tämän raportin kolmesta kaupunkiseudusta, kestävästä kaupunkikehityksestä ja erityisesti sosiaalisesti kestävästä kehityksestä suomalaisissa kaupungeissa. Aluksi kertaamme raportin keskeiset tulokset, sitten palaamme kestävästä kaupunkikehityksen tutkimuksen haasteisiin ja lopuksi ehdotamme, mitä kestävästä kaupunkikehityksen suunnittelussa ja toimeenpanossa olisi mielestämme syytä ottaa huomioon.

9.1 Sosiaalinen kestävyys kolmella kaupunkiseudulla

Valitulla näkökulmalla halusimme edistää keskustelua siitä, mitä *sosiaalisesti kestävä kaupunki* osana kestävästä kaupunkikehityksestä voisi tarkoittaa Suomessa. Sosiaalisen kestävyden ilmiöistä keskityimme asumiseen, segregaatioon ja tuloeroihin. Tarkastelimme kaupungeja osana isompia seutukuntia, koska keskustusten suhde niiden ympäristöön on oleellinen osa alueellisen eriytymisen dynamiikkaa. Kaupunkien toiminta tulee myös paremmin ymmärrettäväksi osana isompaa kokonaisuutta.

Seutukuntien kehityskuluissa havaittiin eroja. Ensimmäinen empiirinen tarkastelumme koski kaupunkien sisäisiä *tuloeroja*, joissa muutokset ovat olleet vähäisiä tutkimallamme ajanjaksolla. Sosiaalisen kestävyden näkökulmasta maltilliset tuloerot ovat hyvä asia, koska ne muun muassa mahdollistavat liikkuvuutta alueelta toiselle, esimerkiksi työn tai koulutusmahdollisuuksien perässä (esim. Nieuwenhuis ym. 2017). Maltillisten tuloerojen voidaan olettaa olevan yhteydessä vähäisempään alueelliseen eriytymiseen sekä pienempien maksukyvyyn erojen että pienemmän tuloryhmien välisen sosiaalisen etäisyyden vuoksi (Wessel ym. 2017; Musterd ym. 2016). Vaikka tuloerot ovat Suomessa kasvaneet 1990-luvun alun jälkeen, Suomi paikantuu edelleen muiden Pohjoismaiden tapaan kansainvälisissä vertailuissa kohtuullisen tasaisen tuloeroinen maaksi, minkä voi katsoa tukevan vähäisempää alueiden eriytymistä.

Raportissa tutkituilla seuduilla tuloerot ovat suuremmat seutukuntien keskustaupungeissa kuin niiden ulkopuolella, suurimmillaan Helsingissä. Sosiaalisen kestävyden voi katsoa olevan erityinen haaste suurissa kaupungeissa, koska niihin keskittyy muuta maata enemmän sekä huono- että hyväosaisia. Kaupunkien sisällä huono- ja hyväosaisuus keskittyvät edelleen alueellisesti, mikä on syytä huomioida ja ymmärtää sosiaalista kestävyttä tavoiteltaessa. Alhaistenkin tuloerojen vallitessa saattaa syntyä tulotasoltaan poikkeavia saarekkeita. Fyysinen etäisyys erilaisten sosioekonomisten ryhmien välillä voi puolestaan lisätä sosiaalista etäisyyttä (esim. Musterd ym. 2016).

Taustoiltaan erilaisten ihmisten kohtaaminen arkisissa ympäristöissä on pitkällä tähtäimellä yhteiskunnallista koheesiota edistävä tekijä, vaikka se voi erityisesti lyhyellä tähtäimellä luoda myös haasteita – kontaktien ja luottamuksen kasvun välinen yhteys ei ole automaattinen (Enos 2017).

Tuloerojen lisäksi onkin syytä seurata samanaikaisesti **tulotason alueellista eriytymistä**. Havaintojemme mukaan työikäisen väestön alueellinen eriytyminen tulotason mukaan on vahvistunut Tampereen ja Turun seutukunnissa vuosien 2005 ja 2014 välillä. Etninen eriytyminen synnyinmaan mukaan on puolestaan vahvistunut hiukan kaikilla tutkimusseuduilla. Hiukan pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna nämä kehityskulut ovat vielä selvempiä (Kauppinen & Vaalavuo, 2017), mutta dramaattisia muutoksia ei ole tapahtunut. Selvin ero seutujen välillä on vahvempi etninen eriytyminen Turun seudulla. Verrattaessa seutujen keskuskaupunkeja Turku erottuu myös vahvemman valtion tukemien vuokra-asuntojen alueellisella eriytymisellä.

Etninen ja tulotason mukainen eriytyminen seuraavat osin toisiaan, sillä maahanmuuttajataustaiset ovat keskimäärin pienempituloisia kuin suomalaissyntyiset. Maahanmuuttajilla on lisäksi pienempi todennäköisyys muuttaa pois alhaisen tulotason alueilta (Vaalavuo & Kauppinen 2018), mikä osaltaan kasvattaa näiden alueiden maahanmuuttajien väestöosuutta. Etninen ja tulotason mukainen segregatio eivät kuitenkaan ole kokonaan päällekkäisiä ilmiöitä, eli suomalaissyntyiset ja ulkomaalaisyntyiset pienituloiset eivät asu täysin samoilla alueilla. Pienituloisuuden alueellisessa keskittymisessä on myös eroja kaupunkien välillä: esimerkiksi Helsingissä suuren pienituloisten väestöosuuden alueilla asuu paljon lapsiperheitä, kun taas Tampereella ja Turussa opiskelijat ovat huomattava osa tällaisten alueiden väestöstä. Nämä erot kaupunkien välillä kertovat, että alueiden kehittäminen ja alueellisen eriytyksen seuranta on suunniteltava paikalliset lähtökohdat tuntien.

Havaitsimme, että suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten **lasten välinen alueellinen eriytyminen** on vahvempaa kuin työikäisen väestön eriytyminen syntymämaan mukaan, ja se on vahvistunut kaikissa tutkimusseutujen keskuskaupungeissa. Tätä kehitystä on syytä seurata tulevaisuudessa ja sen taustatekijöitä on selvitettävä, koska tällainen kehitys voi jatkuessaan vaarantaa mahdollisuuksien tasa-arvoa syntyperän mukaan. Esimerkiksi kouluympäristöjen eriytyminen osittain alueellisen eriytyksen myötä voi olla osa tällaista eriarvoistavaa kehityskulkua, ja se voi myös sinällään olla lasten välistä alueellista eriytymistä aiheuttava tekijä. Helsingissä on jo havaittu koulujen oppilaaksiottoalueiden vaikuttavan asuntojen hintoihin (Harjunen ym. 2018), mikä viittaa koulujen tärkeään merkitykseen lapsiperheiden muuttopäätöksissä. Kokonaisuutena ulkomaalaistaustaisten muuttoliike seutujen sisällä on ollut lähinnä alueellisia eroja tasoittavaa ja suomalaistaustaisten muuttoliike eriytymistä vahvistavaa (Kauppinen & van Ham 2018), mutta lapsiperheiden osalta tätä ei ole vielä selvitetty erikseen.

Tarkastelimme myös sitä, millaisia **eroja asuinoloissa on tulotason ja synnyinmaan mukaan**. Vaikka asunnon hallintaperuste⁴⁰ ei sinällään ole yksiselitteinen mittari myönteisestä tai kielteisestä kehityksestä, se voi kuitenkin ryhmätasolla kertoa eriarvoisista mahdollisuuksista asumisessa. Tavoiteltavana voidaan pitää tilannetta, jossa kaikilla on esimerkiksi syntyperästä riippumatta mahdollisuus asunnon hankintaan vuokraamalla tai ostamalla. Havaitimme, että kaikilla seuduilla suurituloisten omistusasuminen on hieman yleistynyt ja pienituloisten vähentynyt. Syntymämaan mukaiset erot omistusasumisessa ovat toisaalta pienentyneet. Asumisväljyydessä havaitimme jonkin verran erojen kasvua tulotason ja syntymämaan mukaan. Asuntojen varustetaso taas on kaiken kaikkiaan hyvä eikä tässä nähdä merkittäviä eroja ryhmien välillä.

Kaupungeissa asumiskustannukset karkaavat niin korkeiksi, että monet pienituloiset tarvitsevat niihin tukea: Kelan myöntämän asumistuen menot ovat olleet jatkuvassa kasvussa, eikä asumistukikaan kasvukeskuksissa riitä, vaan monet joutuvat hakemaan lisäksi toimentulotukea asumiskustannuksiin. Tampereella ja Turussa vapaarahoitteisten asuntojen vuokrat eivät ole merkittävästi eronneet ARA-vuokra-asuntojen vuokrista toisin kuin Helsingissä, jossa vapaarahoitteisten asuntojen neliövuokrat ovat selvästi korkeampia. ARA-asuntoja ei riitä kaikille niitä hakeville etenkin Helsingissä, ja vaihtoehdoksi jäävät huomattavasti kalliimmat vapaarahoitteiset vuokra-asunnot.

Edellä mainitun perusteella paitsi useissa asuinolojen indikaattoreissa, myös alueellisessa eriytymisessä on ilmennyt väestöryhmien välisten erojen kasvua. Kaikissa tutkimuksen kohteena olevissa kaupungeissa onkin **kasvanut huoli alueellisten erojen kasvusta** ja segregatiota koskevat kysymykset ovat nousseet poliittiselle agendalle vahvemmin kuin koskaan. Alueellisten erojen kaventamiseen tai vähintäänkin ongelmien ennaltaehkäisemiseen liittyviä toimenpiteitä on kuitenkin harjoitettu jo pitkään. Helsingissä on toteutettu jo vuosikymmenien ajan sosiaalisen sekoittamisen asuntopolitiikkaa, jonka tarkoituksena on ollut pitää asuinalueiden sosiodemografinen rakenne monipuolisena. Myös Tampereella on tehty pitkälti vastaavanlaista politiikkaa niin ikään vuosikymmenten ajan, kun taas Turussa yhtenevät tavoitteet eivät ole konkretisoituneet samalla tavoin käytäntöön.

Kokonaisuudessaan alueellinen eriytyminen on tulosten perusteella voimistunut jonkin verran, mikä on odotettua eurooppalaisten tutkimushavaintojen perusteella (Musterd ym. 2016). Toisaalta se kertoo myös siitä, että nykyisten poliittikkatoimien riittävydestä ja kohdentumisesta on syytä keskustella. Segregatiokysymysten nousua entistä vahvempaan asemaan kaupunkien strategisessa suunnittelussa on alueelliseen eriarvoisuuteen vaikuttaminen selkeästi julkilausuttu tavoite.

40 Suomalaisessa asuntopolitiikassa omistusasumista on tuettu ja suomalaisten varallisuudesta suuri osa on kiinni omistusasunnoissa. Asuntojen korkomenoissa auttaa edelleen verovähennysoikeus, jonka suuruus on tosin pienentynyt ja merkitys alhaisen korkotason vallitessa vähentynyt. Pitkään on vallalla ollut käsitys, että oma asunto on sijoitus, joka turvaa vanhuudenpäiviä tarjoamalla kohtuuhintaista asumista. Kasvukeskuksissa tämä pitkälti pitää paikkansa. Syrjäisemmillä seuduilla asuntoa ei aina saada myytyä tai vuokrattua, mikä vaikeuttaa esimerkiksi työnperässä muuttamista. Asuntojen korjausvelka saattaa kasvaa myös sellaisiin mittoihin, ettei kohtuuhintainen asuminen enää onnistu.

Alueilla ilmeneviin sosiaalisiin ja toiminnallisiin ongelmiin reagoiminen kohdistuu Suomessa vain tiettyihin alueisiin, mikä on tyypillistä muuallakin Euroopassa. Tämä johtaa helposti tilanteeseen, jossa ongelmat paikallistuvat ja juurisyyt hämärtyvät. Tietyt alueet muodostuvat jatkuvien tukitoimenpiteiden kohteeksi kehittämishankkeissa, mutta siitä huolimatta niiden status ei muutu vuosikymmenissäkään. Myös raportin keskuskaupungeissa voidaan erottaa tämänkaltaista kehitystä. Yksittäisten kehittämishankkeiden sijaan pitäisi löytää oikeat vaikuttamiskeinot ja toteuttaa niitä pitkäjänteisesti. Edellytyksenä kuitenkin on segregaatian ymmärtäminen koko kaupunkiseutua ja yhteiskuntaa koskevana asiana.

Raportin tulosten perusteella Helsingissä ja Tampereella on harjoitettu pitkäjänteistä politiikkaa liiallisen alueellisen eriytymisen ehkäisemiseksi, osana tätä politiikkaa valtion tukemat vuokra-asunnot sijoittuvat alueellisesti tasaisemmin kuin Turussa, ja etenkin etninen segregatio on lievempää kuin Turussa. Valtion tukemien vuokra-asuntojen voimakkaan alueellisen keskittymisen on toisaalta havaittu olevan yhteydessä yleisempiin turvattomuuden ja epäjärjestyksen kokemuksiin (Kemppainen 2017). Eri hallintaperusteita sekoittavan politiikan voi siten katsoa ehkäisevän voimakasta alueellista eriytymistä sekä väestörakenteessa että asuinympäristön laadussa.

Kaupunkien toimintaa yritetään ohjata niin strategioiden, ohjelmien kuin erilaisten suunnitelmien avulla. Vaikka strategiaperit ja toimintasuunnitelmat ovat edellytys sille, että asiat ylipäänsä pääsevät päätöksenteon asialistalle, eivät ne vielä tarkoita konkreettisia toimia. Strategioiden jalkauttamiseen tarvitaan voimavaroja, hyvää paikallistuntemusta ja strategian toimeenpanon seuranta sekä tarvittaessa korjausliikkeitä siten, että asetettuihin tavoitteisiin päästään. Kysymys on pitkäjänteisestä toiminnasta, tietoon pohjautuvasta ennakoinnista, toiminnan arvioinnista ja arvioinnin tuloksiin reagoinnista.

9.2 Tutkimuksen mahdollisuudet ja rajat kestävässä kaupunkikehityksessä

Kaupunkien harjoittamassa politiikassa ei luonnollisestikaan ole kyse vain hyvän ja turvallisen asuinympäristön luomisesta vaan siinä kilpailevat monenlaiset tavoitteet samanaikaisesti. Tähän kaupunkipolitiikan moninaisuuteen on yksittäisellä tutkimuksella vaikea päästä kiinni: kaupungit harjoittavat aktiivisesti myös esimerkiksi elinkeinopolitiikkaa, eikä erilaisten intressien yhteensovittaminen kaavoituksessa ole aina mutkatonta. Yhtäältä myös väestönkasvu ja sen kehitys muokkaavat mahdollisia poliittikkavaihtoehtoja vaikuttamalla asuntojen kysyntään sekä siihen, miten esimerkiksi sosiaalista sekoittamista voidaan harjoittaa. Voimakas väestönkasvu, jota on analyysin tarkastelujakson aikana ilmennyt tutkimusseuduista etenkin Tampereen ja Helsingin seuduilla, pitää yllä asuntojen kysyntää koko seudulla ja luo mahdollisuuksia vaikuttaa aluerakenteeseen uuden asuntotuotannon myötä.

Panostuksia kaupunkien kehittämiseen on perusteltu sillä, että kaupunkiympäristöt tuottavat uusia innovaatioita ja toimivat talouden moottoreina. Niiden tuottaman

talouden kasvun ajatellaan hyödyttävän laajemmin koko yhteiskuntaa. Vaikka kaupunkien myönteistä vaikutusta kansantaloudelle ei voi kieltää, tarvittaisiin tarkempaa analyysia siitä, miten kaupunkien kasvun tuottamat hyödyt ja haitat jakautuvat. Esimerkiksi vetovoimaisimpiin alueisiin investoimisen resurssihyödyt eivät välttämättä hyödytä millään tavoin heikkotasoisimmilla alueilla asuvien tilannetta (Holgerssen & Baeten 2017). Myös asuntojen hintojen nousu voi tarkoittaa joidenkin asuinalueiden keskiluokkaistumista siten, ettei pienituloisilla ole varaa enää niillä asua, kaupunkirakenteen tiivistäminen voi lisätä ihmisten altistumista ilmansaasteille (ainakin ennen sähköautojen yleistymistä), ja kasvukeskuksien korkeat asumiskustannukset edellyttävät myös asumisen tukia – kun taas toisille asuntojen kasvava kysyntä tarjoaa markkinoilla hyvän ansaintamahdollisuuden. Kestävä kaupunkikehitys edellyttää, että hyödyistä saavat kaikki osansa, eivätkä kaikki haitat kohdennu samoille väestöryhmille.

Kestävyuden olennainen ulottuvuus on aikaperspektiivi; kestävyyttä pitäisi aina arvioida riittävän pitkällä aikavälillä. Tämä asettaa haasteita niin poliittiselle päätöksenteolle kuin tutkimuksellekin. Mitä pidemmällä aikajänteellä jotakin ilmiötä tarkastellaan, sitä suurempi on erilaisten väliin tulevien tekijöiden mahdollinen vaikutus ja hankalampaa erilaisten politiikkatoimien vaikutusten luotettava arvioiminen, puhumattakaan ennakoinnista. Tutkimukseen perustuva näkemys erilaisten politiikkatoimien vaikutuksista tulevaisuudessa on kuitenkin välttämätön, mikäli halutaan tehdä kestävä kehityksen mukaista politiikkaa.

Erilaisia indikaattoreita kestävä kehityksen seurantaan on olemassa varsin paljon, niitä on karttunut vuosikymmenien ajan. Niiden kuvausvoima ja käyttökelpoisuus vaihtelevat. Kuntien vahva itsehallinto on Suomessa johtanut siihen, että kunnat ovat pitkälti omatoimisesti hankkineet tietojärjestelmät omaan käyttöönsä ja mahdollisuudet eri indikaattoreiden hyödyntämiseen vaihtelevat kunnasta toiseen. Indikaattoritietoa täydentämään tarvitaan tutkimusta ja tutkimusten synteesejä. Tieteenalojen väliset rajat ylittävien synteisien avulla saatetaan saada aikaisempaa parempi käsitys siitä, miten erilaiset tekijät vaikuttavat kestäväan kaupunkikehitykseen. Lisäksi ymmärrys siitä, miten ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys nivoutuvat toisiinsa, vaatii monitieteellistä otetta ja metodologista mielikuvitusta.

Suomessa kunnilla on paljon toimivaltaa harjoittamansa politiikan suhteen. Sama valtakunnallinen politiikka saattaa tuottaa erilaisia vaikutuksia paikallisista olosuhteista riippuen. Kaupungit tekevät myös tarkoituksellisia, valtakunnan politiikasta poikkeavia linjauksia. Viime vuosilta tällaisista voi mainita esimerkiksi kaupunkien päätökset päivähoitomaksuista ja muista terveyden- ja sosiaalihuollon asiakasmaksuista sekä kotihoidon kuntalisistä tai Helsingin kaupunginvaltuuston päätöksen (§ 426, 29.11.2017) tarjota niin sanotuille paperittomille samat terveydenhuollon palvelut kuin turvapaikanhakijoille.

Yhteisen ymmärryksen luomista kestävästä kaupunkikehityksestä vaikeuttaa se, että lukuisat tekijät vaikuttavat samanaikaisesti sosiaaliseen kestävyYTEEN. Eri tekijät voivat toki vaikuttaa yhteen suuntaan, mutta luultavaa on, että samaan aikaan toimii niin sosiaalista kestävyYTEttä vahvistavia kuin heikentäviä mekanismeja. Tutkimuksessa nämä pitäisi tunnistaa ja ymmärtää niiden painoarvo. Jotta tutkimuksessa pystytään

tuottamaan aidosti uutta tietoa, joudutaan kysymykset usein rajaamaan kapeasti. Tällöin on tutkimustuloksiin perustuen mahdotonta antaa laajoja politiikkasuosituksia. Sen sijaan yksittäiset tutkimukset voidaan paikantaa osaksi isompaa kokonaisuutta ja siten tuottaa parempaa ymmärrystä erilaisten tekijöiden vaikutuksista.

Raportin analyyseissa emme käsitelleet palveluita vaikka ne sisältyvät olennaisesti sosiaaliseen kestävyys ja myös osin kansallisiin indikaattorikoreihin (ks. luku 2). Julkisten palveluiden laatueroissa puhutaan institutionaalisista aluevaikutuksista, jos nämä laatuerot tuottavat epäsuorasti alueiden välisten erojen kasvua. Eroja voidaan yrittää kaventaa esimerkiksi kouluille suunnattavalla positiivisen diskriminaation avulla (ks. esim. Silliman 2017). Joka tapauksessa rakennettu ympäristö ohjaa palveluiden yleisyyttä ja niiden saatavuutta. Palveluiden sijoittaminen voi tukea sosiaalista kestävyttä, esimerkiksi kirjastot tai muut julkiset tilat tarjoavat maksuttomia tai edullisia kokoontumispaikkoja. Lähipalvelut vaikuttavat arjen sujumiseen, lähiluonto tai virkistysalueet tukevat hyvinvointia. Koulu voi rakentua paikallisen yhteisön kohtaamispaikaksi ja tukea yhteenkuuluvuuden tunnetta alueella. (Dempsey ym. 2009.) Kaupunkilaisille lähiympäristössä tehdyt muutokset näkyvät nopeammin, mikä saattaa edistää osallistumista yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Palveluiden laatu ja saavutettavuus voivat vaikuttaa myös erilaisten alueiden vetovoimaan ja siihen, miten asukkaat muuttavat alueille ja niiltä pois, eli tämän myötä alueellisen eriytymisen kehitykseen.

9.3 Sosiaalinen kestävyys aidosti mukaan

Kaupungistumista pidetään yhtenä megatrendinä (esim. Tulevaisuusselonteko 2017). Ilmeiseltä näyttää, että kaupunkien kasvu tulee jatkumaan. Samaan aikaan tiedetään, että erityisesti kasvavien kaupunkien ongelma näyttää olevan eriarvoistumiskehitys. (Hult 2017.) Erilaiset kehityskulut eivät yhteiskunnissa ole vääjäämättömiä, vaan niihin on mahdollista vaikuttaa. Olemme lopuksi koonneet joitakin tekijöitä, jotka olisi hyvä huomioida, kun tavoitteeksi asetetaan kestävä kaupunkikehitys.

Jatkuva tietopohjan parantaminen: Tiedon kumuloituminen edellyttää niin tutkimustiedon puutteiden ja heikkouksien identifioimista kuin olemassa olevien kestävä kehityksen indikaattoreiden kehittämistä. Tutkimuksen ja tuotetun tiedon läpinäkyvyys auttaa ymmärtämään tiedon epävarmaa luonnetta siten, että muuttuvat olosuhteet osataan ottaa huomioon. Päätöksiä tulee voida korjata ja suunnata uudelleen, kun tietoa karttuu. Tälle ei ole esteitä, jos ollaan tietoisia vajavaisesta tietopohjasta ja muutoksiin varaudutaan. Esimerkiksi palveluiden saatavuudesta ja laadusta ei toistaiseksi ole saatavilla riittävästi dataa alueiden vertailemiseksi, puhumattakaan että ekosysteemipalvelut pystyttäisiin ottamaan mukaan arviointeihin. Monet kestäväan kaupunkikehitykseen liittyvät politiikat, kuten asuntopolitiikka, saattavat kuitenkin sitoa toimijoiden kädet jopa vuosikymmeniksi, mikä vaikeuttaa toimintaa muuttuvissa olosuhteissa.

Arvovalinnat näkyväksi päätöksenteossa: Kun tietoa on tarjolla kansalaisille ja muille toimijoille laajemmin, ja tietoa aidosti hyödynnetään päätöksenteossa, politiikan arvovalinnat kirkastuvat. Kaupunkilaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan voi kas-

vaa, kun on parempi mahdollisuus seurata, tekevätkö poliitikot sen minkä lupaavat. Tiedon yhdenvertainen saavutettavuus tarkoittaa, että poliittiset päättäjät ovat samalla tilivelvollisia kaupunkilaisille. Tavoitteiden saavuttamiseksi on luultavasti monenlaisia keinoja. Niiden kokoamisen ja kokeilemisen voivat hyvin hoitaa viranhaltijat, mutta poliittiset arvovalinnat vaikuttavat siihen, miten kestävyiden ulottuvuuksia painotetaan, esimerkiksi minkälaiset tuloterot katsotaan siedettäväksi tai tarpeellisiksi, kuinka paljon luonnon resurssit voidaan käyttää, tai minkä verran niitä halutaan säästää tuleville sukupolville.

Kestävän kehityksen konkretisointi paikalliset olosuhteet huomioiden: Kuten mikä tahansa tavoitteellinen työ, myös kestävä kaupunkikehitys edellyttää sitä, että se määritellään kulloisessakin tilanteessa täsmällisesti. On mahdollista, että kestävyiden osa-alueiden tavoitteet ovat ristiriidassa, erityisesti lyhyellä aikajänteellä, mutta jos ei ole yhteistä ymmärrystä siitä, mitä kestävyydellä tarkoitetaan, ei tätä välttämättä ole mahdollista havaita. Kestävä kehitys voi myös kärsiä inflaation, jos käsitettä viljellään strategioissa ilman konkreettista tavoitteenasettelua ja keinovalikoimaa. Strategiat, jotka eivät toteudu käytännön työssä jäävät kuolleeksi kirjaimiksi. Konkretisointi on toisaalta edellytys myös oppimiselle ja toiminnan ohjaamiselle, mihin tarvitaan mahdollisten tai odotettujen muutosten systemaattista seuranta. Paikalliset olosuhteet pitää tuntea. Esimerkiksi joissakin paikoin maahanmuuttajakeskittymä voi edistää kotoutumista, mutta toisaalla muodostua sen esteeksi.

Sukupolvivaikutusten arviointi päätöksentekoon: Mikäli kestävä kaupunkikehityksen periaatteet halutaan ottaa vakavasti, edellyttää se joissakin tapauksissa sukupolvivaikutusten arviointia. Ekologisesta ja taloudellisesta näkökulmasta on tarpeen rakentaa kestävä infrastruktuuria, jossa otetaan huomioon sen koko elinkaari. Toisaalta infrastruktuuri määrittää kaupunkitilaa myös sosiaalisena ympäristönä. Nykyiset sukupolvet tulevat määritelleeksi tulevien sukupolvien toimintamahdollisuuksia. Toisaalta osa tulevista sukupolvista tulee elämään jo rakennetuilla ja nyt rakenteilla olevilla asuinalueilla. Infrastruktuuri tai lähiöt eivät muutu hetkessä.

Käytetään monialaisesti vaikuttavia toimenpiteitä: Moninaisuuteen voi vastata myös tukeutumalla toimenpiteisiin, joilla on samaan aikaan useita vaikutuksia. Esimerkiksi ilmastopaneeli (2018) on ottanut kansalaisten osallistumisen yhdeksi painopisteeksi, koska se katsotaan välttämättömäksi muiden ilmastosuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Erilaisten ilmastotoimien riskejä ja mahdollisuuksia kartoitetaan yhdessä kansalaisten kanssa. Jos halutaan, voidaan käytännön toimet valita sen mukaan, että ne toteuttavat useampaa tai kaikkia kestävä kehityksen ulottuvuuksia. Tämä vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä ja kaupunkiorganisaation, joka tukee uuden kokeilua.

Sosiaalinen kestävyys mukaan: Ihmisten hyvinvoinnin ja toimeentulon näkökulmasta asuminen on yksi avainkysymys. Yhteiskunnan toimenpiteillä voidaan vaikuttaa kaupunkikehitykseen ja sen kestävyteen erilaisia asumisen, liikenteen ja rakentamisen tukia suuntaamalla, sääntelyllä sekä palveluilla. Parhaat tulokset saataaneen siten, että valtakunnallinen ja kunnallinen politiikka tavoittelevat samaa lopputulosta: ihmisten hyvinvointia tukevaa elinympäristöä.

Lähteet

- Anderson, Jalene Tayler & Damian Collins (2014) Prevalence and Causes of Urban Homelessness Among Indigenous Peoples: A Three-County Scoping Review. *Housing Studies* 29(7): 959-976
- Andersson, Roger (2006) 'Breaking Segregation'—rhetorical Construct or Effective Policy? The Case of the Metropolitan Development Initiative in Sweden. *Urban Studies* 43(4): 787–99.
- Andersson, Roger, Åsa BråmÅ & Emma Holmqvist (2010) Counteracting Segregation: Swedish Policies and Experiences. *Housing Studies* 25(2): 237–56.
- Ala-Outinen, Annina (2010) Hyvinvoinnin Tukiverkko Koetuksella- Helsingin palveluvirastojen toiminta kaupungin osien eriytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 3.
- ARA 2017a. Asuntomarkkinakatsaus 1/2017. ARA.
- ARA 2017b. Asunnottomat 2016. Selvitys 1/2017. ARA.
- ARA 2011–2017a. Väestö- ja asuntomarkkinatietoja ARA-asunnoista kunnittain 2010–2016. ARA.
- ARA 2011–2017b. Asunnottomuus kunnissa 2010–2016. ARA.
- Aravarajoituslaki 17.12.1993/1190. Ks. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931190> [Luettu 27.2.2018]
- Babones, Salvatore J. (2008) Income inequality and population health: correlation and causality. *Social Science & Medicine*. Vol. 66(7): 1614–1626.
- Benjaminsen, Lars & Heidi Lauritzen (2013) Hjemløshed i Danmark 2013. National kortlægning. Kööpenhamina: Nationale forskningscenter for velfærd.
- Berg, Monika & Johansson, Tobias (2016) Trust and Safety in the Segregated City: Cotextualizing the Relationship between Institutional Trust, Crime-related Insecurity and Generalized Trust. *Scandinavian Political Studies* 39(4): 458–481.
- Blomgren, Jenni, Hiilamo, Heikki, Kangas, Olli, Niemelä, Mikko (2014) *Finland: Growing inequalities with contested consequences*. Teoksessa Brian Nolan, Wiemer Salverda, Daniele Checchi, Ivo Marx, Abigail McKnight, Istvan György Toth ja Herman van de Werhorst (toim.) *Changing inequalities and societal impacts in rich countries. Thirty countries' experience*. Oxford: Oxford University Press. 222–247.
- Bolt, Gideon, Deborah Phillips & Ronald Van Kempen (2010) Housing Policy, (De)segregation and Social Mixing: An International Perspective. *Housing Studies* 25(2): 129–35.
- Boston, Jonathan (2017) *Governing for the Future: Designing Democratic Institutions for a Better Tomorrow*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited.
- Brunntland, Gro Harlem (1987) Report of the World Commission on Environment and Development: "Our Common Future". New York: United Nations.
- Buch-Geertsema, Volker, William Edgar, Eoin Sullivan & Nicholas Pleace. 2010. Homelessness and homeless policies in Europe: Lessons from research. Brysseli: FEANTSA.
- Cheshire, Paul, Gibbons, Steve & Gordon, Ian (2008) Policies for "mixed communities": a critical evaluation. London: SERC Policy paper 2.
- Chetty, Raj, Nathaniel Hendren & Lawrence F Katz (2015) The Effects of Exposure To Better Neighborhoods on Children. *The American Economic Review* 106(4): 855–902.
- CLIP (Cities for Local Integration Policy) (2007) *Housing and Integration of Migrants in Europe*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Dempsey, Nicola, Bramley, Glen, Power, Sinéad & Brown, Caroline (2011) The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development* 19, 289–300.
- Dhalmann, Hanna & Katja Vilkkama (2009) Housing Policy and the Ethnic Mix in Helsinki, Finland: Perceptions of City Officials and Somali Immigrants. *Journal of Housing and the Built Environment* 24(4): 423–39.
- Enos, Ryan (2017) *The Space between Us*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Esikaupunkien Renessanssi - esikaupunkien kehittämisen toimintatapoja (2008) Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja.
- Euroopan komissio (2010) Eurooppa 2020 – Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia. Euroopan komission tiedonanto KOM(2010) 2020 lopullinen.

- Euroopan komissio (2012) Are our societies working fairly? Recent changes in income inequality. Luku 2 teoksessa *Employment and Social Developments in Europe 2011*. Bryssel: Euroopan komissio, Työllisyys- ja sosiaaliasioiden pääosasto.
- Eurostat (2018) Glossary: Urban Centre. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Urban_centre [Luettu 1.2.2018]
- van Gent, Wouter P. C. (2010) Housing Context and Social Transformation Strategies in Neighbourhood Regeneration in Western European Cities. *International Journal of Housing Policy* 10(1): 63–87.
- van Gent, Wouter P.C., Sako Musterd & Wim Ostendorf (2009) Disentangling Neighbourhood Problems: Area-Based Interventions in Western European Cities. *Urban Research & Practice* 2(1): 53–67.
- Gilens, Martin (2014) *Affluence and influence. Economic inequality and political power in America*. Princeton University Press.
- van Ham, Maarten & Tammaru, Tiit (2016) Pieni- ja suurituloiset asuvat aiempaa eriytyneemmin eurooppalaisissa pääkaupungeissa. *URMI Poliittikkapaperi* 2016:1. <http://urmi.fi/portfolio/eriytynyt-asuminen/>
- Hannikainen-Ingman, Katri, Kuivalainen, Susan & Sallila, Seppo (2013) Toimeentulotuen asiakkaiden elinolot ja hyvinvointi. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.) *Toimeentulotuki 2010–luvulla*. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Raportti 9/2013. Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos.
- Hannikainen-Ingman, Katri & Hiilamo, Heikki & Honkanen, Pertti & Kuivalainen, Susan & Moisio, Pasi (2012) Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009. *Nettityöpapereita* 33/2012. Kela.
- Harjunen, Oskari, Kortelainen, Mika, Saarimaa, Tuukka (2018) Best Education Money Can Buy? Capitalization of School Quality in Finland. *CESinfo Economic Studies*, ifx025, doi: 10.1093/cesifo/ifx025.
- Harkness, Susan (2010) The contribution of women's employment and earnings to household income inequality: a cross-country analysis. *LIS Working Paper Series* 531. Luxemburg.
- HE 229/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja tuloverolain 127d §:n muuttamisesta.
- HE 231/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.
- Heikkurinen, Pasi (2014) Kestävyyden käsitteen ulottuvuudet. *Tieteessä tapahtuu* 32(4): 10–16.
- Heinonen, Hanna-Mari (2010) Asumismenojen huomioon ottaminen toimeentulotuessa ja yleinen toimeentulotukitilanne kunnissa ja kuntayhtymissä 2009. *Sosiaali- ja terveysturvan selosteita* 73/2010. Kela.
- Helin, Heikki & Möttönen, Sakari (2012) Kohti aurinkoista tulevaisuutta. Suurten kaupunkien strategiat. Helsingin kaupungin tietokeskus: Tutkimuskatsauksia 2012:2.
- Helsingin kaupunginvaltuuston päätös 29.11.2017 § 426 Asia/22 https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/paatokseteko/kaupunginvaltuusto/esityslisat/asiakirja?year=2018&ls=11&doc=Keha_2017-11-29_Kvsto_21_Pk [Luettu 28.2.2018.]
- Hiilamo, Heikki (2003) Työ kannustaa enemmän kuin laskelmat osoittavat. *Yhteiskuntapolitiikka* 2003; 68 (1): 83–89.
- Hirvonen, Jukka & Kurlin, Ari & Partanen, Etta & Tikkanen, Paavo (2014) Näkökulmia ARA-vuokra-asumiseen. Selvitys ara-vuokra-asuntojen asukasrakenteesta ja asukasvalinnasta ARA-asuntoihin. Ympäristöministeriön raportteja 15/2014. Ympäristöministeriö.
- Hirvonen Jukka & Puustinen Sari (2016) Alueellinen segregaatio ja väestörakenteen muutokset. Teoksessa Puustinen Sari, Mäntysalo Raine, Karppi Ilari (toim.) *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla*, 87–106. Valtioneuvoston selitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2016.
- Holgerson, Ståle & Guy Baeten (2017) Beyond a Liberal Critique of ‘Trickle Down’: Urban Planning in the City of Malmö. *International Journal of Urban and Regional Research* 40(6): 1170–1185.
- Honkanen, Pertti, Tervola, Jussi (2013) The policy effects on income inequality in Finland 1995–2012. Paper at the 4th General Conference of the International Microsimulation Association. Canberra, 11-13.12.2013.
- Honkkila, Juha (2015) Omistusasunto on kotitalouksien merkittävin varallisuuserä. *Tieto & Trendit* 5/2015.
- Huhtala, Ville-Valtteri, Kekäläinen, Antti & Noro, Kirsi (2017) Asumisen tuet vuokralaisen näkökulmasta. Pellervon taloustutkimus. Raportteja 257.

- Hult, Anna (2017) Unpacking Swedish Sustainability. The promotion and circulation of sustainable urbanism. Stockholm: KTH Royal Institute of Technology.
- Hänninen, Sakari & Saikkonen, Paula (2017) Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä. Helsinki: Teema-sarja, THL.
- Ilmarinen, Katja & Kauppinen, Timo M. (2018) Pienituloisuus ennen ja jälkeen asumiskustannuksia – alueellinen näkökulma. Yhteiskuntapolitiikka 83(1): 73–83.
- Ilmastopaneeli (2018) <http://www.ilmastopaneeli.fi/fi/selvitykset-ja-materiaalit/kaynnissa-olevat-selvitykset/> [Luettu 20.2.2018]
- Juntto, Anneli (2008) Kaikkien asumisunelmat eivät toteudu. Hyvinvointikatsaus 1/2008.
- Kajosaari, Anna (2016) Asuminen alueittain Helsingissä 2015. Tilastoja 41/2016. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Karjalainen, Jarno & Moisio, Pasi (2010) Kannustin- ja byrokraatialoukut suomalaisessa sosiaaliturvassa. Julkaisussa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karjalainen, Jouko & Hiilamo, Heikki & Raivio, Helka (2003) Harkinta toimeentulotuessa. Toimeentulotuen muutosten väliraportti. Stakes. Aiheita 19/2003.
- Karjalainen, Pekka (2004) Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä. Lähiöuudistus 2000 -ohjelman arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Ympäristöministeriö
- Kauppinen, Timo M., Skifter Andersen, Hans, Hedman, Lina (2015) Determinants of immigrants' entry to homeownership in three Nordic capital city regions. Geografiska Annaler: Series B, Human Geography 97(4): 343–362.
- Kauppinen, Timo M. & Vaalavuo, Maria (2017) Työkäisen väestön alueellinen eriytyminen synnyinmaan ja tulotason mukaan suurilla kaupunkiseuduilla. THL: URMI Kaupunkianalyysi I, 20.4.2017. <https://www.julkari.fi/handle/10024/135602>
- Kauppinen, Timo M. & Vilkkama, Katja (2016a) Entry to Homeownership among Immigrants: A Decomposition of Factors Contributing to the Gap with Native-born Residents. Housing Studies 31(4): 463–488.
- Kauppinen, Timo M. & Vilkkama, Katja (2016b) Maahanmuuttajien siirtyminen omistusasumiseen pääkaupunkiseudulla. Kvartti 1/2016, 40–51.
- Kauppinen, Timo M., Hannikainen-Ingman, Katri, Sallila, Seppo & Viitanen, Veera (2015) Pienituloisten asuinolot. Työpäperi 22/2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen, Timo M., Martelin, Tuija, Hannikainen-Ingman, Katri & Virtala, Esa (2014) Yksin asuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään? Työpäperi 27/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen, Timo M., Moisio, Pasi & Mikkilä, Susanna (2013) Toimeentulotuen saamisen toistuvuus ja etuuskien päällekkäisyys. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.) Toimeentulotuki 2010–luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Raportti 9/2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen, Timo M. & van Ham, Maarten (2018, lähetetty arvioitavaksi) Unravelling the demographic dynamics of ethnic residential segregation.
- Kela (2017) Yleisen asumistuen menot ylittivät miljardin rajan vuonna 2016. Tilastokatsaus.
- Kelan asumistukitilasto 2016. Sosiaaliturva 2017. Suomen virallinen tilasto.
- Kelasto-tietokanta. <http://www.kela.fi/kelasto> [Luettu 27.2.2018]
- Kemppainen, Teemu (2017) Disorder and insecurity in a residential context : A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s. Tutkimuksia 2017:2. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Kestävä kehitys (2018a) <http://kestavakehitys.fi/seuranta> [Luettu 1.2.2018]
- Kestävän kehityksen seuranta (2018a) <http://kestavakehitys.fi/seuranta/tulkinnat/-/blogs/asuminen-ja-yhdyskunnat-asukastiheys-suurilla-kaupunkiseuduilla-kasvaa-ja-yli-75-vuotiaasta-yha-useampi-asuu-kotona> [Luettu 1.2.2018]
- Kestävän kehityksen seuranta (2018b) <http://kestavakehitys.fi/seuranta/yhteiskunnallinen-eriarvoisuus> [Luettu 1.2.2018]
- Kortteinen, Matti, Vaattovaara, Mari (2015) Segregaation aika. Yhteiskuntapolitiikka 80:6, 562–574.
- Kostiainen, Eeva (2015) Helsingiläisten asunnottomuuspolut. Kaupunkitutkimus TA Oy. ARA-PA-JA 11.3.2015.
- Kuivalainen, Susan (2013) Toimeentulotuen muuttunut asema. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.) Toimeentulotuki 2010–luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Raportti 9/2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

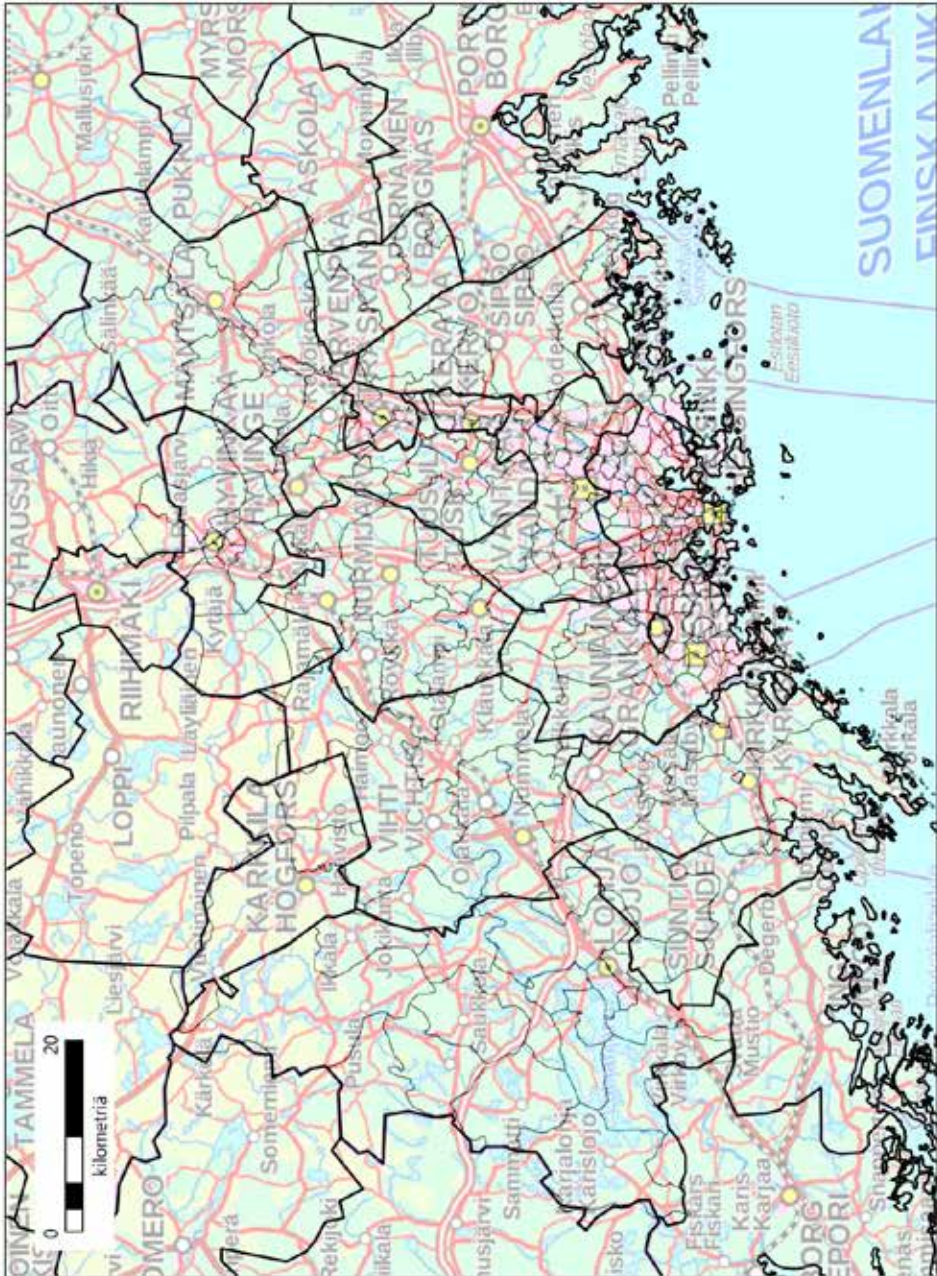
- Kytö, Hannu & Kytö, Samuli (2016) Asuntotuotannon ja muuttovirtojen väliset kytkennät pääkaupunkiseudulla vuosina 2001–2012. Helsinki: Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka, Kuluttajatutkimuskeskus, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Laakso, Seppo & Kostianen, Eeva (2013) Tavallisen pienituloisen ihmisen kohtuuhintainen vuokra-asuminen Helsingin seudulla. Kaupunkitutkimus TA Oy.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8§
- Laki vuoka-asuntolainojen ja asumisoikeuslainten kerkotuesta 29.6.2001/604. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010604> [Luettu 19.2.2018]
- Lankinen, Markku (2007) Helsingin Kehitys Seudullisessa Kontekstissa. Yhteiskuntapolitiikka 72(1): 3–20.
- Lastensuojelulaki 2007/417, 36§ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> [Luettu 19.2.2018]
- Lehtonen, Leena & Jari Salonen (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö 3/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Lehtovuori, Panu, Vanhatalo, Jaana, Rantanen, Annuska & Viri, Riku (2017) Kaupunkirakenteen kokonaisvaltainen resurssitehokkuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 65/2017.
- Lyytimäki, Jari, Lähteenoja, Satu, Sokero, Mikael, Korhonen, Satu & Furman, Eeva (2016) Agenda 2030 Suomessa: Kestävän kehityksen avainkysymykset ja indikaattorit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2016.
- Maailman toimivin kaupunki – Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021. (2017) <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/strategia-ehdotus/> [Luettu 19.2.2018]
- Monta kaupunkia - yhteinen tulevaisuus (2000) Syrjäytymisen ja segregaatoin ehkäiseminen ja lieventäminen Helsingin seudulla. Helsingin seudun kaupunkiohjelman loppuraportti. Helsinki: Uudenmaan liiton julkaisuja E.
- Mukkila, Susanna, Hannikainen-Ingman, Katri, Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula (2017) Vuoden 2017 talousarvion vaikutukset perusturvaan. Työpöytä 6/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Musterd, Sako, Marcinczak, Szymon, van Ham, Maarten & Tammaru, Tiit (2016) Socioeconomic segregation in European capital cities. Increasing separation between poor and rich. Urban Geography. <http://dx.doi.org/10.1080/02723638.2016.1228371>
- Mäenpää, Pasi, Arto, Aniluoto, Rikhard, Manninen & Sampo, Villanen (2000) Sanat kivettyvät kaupungiksi. tutkimus helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja Ihanteista. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 83.
- Newburger, Harriet B., Birch, Eugenie L., Wachter, Susan M. (2011) Neighbourhood and life chances. How place matters in modern America. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- New Urban Agenda (2017) United Nations: Habita III Secretariat. <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf> [Luettu 1.2.2018]
- Niemenmaa, Viivi (2002) Asiakasaktiivien ääni. Osallistuminen ja osallisuus Helsingin kestävän kehityksen prosessissa. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Gaudeamus.
- Nieuwenhuis, Jaap, Tammaru, Tiit, van Ham, Maarten, Hedman, Lina, Manley, David (2017) Does Segregation Reduce Socio-Spatial Mobility? Evidence from Four European Countries with Different Inequality and Segregation Contexts. IZA Discussion Paper No. 11123. Bonn: IZA Institute of Labor Economics.
- Norvasuo, Markku (toim.) (2016) Lähiö ja Kaupunki -asualueen rajat muutoksessa. Espoo: Aaltoyliopiston julkaisusarja, Aalto TT 3.
- OECD (2011) Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising. Paris: OECD.
- O'Donnell, Owen, O'Neill, Stephen, Van Ourti, Tom, Walsh, Brendan (2016) conindex: Estimation of concentration indices. Stata Journal 16(1): 112–138.
- Pickett, Kate E., Wilkinson, Richard G. (2015) Income inequality and health: a causal review. Social Science & Medicine. 128: 316–326.
- Pleace, Nicholas, Culhane, Dennis, Granfelt, Riitta & Knutagård, Marcus (2015) The Finnish Homelessness Strategy. An International Review. Reports of the Ministry of the Environment 3en/2015. Ministry of the Environment. Helsinki 2015.
- Putnam, Robert D. (2016) Our kids – the American dream in crisis. New York: Simon & Schuster.
- Pyykkönen, Topias (2013) Elämänvaihe vaikuttaa asumistoiveisiin – työura valinnan mahdollisuuksiin. Hyvinvointikatsaus 2/2013.

- Rahnu, Leen, Puur, Allan, Kleinepier, Tom & Tammaru, Tiit (2018, tulossa) The role of neighbourhood and workplace ethnic contexts in the formation of inter-ethnic partnerships: A native majority perspective.
- Rasinkangas, Jarkko (1998) Yksi lähiö – monta puolta. Nousukierreprojektin raportti Varissuon lähiöstä. Turku: Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisuja 8.
- Rasinkangas, Jarkko (2013) Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Tutkimuksia A 43. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Rasinkangas, Jarkko (2014) Maahanmuuttajien asumisen keskittyminen Turussa. Tutkimuskatsaus 3/2014. Turku: Turun kaupunki, kaupunkitutkimusohjelma.
- Routala, Mikko (2001) Kestävän kehityksen tulkinnat Suomen kunnissa – paikallisagendaohjelmien sisältöanalyysi. Helsingin yliopisto: Pro gradu tutkielma, maantieteen laitos.
- Ruotsalainen, Pekka (2011) Jäävätkö tuloerot pysyvästi suuriksi? Hyvinvointikatsaus 1/2011.
- Saari, Juho (2017) Tilannekuva – Taloudellinen kestävyys ja sosiaalinen perusta. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus, Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy –Juvenes Print.
- Saikkonen, Paula (2015) Riskitieto kuntapäätöksenteossa, tapauksena saastunut maaperä Helsingissä. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2015:9.
- Seghezze, Lucas (2009) The five dimensions of sustainability. *Environmental Politics* 18(4): 539–556.
- Silliman, Mikko Isak (2017) Targeted Funding, Immigrant Background, and Educational Outcomes: Evidence from Helsinki's "Positive Discrimination" Policy. Helsinki: VATT Institute for Economic Research, Working Papers 91.
- Skifter Andersen, Hans (2002) Can Deprived Housing Areas Be Revitalised? Efforts against Segregation and Neighbourhood Decay in Denmark and Europe. *Urban Studies* 39(4): 767–90.
- Skifter Andersen, Hans, Roger Andersson, Terje Wessel & Katja Vilkkama (2015) The Impact of Housing Policies and Housing Markets on Ethnic Spatial Segregation: Comparing the Capital Cities of Four Nordic Welfare States. *International Journal of Housing Policy* 16(1): 1–30
- Skovgaard Nielsen, Rikke, Holmqvist, Emma, Dhalmann, Hanna & Søholt, Susanne (2015) The interaction of local context and cultural background: Somalis' perceived possibilities in Nordic capitals' housing markets. *Housing Studies* 30(3): 433–452.
- Smets, Peer & Ton Salman (2008) Countering Urban Segregation: Theoretical and Policy Innovations from around the Globe. *Urban Studies* 45(7): 1307–1332.
- SOER (2015) European Environment Agency <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/europe/urban-systems/keymessage-2014-12-03-0216178623> [Luettu 27.2.2018]
- Steffen, Will & Richardson, Katherine & Rockström, Johan & Cornell, Sarah E. & Fetzer, Ingo & Bennett, Elena M. & Biggs, Reinette & Carpenter, Stephen R. & de Vries, Wim & de Witt, Cynthia A. & Folke, Carl & Gerten, Dieter & Heinke, Jens & Mace, Georgina M. & Persson, Linn M. & Ramanathan, Veerabhadran & Reyers, Belinda & Sörlin, Sverker (2015): Planetary boundaries: Guiding human development on changing planet. *Science* 347 (6223), 736–737.
- Stiglitz, Joseph E., Sen Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009) Report by the Commission on the Measurement of Economic Performances and Social Progress progress revisited. Columbia University, IEP, OFCE Working Paper, no. 2009-33.
- Suomen perustuslaki 1999/731, 19§.
- Suunnitelma Helsingin kaupungin vuokra-asuntojen alueelliseksi sijoittamiseksi vuosina 1972–1974 (1970) Helsinki: Asunto-ohjelmatoimikunnan tutkimuksia.
- Tammaru, Tiit., Marcińczak, Szymon., van Ham, Maarten., Musterd, Sako. (2016) Socio-economic segregation in European capital cities. Oxon: Routledge.
- Tammaru, Tiit, Musterd, Sako, van Ham, Maarten, Marcińczak, Szymon (2015) A multi-factor approach to understanding socio-economic segregation in European capital cities. Teoksessa Tiit Tammaru, Maarten van Ham, Szymon Marcińczak and Sako Musterd (toim.): Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West, s. 1–29. London: Taylor & Francis.
- Thompson, Ronald Jr, Wall Melanie, Greenstein Eliana, Grant Bridget & Hasin Deborah (2013) Substance-Use Disorders and Poverty as Prospective Predictors of First-Time Homelessness in the United States. *American Journal of Public Health* 103, 282–288.
- Thompson, Sanna, Bener, Kimberly, Windsor, Lilane, Cook, Mary & Williams Travonne (2010) Homeless Youth: Characteristics, Contributing Factors, and Service Options. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 20:2, 193–217.
- Tilastokeskus (2018). Findikaattorit. <http://findikaattori.fi/fi/kestavakehitys>. [Luettu 1.2.2018]

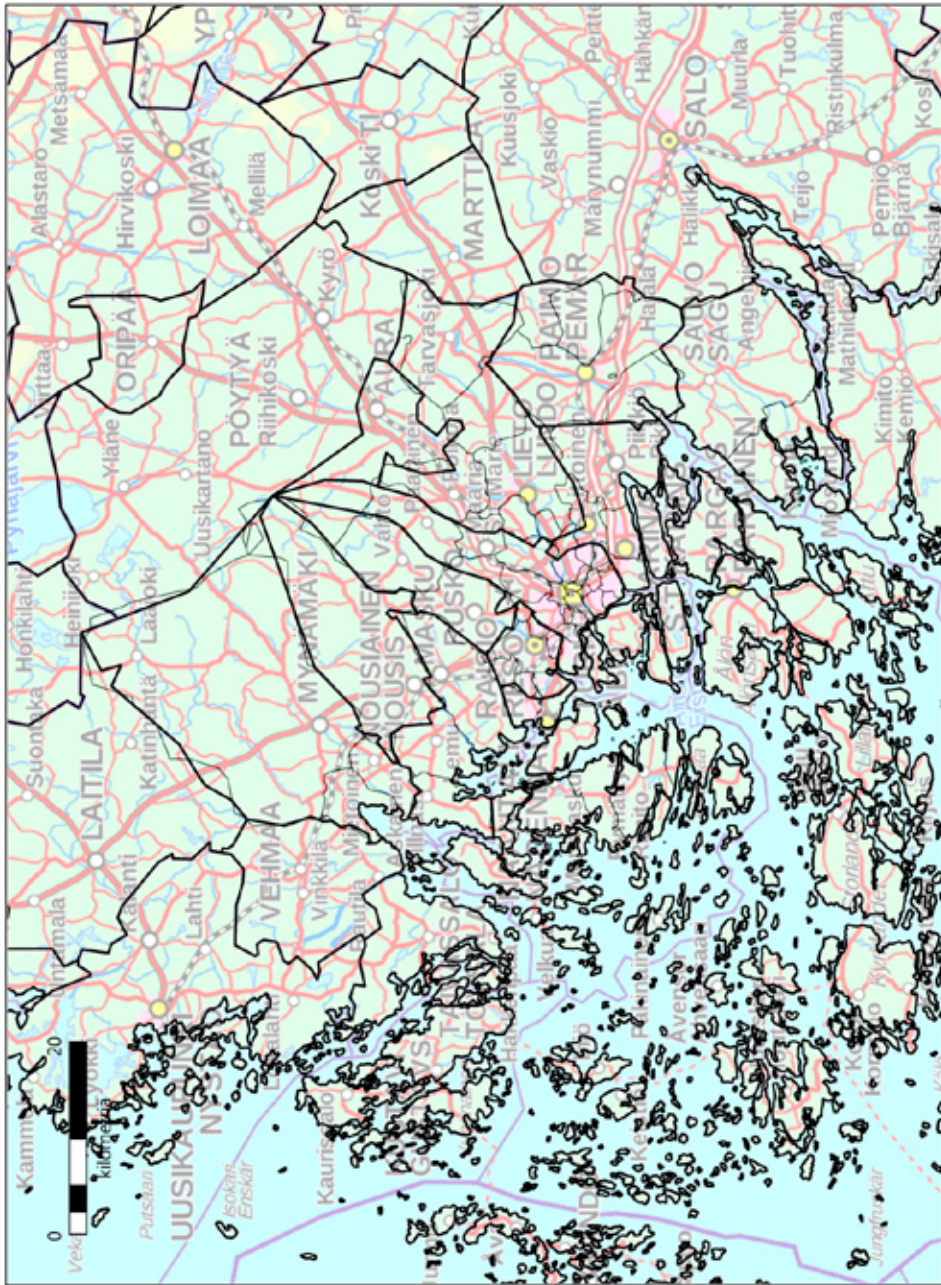
- Tilastokeskus (2017a) Asunnon hallintasuhde ja kotitalouksien tulokehitys. Tilastokatsaus. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2017b) Tulonjakotilaston tietokantataulukot. Väestöryhmittäiset tuloerot. Asunnon hallintasuhde tulokymmenensyryhmän mukaan. Helsinki. Tilastokeskus. http://www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2015/03/tjt_2015_03_2017-03-31_tau_001.fi.html.
- Tilastokeskus (2017c) Tietokantataulukot. Asuntojen vuokrat. Vuokra-asunnot alueittain. Helsinki. Tilastokeskus. <http://www.tilastokeskus.fi/til/asvu/tau.html>.
- Tilastokeskus (2015). Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2015. Käsikirjoja 28. Helsinki: Tilastokeskus. Tilastokeskus. Tulonjaon kokonaistilasto. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tul_tjkt/statfin_tjkt_pxt_001.px/?rxid=803b4f1f-8679-42e0-8f6c-8a894d4aacd9.
- Tulevaisuusselonteon 1. osa: Jaettu ymmärrys työn murroksesta. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallituksen-tulevaisuusselonteon-1-osa-jaettu-ymmarrys-tyon-murroksesta [Luettu 28.2.2018]
- Tunström, Moa, Timothy Anderson & Liisa Perjo (2016) Segregated Cities and Planning for Social Sustainability - a Nordic Perspective. Stockholm: Nordregio Working Paper 3.
- Vaalavuo, Maria & Kauppinen, Timo M. (2018) Muutot pois pienituloisilta alueilta: onko etnisten ryhmien välillä eroja? Helsinki: URMI kaupunkianalyysi IV, 25.1.2018. <http://urmi.fi/portfolio/muutot-pois-pienituloisilta-alueilta-onko-etnisten-ryhmien-va%cc%88lilla%cc%88-eroja/> [Luettu 9.2.2018]
- Vaalavuo, Maria & Moisio, Pasi (2014) Tuloerojen ja suhteellisen köyhyyden kehitys. Teoksessa Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. THL: Helsinki.
- Vallance, Suzanne, Perkins, C. Harvey & Dixon, E. Jennifer (2011) What is social sustainability? A Clarification of concepts. *Georum* 42, 342–348.
- Valtioneuvoston asetus asukkaiden valinnasta arava- ja korkotukivuokra-asuntoihin annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 15.9.2016.
- Valtionvarainministeriö (2009): Toimiva kaupunkiseutu - kuntalaisten, kuntien ja seudun etu. Helsinki: Valtiovarainministeriön julkaisuja 22.
- Vilkama, Katja (2011) Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantäväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupunki, Tietokeskus.
- Vilkama, Katja, Lönnqvist, Henrik, Väliniemi-Laurson, Jenni, Tuominen, Martti (2014) Erilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2002-2012. Tutkimuksia 2014:1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Välimäki, Suvi (2017) Eurooppalaiset aluekehittämissuunnitelmat tutkimuskirjallisuudessa - katsaus käytäntöihin. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot, työpapereita 7.
- Wessel, Terje, Andersson, Roger, Kauppinen, Timo M., Skifter Andersen, Hans (2017) Spatial integration of immigrants in Nordic cities: the relevance of spatial assimilation theory in a welfare state context. *Urban Affairs Review* 53:5, 812-842.
- Wilkinson, Richard G., Pickett, Kate E. (2009) *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*.
- Ympäristöministeriö (2017a) Mitä on kestävä kehitys. [http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys](http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava-kehitys/mita_on_kestava_kehitys) [Luettu 1.2.2018]
- Ympäristöministeriö (2017b) Kansallisen kestävä kaupunkikehityksen ohjelma. [http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet/Uusi_ohjelma_vauhdittaa_kestavaa_kaupunkia\(43753\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet/Uusi_ohjelma_vauhdittaa_kestavaa_kaupunkia(43753)) [Luettu 1.2.2018]
- Ympäristöministeriö 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 9.6.2016. Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö 2005. Asuntopolitiikan sosiaaliset ulottuvuudet. Ympäristöministeriön moniste 158. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Liitteet

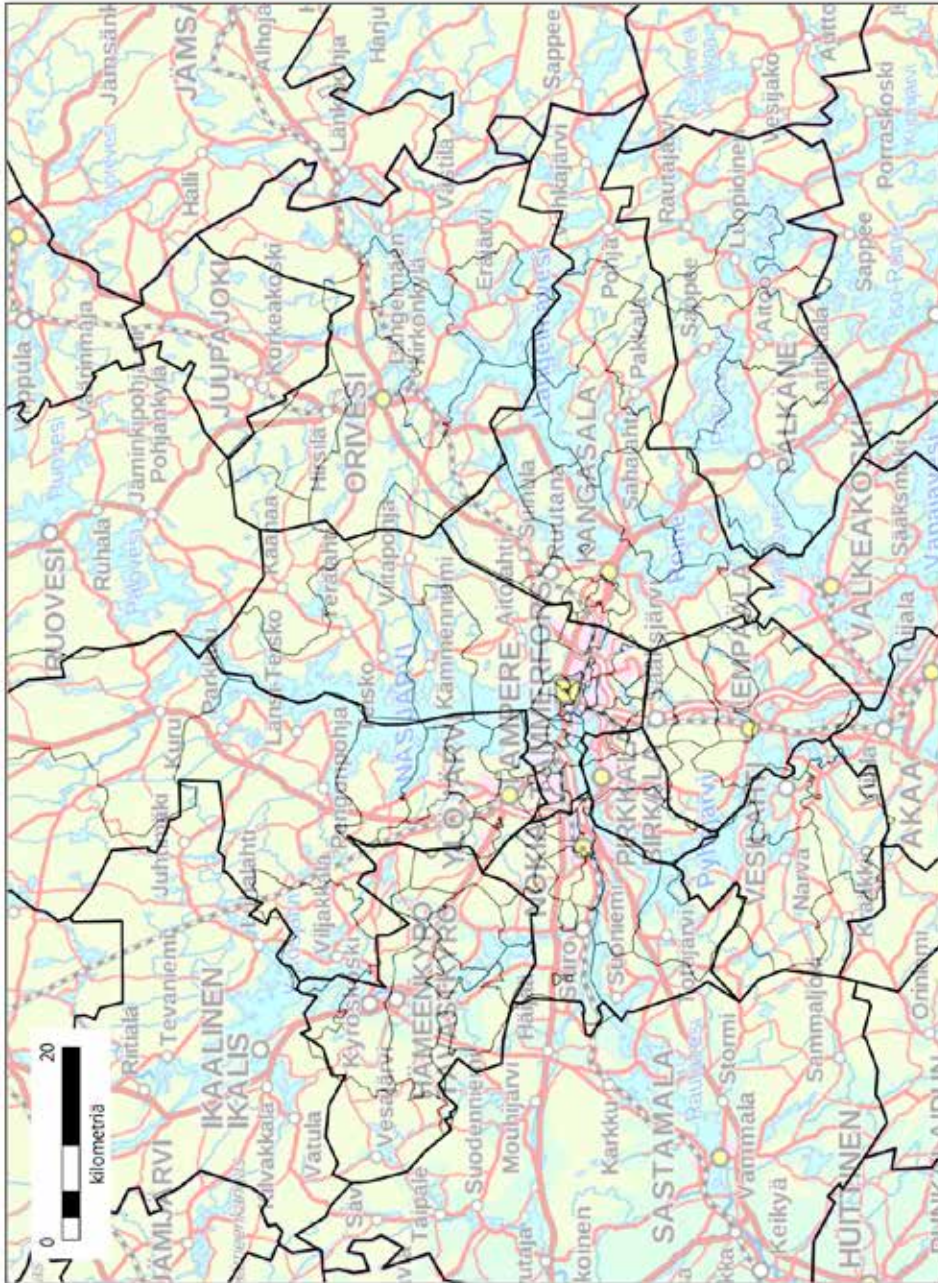
LIITE 1. Liitekartat.

Liitekartta 1. Helsingin seutukunnan kunnat ja postinumeroalueet yleiskartalla.

Liitekartta 2. Turun seutukunnan kunnat ja postinumeroalueet yleiskartalla.

Liitekartta 3. Tampereen seutukunnan kunnat ja postinumeroalueet yleiskartalla.

LIITE 2. Liitetaulukot

Liitetaulukkoluetelo

Liitetaulukko 1.	Tutkimusseutujen 20–64-vuotiaan väestön syntymämaiden jakauma vuosina 2005 ja 2014.	154
Liitetaulukko 2.	Tutkimusseutujen 0–17-vuotiaan väestön taustamaiden jakauma vuosina 2005 ja 2014 (priorisoitu ulkomaalaissyntyistä vanhempaa).	155
Liitetaulukko 3.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 20–64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.....	156
Liitetaulukko 4.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet pääkaupunkiseudulla, 20–64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.....	158
Liitetaulukko 5.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, pienalueet keskuskauungeissa, 20–64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.....	159
Liitetaulukko 6.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan (kun ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan kaikki, joilla yksikin vanhemmista on ulkomaalaissyntyinen).....	160
Liitetaulukko 7.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, pienalueet keskuskauungeissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan (kun ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan kaikki, joilla yksikin vanhemmista on ulkomaalaissyntyinen).....	161
Liitetaulukko 8.	Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan (kun ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan vain ne, joilla kumpikin vanhemmista on ulkomaalaissyntyinen).....	162
Liitetaulukko 9.	Keskimääräinen oman syntymämaaryhmän osuus 20–64-vuotiaista ryhmään kuuluvien 20–64-vuotiaiden asuinalueilla vuosina 2005–2014, eristyneisyysindeksin arvot (%).	163
Liitetaulukko 10.	Keskimääräinen oman taustamaaryhmän osuus 0–17-vuotiaista ryhmään kuuluvien 0–17-vuotiaiden asuinalueilla vuosina 2005–2014, kun taustamaassa priorisoidaan ulkomaalaissyntyistä vanhempaa, eristyneisyysindeksin arvot (%).	164
Liitetaulukko 11.	Eri tuloviidenneksiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen tutkimusseutujen ja pääkaupunkiseudun postinumeroalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100).....	165
Liitetaulukko 12.	Eri tuloviidenneksiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen keskuskauunkien pienalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100).	166

- Liitetaulukko 13. Eri tuloviidenneksiin ja syntymämaaryhmiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen tutkimusseutujen postinumeroalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100)..... 167
- Liitetaulukko 14. Eri tuloviidenneksiin ja syntymämaaryhmiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen keskustaupunkien pienalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100)..... 168
- Liitetaulukko 15. ARA-vuokra-asuntojen alueellinen sijoittuminen keskustaupunkien pienalueille verrattuna muihin hallintaperusteeltaan tunnettuihin asuntoihin, 2010, ARA-rajoituksista vapautuneet asunnot mukana ARA-vuokra-asunnoissa, erilaisuusindeksin arvot (*100)..... 169
- Liitetaulukko 16. Asunnon hallintaperusteen jakauma syntymämaan mukaan 20–64-vuotiailla vuosina 2005 ja 2014, Helsingin seutukunta, osuudet, %..... 170
- Liitetaulukko 17. Asunnon hallintaperusteen jakauma syntymämaan mukaan 20–64-vuotiailla vuosina 2005 ja 2014, Turun seutukunta, osuudet, %..... 171
- Liitetaulukko 18. Asunnon hallintaperusteen jakauma syntymämaan mukaan 20–64-vuotiailla vuosina 2005 ja 2014, Tampereen seutukunta, osuudet, %..... 172

Liitetaulukko 1. Tutkimusseutujen 20–64-vuotiaan väestön syntymämaiden jakauma vuosina 2005 ja 2014.

	Helsingin seutukunta		Turun seutukunta		Tampereen seutukunta	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014
SUOMALAISSYNTYISET	94,0	87,8	96,0	92,4	97,1	94,6
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	6,0	12,2	4,0	7,6	2,9	5,4
Länsimaat	0,9	1,3	0,5	0,8	0,5	0,7
Itä-Eurooppa	2,8	5,7	2,0	3,4	1,2	2,1
Venäjä/Neuvostoliitto ¹	1,5	2,6	1,0	1,5	0,7	1,1
Viro ¹	0,8	2,2	0,3	0,8	0,2	0,5
Muu Itä-Eurooppa	0,5	0,9	0,6	1,2	0,3	0,5
Muut	2,3	5,1	1,5	3,4	1,2	2,6
Somalia	0,3	0,5	0,1	0,3	0,0	0,1
Lähi-itä	0,7	1,5	0,8	1,7	0,6	1,2
Kiina	0,2	0,5	0,1	0,2	0,1	0,2
Muu Aasia	0,7	1,6	0,4	0,7	0,4	0,7
Muu Afrikka	0,3	0,7	0,1	0,3	0,1	0,3
Muu	0,1	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2
YHTEENSÄ, %	100	100	100	100	100	100
N (tuhatta)	837	890	184	187	216	230

¹ Venäjä/Neuvostoliitto-ryhmässä ovat vain venäjänkieliset Venäjällä, Neuvostoliitossa tai entisissä neuvostotasavalloissa syntyneet. Viro-ryhmässä ovat vain vironkieliset Virossa, Venäjällä tai Neuvostoliitossa syntyneet.

Liitetaulukko 2. Tutkimusseutujen 0–17-vuotiaan väestön taustamaiden jakauma vuosina 2005 ja 2014 (priorisoitu ulkomaalaissyntyistä vanhempaa).

	Helsingin seutukunta		Turun seutukunta		Tampereen seutukunta	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014
SUOMALAISTAUSTAISET	86,6	77,4	89,6	83,6	92,5	88,0
KAIKKI ULKOMAALAISTAUSTAISET	13,4	22,6	10,4	16,4	7,5	12,0
Länsimaat	3,4	4,8	3,0	4,2	2,7	3,9
Itä-Eurooppa	3,9	7,5	3,2	5,2	1,9	3,0
Venäjä/Neuvostoliitto	2,1	3,1	1,2	1,5	1,1	1,5
Viro	0,8	2,8	0,5	1,3	0,3	0,7
Muu Itä-Eurooppa	1,0	1,6	1,4	2,4	0,5	0,8
Muut	6,1	10,4	4,2	7,1	2,9	5,1
Somalia	1,4	2,0	0,4	1,0	0,2	0,3
Lähi-itä	1,9	3,2	2,3	3,3	1,5	2,3
Kiina	0,2	0,5	0,1	0,2	0,1	0,3
Muu Aasia	1,5	2,5	0,9	1,3	0,7	1,2
Muu Afrikka	0,8	1,6	0,3	0,7	0,3	0,7
Muu	0,4	0,6	0,2	0,4	0,1	0,4
YHTEENSÄ, %	100	100	100	100	100	100
N (tuhatta)	281	293	59	58	71	77

Liitetaulukko 3. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaisyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 20–64-vuotiaat oman syntymämaahan mukaan.

Helsingin seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	26	26	26	26	26	27	27	27	27	27
Länsimaat	23	24	25	25	24	24	24	24	23	23
Itä-Eurooppa	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
Venäjä	32	33	32	32	32	31	31	31	31	30
Viro	28	28	28	28	28	28	29	29	29	30
Muu Itä-Eurooppa	30	31	30	31	31	31	31	31	31	30
Muut	32	32	33	33	33	33	32	33	33	33
Somalia	52	54	54	54	53	53	52	51	50	51
Lähi-itä	34	33	34	34	34	34	33	33	34	34
Kiina	47	47	48	45	44	42	42	42	41	40
Muu Aasia	27	27	28	28	28	28	28	30	31	31
Muu Afrikka	40	41	43	44	43	42	42	40	40	39
Muu	29	29	29	29	30	29	28	28	27	27

Turun seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	34	35	35	35	35	36	35	36	36	36
Länsimaat	24	23	21	21	21	21	21	21	21	21
Itä-Eurooppa	39	40	39	40	39	38	38	38	38	37
Venäjä	41	41	41	41	40	39	37	37	36	36
Viro	27	28	27	27	28	30	31	31	32	30
Muu Itä-Eurooppa	48	49	49	49	49	49	50	49	48	47
Muut	41	42	43	42	42	43	42	43	42	42
Somalia	67	67
Lähi-itä	49	50	51	50	50	50	49	50	50	50
Muu Aasia	33	34	33	34	35	35	35	34	33	33
Muu Afrikka	40

Tampereen seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISYNTYISET	27	27	27	27	28	29	29	29	29	29
Länsimaat	25	24	23	24	23	23	23	20	21	21
Itä-Eurooppa	31	31	32	31	32	31	32	30	29	28
Venäjä	37	37	38	38	38	38	38	36	35	34
Viro	..	23	25	26	27	25	25	24	25	25
Muu Itä-Eurooppa	38	40	40	38	38	37	37	35	35	34
Muut	32	33	32	31	33	34	34	35	36	36
Lähi-itä	37	37	36	36	37	37	38	39	39	39
Kiina	41
Muu Aasia	40	40	40	38	38	39	38	38	37	36
Muu Afrikka	45	45

Huom. .. Alle 500 henkilöä ryhmässä
kursiiv 500-999 henkilöä ryhmässä

Liitetaulukko 4. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaisyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet pääkaupunkiseudulla, 20–64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	20	21	21	21	22	22	22	22	22	22
Länsimaat	19	19	19	19	19	19	18	18	18	18
Itä-Eurooppa	25	26	26	26	26	26	26	26	26	26
Venäjä	29	29	29	29	29	28	27	27	27	27
Viro	27	27	27	27	28	28	28	28	29	29
Muu Itä-Eurooppa	23	24	23	25	25	25	26	26	26	26
Muut	25	25	26	26	26	26	26	27	27	27
Somalia	44	45	45	44	44	44	43	42	41	42
Lähi-itä	27	27	27	28	28	28	27	27	28	28
Kiina	40	41	42	39	38	36	36	35	35	35
Muu Aasia	21	22	22	22	22	22	23	25	26	26
Muu Afrikka	33	34	35	37	35	35	33	32	32	31
Muu	21	21	21	21	21	21	20	21	19	20

Liitetaulukko 5. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaisyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntisiin verrattuna, pienalueet keskustaupungeissa, 20–64-vuotiaat oman syntymämaan mukaan.

Helsinki

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	22	23	23	23	24	24	24	24	24	24
Länsimaat	19	18	19	19	19	18	17	18	18	17
Itä-Eurooppa	29	29	29	30	30	30	30	30	30	29
Venäjä	31	31	31	32	31	31	31	31	30	30
Viro	31	31	32	32	33	33	33	33	33	34
Muu Itä-Eurooppa	23	23	22	23	22	22	22	23	23	22
Muut	27	28	28	29	28	28	28	28	29	29
Somalia	48	50	50	48	47	47	46	45	44	44
Lähi-itä	31	31	32	33	33	32	31	31	32	32
Kiina	40	40	41	38	38	39	38	37	37	36
Muu Aasia	21	22	22	23	23	23	23	25	25	26
Muu Afrikka	33	34	34	36	36	35	33	33	33	33
Muu	19	19	20	19	19	20	19	18	17	17

Turku

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	36	36	37	38	37	37	37	36	37	36
Länsimaat	17
Itä-Eurooppa	43	44	45	45	44	43	42	41	41	41
Venäjä	44	44	45	45	43	42	40	40	40	41
Viro	37	37
Muu Itä-Eurooppa	53	52	51	51	50	51	50
Muut	41	40	42	42	42	42	42	41	42	42
Lähi-itä	50	48	50	49	50	49	50	50	50	50
Muu Aasia	39	39

Tampere

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI ULKOMAALAISSYNTYISET	25	26	26	25	26	27	27	27	27	28
Länsimaat	21	19	19	19
Itä-Eurooppa	31	33	33	33	33	32	32	32	32	30
Venäjä	34	35	37	37	36	36	36	36	34	34
Muut	29	31	31	30	31	32	32	32	33	33
Lähi-itä	..	33	32	33	34	35	35	36	35	36
Muu Aasia	42	41	42	40	39

Huom. .. Alle 1000 henkilöä ryhmässä

Jatkuvasti alle 1000:n henkilön tasolla pysyneitä ryhmiä ei näytetä.

Liitetaulukko 6. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan (kun ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan kaikki, joilla yksikin vanhemmista on ulkomaalaissyntyinen).

Helsingin seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	30	31	31	31	31	31	31	31	31	32
Länsimaalaistaustaiset	18	17	17	16	16	16	15	16	16	16
Itäeurooppalaistaustaiset	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Muut ulkomaalaistaustaiset	41	41	42	42	41	42	42	42	42	42

Turun seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	35	35	35	35	35	35	34	35	35	36
Länsimaalaistaustaiset	16	15	14	16	15	15	15	14	15	15
Itäeurooppalaistaustaiset	46	46	46	45	45	43	42	42	42	42
Muut ulkomaalaistaustaiset	47	48	49	49	48	48	48	48	49	49

Tampereen seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	26	25	26	25	26	27	27	26	27	27
Länsimaalaistaustaiset	15	15	15	14	15	13	12	12	12	11
Itäeurooppalaistaustaiset	35	35	36	36	36	36	35	34	34	33
Muut ulkomaalaistaustaiset	38	38	39	39	40	40	41	41	42	42

Liitetaulukko 7. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaissyntyisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, pienalueet keskuskaupungeissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan (kun ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan kaikki, joilla yksikin vanhemmista on ulkomaalaissyntyinen).

Helsinki

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	25	26	26	26	26	27	28	28	28	28
Länsimaalaistaustaiset	17	16	17	17	16	16	15	15	15	14
Itäeurooppalaistaustaiset	30	31	31	31	32	32	33	33	34	34
Muut ulkomaalaistaustaiset	33	34	35	35	35	35	35	35	36	36

Turku

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	35	35	37	37	36	36	35	35	37	37
Länsimaalaistaustaiset	..	19	17	19	19	18	18	18	18	17
Itäeurooppalaistaustaiset	46	46	47	46	46	44	44	44	44	43
Muut ulkomaalaistaustaiset	43	44	46	45	44	44	44	43	46	46

Tampere

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	24	24	25	25	25	26	25	26	27	27
Länsimaalaistaustaiset	17	18	18	20	19	16	16	17	16	16
Itäeurooppalaistaustaiset	33	36	37	36	36	35	33	34	35	33
Muut ulkomaalaistaustaiset	33	33	33	31	32	32	33	34	34	35

Huom. .. Alle 1000 henkilöä ryhmässä

Liitetaulukko 8. Erilaisuusindeksi, %, ulkomaalaisyyntisten alueellinen sijoittuminen suomalaissyntyisiin verrattuna, postinumeroalueet seutukunnissa, 0–17-vuotiaat taustamaan mukaan (kun ulkomaalaistaustaiseksi lasketaan vain ne, joilla kumpikin vanhemmista on ulkomaalaisyntyinen).

Helsingin seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	44	44	44	44	43	43	43	42	42	42
Länsimaalaistaustaiset	40	38	38	38	35
Itäeurooppalaistaustaiset	41	42	41	41	41	40	40	40	39	39
Muut ulkomaalaistaustaiset	49	50	50	50	49	49	49	48	49	49

Turun seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	54	55	55	55	54	54	54	54	55	54
Itäeurooppalaistaustaiset	53	54	54	53	54	53	53	53	51	51
Muut ulkomaalaistaustaiset	59	60	62	61	60	60	60	59	60	59

Tampereen seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	42	42	42	42	43	44	43	43	43	43
Itäeurooppalaistaustaiset	48	47	46	45	43
Muut ulkomaalaistaustaiset	43	43	44	44	44	45	45	45	45	45

Huom. .. Alle 1000 henkilöä ryhmässä

Jatkuvasti alle 1000:n henkilön tasolla pysyneitä ryhmiä ei näytetä.

Liitetaulukko 9. Keskimääräinen oman syntymämaaryhmän osuus 20–64-vuotiaista ryhmään kuuluvien 20–64-vuotiaiden asuinalueilla vuosina 2005–2014, eristyneisyysindeksin arvot (%).

Helsingin seutukunta										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI										
ULKOMAALAISSYNTYISET	8,3	9,2	10,1	11,0	11,8	12,6	13,5	14,4	15,3	16,2
Länsimaat	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8
Itä-Eurooppa	4,2	4,6	5,1	5,5	5,9	6,3	6,9	7,3	7,8	8,1
Muut	3,7	4,1	4,6	5,1	5,5	5,8	6,2	6,7	7,2	7,7
<i>Helsingin osa-alueet:</i>										
KAIKKI										
ULKOMAALAISSYNTYISET	10,0	11,0	12,1	12,9	13,7	14,4	15,2	15,9	16,7	17,4
Länsimaat	1,6	1,6	1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	2,1	2,1	2,2
Itä-Eurooppa	5,3	5,7	6,2	6,5	6,9	7,3	7,8	8,1	8,4	8,5
Muut	4,3	4,8	5,4	5,8	6,3	6,5	6,8	7,2	7,7	8,3
Turun seutukunta										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI										
ULKOMAALAISSYNTYISET	7,8	8,5	9,1	9,9	10,5	11,4	12,1	13,1	13,8	14,3
Länsimaat	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Itä-Eurooppa	4,5	4,9	5,2	5,7	5,8	6,0	6,3	6,7	6,9	7,0
Muut	3,4	3,8	4,3	4,7	5,2	5,9	6,2	6,8	7,5	7,8
<i>Turun kaupunginosat:</i>										
KAIKKI										
ULKOMAALAISSYNTYISET	11,2	12,1	13,4	14,4	15,2	16,5	17,1	18,2	19,2	19,7
Länsimaat	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1
Itä-Eurooppa	6,5	7,2	7,8	8,4	8,4	8,6	9,0	9,2	9,5	9,5
Muut	5,3	5,7	6,5	7,1	7,9	8,8	9,2	9,9	10,9	11,3
Tampereen seutukunta										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KAIKKI										
ULKOMAALAISSYNTYISET	4,7	5,1	5,7	6,0	6,5	7,2	7,7	8,2	8,7	9,1
Länsimaat	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9
Itä-Eurooppa	2,2	2,4	2,6	2,8	3,0	3,1	3,2	3,3	3,3	3,3
Muut	2,2	2,5	2,8	2,9	3,3	3,9	4,2	4,7	5,1	5,5
<i>Tampereen tilastoalueet:</i>										
KAIKKI										
ULKOMAALAISSYNTYISET	5,6	6,1	6,7	7,1	7,7	8,4	9,1	9,7	10,2	10,7
Länsimaat	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	0,9	1,0	1,0
Itä-Eurooppa	2,7	2,9	3,1	3,4	3,5	3,7	3,8	3,9	4,0	3,9
Muut	2,6	3,0	3,3	3,5	3,9	4,5	5,0	5,5	5,9	6,3

Liitetaulukko 10. Keskimääräinen oman taustamaaryhmän osuus 0–17-vuotiaista ryhmään kuuluvien 0–17-vuotiaiden asuinalueilla vuosina 2005–2014, kun taustamaassa priorisoidaan ulkomaalaissyntyistä vanhempaa, eristyneisyysindeksin arvot (%).

Helsingin seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	18,8	19,9	21,0	22,1	23,2	24,4	25,8	27,2	28,8	30,2
Länsimaalaistaustaiset	3,9	4,1	4,4	4,6	4,7	4,8	5,0	5,2	5,3	5,4
Itäeurooppalaistaustaiset	6,3	6,6	7,0	7,3	7,8	8,4	9,1	9,8	10,5	11,0
Muut ulkomaalaistaustaiset	11,2	11,8	12,5	13,2	13,9	14,6	15,2	15,8	16,6	17,6

Helsingin osa-alueet:

ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	24,4	25,9	27,3	28,2	29,6	30,9	32,3	33,5	34,9	36,0
Länsimaalaistaustaiset	4,6	4,8	5,1	5,5	5,5	5,6	5,7	6,0	6,2	6,3
Itäeurooppalaistaustaiset	8,1	8,5	8,8	9,0	9,5	10,2	11,0	11,3	11,9	12,2
Muut ulkomaalaistaustaiset	14,8	15,7	16,8	17,4	18,3	19,0	19,5	20,3	21,1	21,9

Turun seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	18,2	19,1	20,1	21,1	21,8	22,6	23,5	24,5	25,9	27,2
Länsimaalaistaustaiset	3,4	3,6	3,7	3,9	4,0	4,1	4,2	4,4	4,6	4,6
Itäeurooppalaistaustaiset	7,7	8,2	8,6	9,1	9,6	9,5	9,8	10,0	10,1	10,5
Muut ulkomaalaistaustaiset	10,7	11,3	12,2	12,5	12,9	13,6	14,2	15,0	16,3	17,0

Turun kaupunginosat:

ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	26,9	28,1	30,0	31,2	31,9	33,2	33,8	34,8	36,7	37,9
Länsimaalaistaustaiset	4,2	4,4	4,5	4,9	5,0	5,0	5,2	5,4	5,6	5,6
Itäeurooppalaistaustaiset	11,6	12,3	13,0	13,7	14,2	14,0	14,3	14,3	14,0	14,2
Muut ulkomaalaistaustaiset	15,9	16,8	18,2	18,5	19,1	20,4	20,6	21,4	23,3	24,5

Tampereen seutukunta

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	11,0	11,6	12,4	13,1	14,0	14,9	15,6	16,4	17,3	18,0
Länsimaalaistaustaiset	3,1	3,3	3,6	3,7	3,8	3,8	4,0	4,1	4,2	4,3
Itäeurooppalaistaustaiset	3,9	4,1	4,3	4,7	5,1	5,3	5,4	5,5	5,8	5,7
Muut ulkomaalaistaustaiset	6,0	6,3	6,8	7,2	7,6	8,5	9,1	9,9	10,5	11,3

Tampereen tilastoalueet:

ULKOMAALAISTAUSTAISET YHTEENSÄ	14,3	15,1	16,1	17,1	18,2	19,3	20,3	21,4	22,5	23,3
Länsimaalaistaustaiset	3,7	4,0	4,2	4,3	4,4	4,4	4,7	4,7	4,9	4,9
Itäeurooppalaistaustaiset	5,1	5,3	5,7	6,2	6,7	6,9	7,0	7,3	7,6	7,5
Muut ulkomaalaistaustaiset	8,0	8,3	8,8	9,1	9,7	10,7	11,5	12,5	13,1	14,0

Liitetaulukko 11. Eri tuloviidenneksiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen tutkimusseutujen ja pääkaupunkiseudun postinumeroalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100).

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Pienituloiset vs. suurituloiset</i>										
Helsingin seutukunta	31	31	32	31	31	31	32	32	32	32
Turun seutukunta	31	32	32	32	33	34	36	36	36	36
Tampereen seutukunta	25	26	26	25	25	27	27	28	28	28
Pääkaupunkiseutu	33	34	34	34	33	34	34	34	34	34
<i>Pienituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsingin seutukunta	18	18	18	17	18	18	18	18	18	18
Turun seutukunta	25	25	25	26	26	27	27	28	28	28
Tampereen seutukunta	21	22	22	22	23	24	24	24	24	23
Pääkaupunkiseutu	16	16	16	15	16	15	15	15	15	15
<i>Suurituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsingin seutukunta	23	23	24	24	24	23	23	23	23	23
Turun seutukunta	12	12	13	12	13	12	13	13	12	13
Tampereen seutukunta	11	12	11	11	12	12	12	12	12	12
Pääkaupunkiseutu	25	25	26	25	25	25	25	25	25	24
<u>Ilman opiskelijoita:</u>										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Pienituloiset vs. suurituloiset</i>										
Helsingin seutukunta	31	31	32	31	31	32	32	32	31	32
Turun seutukunta	25	25	26	25	26	27	29	29	29	29
Tampereen seutukunta	20	21	21	21	21	22	23	23	23	23
Pääkaupunkiseutu	34	34	35	34	34	34	35	34	34	34
<i>Pienituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsingin seutukunta	15	15	15	14	15	15	15	15	15	15
Turun seutukunta	18	18	18	19	18	20	21	22	21	21
Tampereen seutukunta	15	15	15	16	17	17	18	18	17	17
Pääkaupunkiseutu	14	14	14	13	14	13	14	14	13	13
<i>Suurituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsingin seutukunta	24	24	24	24	24	24	24	24	23	23
Turun seutukunta	12	13	13	13	13	13	14	13	12	13
Tampereen seutukunta	11	12	12	11	13	12	13	13	12	12
Pääkaupunkiseutu	26	26	26	26	26	26	26	26	25	25

Huom. Tulotasot viittaavat tässä kunkin seutukunnan 20-64-vuotiaiden alimpaan, keskimmäiseen ja ylimpään tuloviidennekseen (tulokäsittteenä asuntokunnan ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot).

Liitetaulukko 12. Eri tuloviidenneksiin kuuluvien 20-64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen keskuskaupunkien pienalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100).

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Pienituloiset vs. suurituloiset</i>										
Helsinki	34	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Turku	28	29	30	30	31	31	32	32	32	32
Tampere	27	27	28	28	28	29	30	30	30	31
<i>Pienituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsinki	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Turku	21	22	22	22	22	23	22	23	23	23
Tampere	18	18	18	18	19	20	19	18	18	19
<i>Suurituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsinki	27	28	28	28	28	27	28	28	27	27
Turku	18	18	19	19	19	19	19	18	17	17
Tampere	16	17	17	17	17	18	18	18	18	18
<i>Ilman opiskelijoita:</i>										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Pienituloiset vs. suurituloiset</i>										
Helsinki	37	37	38	37	37	37	37	37	36	37
Turku	31	31	32	32	32	33	33	33	32	32
Tampere	25	25	26	26	26	27	29	28	28	29
<i>Pienituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsinki	13	13	13	12	12	12	12	12	12	13
Turku	18	18	17	17	18	19	19	19	18	19
Tampere	14	14	14	14	15	15	15	14	14	15
<i>Suurituloiset vs. keskituloiset</i>										
Helsinki	28	28	29	29	28	28	29	28	28	28
Turku	19	19	20	20	21	20	21	20	18	18
Tampere	17	17	18	17	18	18	18	18	19	18

Huom. Tuloryhmillä tarkoitetaan kunkin seutukunnan 20-64-vuotiaiden alinta, keskimmäistä ja ylintä tuloviidennestä.

Liitetaulukko 13. Eri tuloviidenneksiin ja syntymämaaryhmiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen tutkimusseutujen postinumeroalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100).

	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14
<i>Helsingin seutukunta</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	26	26	26	26	27	27	27	27	27	27
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	27	27	27	27	28	27	26	26	26	27
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	45	45	45	44	44	44	44	43	43	44
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	29	30	30	30	29	30	30	30	30	30
<i>Turun seutukunta</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	34	35	35	35	36	36	35	36	36	36
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	37	37	38	37	37	36	36	37	36	37
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	53	53	54	54	54	54	54	54	54	54
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	29	30	30	31	31	32	34	34	34	34
<i>Tampereen seutukunta</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	27	27	27	27	27	28	28	28	28	29
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	28	28	28	28	28	29	28	29	28	29
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	39	40	39	39	40	42	43	44	44	44
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	24	25	25	24	24	25	26	26	27	27
<i>Ilman opiskelijoita:</i>										
	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14
<i>Helsingin seutukunta</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	26	27	26	26	26	27	26	27	27	27
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	27	27	26	27	27	26	26	25	26	27
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	44	44	44	43	43	43	44	43	43	43
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	30	30	31	30	30	30	30	30	29	30
<i>Turun seutukunta</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	35	35	35	35	35	36	36	36	36	36
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	36	36	36	35	36	36	35	35	36	36
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	53	53	54	53	53	55	54	54	54	54
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	22	22	23	23	23	24	25	26	25	26
<i>Tampereen seutukunta</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	28	29	28	28	29	29	29	29	28	28
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	29	30	29	29	29	31	30	30	28	29
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	39	40	38	39	40	43	42	42	41	42
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	19	20	20	20	20	20	21	21	21	21

Liitetaulukko 14. Eri tuloviidenneksiin ja syntymämaaryhmiin kuuluvien 20–64-vuotiaiden alueellinen eriytyminen keskuskaupunkien pienalueilla, opiskelijoiden mukana olon mukaan, erilaisuusindeksit (*100).

	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14
<i>Helsinki</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	23	23	23	24	24	24	24	24	24	24
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	26	26	25	26	26	26	25	25	25	25
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	46	46	47	47	47	47	46	46	45	46
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	32	33	33	33	32	32	33	32	32	32
<i>Turku</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	36	36	38	38	38	38	37	37	37	36
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	42	43	43	42	42	42	41	42	42	42
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	54	55	57	56	56	55	54	55	54	55
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	25	27	27	28	28	29	29	30	30	30
<i>Tampere</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	25	26	26	25	26	27	26	27	27	27
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	27	28	27	26	26	27	27	28	27	28
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	39	40	41	40	40	42	43	44	44	45
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	26	26	27	27	27	28	29	28	29	30
<u><i>Ilman opiskelijoita:</i></u>										
	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14
<i>Helsinki</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	21	21	21	22	22	23	23	23	24	23
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	21	21	20	20	20	20	20	20	21	21
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	46	46	46	46	46	46	46	45	45	45
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	35	35	36	35	34	34	35	34	33	33
<i>Turku</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	35	34	36	37	36	37	36	36	37	36
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	36	35	36	36	37	37	35	35	35	35
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	56	55	57	57	57	57	56	57	56	56
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	27	27	28	27	27	28	28	27	26	26
<i>Tampere</i>										
Ulkomaalais- vs. suomalaissyntyiset	26	27	27	26	28	28	27	27	26	27
Pienituloiset ulk. vs. pienituloiset suom.	28	28	28	26	27	29	28	29	26	27
Pienituloiset ulk. vs. kaikki suurituloiset	41	42	42	40	40	42	43	43	42	44
Pienituloiset suom. vs. kaikki suurituloiset	24	24	24	24	25	25	27	26	26	27

Liitetaulukko 15. ARA-vuokra-asuntojen alueellinen sijoittuminen keskuskaupunkien pienalueille verrattuna muihin hallintaperusteeltaan tunnettuihin asuntoihin, 2010, ARA-rajoituksista vapautuneet asunnot mukana ARA-vuokra-asunnoissa, erilaisuusindeksin arvot (*100).

Myös opiskelija-asunnot mukana ARA-vuokra-asunnoissa

	Arava- ja korkotuki- vuokra-asunnot			Arava-vuokra-asunnot		
	Helsinki	Turku	Tampere	Helsinki	Turku	Tampere
Kaikki asunnot	44	45	39	46	52	43
Yksiöt	50	52	49	54	55	52
Kaksiot	45	48	41	47	56	46
Kolmiot ja suuremmat	44	49	41	45	56	47

ARA-vuokra-asunnot ilman opiskelija-asuntoja

	Arava- ja korkotuki- vuokra-asunnot			Arava-vuokra-asunnot		
	Helsinki	Turku	Tampere	Helsinki	Turku	Tampere
Kaikki asunnot	44	47	39	47	53	43
Yksiöt	52	54	49	56	57	53
Kaksiot	45	48	40	48	56	46
Kolmiot ja suuremmat	44	50	41	46	57	46

Vain vuodesta 1960 alkaen rakennetut asunnot (ARA ilman opiskelija-asuntoja)

	Arava- ja korkotuki- vuokra-asunnot			Arava-vuokra-asunnot		
	Helsinki	Turku	Tampere	Helsinki	Turku	Tampere
Kaikki asunnot	36	44	40	38	51	45
Yksiöt	43	52	47	44	58	50
Kaksiot	36	44	41	38	54	47
Kolmiot ja suuremmat	38	46	42	40	54	48

Liitetaulukko 16. Asumon hallintaperusteen jakauma syntymämaan mukaan 20–64-vuotiailla vuosina 2005 ja 2014, Helsingin seutukunta, osuudet, %.

	2005	19	41	14	4	4	1	16	3	2	2	100	784695
	2014	20	41	11	4	4	2	17	3	2	2	100	780530
Länsimaat	2005	12	39	12	4	4	2	26	3	3	3	100	7309
	2014	12	37	10	4	4	3	29	3	3	3	100	11403
Venäjä/NL	2005	4	20	47	6	6	3	16	3	2	2	100	12371
	2014	6	27	29	6	6	6	20	4	2	2	100	22960
Viro	2005	6	14	40	6	6	3	26	3	2	2	100	6143
	2014	7	13	28	7	7	11	30	3	3	3	100	19626
Muu Itä-Eur.	2005	4	24	37	8	8	4	18	2	2	2	100	4003
	2014	5	27	27	7	7	7	23	2	2	2	100	8015
Somalia	2005	1	71	71	10	10	4	13	1	1	1	100	2465
	2014	2	62	62	10	10	8	16	2	2	2	100	4589
Lähi-itä	2005	3	14	48	9	9	3	19	2	2	2	100	5935
	2014	3	15	36	8	8	7	27	2	3	3	100	13504
Kiina	2005	4	30	46	3	3	2	11	2	2	2	100	1515
	2014	5	45	23	3	3	6	15	2	2	2	100	3868
Muu Aasia	2005	7	26	34	6	6	2	20	2	3	3	100	5907
	2014	7	30	27	5	5	5	22	2	3	3	100	14199
Muu Afrikka	2005	2	11	59	7	7	2	16	2	1	1	100	2283
	2014	2	13	49	8	8	7	18	2	2	2	100	6013
Muu	2005	7	33	24	4	4	2	25	2	3	3	100	1167
	2014	6	33	19	5	5	4	27	3	3	3	100	2463

Huom. Pienten tapausmäärien tilanteissa vierekkäisten sarakkeiden lukuja on laskettu yhteen yhdistetyksi osuudeksi.

Liitetaulukko 17. Asunnon hallintaperusteen jakauma syntymämaan mukaan 20–64-vuotiailla vuosina 2005 ja 2014, Turun seutukunta, osuudet, %.

	2005	2005	Omistaa asunnon	Omistaa osakkeet	Arava- vuokra- asunto	Korko-tu- ki-vuokra- asunto	ARA- rajoituksista vapautunut vuokra-asunto	Muu markkina- vuokra- asunto	Asumis- oikeus- asunto	Muu / tunte- maton	Yhteensä %	N
Suomi	33	32	9	4	1	16	2	3	100	176016		
	2014	35	31	4	2	18	2	2	100	172403		
Länsimaat	2005	22	25	12	8	1	27	2	3	971		
	2014	22	25	9	7	3	28	3	3	1389		
Venäjä/NL	2005	9	22	41	5	2	17	3	1	1846		
	2014	13	30	22	5	5	19	3	3	2721		
Viro	2005	14	18	31	6	4	23	5	100	567		
	2014	15	16	24	5	8	25	2	4	1413		
Muu Itä-Eur.	2005	7	18	39	4	3	25	2	2	1140		
	2014	11	27	29	3	7	20	2	2	2215		
Somalia	2005	*	*	80	15	*	100	145				
	2014	5	53	5	7	28	3	537				
Lähi-itä	2005	4	9	49	9	3	22	2	2	1467		
	2014	5	14	38	6	7	27	1	2	3143		
Kiina	2005	20	19	38	38	15	7	177				
	2014	16	43	9	5	17	5	303				
Muu Aasia	2005	20	24	20	6	3	22	2	4	665		
	2014	19	31	18	5	5	20	1	2	1367		
Muu Afrikka	2005	7	12	51	51	25	5	169				
	2014	7	16	36	8	10	20	3	528			
Muu	2005	15	22	29	29	26	8	163				
	2014	12	29	14	8	5	26	6	333			

Huom. Pienten tapausmäärien tilanteissa vierekkäisten sarakkeiden lukuja on laskettu yhteen yhdistetyksi osuudeksi. Lisäksi *-symbolilla on merkitty luvut, jotka on pienistä määristä johtuen jätetty näyttämättä (tai yhdistämättä muihin).

Liitetaulukko 18. Asumuksen hallintaperusteiden jakauma syntymämaan mukaan 20–64-vuotiailla vuosina 2005 ja 2014, Tampereen seutukunta, osuudet, %.

	2005	33	33	11	3	1	14	2	2	100	209059
	2014	33	32	8	4	3	17	2	2	100	217139
	2005	23	30	13	4	1	25	2	3	100	938
	2014	20	30	11	5	5	25	2	2	100	1540
	2005	9	23	39	5	3	15	5	1	100	1578
	2014	13	32	19	4	11	16	3	2	100	2588
	2005	20	19	28	3	3	23	5		100	455
	2014	18	15	16	5	12	29	2	2	100	1095
	2005	8	25	36	3	4	21	3		100	604
	2014	10	28	18	5	16	20	2	2	100	1099
	2005	*	*	40	38	21	45	*	*	100	60
	2014	*	*	40	6	21	25	*	*	100	228
	2005	4	15	38	10	3	29	1	1	100	1184
	2014	3	12	34	8	13	26	1	2	100	2669
	2005	6	29	43	43	18	18	4		100	194
	2014	13	35	25	3	4	17	3		100	474
	2005	12	25	35	35	25	25	4		100	731
	2014	12	30	23	4	7	21	2	2	100	1495
	2005	8	16	47	47	28	28	2		100	187
	2014	6	14	34	10	15	18	3		100	586
	2005	10	38	22	22	28	28	2		100	122
	2014	13	35	14	5	4	25	5		100	342

Huom. Pienten tapausmäärien tilanteissa vierekkäisten sarakkeiden lukuja on laskettu yhteen yhdistetyksi osuudeksi. Lisäksi *-symbolilla on merkitty luvut, jotka on pienistä määristä johtuen jätetty näyttämättä (tai yhdistämättä muihin).